

T.C.

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONULARI AÇISINDAN YÂSÎN SÛRESİNİN TEFSİRİ

ÖMER CİHANGİR

110111007

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. AHMET ALBALIK

İSTANBUL 2013

T.C.

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONULARI AÇISINDAN YÂSİN SÛRESİNİN TEFSİRİ

ÖMER CİHANGİR

110111007

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Enstitü Bilim Dalı :

Bu tez 18 / 06 / 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ALABALIK

Prof. Dr. İsmail YİĞİT

Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim KUTLAY

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin her hangi bir kısmının veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ömer CİHANGİR

Mayıs 2013

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10006192
Yazar Adı / Soyadı	ÖMER CİHANGİR
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 53602182322
Telefon	5302388023
E-Posta	cihangir.1968@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	KONULARI AÇISINDAN YÂSİN SÛRESİNİN TEFSİRİ
Tezin Tercümesi	Interpretation of the Surâ Yasin in Terms of its Topic
Konu	Din
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	195
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. AHMET ALABALIK 13577028520
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Yasin Suresi
Kısıtlama	Yok

Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

15.07.2013

İmza:.....

ÖZ

Bu tez, konulu tefsir alanında yapılmış bir sûre tefsiri çalışmasıdır. “Konuları Açısından Yâsîn Sûresinin Tefsiri” isimli bu çalışmada muteber klasik tefsir kitaplarına ve bu konuyla alakalı telif edilmiş bütün eserlere müracaat edilmiştir. Bu tezde, risâlet, tevhid ve ahiret gibi itikadî konular arasında önemli bir bağın olduğu sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

This thesis is a work done in the field of interpretation of a sura. In the thesis named "Interpretation of the sura Yasin in terms of its topic" authentic classical interpretation books were applied and used. In this thesis, it was concluded that there was an important link between i'tiqad issues, risalat, unity and the hereafter.

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Hamd, âlemlerin Rabbi olan ve Kur'an-ı vahyeden Allah'a; salât ve selam hikmetli vasıflara sahip olan Hz. Muhammed (s.a.v)'e olsun. Sözlerin en doğrusu Allah'ın kelamı, yolların en doğrusu Hz. Muhammed (s.a.v)'in yoludur.

Allah'ın ezeli kelamı, kopmayan sağlam ipi ve islamın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, kendisini rehber edinen ve onu hayatlarına hâkim kılan insanı doğruya sevk eden hidayet ve hayat rehberidir.

İnsanın saadeti, huzuru ve hidayeti için indirilmiş Kur'an'da insanlık için pek çok emir ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Toplumsal sorunların arttığı bu çağda, çözülemeyen dinî, ahalakî ve sosyal problemler insanların çaresiz, yorgun ve ümitsizliğe sürüklenmesine sebep olmaktadır. İnsanoğlu, inanç, adalet, ahlak, sosyal dayanışma ve diğer sorunlarını Kur'an-ı Kerimin tavsiyelerine müracaat ederek çözmesi mümkündür.

Hız. Peygamber (s.a.v.) ile başlayan Kur'an'ı anlama ve tefsir etme faaliyeti nesiller boyunca devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Kur'an'ın muhataplarından istediği, onu ön yargısız okuma, tefekkür etme, anlama ve hayata hâkim kılma çabasıdır. Bu çaba insanı hidayete götürecek temel sebeplerdendir.

İslam itikadının özü olan risâlet, tevhid ve ahiret konularını ve diğer itikadi prensipleri ihtiva eden Yasin Sûresi, pek çok şerî, akli ve hissi delili muhtevidir. Sûre, varlığın özü olan risâleti ispat etmeyi hedeflemektedir. Çünkü risâlet varlığın ruhu ve bütün hakikatlerin kalbidir. Risaletin özü de vahdaniyettir. Bu sûrede, kalbin amelleri olan risâlet, tevhid ve haşir anlatılmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v)'de, Allah tarafından vahiy edilen hakikatleri, insanın özü olan kalbine hâkim kılmayı hedeflemektedir. Çünkü insanın kurtuluşu ancak kalbinin salâhı ve felâhı ile mümkündür. Kur'an, risaletten gafil kaldıkları için şirk inancının istilasına uğramış toplumların örneklerini vermektedir. Allah, inancın merkezi konumundaki insanın kalbini, Kur'an'ın kalbi olan Yâsîn ile diriltmeyi, gafletten ve şeytana kulluktan kurtarmayı murad etmektedir.

Allah, bu sûrede hidayet üzere gönderdiği sadık elçisini, Kur'an-ı hâkimle desteklemekte ve onun konumunu yüceltmektedir. Allah, tevhidi hâkim kılmak için Kur'an'da insanın aklına, kalbine, hislerine hitap eden örnekler vermektedir.

Özellikle bu sûrede de belirtildiği gibi önyargılı, inatçı, kibirli ve haddi aşan inkârcı kimseler Allah'ın Kur'an'da verdiği örneklerden ders almazlar. Ancak Allah'a, ahiret gününe ve Kur'an'a iman eden kimselerin bu ayetlerden ders ve ibret alacağını bildirmektedir.

Allah, ayetlerden ders alan ve elçilere iman eden kişilerin akıbetlerini ve ahirette onları bekleyen mükâfatları haber vermektedir. Allah, ayetlerinden ders almayan, elçilerine iman etmeyen, verdiği nimetlere şükretmeyen, mahlûkata merhamet etmeyen, sahip oldukları rızıkları başkalarıyla paylaşmayan, ahiret hayatının olmadığına dair elçilere deliller getiren inkârcıların iman etmeyeceğini ve bunların mahşerde müminlerden ayrılıp cehenneme sevk edileceklerini haber vermektedir.

Bu araştırma, konulu tefsirin üç çeşidinden biri olan sûre tefsiri alanında yapılacaktır. Konulu tefsir, bir manada yaşadığımız çağın Kur'an-ı anlama çabasının bir sonucudur denilebilir. Bu çalışmalarda amaç, insanın maruz kaldığı problemlere Kur'an'dan çözüm aramaktır.

Yâsîn Sûres'nin tez konusu olarak tercih edilmesinin sebebi, sûrenin muhtevasının temel itikadî konuları ele alması ve müslüman toplumlarda sûreye gösterilen ilginin nedenlerini araştırmaktır.

Yâsîn Sûresi, şirk inancının hâkim olduğu Mekke toplumunda, müslüman fertlere tevhid, risâlet, ahiret, ahlak, merhamet, şükür ve tefekkür inancı kazandırmıştır.

Bu tez, giriş ve üç bölümünden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde tezin amacı, konusu ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde; tefsir, te'vil, konulu tefsir ve sûre tefsiri kavramları incelenmiş, "Yâsîn Sûresi" konusunda, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan eserler ile bu konuda yapılmış müstakil çalışmalar da zikredilmiştir.

İkinci bölümde; sûrenin ismi, nüzul yeri ve nüzul zamanı, fazileti, önceki ve sonraki sûre ile münasebeti, muhtevası ve hedefleri gibi genel konular araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, “Konuları Açısından Yâsîn Sûresinin Tefsiri” başlığı altında sûre beş ana konuya ayrılmıştır. Bu temel konuları da ayetlerin ihtiva ettiği manalar dikkate alınarak alt konulara bölünmüştür. Her konu için muhtevalarına uygun müstakil başlıklar oluşturulmuştur. Ayetlerin tefsiri esnasında önce ayetlerde geçen ve manalarının açıklanmasına ihtiyaç duyulan kelimelerin anlamları lügat kitaplarından araştırılmıştır.

Ayetlerin tefsirlerinin aktarılması esnasında önce mütekaddimun müfessirlerin ayetlerin geleneksel okunuşu üzerinde durulmuştur. Ardından farklı tefsirler ışığında ayetlerin tefsirleri aktarılmıştır. Ayetlerin tefsiri hakkında müfessirlerin farklı yorumları da o ayetin tefsiri esnasında zikredilmiştir. Ayetlerde geçen bazı kelime ve kavramlar hakkındaki farklı görüşler maddeler halinde zikredilmiştir. Ana konular arasındaki münasebet de konuların girişinde aktarılmıştır. Kur’an-ı Kerim de, o konu ile alakalı diğer ayetlere de müracaat edilmiştir. Konu ile ilgili kaynaklarda yer verilen hadislerden, sahih kaynaklarda mevcut olanlar zikredilmiştir. Günümüze mesaj vermesi anlamında önemli görülen konular ayetlerin sonunda, o ayetin özeti niteliğinde bir değerlendirme yapılmakla birlikte, her ana konunun sonunda o konuyla alakalı olan ayetlerin işaret ettiği hususlar maddeler halinde “ders ve ibretler” başlığı altında zikredilmiştir.

Sonuç kısmında, çalışma boyunca yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgular ve sonuçlar ile ilgili değerlendirmeler ana başlıklar altında zikredilmiştir.

Konunun tespitinde ve tezin hazırlanmasında vaktini, yardım ve önerilerini hiçbir şekilde esirgemeyen kıymetli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ahmet ALABALIK’a çalışmalarım esnasında bana tavsiyeleriyle destek olan hocalarım Prof. Dr. Ahmet Turan ARSLAN, Prof. Dr. İsmail YİĞİT ve Yrd. Doç. Dr Halil İbrahim KUTLAY’a teşekkür ederim.

Ömer CİHANGİR
İstanbul, 2013

İÇİNDEKİLER

Öz.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xvi

GİRİŞ

1.Araştırmanın Amacı.....	1
2. Araştırmanın Konusu.....	1
3.Araştırmanın Yöntemi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KONULU TEFSİR

1.1.Tefsir ve Te’vil Kavramları.....	3
1.1.1.Tefsirin Tanımı.....	3
1.1.2.Te’vilinTanımı.....	4
1.2.Konulu Tefsir.....	4
1.2.2.Konulu Tefsirin Önemi.....	6
1.2.3. Konulu Tefsirin Faydaları.....	7
1.2.4.Sûre Çerçevesi Konulu Tefsir.....	7
1.2.5.Konulu Tefsir Metoduyla Yapılmış Bazı Sûre Tefsiri Örnekleri.....	8
1.3. Sûre Hakkında Yapılmış Çalışmalar.....	9
1.3.1.Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan “Yâsîn” Konulu Eserler.....	9
1.3.2. “Yâsîn” Konulu Matbu Eserler.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

YASİN SÛRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1.Sûresinin isimi.....	19
2.2. Sûrenin Nüzul Yeri, Nüzul Tarihi ve Nüzul sebebi.....	19
2.3.Sûrenin Tanıtımı.....	20
2.4.Sûresinin Fazileti.....	21
2.5.Sûrenin Kendisinden Önceki Fâtır Sûresi İle Münasebeti.....	22
2.6.Sûrenin Kendisinden Sonraki Sâffât Sûre İle Münasebeti.....	24
2.7.Sûrenin Muhtevası.....	25
2.8.Sûrenin Hedefleri.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANA KONULARI AÇISINDAN YÂSİN SÛRENİN TEFSİRİ

3.1. HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN NÜBÜVVETİ VE KAVMİNİ UYARMASI (ayet 1- 12).....	28
3.1.1. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Doğruluğuna Allah'ın Şahit Olması.....	28
3.1.1.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	28
3.1.1.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	28
3.1.1.3.Ayetlerin Tefsiri.....	29
3.1.2.Hz. Peygamber'in Tebliğine Tabi Olmayanlar ve Akıbetleri (ayet 6- 12)....	36
3.1.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	36
3.1.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı kelimelerin Anlamları.....	37

3.1.2.3.Ayetlerin Tefsiri.....	39
3.1.3.Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler.....	49
3.2.BİR ÖRNEK OLARAK ELÇİLERİ YALANLAYAN KASABA HALKININ KISSASI (ayet 13- 32).....	51
3.2.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebetleri.....	51
3.2.2.Elçileri Yalanlayan Kasaba Halkının Tutumu (ayet 11-19).....	51
3.2.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	51
3.2.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	52
3.2.2.3.Ayetlerin Tefsiri.....	53
3.2.3.Elçilere İman Eden Mümin Zâtın Kavmine Nasihati (ayet 20-27).....	62
3.2.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	62
3.2.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	63
3.2.3.3.Ayetlerin Tefsiri.....	63
3.2.4.Elçileri Yalanlayan Kasaba Halkının Helak Edilmesi (ayet 28-32).....	72
3.2.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	72
3.2.4.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	73
3.2.4.3.Ayetlerin Tefsiri	73
3.2.5.Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler	78
3.3.HAŞİR VE ALLAH'IN KUDRETİNİN AKLİ DELİLLERİ (ayet 33-50).....	79
3.3.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebeti.....	79
3.3.2.Öldükten Sonra Dirilmenin İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Yeryüzündeki Akli Deliller (ayet 33-36).....	80
3.3.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	81

3.3.2.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	81
3.3.2.3. Ayetlerin Tefsiri.....	81
3.3.3.Haşir'in İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Semadaki Akli Deliller (Ayet 37-40).....	87
3.3.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	88
3.3.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	88
3.3.3.3.Ayetlerin Tefsiri.....	89
3.3.4.Öldükten Sonra Dirilmenin İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Denizlerde ve Hayvanların Yaratılmasındaki Akli Deliller (ayet 41- 44).....	97
3.3.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	97
3.3.4.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	96
3.3.4.3.Ayetlerin Tefsiri	97
3.3.5.Bu Açık Delillerden Sonra İnkarcıların Ayetlerden Yüz Çevirip Ahireti İnkâr Etmeleri (ayet 45-47).....	101
3.3.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	101
3.3.5.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	101
3.3.5.3.Ayetlerin Tefsiri.....	101
3.3.6.Kâfirlerin Kıyameti Temenni Etmeleri ve O'nun Ansızın Meydana Gelmesi (ayet 48- 50).....	105
3.3.6.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	105
3.3.6.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	106
3.3.6.3.Ayetlerin Tefsiri.....	106
3.3.7. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler.....	108

3.4.SÛRA ÜFLENMESİ, KIYAMET, AHİRET VE BAZI MANZARALAR (ayet 51 -68).....	110
3.4.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebetleri.....	110
3.4.2.Yeniden Diriliş ve Ahiret Hayatının Merhaleleri: (ayet 51- 54).....	111
3.4.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	111
3.4.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	111
3.4.2.3.Ayetlerin Tefsiri.....	112
3.4.3.İyilerin Göreceği Karşılık (ayet 55-58).....	120
3.4.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	120
3.4.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları	120
3.4.3.3.Ayetlerin Tefsiri.....	120
3.4.4. Şeytan'a Uyan Günahkârların Cehenneme Atılmaları (ayet 59-64).....	123
3.4.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	124
3.4.4.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	124
3.4.4.3.Ayetlerin Tefsiri.....	124
3.4.5.İnsanın Yaratılışı, Dirilişin Varlığına Akli Bir Delildir: (ayet 65-68).....	131
3.4.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	131
3.4.5.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	132
3.4.5.3. Ayetlerin Tefsiri.....	132
3.4.6. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler.....	140

3.5. RİSALET, TEVHİD VE AHİRET GİBİ BAZI KONULARIN YENİDEN İŞLENMESİ (ayet 69- 83).....	141
3.5.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebetleri.....	141
3.5.2.Kur'an'ın Gönderiliş Gayesi (69-70).....	141
3.5.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	141
3.5.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları	142
3.5.2.3.Ayetlerin Tefsiri.....	142
3.5.3.Allah'ın Varlığının ve Birliğinin İspatı Olarak Hayvanların Yaratılması (ayet 71 -73).....	146
3.5.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	146
3.5.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	146
3.5.3.3.Ayetlerin Tefsiri.....	146
3.5.4.Kâfirlerin Allah'tan Başka İlahlar Edinmesi (ayet 74 -76).....	148
3.5.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	148
3.5.4.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	149
3.5.4.3.Ayetlerin Tefsiri.....	149
3.5.5.Öldükten Sonra Dirilişin İspatı (ayet 77 - 83).....	153
3.5.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri.....	153
3.5.5.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları.....	153
3.5.5.3.Ayetlerin Tefsiri.....	154
3.5.6. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler.....	163
SONUÇ.....	166
BİBLİYOGRAFYA.....	172

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser.
a.s.	: Aleyhi's-Selam.
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
C.Ü.İ.F.D	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev	: Çeviri.
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİBY.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
h.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
İFAV, Ans.	: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Ansiklopedisi.
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
m.	: Miladi
md.	: Madde
nr.	: Numara
ö.	: Ölümü
r.a.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Sad	: Sadeleştirilen
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ŞİA	: Şamil İslam Ansiklopedisi.
t.y.	: Yayın tarihi yok.
TDVY.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
trc.	: Tercüme
thk.	: Tahkik
vd.	: Ve diğerleri.

vr. : Varak
Yay. haz. : Yayına Hazırlayan
y.y. : Yayın evi yok.
y.y. : Yayın yeri yok.

GİRİŞ

1.Çalışmanın Konusu

İnsanı dünya ve ahiret saadetine ulaştırmak için indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim, ilk dönemlerden itibaren kıraat, lügat, sarf, nahiv, belağat ve tefsir ilmiyle meşgul olan alimler tarafından daha iyi okunması, anlaşılması ve insanların ondan daha fazla istifadesi için çalışmalar yapılmıştır.

Kur'an-ı Kerimin anlaşılması ve Müslüman toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesi adına yapılan tefsir çalışmalarından biri de bu çağın en belirgin tefsir metotlarından biri de konulu tefsirdir. Bu çalışmanın konusu olan Yâsîn Sûresi Mekkî sûrelerin temel özelliği olan itikâdî ve ahlâkî konuları ihtiva etmektedir.

2.Çalışmanın Amacı

Kur'an-ı Kerim, dün olduğu gibi bugün ve gelecekte de insanların inanç, ahlak, sosyal ve bütün problemlerinin çözümünde müracaat etmeleri gereken tek ilahî kaynaktır. Müslüman ilim adamları bu ilahî kaynağı daha iyi anlamak ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına farklı tefsir metotları geliştirmişlerdir. Bu metotlardan biri de "sûre çerçevesi konulu tefsir metodu"dur. Bu metot, Kuran'daki konuları insanların imanî, ahlâkî ve sosyal hayatlarına yön verecek şekilde işlemeyi hedeflemektedir. Bu metot, bir sûreyi bütün yönleriyle ele alıp inceleyen bir çalışmasıdır.

Yâsîn Sûresini incelemedeki amacımız, konulu tefsir bağlamında, tevhid, risâlet ve ahiret gibi islam itikadının temel prensiplerini bu sûre çerçevesinde araştırmak, "Yâsîn Kur'an'ın kalbidir" hadisi şerifindeki nebevi iltifatın ve ilk Müslümanlardan günümüze değin sûrenin çokça okunmasının nedenlerini araştırmaktır.

Bu sûre bağlamında Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed (s.a.v)'in ashabına kazandırdığı, itikadi, ahlaki, insani ve sosyal erdemleri araştırmak, Kur'an-ı Kerim'in ahiret inancının kalbi konumunda olan "haşir" inancına davet metodunu kavramak, kâfirlerin risaleti inkâr nedenlerini anlamak, Allah'ın kudret ve ilminin eseri olarak insanın istifadesine sunduğu kâinattaki kevnî ayetleri öğrenmek ve kavramaktır. Bu tezimiz, geçmişten günümüze pek çok müfessirin konuya bakış açılarını görebilmek ve Kur'an'ın eşsiz mesajlarının günümüz insanının itikadî ve ahlâki gelişimine ışık tutması maksadıyla kaleme alınmıştır.

3.Çalışmanın Yöntemi

"Ana Konuları Açısından Yasin Sûresinin Tefsiri" konulu bu çalışmada başvuru kaynaklar, muteber klasik rivayet ve dirayet tefsir kitaplarına, konuyla alakalı telif edilmiş bütün tefsir kitaplarına, sahih hadis kaynaklarına, siyer, lügat ve tarih kitaplarına, Yâsîn Sûresi ile ilgili yapılmış çalışmalara müracaat edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONULU TEFSİR

1.1.Tefsir ve Te'vil Kavramları

1.1.1.Tefsirin Tanımı

a) Lügat manası: Tefsir kelimesi “fesr” (فسر) veya taklip tarikiyle türediği iddia edilen (سفر) kökünden olup tef'il vezninde bir mastardır. Arap lügatinde “Fesr”, örtülü bir nesneyi açıp ortaya çıkarmak ve kapalı bir şeyi açmak manalarına gelir. Tefsir de aynı mânaya gelir.¹ (سفر) mastarı ise, aydınlatmak, ortay çıkarmak, üzerindeki örtüyü kaldırmak anlamlarına gelir.² “Sefr” kelimesi, somut olan, maddi keşif için kullanılırken; “fesr” kelimesi ise, soyut olan için kullanılmaktadır.³ Bir görüşe göre te'vil ile müradif olup aynı anlamı taşır. Diğer görüşlere göre ise müşkil bir lafızdan kastedilen manayı ortaya çıkarmak onu açıklamak, keşfetmek, yorumlamak gibi manalara gelir.⁴

b) İstilah manası: Tefsir ilminin istilah manası için oldukça farklı tarifler yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

Tefsir, Allah Teâlâ'nın muradına delaleti bakımından, beşer gücünün yettiği ölçüde Kur'an-ı Kerim ile ilgili hususları araştıran bir ilimdir.

Tefsir; Nüzulü, senedi, edası, lafızları; lafız ve hükümleri ile ilgili manaları yönünden kendisinde Yüce Kitabın hususiyetlerinden bahseden bir ilimdir.⁵

Tefsir; Müşkil olan lafızlardan murad edilen manayı keşfetmektir.⁶

¹ İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükrim, **Lisânü'l-Arab**, Daru'l Marife, Kahire, 1119 h, XXVII, 3412; Zerkeşi, **el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an**, Darü't-Turas, Kahire, 1972, II, 147.

² İbn Manzûr, **a.g.e.** XXIII, 2024; Zerkeşi, **a.g.e.** II, 147;

³ Rağib el-İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed, **el-Müfredât li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim**, thk. Safvan Adnan Dâvûdî, Daru's-Şamiye, Beyrut, 2009, s. (fsr) 636, s. (sfr) 414.

⁴ Bkz. Asım Efendi, Ebü'l Kemâl es-Seyyid Ahmed, **Kamus Tercümesi**, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul, 1304 h, II, 606; İbn Manzûr, **a.g.e.** XXVII, 3412.

⁵ Bkz. Zerkânî, Muhammed Abdulazîm, **Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l Kur'an**, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988, II, 4- 5.

⁶ İbn Manzûr, **a.g.e.** III, 172; Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsir Usûlü**, TDVY. Ankara, 1991, s. 214.

Tefsir; Arap dili ve belâgati ile ilgili bütün araçların kullanılıp, ayetleri çevreleyen tarihsel şartlar da dikkate alınarak Allah'ın muradının, kitap ve sünnet çevresinde ortaya çıkarılmasıdır.⁷

1.1.2. Te'vilin Tanımı

a) Lügat manası: Te'vil kelimesi “evl” (ءول) kökünden gelmekte olup bir şeyi geri döndürmek, bir şeyi varacağı yere vardırman manasındadır.⁸

b) İstilah manası: Zahire mutabık olan iki ihtimalden birini reddetmektir. Ayeti muhtemel olduğu manalardan birine döndürmektir.⁹ Bir delile dayanarak kelamı zâhir manasından alıp batınî manalarından birine döndürme ameliyesidir. Te'vil Allah Teâlâ'nın metinde kastettiği mananın dışına taşmamalıdır.¹⁰

Te'vil, meşru bir sebep veya delilden ötürü ayeti zahirî manasından alıp, kendisinden önceki ve sonraki ayete mutabık, kitap ve sünnete uygun manalardan birine hamletmek demektir.¹¹

Tefsir ve te'vil kelimeleri muhtelif zaman ve mekânlar da birbirlerinin yerine kullanılmış olsalar da tefsir, te'vilden daha önce kullanılmıştır. Tefsir, te'vilden daha umumidir.¹²

Tefsir ile te'vil arasındaki farkları şöyle sıralamak mümkündür:

a. Te'vil, bir delile istinaden lafzın muhtemel manalarından birini tercih etmektir. Kesinlik ifade etmez. Ancak tefsire konu olan naslarda tek anlam bulunduğu için onda kesinlik vardır.

b. Te'vil ve tefsir aynı manadadır.

c. Te'vil, istinbatlara dayanırken, tefsir ise, rivayet ve dirayete dayanmaktadır.¹³

1.2. Konulu Tefsir

Konulu tefsirin Arapçası, “et-tefsîru'l mevdû”dir. “Mevdû” kelimesinin aslı “va'd”dır. Va'd' aşağı indirmek, sabitleştirmek, atmak, fırlatmak, bitişirmek,

⁷ Zerkânî, a.g.e. s. 5.

⁸; Cerrahoğlu, a.g.e. s. 214; Demirci, Muhsin, Tefsir Tarihi, İFAV. İstanbul, 2011, s. 28

⁹ Cerrahoğlu, a.g.e. s. 214; Demirci, a.g.e. s. 29.

¹⁰ Demirci, a.g.e. s. 29.

¹¹ Demirci, Muhsin, **Konulu Tefsire Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, s. 26.

¹² Cerrahoğlu, a.g.e. 214.

¹³ Zerkeşi, a.g.e. II, 5-6; Menna' Halil el-Kettan, **Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an**, Müessesetü'r-Risale, Dimeşk, 2006, s. 295.

yapmak, bina etmek, yaratmak, icat etmek gibi anlamlara gelir.¹⁴ Buna göre Mevdû konulmuş bir araya getirilmiş, oluşturulmuş, icat edilmiş¹⁵ demektir.

Bu güne kadar yapılmış olan “Konulu Tefsir” tanımlarından bazıları şunlardır:

Konulu Tefsir; “Belirli bir konuya ait, değişik sûrelerde zikredilen Kur’an ayetlerini bir araya toplayıp nüzul sırasını da göz önünde bulundurarak, konularına göre ve usulüne uygun bir şekilde düzenlemek suretiyle, sevk olundukları ortam içerisinde değerlendirdikten sonra, benzer ayetlerle konuyu işlemektir.”¹⁶

Konulu tefsirin tanımı ile ilgili Mustafa Müslim’in yaptığı farklı tanımlardan bazıları şöyledir:

Konulu Tefsir; “Fikrî, içtimaî ya da evrensel konulardan herhangi birine Kur’an perspektifinden bakarak Kur’anî bir üslup geliştirmektir.”

Konulu Tefsir; “Manalarını beyan etmek, asıllarını ortaya çıkarmak ve birleştirici bir bağla birbirine bağlamak için özel şartla ve hususi bir şekilde değişik ayetleri bir araya toplamak ve üzerinde derinlemesine düşünmek suretiyle mana ve gaye bakımından bir olan Kur’an-ı kerimin konularını araştıran bir ilimdir.”

Konulu Tefsir; “Araştırmayı, sadece bir konuya hasrederek bu konuyla ilgili Kur’an ayetlerini derinlemesine araştırmaktır.”

Konulu Tefsir; “Bir ya da daha fazla sûre çerçevesinde Kur’anî amaçlara uygun olarak konuları araştıran bir ilimdir. ”

Konulu Tefsir; “Kur’an’daki herhangi bir meseleyi inanç toplum, evren, hayat vb. araştırma konusu yaparak değişik sûrelerde zikredilen nasları nüzul sırasına göre ele alıp uygun bir şekilde inceleyerek pratik hayata uygunluğunu ortaya koymak demektir.

Konulu Tefsir; “Herhangi bir konunun Kur’an’ın bütünlüğü içerisinde ele alınıp ayetler vasıtasıyla açıklanmasıdır.”¹⁷

Konulu Tefsir; “Her hangi bir konuyu, Kur’an’ın bütünlüğü içerisinde ele alıp ister aynı, isterse değişik sûrelerde olsun, konuyu uzaktan ve yakından ilgilendiren mekki

¹⁴ Rağîb el-İsfahânî, **a.g.e.** s. 874.

¹⁵ İbn Manzûr, **a.g.e.** XXXXXIV, 4858.

¹⁶ Bkz. Hicâzî, Muhammed, **et-Tefsîru’l-Mevdûiyyetü fil-Kur’ani’l Kerim**, Daru’l Kütübi’l Hadise, Kahire, 1970, s. 402.

¹⁷ Müslim, Mustafa, **Mebâhis fi’t- Tefsîri’l- Mevdûi**, Daru’l Kalem, Dımeşk, 1997, s. 16.

ve medeni tüm ayetleri toplayarak mümkün mertebe nüzul sırasını göz önünde bulundurmak koşuluyla ve Kur'an'ın genel üslubu çerçevesinde çeşitli mukayeseler yapmak suretiyle istenileni ortaya çıkarmaktır.”¹⁸

Bütün bu tanımlar doğru olmakla birlikte külli bir tanım olma özelliklerine haiz değildirler. Bu tanımlar çerçevesinde konulu tefsirin temel özelliklerini şu maddeler halinde sıralamak mümkündür:

Her hangi bir konudaki ayetleri iniş sırasına göre düzenleyerek yapılan konulu tefsir. Kur'an'da ki herhangi bir kavramı, o kavramın geçtiği ayetleri ele almak suretiyle yapılan konulu tefsir.

Sûre eksenli konulu tefsir; herhangi bir surenin özel ve genel maksatlarını ele almak ve sûre içindeki birbiri içine girmiş muhtelif konuları birbirinden ayırmak suretiyle yapılan konulu tefsir.

Kur'an bütünlüğü çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'in baştan sona kadar tamamını konulu tefsir yöntemiyle ele alan konulu tefsir.¹⁹

1.2.2.Konulu Tefsirin Önemi:

Büyüyen, gelişen ve kalabalıklaşan dünyada yalnızlaşan insan, Kur'an'la tanışmakla, Allah'a kul olma, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le dost olma ve insanlarla paylaşmanın sırrına vakıf olur.

Günümüz insanının Kur'an-ı yeniden islamın düşünce sahasına çekerek, Müslümanla Kur'an arasındaki ayrılığa son vermesi gerekmektedir. Bu minvalde Kur'an Kerim kaynaklı çalışmalar daha da büyük ehemmiyet kazanmaktadır. Çünkü Kur'an, Allah'ın hidayet rehberi ve insanlığın kurtuluş çaresidir.

Kur'an-ı yeniden müslümanların düşünce sahasına çekerek müslümanın düşüncesi ile Kur'an arasındaki ayrılığı ve uzaklığı sona erdirmek gerekmektedir. Bunu yapabilmek için de öncelikle İslami düşünce sistemi ve araştırma yöntemlerini

¹⁸ Bkz: Dumlu, Ömer, “Konulu Tefsir ve Düşündükleri”, **Tefsirin Dünü Bugünü Sempozyumu**, Samsun, 1992, s. 160

¹⁹ El-Mecali, Muhammed Hazir, **el-Veciz fi Ulumi'l-Kitabi'l Aziz**, Min-Menşurâti'l-Muhâfiz ale'l-Kur'ani'l-Kerim, Ürdün, 2005, s. 215; Gökkır, Bilal, “Konulu Tefsir: Hedef, İmkân ve Sınırları”, **Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar**, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010, s. 459.

yeniden gözden geçirerek geliştirmek ve yeni araştırma alanları tespit etmek, Müslümanlara Kur'an-ı daha iyi anlaşılması konusunda yardımcı olacaktır.²⁰

1.2.3.Konulu Tefsirin Faydaları:

Konulu tefsir, bir anlamda Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri demektir. Kur'an-ı Kerimin bir yerinde mutlak olarak zikredilen bir hüküm başka bir yerinde mukayyet olarak zikredilebilir. Yine bir ayette özel olarak anlatılan bir husus başka bir yerde daha ayrıntılı olarak ele alınmış olabilir. Konulu tefsirin bu bağlamdaki bazı faydaları da şöyle özetlenebilir:

- 1) Kur'an-ı Kerim'in yüceliği ve mükemmelliği onun çeşitli konularına ve ışık saçan manalarına bakarak anlaşılabilir.
- 2) Kur'an-ı Kerim'in çeşitli konularından hareketle onun içerdiği rabbani hidayet ortaya çıkabilir.
- 3) Kur'an-ı Kerim'in ahlakıyla ahlaklanmak ve imanın kuvvetlenmesi hususunda ondan faydalanılır.
- 4) Kur'an-ı Kerim'in değişik üslubuna aşina olunur.
- 5) Konulu tefsir sayesinde Kur'an-ı Kerim'in gayeleri anlaşılabilir.
- 6) Konu ile ilgili bütün ayetlerin incelenmesiyle hak ve batıl düşüncelerin hepsi tanımlanabilir.
- 7) Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetlerin ifadelerinde zıt gibi görünen hususlar giderilerek bu konudaki şüpheler izale edilebilir.²¹

1.2.4.Sûre Çerçevesi Konulu Tefsir:

Konulu tefsirin çeşitlerinden biride, herhangi bir sûrenin temel hedeflerinin tespit etmek, tefsir ve yorumlarının söz konusu hedef ekseninde ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına sûre çerçevesi konulu tefsir denilmektedir.²²

Konulu tefsirin bu türünün rağbet göremesinin bir sebebi de Şâtıbî'nin el-Muvafakât isimli eserindeki şu ifadedir: "Her sûrenin bir ana konusu vardır. Her ne kadar onda

²⁰ Bkz. Gazâlî, Muhammed, **Kur'an'ın Konulu Tefsiri**, çev. Şahin Güven, Ekrem Demir, İstanbul 2000, s. 9-11.

²¹ Ez-Zehhrânî, Ahmed Muhammed, **Örneklerle Konulu Tefsir**, çev. M.Fatih Kesler, Akçağ Yayınlar, Ankara, 2002, s. 11-12.

²² Bkz. Güven, Şahin, **Konulu Tefsir Metodu**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 174,183-185, 204.

değişik konu ve hükümler bulunsa da onlar bu ana konuyu destekleyici ve tamamlayıcı mahiyettedir. Bu yüzden bu tür eserler kaleme alınmıştır.²³

Konulu tefsirin bir çeşidi olan sûre çerçevesi “Konulu Tefsir” çalışmalarında tefsiri yapılan sûrenin, kapsamlı bir şekilde ele alınması ve derinlemesine incelenmesi, daha iyi anlaşılması için takip edilmesi gereken metodu ve uygulanması gereken kuralları genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

Sûrenin Mekkî veya Medenî olduğunun belirlenmesi, ayetlerinin hangilerinin Mekkî, hangilerinin Medenî olduğunun, bu konuda varsa ihtilafların zikredilerek belirtilmesi gerekir.

Sûrenin, şayet varsa, sebebi nüzulünün belirtilmesi gerekir. Sebebi nüzulün bilinmesi, sûrenin tarihi nüzul ortamını bilmek açısından önemlidir.

Sûrenin, şayet varsa, diğer sûrelerle münasebetini de belirlemek gerekir.

Eğer varsa, sûrenin diğer isimlerinin ve özelliklerinin belirtilmesi, ayrıca sûrenin faziletine dair sahih rivayetlerin zikredilmesi gerekir.

Sûrenin bazı özelliklerini göz önünde bulundurarak temel hedeflerinin belirlenmesi gerekir. Bu hedefleri belirlerken sûredeki belirgin olguları dikkatle incelemeli, aralarında bağ varsa onları belirlemelidir.

Bir sûrenin hedefini veya eksenini öğrenmek, sûrenin ele aldığı temel konular veya belirgin olaylar kanalından mümkün olabilir.

Sûreyi bölümlerine ayırarak ele almak, sûreyi incelerken ayetleri konularına ve hedeflerine göre gruplandırmak, bölümlere ayırmak gerekmektedir. Bu ayet grupları ve bölümleri öncelikle kendi bütünlükleri içerisinde anlaşılmalı, daha sonra da sûrenin diğer bölümleriyle bağlantılar kurularak incelenmelidir.

Sûrede ele alınan konular arasında belli bir bağ var mıdır? Bu aşamada yapılması gereken, görüş sahasını genişletmek ve sûreyi bir bütün olarak gözden geçirmek gerekir. Sûrenin mukaddimesi, hedeflerinin ve maksatlarının belirlenmesi gerekmektedir.²⁴

1.2.5.Konulu Tefsir Metoduyla Yapılmış Bazı Sûre Tefsiri Örnekleri:

²³ Şâtıbî, Ebû İshak İbrâhim b. Musa b. Muhammed el-Gırnati, **el-Muvâfakat**, Dâru İbn Affan, Huber, 1997, III, 249.

²⁴ Bkz. Müslim, **a.g.e.** s. 41-46.

Ehdâfû Külli Sûretin ve Makâsiduha fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Abdullah Mahmud Şahhate, Beyrut, 1979.

En-Nebeü'l-Azîm Nezaratün Cedîdetün fi'l-Kur'an, Muhammed Abdullah Dıraz, Kuveyt, 1993.

El-Vahdetü'l-Mevzûiyye fi Sureti Yûsuf, Muhammed Hasan Bâcûde, Cidde 1983.

Tefsiru Sûreti'l Hicr, Muhammed el-Behiy, Kahire, 1976.

Tefsiru Sûreti İbrahim, Cemil Muhammed Gazi, Cidde, (t.y.).

Tefsiru Sûreti'l Kehf; Arz ve Tahlîl, Şir Ali Şah, Medine İslam Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Medine, 1403 h.

Tefsiru Sûreti'l Fatiha, Muhammed Ammare, Kahire, 1962.

Tefsiru Sûreti'l Asr, Menhec ve Tatbik, Aişe Abdirrahman, Bağdat, 1965.

Esraru İlmi'l Meanî fi Sûreti Yûsuf (a.s.), Ahmed Muhammed Alabalık, Alemü'l Hadis, Ürdün, 2006.

Hızır Bey Çelebi Ve Yâsîn-i Şerif Tefsiri, Ayşe Hümeyra Aslantürk, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.

Kur'an-ı Kerim'in Kalbi Yâsîn Sûresi Tefsîri, Davut Aydüz, Işık Yayınları, İstanbul, 2010.

Nebe (Amme) Sûresi Tefsîri, Davut Aydüz, Işık Yayınları, İstanbul, 2012.

Hucurat Sûresi Tefsîri, Davut Aydüz, Işık Yayınları, İstanbul, 2013.

Fatiha ve Hucurat Sûrelerinin Meal ve Tefsiri, Lutfi Doğan, DİB. Ankara, 2011.

Kur'an'dan Hayata (Altı Sûrenin Tefsiri), Abdulaziz Hatip, İstanbul; Akdem Yayınları, 2011.

Bu alanda kudemaya ve muasır ulemaya ait çok sayıda eser mevcuttur. Fakat burada örnek olması için sadece bazıları zikredilmiştir.

1.3.Sûre Hakkında Yapılmış Çalışmalar

1.3.1.Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan “Yâsîn” Konulu Eserler

1. Dua-i Şerh-i Yasin., (y.y) : Yazma, (t.y.), 15b-28a vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 002773/2.

2. Dua-i Şerh-i Yasin., ., --(y.y) : Yazma, (t.y.), 22 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekke, 000662.
3. Dua-i Yasin., (y.y) : Yazma, (t.y.), 14 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 001161,
4. Dua-ı Yasin., ., --(y.y) : Yazma, (t.y.), 18-00 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Reşit Efendi, 001068/11.
5. el-Hammamiye ala Sureti Yasin., / Ali b. Arif Hammamizade., --(y.y., t.y.), 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal, 000095.²⁵
6. En'am Yasin ve Fetih Sureleri., / müst. Seyyid Mehmed., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 38 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000138.
7. Envaru't- Tenzil'den Yasin Tefsiri., / Kadi Nasiruddun Abdullah b. Ömer eş-Şafii el-Beyzavi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 19 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi, 000060.²⁶
8. Hassa-i Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 7-8 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 002842/2.
9. Haşiye ala Tefsir Sure Yasin., / Abdünnafi b. Muhammed b. Muhammed eş-Şirvani., -- (y.y.) : Yazma, 1048., 91-100 vr., Süleymaniye Kütüphanesi. Yeni Cami, 001182.
10. Haşiye ala Tefsiri Sureti Yasin., ve'l-Feth ve'l-Hucurat., / Sa'dullah b. İsa b. Emirhan el-Kastamoni Sa'di Çelebi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 16 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 000618.

²⁵ Bu müellife ait eserin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan diğer nüshaları için bkz: ; İstanbul : (y.y.), 1286., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, H.Hayri-Abd. Ef., 000219; (y.y.), 1316., 48 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi, 000046; Ahter Matbaası, 1294., 48 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Tirnovalı, 000194; İstanbul : Matbaa-i Amire, 1262., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Tirnovalı, 000209; Matbaa-i Amire, 1309., 448 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Tirnovalı, 002100; İstanbul : Yazma, 1265., 39 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 000047; İstanbul : Bosnalı Hacı Muharrem Matbaası, 1286/1869., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba, 000021; ; (y.y. : y.y.), 1265., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 001356; İstanbul : (y.y.), 1273., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000143; İstanbul : (y.y.), 1273., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000143; İstanbul : Halil Efendi Matbaası, 1286., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000142; İstanbul : Matbaa-ı Amire, 1286., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000141; İstanbul : Matbaa-ı Amire, 1262., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000141; İstanbul : Matbaa-ı Amire, 1262., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahîm Efendi, 000142; İstanbul : Matbaa-ı Amire, 1262., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Saliha Hatun, 000107; müst. Muhammed Arif b. Ömer Hafevi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 23 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 001524; İstanbul : (y.y.), (t.y.), 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Nazif Paşa, 000080; İstanbul : Matbaa-ı Amire, 1262., 49 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Nazif Paşa, 000080; (y.y.) : Yazma, 1273., 39 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekkesi, 000037.

²⁶ Müellifin diğer eseri için bkz: müst. Muhammed Fikri., -- (y.y.): Yazma, (t.y.), 97-116 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Mesih Paşa, 000069.

11. Haşiyeye ala Tefsiri Sureti Yasin., / Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Hanefi et-Tarsusi., (y.y.) : Yazma, (t.y.), 26-63 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 003699.
12. Haşiyeye ala Tefsiri Sureti Yasin., / Muhyiddin Muhammed b. Mustafa el-Kocevi Şeyhzade., (y.y.): Yazma, (t.y.), 94-101 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000396.
13. Haşiyeye ale'l-Beyzavi fi Sureti Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 85 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 000357.
14. Haşiyeye fi Tefsir-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 102-123 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000396/6.
15. Havassı Yasin., / Muhammed b. Said Endelüsi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 111-115 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 003187/7.
16. Havass-ı Yasin-i Şerif., ., -- (y.y. : y.y.), 1296., 24 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000076.
17. Havass-ı Yasin-i Şerif., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 226 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 001588/25.
18. Hırzu Yasin ve'l-Azimat ve'd-Daavat., / müst. Musa Safveti., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 23 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 001089,
19. Hulasatü't-Tebyin fi Tefsiri Sureti Yasin., / Mehmed Esad b. İsmail Efendi el-İstanbuli Ebu İshak Zade ; müst. Mustafa b. Muhammed., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 111 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Ef., 000258.²⁷
20. Risale fi Beyani Havassı Sureti Yasin., / Sa'deddin Muhammed b. Mueyyed es-Sufi İbn Hammuye el-Hamevi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 41-42 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 003790.
21. Risale fi Havas-i Yasin., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 345-351 y., Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 000447-29.

²⁷ Müellifin aynı isimli eserinin diğer nüshaları için bkz: (y.y.) : Yazma, (t.y.), 47-151 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 001461; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 100 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 000176; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 185 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif-M. Murat, 000163; müst. Mustafa Nazif., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 9-109 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000023; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 144 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000044; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 77-181 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000771; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 90 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Ef., 000270; (y.y.) : Yazma, (t.y.), 2-125 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 000051.

22. Risale fi Şeriat Kıraa Sureti'l-En'am ve Sureti Yasin., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 202-209 y. ; bb st., 213x150, bb, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3772-31.
23. Suret-i Yasin Tefsiri., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 48 y. ; 13 st., 220x160, 155x100, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000215.
24. Suret-i Yasin Tefsiri., ., -- (y.y.) : Yazma, 1159 h., 132 y. ; 13 st., 195x140, 159x99, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000219.
25. Suret-i Yasin ve bazı ayetlerin tefsiri., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 94-107 y. ; bb st., 317x104, bbxbb, Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi, 002085-12.
26. Suret-i Yasin, Sure-i Vakıa ve diğer bazı surelerin tefsiri., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 93 y. ; 17 st., 205x125, 145x75, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000238.
27. Suret-i Yasin'e Ait bir Dua., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 43-45 y. ; 23 st., 205x140, 150x95, Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi, 002067-07.
28. Suretü'l-En'am ve Yasin ve Feth e'l-Mülk ve'n-Nebe' ve şemail şerif ve ed'iyeye ma'sura., ., -- Dimetoka : Yazma, 1173 h., 135 y. ; 11 st., 262x162, 191x103, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi ve eki, 000005.
29. Suretü'l-Mukatebe Ma'a's-Şeyh Yasin et-Tilimsani., / Sadruddin Muhammed b. İshak el-Konevi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 46-50 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 001344.
30. Şerh-i Havass-ı Sure-i Yasin., / Seyyid Hüseyin b. Sryid Nurullah., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 227 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah sultan, 000176.
31. Talika ala Kavlihi teala "Yasin", ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 258-259 y. ; 25 st., 225x160, 160x93, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 000317-27.
32. Tefsir Kitabı (Yasin suresinden Tur suresinin ortasına kadar), ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 1-75 y. ; 23 st., 220x160, 162x98, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 000093-01.
33. Tefsir Suret Yasin ve bazı ayat min sureti'l-Bakara., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 1-81 y. ; bb st., 205x124, 153x78, Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa, 000034-05.
34. Tefsir Sureti'l-Yasin ve Sureti'l-Mülk., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 93 s. ; 15 st., 159x170, 120x65, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000305.
35. Tefsir sureti'l-Yasin., / Müstensih Hüseyin Hilmi., -- (y.y.) : Yazma, 1220 h., 58 y. ; 21 st., 200x140, 145x70, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 006376.

36. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 11 y. ; bb st., 208x149, bb, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 003618-01.
37. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 1-36 y. ; 21 st., 205x132, 148x75, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi ve eki, 000007-01.
38. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 45 y. ; 15 st., 187x119, 155x77, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 006375.
39. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 50 y. ; 11 st., 190x110, 107x55, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 006374.
40. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 81-96 y. ; 13 st., 160x110, 125x70, Süleymaniye Kütüphanesi Kasidecizade, 000758-07.
41. Tefsir Sureti'l-Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 9 y. ; 19 st., 215x164, 156x79, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 001582-01.
42. Tefsir-i Suret-i Yasin., / Alaüddin Ali b. Hüseyin el-Amasi Alaüddin Çelebi., -- (y.y.) : Yazma, 1062., 33-63yp, vr., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, 000452.
43. Tefsir-i Suret-i Yasin., / İsmail Hakkı b. Halil Manastırlı., -- İstanbul : Mekteb-i Mülkiye Matbaası, 1316., 110 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı, 000174,
44. Tefsir-i Sure-i Yasin., / İsmail Hakkı b. Mustafa el-Celveti el-Bursevi., -- İstanbul : Mekteb-i Mülkiye Matbaası, 1316., 110 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Tırnovalı, 0000192.
45. Tefsir-i Sure-i Yasin., / Müntensih Abdülkadir., -- (y.y.) Yazma, 1077 h., 88-109 y. ; 25 st., 204x114, 149x157, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 001281-03.
46. Tefsir Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 1-24 y., Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 000569-01.
47. Tefsir Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 1-39 y. ; 15 st., 204z150, 150x90, Süleymaniye Kütüphanesi, Servili, 000019-01.
48. Tefsir Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 226-271 y. ; 27 st., 207x137, 170x80, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 002725-57.
49. Tefsir Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 52b-64b y. ; 16 st., 245x173, 166x68, Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat, 000823-02.
50. Tefsir Sure-i Yasin., ., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 74-89 y. ; bb st., 215x155, bb, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 002863-05.

51. Tefsir Sure-i Yasin., -- (y.y.) : Yazma, 1080 h., 2-13 y. ; 21 st., 205x130, 155x80, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 000311-01.
52. Tefsir Sure-i Yasin., -- (y.y.) : Yazma, 1233 h., 37b-46b y. ; 21 st., 215x165, 155x80, Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000032-02.
53. Tefsir-i Yasin., / Hızır Bey b. Celaleddin b. Ahmed Paşa es-Sivrihisari ; Abdullah b. Rakım., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 52 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, 000140.
54. Tefsir-i Yasin., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 124-132 y. ; 20 st., 240x170, 180x95, Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000396-07.
55. Tefsir-i Yasin., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 84-93 y. ; 19 st., 240x170, 180x95, Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000396-04.
56. Tefsiru Sureti Yasin ve Bazı Ayatın min Sureti'l-Bakara., / Muvaffaküddin Ahmed b. Yusuf el-Kevaşi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 2b-71b vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin (tüyatok), 000034.
57. Tefsiru Sureti Yasin., / Kutbuddin Muhammed b. Muhammed er-Razi Kutbü't-Tahtani., (y.y., t.y.), 79 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Celal Ökten, 000030.
58. Tefsiru Sureti Yasin., / Muhammed Emin b. Sadruddin el-hüseyini Mollazade eş-Şirvani., -- (y.y.) : Yazma, 1031., 1-109 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yeni Cami, 001184.²⁸
59. Tefsiru Sureti Yasin., / Muhammed et-Tirevi Kara Çelebi., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 44b-92b vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Denizli, 000034.
60. Tefsiru Sureti Yasin., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 85 y. ; 13 st., Süleymaniye Kütüphanesi, Ayosafya, 000357.
61. Tefsiru'l-Fatiha ve Yasin., / Alaüddin Ali b. Hüseyin el-Amasi Alaüddin Çelebi., -- (y.y.) : Yazma, 1201., 111 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 000282.
62. Tercüme Yasin-i Şerif., / Haşim Veli., -- İstanbul : Kırımlı Ziya Efendi Matbaası, 1343., 23 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İd Mehmed Efend, 000029.
63. Tercüme Yasin-i Şerif., / Haşim Veli., -- İstanbul : Kırımlı Ziya Efendi Matbaası, 1343., 23, 1 s., Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı, 003810.

²⁸ Müellifin eserinin diğer nüshası için bkz: (y.y.) : Yazma, (t.y.), 171 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, H.Hüsnü Paşa, 000034; (y.y.) : Yazma, 1015., 23-77 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 000314.

64. Tezkirü'n-Nasin Feza'il-i Yasin., / Mustafa b. Abdullah el-Osmancıki Tarikatçı Emir., -- (y.y.) : Yazma, 1287., 9 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekke, 000310.²⁹
65. Vücuhu Kıraeti Sureti Yasin., / Şeyhu'l-Kurra Muhammed., -- (y.y.) : Yazma, (t.y.), 32-35 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 004796.
66. Yasin Mülk Nebe' ve Bazı Sureler., -- (y.y., t.y.), 8-23 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000141.
67. Yasin Suresi tercemesi., --(y.y. : y.y.), 1234 h., 1-56 y. ; 13 st., 208x143, 145x87, Süleymaniye Kütüphanesi, Şazeli Tekkesi, 000006-01.
68. Yasin Suresi., -- (y.y., t.y.), 27b-34b y. ; 11 st., 155x98, 95x50, Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba, 000491-03.
69. Yasin Suresi., -- Petrisburg : Matbaa-ı İlyas, 1323 h., 12 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Hüseyin Kazım, 000002.
70. Yasin Suresinden itibaren sonunda kadar bir tefsir., / Müstensih Ahmed b. Hanefi., -- (y.y., t.y.), 480 y. ; 21 st., 307x210, 225x148, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 001510.
71. Yasin Suresinin havası hakkında risale., -- (y.y., t.y.), 9-14 y. ; 41 st., 157x430, 130x395, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, 000845-02.
72. Yasin Suresini Tefsiri., / Mevlana Kirimi., -- (y.y., t.y.), 29 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000087.
73. Yasin Suresinin Tefsiri., -- (y.y., t.y.), 315-346 y. ; 15 st., 150x100, 100x50, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Murat – M. Arif, 000157-08.
74. Yasin Suresinin tefsiri., -- (y.y., t.y.), 85 y. ; 9 st., 163x107, 107x60, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000425.
75. Yasin Suresiyle başlayarak bazı sureleri esma-i hüsnâ ve ediyeler., / Müstensih Abdurrahman Necati Karahisar., -- (y.y., t.y.), 84 y. ; 7 st., 172x129, 106x61, Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi, 000982.
76. Yasin Tefsiri., / İbrahim el-Kurra., -- (y.y.) Yazma : (t.y.), 66 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 003405.
77. Yasin Tefsiri., -- (y.y., t.y.), 19 y. ; 13 st., 180x123, 125x65, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 000324.

²⁹ Müellifin aynı isimli eserin diğer nüshası için bkz: İstanbul : (y.y.), 1287., 8, 9 s., Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Ef., 001686.

78. Yasin-i Şerif Tefsiri., / Müntensih Abdurrahman Derviş Haşim Üsküdarı., -- (y.y : y.y.), 1196 h.. 68-86 y. ; 25 st., 211x150, 145x87, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 003533-05.
79. Yasin-i Şerif Tefsiri., / Sinekzade İbrahim b. Ahmed., -- (y.y.) : Yazma, 1093., 32 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, H.Hüsnu Paşa, 000063.
80. Yasin-i Şerif Tercümesi Şerhi., ., -- (y.y. : y.y.), 1228 h., 31 y. ; 18 st., 210x150, 167x105, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 004196.
81. Yasin-i Şerif, Tebareke, Amme ve bazı sureler., ., -- (y.y., t.y.), 8-23 y. ; 15 st., 163x112, 110x60, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000141-02.
82. Yasin-i Şerif., ., -- (y.y., t.y.), 159-170 y. ; 10 st., 157x115, 127x73, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 001546-02.
83. Yasin-i Şerif'in Havassı., / Trabzoni Hafız Mehmed Tahsin b. Ahmed Şemseddin ; müst. Müellif Hattı., -- (y.y.) : Yazma, 1339., 7 vr., Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez, 000290.
84. Yasin-i Şerifin Havassı., ., -- (y.y., t.y.), 4 y. ; bb st., 235x170, bbxbb, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 006317.

1.3.2. "Yâsîn" Konulu Matbu Eserler

1. Yâsîn Tefsiri (Hammâmî Zâde Tercümesi), Ali b. Arif Hammâmî Zâde, çev: Ali Eren, İstanbul; Yasin Yayınevi, 2011. Arapça aslı, 48 s. ve Türkçe tercümesi, 73 s.³⁰
2. Kur'an-ı Kerim'in Kalbi Yâsîn Sûresi Tefsîri, Davut Ayduz, İstanbul; Işık Yayınları, 2010. 186 s.
3. Yâsîn Sûresi Yorumu, Halûk Nurbaki, İstanbul; Damla Yayınevi, 2007. 111 s.
4. Ahiret ve zamanının mahiyetini bildirmesi açısından Yasin, İhlas, Felek, Nas, Ayetel-kürsi tefsiri, Bahaeddin Sağlam, İstanbul; Tebliğ Yayınları, 1998. 126 s.
5. Kur'an'dan Hayata (Altı Sûrenin Tefsiri), Abdulaziz Hatip, İstanbul; Akdem Yayınları, 2011. 567 s.
6. Dürr-i Yekta Şerhi, Hafız Mehmed Esad, İstanbul; Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, 1851. 192 s.
7. Yâsîn Suresi Ey İnsan, Cemalnur Sargut, İstanbul; Nefes Yayınları, 2012. 568 s.

³⁰ Eserin diğer çevirileri için bkz: çev. Mehmet Can, İstanbul; Fatih İlmî Neşriyat, (t. y.), Arapça aslı, 48 s. ve Türkçe Tercümesi, 73 s; (y.y.: y.y.), 1314. (Dersâdet: Arif Efendi Matbaası, İstanbul.) 48 s. Arapça.

8. Esbab-ı Nüzul: Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsiri: el-Ankebut, er-Rum, Lokman, es-Secde, el-Ahzab, Sebe, Fatır, Yasin ve es-Sâffât Sureleri, H. Tahsin Emiroğlu, (y.y.: y.y.), (Konya, Ülkü Basımevi) 1976. Türkçe.
9. Kısa Surelerin Kelime Kelime Manası Ve Faziletleri, Fatiha, Yasin, Tebareke, Vakıa Ve Amme Cüzü (namaz sureleri), Ali Kara, İstanbul; Furkan Kitabevi (t.y.) 178 s. Türkçe.
10. Mevizeli Yasini Şerif Tefsiri, M. Sabık Kenlik. (y.y.: y.y.), 1952. (İstanbul; Ege Matbaası), 28 s.
11. Yasin Suresinin Tefsiri, Mustafa Şahin, (Atatürk üniversitesi İlahiyat fakültesi, Basılmamış Lisans Tezi) 1982.
12. Yâsin-i Şerif Tercüme ve Tefsiri, Kemal Pilavoğlu, İstanbul; Çile yayımları. 1976. 182 s.
13. Hızır Bey Çelebi Ve Yâsîn-i Şerif Tefsiri, Ayşe Hümeysra Aslantürk, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007. 394 s.³¹
14. Yâsin-i Şerif'in Meal Tefsir ve Hassaları, Şemseddin Muhammed b. Ali Buhari Hüseyini Emir Sultan, 833/1429; çev. Hasanü'l Halebi; sad. Melih Yuluğ; yay. haz. Kadir meral, İstanbul; Çelik Yayınevi, 1991. 512 s. Türkçe.
15. Kur'an'ın Kalbi Sure-i Yasin'in Tefsiri, Şemseddin Yeşil, (y.y.: y.y.), 1950. 61 s.
16. Mustafa İbni Muhammed Ankaravî Yasin Suresi Tefsiri, Nadide Gürbüz, Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1986. 120 s.³²
17. Yasin Suresi Tefsiri (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkı Basım), Mehmet Kara, Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1988, 242 s.
18. 14. Yüzyıla Ait Bir Yasin Suresi Tefsiri Üzerine Sentaks Çalışması, Funda Sezgin, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Fakültesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997, 357 s.

³¹ Eserin aslı hakkında bkz. Demir, Ziya, **XIII.-XVI. y.y. Arası Osmanlı Müfessirleri**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, s. 448-449.

³² Eserin aslı hakkında bkz. Demir, **a.g.e.** s. 448-449.

19. Yasin Suresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirmesi, *Mahmut Karakış, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.*

İKİNCİ BÖLÜM

YÂSİN SÛRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1.Sûrenin İsmi

Lügatçilerden Halil ve Sibeveyh'e göre bu sûre, Yâ ve Sîn harfleri ile başladığı için bu harflere istinaden "Yâsîn" ismini almıştır. Ayrıca sûreye, Azime (şerefli), Muimme (dünya ve ahiret sıkıntılarını bertaraf eden), Mudafia-i Kadiye (sahibinden sıkıntıları gideren, hayırları celbeden), Kalb-i Kur'an (Kur'an'ın kalbi),da³³ denir. Bazı kaynaklarda sûre, Ashab-ı Karye kıssasına istinaden Habibi Neccar sûresi³⁴ isimleriyle de anılmıştır.³⁵

2.2.Sûrenin Nüzul Yeri, Nüzul Tarihi ve Nüzul sebebi

Sûre, Mekke'de Furkân sûresinden önce ve Cin sûresinden sonra nazil olmuştur. Nüzul sırası kırk birdir. Mekke döneminin ilk merhalesinde nazil olduğu konusunda icma vardır.³⁶

Sûrede, 12 ve 47. ayetlerin Medine'de nazil olduğuna dair rivayetler mevcuttur.³⁷ Bu rivayetler ilgili ayetlerin tefsirinde ele alınacaktır.

Bu rivayetler sûrenin bütünüyle Mekkî olduğuna mani değildir. Konuları arasında bütünlük arz etmesi de sûrenin aynı dönemde nazil olduğunun göstergesidir.³⁸

³³ Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, **el-Camiu li-Ahkami'l Kur'ân**, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, 1993, VII, 3; Alusî, Ebu'l-Fazl Şihabu'd-dîn Mahmud el-Alusî, el-Bağdadî, **Ruhu'l Meânî fi Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesanî**, Daru'l Fikr, Beyrut, 1997, XXI, 312; Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992, VI, 394-395.

³⁴ Şerefuddin, Cafer, **el-Mevzuâtü'l-Kur'aniyye hasaisü's-Suver**, Daru'l Kütübî'l İlmiyye, Beyrut, 1999, VII, 171.

³⁵ İbn Âşur tefsirinde, Kuzey Afrika'da gördüğü 1078 tarihli bir Kur'an nüshasında Yâsîn sûresinin isminin "Sûretü Habibi'n- Neccar" olarak yazılmış olduğunu nakletmektedir. Bkz. İbn Âşûr, Muhammed Tahir, **et-Tefsîru't-Tahrîr ve't- Tenvîr**, Dâru't-Tunusiyye, Tunus, 1984, XXII, 341.

³⁶ el-Meydânî, Abdurrahman Habenneke, **Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür**, Daru'l-Kalem, Dimeşk, 2000, VI, 26; Şerefuddin, **a.g.e.** 171.

³⁷ Kurtubî, **a.g.e.** VII, 3; İbn Atiyye, Kadı Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib b. Atiyye el-Endelüsî; **el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, IV, 445-6.

³⁸ Kurtubi, **a.g.e.** VII, 3-4; Âlûsî, **a.g.e.** XXII, 209; Yazır, **a.g.e.** VI, 394-395.

Sûrenin bütünü için geçerli olan bir nüzul sebebi rivayet edilmemektedir. Fakat bazı ayetlerinin nüzul sebepleri ile ilgili rivayetler mevcuttur, bu rivayetleri şöyle sıralamak mümkündür:

9. ayetin nüzul sebebi hakkında iki rivayet mevcuttur, ilk olarak, hicret sırasında Resûlullah (s.a.v.)'in evinin etrafını onu öldürmek için saran müşriklere görünmeden evinden çıkışı hakkında nazil olduğu rivayet olunur.³⁹

İkinci olarak da, İbn Abbas ve İkrime'den nakledilen bir görüşe göre bu ayet, Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur. O, “*Muhammed'i namaz kılariken görürsem, mutlaka başını taş ile yaracağım*” diye yemin etmişti. Fakat bunu yapmak üzere harekete geçince eli boynuna bağlandı. Bu hadise üzerine bu ayet nâzil olduğu rivayet edilir.⁴⁰

12. ayetin nüzul Sebebi olarak, Medine'de, oturdukları yerleri bırakıp mescidin yanına taşınmak isteyen, Ensar'dan Seleme oğulları hakkında nazil olduğu rivayet edilir.⁴¹

77. ayetin nüzul sebebi olarak Mekke müşriklerinin önde gelenlerinden Übey b. Halef, As b. Vâil veya Ebu Cehil elinde çürümüş bir parça insan kemiğiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmiş, kemiği elinde ufalayıp havaya savurarak: “*Ey Muhammed! Allah'ın bunumu? Dirilteceğini iddia ediyorsun? demiş. Hz. Peygamber (s.a.v.): Evet Yüce Allah seni öldürür, sonra diriltir, sonra cehenneme sürükler*” buyurmuştur. Bunun üzerine Yasin suresinin bu son ayetleri nazil oldmuştur.⁴²

2.3.Sûrenin Tanıtımı

Ayetlerinin sayısı Cumhur'a göre 82, Kûfeliler'e göre ise 83'dür.

Sûrenin kelimelerinin sayısı 727, harflerinin sayısı 3000, fasılaları mim ve nun'dur.⁴³

³⁹ İbn Hişâm, Muhammed b. Abdulmelik b. Hişâm b. Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebevîyye*, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 2005, s. 416.

⁴⁰ İbn Kesir, İmâdü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail b. Kesir el-Kureyşî ed-Dimeşkî, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Salah Abdulfettah el-Halidî, Daru'l-Faruk, Amman, 2008, V, 2747; Kurtûbî, *a.g.e.* XV, 7.

⁴¹ Kurtubî, *a.g.e.* VIII, 3.

⁴² Taberî, *a.g.e.* XXIII, 28; İbn Kesir, *a.g.e.* V, 2769; Râzî, *a.g.e.* XIII, 94; Vahidi, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Esbâb-ı Nüzûl*, thk. Kemal Besyûnî Zeghlûl, çev. Necat. Tetik, Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, Erzurum, 1997, s. 302.

⁴³ Çetin, Abdurrahman, “Yâsîn Suresi” Md, *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İFAV, İstanbul, 1997, IV, 477.

2.4.Sûrenin Fazileti

Yasin sûresinin fazileti ve sûrenin okunmasıyla elde edilecek manevî kazançları bildiren rivayetler incelendiğinde farklı kaynaklarda 20 rivayet tespit ettik. Bu rivayetlerin 4 tanesi *Kütüb-i Sitte* eserlerinden *Ebu Davud*, *Tirmizî* (2) ve *İbn Mâce*'de geçmektedir. Darimî'nin *Sünen*'inde 5 hadis ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise 3 hadis bulunmaktadır.⁴⁴

Taberî ve İbn Kesir Yâsîn sûresinin muhtevası ve fazileti hakkında, onun okunup ezberlenmesinin teşvik edilmesine dair hadis ve tarihi rivayetleri zikrederek sûrenin tefsirine başlarlar.⁴⁵

Sûrenin faziletiyle ilgili sahih hadis kaynaklarda nakledilen rivayetler:

1. “Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’an’ın kalbi de Yâsîn’dir. Kim Yâsîn’i okursa Allah onun okumasına, Kur’an-ı on kere okumuş gibi sevap yazar.”⁴⁶
2. “Yâsîn, Kur’an’ın kalbidir. Allah’ı ve ahiret gününü arzu ederek Yâsîn okuyan kimsenin geçmiş günahları affedilir. Onu ölülerinize okuyunuz.”⁴⁷
3. “Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’an’ın kalbi de Yâsîn’dir. Ümmetimden her insanın kalbinde Yâsîn sûresinin olmasını arzularım.”⁴⁸

İmam Gazali, Yâsîn’in Kur’an’ın kalbi kabul edilme sebebinin, “sûrede haşrin ve neşrin (kıyamet olaylarının) en edebî ve en güzel bir şekil de anlatılmış olduğunu,

⁴⁴ Bu konudaki rivayetlerin sened ve metinleri incelemeye tabi tutmasından dolayı geniş bilgi için bkz: Karakiş, Mahmut, “**Yasin Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirmesi**”, Marmara Üniversitesi SBE, Hadis Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 83.

⁴⁵ Geniş bilgi için bkz. Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'an**, Daru'l Alemi'l-Kutub, Riyad, 2003, XXII, 148; İbn Kesir, **a.g.e.** V,2745.

⁴⁶ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sûre, **Sünenü't-Tirmizî**, Fedâilü'l-Kur'an, 7, thk. İbrahîm Atve Avd, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

⁴⁷ Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dînâr el-Horasânî, **Sünenü'n-Nesâî**, Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl, s,308, Daru'l Marife, Beyrut, 1992; Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'ab, **Sünen-i Ebî Dâvûd**, (Kütüb-i Sitte ve Şurûhuha içinde), Cenâiz, 20, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992; İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini, **Sünen-i İbn Mâce**, thk. Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, Cenaiz, 4, Daru't Tefvîk, Riyad, 2010.

Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, V, 26, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

⁴⁸ İbn Mâce, Cenâiz, 4; Ahmed b. Hambel, **Müsned**, V, 26.

haşır ve neşri kabul etmenin de imanın kalbi mevkiinde bulunduğunu⁴⁹ beyan etmiştir.

4. “Onu ölülerinizin yanında okuyun, yani Yâsîn’i.”⁵⁰

Yasin sûresinin faziletine ait hadisleri iki kategoride değerlendirebiliriz. Birinci bölümü, ölmek üzere olan kişiye Yasin sûresinin okunmasıyla ilgili hadislerdir. Diğer bölümü ise kişinin onu okumakla elde edeceği manevî kazançlarla ilgili hadislerdir. Bu kategorideki hadisler içerisinde sahih olanlar, hasen olanlar ve zayıf olanlar bulunmaktadır.⁵¹ Hadis alimleri itikadi ve ameli konulara tealluk etmeyen ahlak ve fezail babındaki zayıf rivayetleri peşinen reddetme etme yerine şartlı olarak kabul etmişlerdir. Hadisin çok zayıf olmaması, dinde kabul edilen temel esaslardan biriyle ilgili olmaması, kesin olarak peygamberimizin sözü şeklinde ifade memesi şartıyla ahlak ve fezail hadisleriyle amel edilmiştir.⁵² Yâsîn sûresinin fazileti ile ilgili bazı hadisler de bu çerçevede müteala edilmiş olmalı ki, bu sûrenin fazileti ile ilgili hadisler (sahih-hasen-zayıf) gibi farklı derecede olsalar bile genel kabul görmüştür.

Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi, Abdullah b. Mubarek, Sufyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne bu görüştedirler.⁵³

2.5.Sûrenin Kendisinden Önceki Fâtır Sûresi İle Münasebeti

Yâsîn Sûresi kendisinden önceki Fâtır Sûresinde bahsi geçen birtakım hususları tamamlamaktadır. Fâtır Sûresi ile Yâsîn Sûresi yaklaşık olarak aynı uzunlukta dırlar. Fakat Fâtır sûresi 45 ayet olmasına karşın Yâsîn Sûresi 83 ayettir. Bunun sebebi Yâsîn Sûresinin üslubunun daha vurucu ve dikkat çekici olmasıdır.

⁴⁹ Yazır, **a.g.e.** VI, 395; Âlûsî, **a.g.e.** XXII, 208.

⁵⁰ İbn Mâce, Cenaiz, 4.

⁵¹ Karakış, **a.g.e.** s. 205.

⁵² Şehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed, **el-Kavlü'l-Bedi fi's-salâti ale'l-Habîbi's-Şerîf**, Medine, 1397/1977, s.195; Leknevî, Ebi'l Hasenât Muhammed Abdulhayy el-Hindî, **el-Ecvibetü'l-Fazıla li'l-Esileti'l Aşereti'l-Kâmile**, neşr. Abdulfettâh Ebu Gudde, Dâru'l Hadid, Halep, 1384/1977, s. 43.

⁵³ Şehavî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed, **Fethu'l-Muğis bi -şerhi Elfiyeti'l-hadis li'l-Irakî**, Kahire, 1355/1992, I, 288; Leknevî, **a.g.e.** s. 43.

Fâtır Sûresi, “Allah’ın kullarını görüyor” ifadesi ile biterken, Yâsîn sûresi ise, Kur'an'a yeminle başlamaktadır. Allah, peygamberinin tebliğine karşı direnen inkârcıları ve peygamberini gördüğünü haber vermektedir.

Allah, Fâtır Sûresinde, “*Size uyarıcı da gelmedi mi?*”⁵⁴, “*Kendilerine bir uyarıcı (peygamber) gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dair bütün güçleriyle Allah’a yemin etmişlerdi. Fakat onlara uyarıcı (Hz. Peygamber) gelince bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi arttırmadı.*”⁵⁵

Bu ayeti kerimelerdeki uyarıcı, Mekke müşriklerinin yalanladıkları ve kendisine inanmadıkları Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir. Yâsîn sûresinde ise Yüce Allah’ Hz. Muhammed(s.a.v.)’in doğruluğuna ve getirdiği mesajın hak olduğuna yemin ederek başlamaktadır.⁵⁶

Allah, Fâtır Sûresinde, “*Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın...*”⁵⁷ ayetindeki, peygamberin uyarılarından istifade edecek kimselerde bulunan, görmeden Rablerinden korkan, namaz kılan, vasıflarına; Yâsîn Sûresinde bir üçüncüsü olan, “*zikre (Kur'an'a) uyan*”⁵⁸ özelliğini de ilave etmiştir.

Bu iki sûrede de ilahi kudretin kâinattaki delillerini gösteren ortak özellikler bulunmaktadır.

Allah, Fâtır Sûresinde, “*Allah geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah’tır. Mülk onundur.*”⁵⁹

Yâsîn Sûresinde ise, “*Gece de onlar için bir ibret alametidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler. Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve âlim olan Allah’ın takdiridir. Ay için de bir takım*

⁵⁴ Fâtır Sûresi 35/37.

⁵⁵ Fâtır Sûresi 35/42.

⁵⁶ Zuhaylî, Vehbe; **et-Tefsiru’l-Münîr**, Daru’l-Fikr el-Muâsır, Beyrut, 1991, XXI, 286.

⁵⁷ Fâtır 35/18.

⁵⁸ Yâsîn 36/11.

⁵⁹ Fâtır 35/13.

menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri bir hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner.”⁶⁰

Allah, Fâtır Sûresinde şöyle buyurmaktadır: “*Allah’ın lütfünden nasibinizi arayıp da şükretmeniz için gemilerin, denizi yarıp gittiğini görürsün.*”⁶¹

Yâsîn Sûresinde ise şöyle buyurmaktadır: “*Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir.*”⁶²

İki sûrede de şeytanın apaçık düşmanlığına karşı tedbirli olmamız ve ona itaatten uzak durmamız emredilmektedir.⁶³ Bu iki sûrenin ortak konuları iman ve ahlakıdır.

2.6.Sûrenin Kendisinden Sonraki Sâffât Sûresi İle Münasebeti

Yâsîn Sûresinin sonu ile Sâffât Sûresinin baş tarafında, Allah’ın kudreti ve kudretinin delilleri olarak yerlerin, göklerin, insanın yaratılışı örnek verilmektedir.

Yâsîn Sûresinde, inkârcıların inatları, küfürleri ve kötü akıbetleri ile müminlerin ahiretteki halleri mücmel olarak anlatılırken, Sâffât Sûresinde ise ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Yâsîn Sûresinde, insanın nutfeden yaratılışından söylenmektedir. Sâffât Sûresinde ise, insanın yapışkan çamurdan yaratılışından söylenmiştir.

Yâsîn Sûresinde, müşriklerin, Kur’an hakkında şiir, Sâffât Sûresinde ise, Kur’an hakkında şiir, sihir ve büyü iddiasında bululdukları bildirilmektedir.

Her iki sûrede de öldükten sonra diriliş, haşir ve sûr’a üflemeden söz edilmektedir.

Sâffât Sûresinde, kâfirlerin haşir, hesap ve cehennemdeki hallerinden daha detaylı olarak söz edilmektedir.

Her iki sûrede de, Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında müşriklerin şair iddiasına yer verilmektedir.

Yâsîn Sûresinde, Mekkeli Müşriklerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e “Kıyametin vakti ne zaman?”, Sâffât Sûresinde ise, inkârcıların “azap ne zaman?” sorusuna yer verilmektedir.⁶⁴ Bu iki sûrenin ortak konusu itikat esaslarıdır.

⁶⁰ Yâsîn 36/37-39.

⁶¹ Fâtır 35/12.

⁶² Yâsîn 36/41.

⁶³ Fâtır 35/6; Yâsîn 36/60.

2.7.Sûrenin Muhtevası

Sûrenin Muhtevası, Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın hak kitabı olduğu insanlığa ilan edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, dosdoğru yol üzere gönderilen sadık bir elçisi olduğu insanlığa duyurulmuştur. O, ataları uyarılmadığı için gaflette olan bir kavmi uyarmak için gönderilmiştir. Kur'an ilahi bir kitaptır, ona ancak Allah korkusu taşıyan iyi niyetli kimseler uyar ki, onlara mağfîret ve mükâfat vardır. Çıkarlarına düşkün kibirli kimseler ise, inkâr ederler ve bu yüzden onlar azap hükmünü hak etmişlerdir.

İnsanların öldükten sonra diriltileceği ve ahirette hesaba çekilecekleri ilan edilmektedir.

Geçmişte, kendilerine elçiler gönderilen fakat bunlara karşı çıkıp inkârda direnen ve bu yüzden korkunç bir çığlık helak edilen memleket halkı önemli bir ibret numunesidir. Allah peygamberlere iman eden ve inancı uğrunda şehid olanlara mağfîret edecek ve mükâfat verecektir. Allah, bir toplumu cezalandırmak isterse, gökten ordular indirmesine gerek yoktur. Bir çığlık, bir sayha, bir deprem, bir felaket onların işini bitirmeye yeter. Bunlardan ders alınmalıdır.

Yüce Allah'ın kupkuru topraktan nice bitki ve meyveler çıkarmasından, fıskırttığı sulardan, eşyayı çift yaratmasından, gece ve gündüzden, güneş ve aydan, suyun kaldırma gücüyle denizlerde yüzen gemilerden ve diğer bineklerden, insanların ibret alıp Allah'a ve öldükten sonra dirilmeye inanmaları gerekir. Allah yarattıklarına rahmetle muamele etmektedir.

İnkârcılar, inatçı ve cimri kimselerdir, onlar mahlûkata da merhamet etmezler. Kendi hallerine bakmayıp, inananları şaşkınlıkla suçlamakta ve başlarına gelecek azabın bir an önce gelmesini istemektedirler. Korkunç bir çığlık onların işini bitirmeye yeterlidir.

Sur'a üflendikten sonra herkes dirilip yüce Allah'ın huzuruna getirilince, inkârcılar dünyada yaptıklarından ötürü büyük fakat faydasız bir pişmanlık duyacaklardır. O gün ağızlar mühürlenecek, vücudun diğer organları yaptıklarını bir bir anlatacaktır. Müminler, nimet dolu cennetlere girecek, inkârcılar ise cehenneme atılacak ve kimseye zerre kadar zulmedilmeyecektir.

⁶⁴ Zuhaylî, a.g.e. XII, 60.

Allah dileseydi, inkârcıları daha dünyada iken cezalandırırdı; onları insan kılığında çıkarıp perişan ederdi. İnsanlar, aralarındaki yaşlı kimselere bakıp Allah'ın insan ömrüne koyduğu safhaları, insan gelişimin doruk noktasına ulaştıktan sonra nasıl geriye ve çocukluk çağındaki konumuna doğru bir seyir takip ettiğini incelemeli ve bundan ders almalıdırlar.

Allah'ın peygamberine vahyettiği kitap bir şiir değil; dirileri, akıl sahiplerini uyarmak üzere gönderilmiş apaçık Kur'an'dır. Bu öğütten sonrada inkârlarında direnenler için ceza hükmü artık yerini bulmuş olacaktır.

O, inkârcı müşriklerin, etlerini yemeleri, sütlerini içmeleri veya binek olarak kullanmaları için kendilerine ihsan edilen hayvanlardan da ibret almayıp Allahtan başka ilahlar edinmeleri ne kadar saçmadır! Yardım ümit ettikleri o ilahlarına aslında kendileri bekçilik edip yardım etmektedirler. Allah, onların her yaptığını bilmektedir. İnsanı bir nutfeden (sperm) yaratan, yeşil ağaca yanma özelliği veren, gökleri ve yeri yoktan var eden Allah, çürümüş kemikler halinde olan ölüleri de diriltmeye elbette kadirdir. Her şey O'nun tek kelimelik emrine bağlıdır: "ol! " demesiyle oluverir. Hükümranlık O'nundur ve herkes O'na dönecektir.

2.8. Sûrenin Hedefleri

Kur'an-ı Kerim'in ilahi vahiy olduğunu bildirmektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konumunu yüceltmektir. İnkârcıları Allah'ın azabı ile tehdit etmektir. Davette sabır ve sebat eğitimi vermektir. Risaleti ispatlamaktır. Çünkü risâlet, varlığın ruhu ve hakikatlerin kalbidir.

Akidenin özü olan tevhidi, insanın özü olan kalbe hâkim kılmaktır. İtikadı sağlam bir nesil yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve Kur'an'ın doğruluğunu tasdik etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e itaati sağlamak ve insanların Kur'an'a tabi olmalarını hedeflemektedir.

Allah'ın varlığını, birliğini kabul etme ve öldükten sonra dirilmenin ve hesabın hak olduğu inancını topluma hâkim kılma hedeflenmektedir.

Geçmiş milletlere ait kıssalara ve tarihe ibret nazarı ile bakmayı öğretme hedeflenmektedir. Tebliğin bir ücrete karşılık yapılamayacağını mesajını vermektir.

İnsanlara, Allah'ın yarattığı kâinâta ibret nazarı ile bakması öğretilmektedir.

Dünyada insana verilen nimetlerin sahibi Allah'tır. O'na ibadet ve şükür gereklidir. Allah, putlara ibadeti ve şeytana itaati yasaklamakta, kendisine kulluğu emretmektedir.

Fakir ve yoksullara yardım etmeye davet etmek ve sosyal adaleti sağlamaktır.

Asıl hayatın öldükten sonraki ahiret hayatı olduğu, Allah'ın ilim ve kudreti ile dilediğini yaratmaya layık olduğu inancının insanlığa verilmesi hedeflenmektedir.

Küfürden dolayı taşlaşmış, kilitlenmiş kalpleri ve merhametsizlikten dolayı katılaşmış vicdanları iman ve Kur'an ile yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.

Haşır inancını kaplere yerleştirmektir. Allah herşeye kadirdir, onun yaratması "ol" emri ile gerçekleşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANA KONULARI AÇISINDAN YÂSİN SÛRESİNİN TEFSİRİ

3.1.HZ. PEYGAMBERİN NÜBÜVVETİ VE KAVMİNİ UYARMASI (ayet 1- 12)

Sûrenin mukaddimesi niteliğinde olan bu bölümde; Allah, Peygamberinin sadık olduğunu ifade eder. Risalet, tevhid ve ahiret konularında insanları hakka davet için Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an'ın verildiğinden mücmel olarak bahseder. Küfürde ısrar eden inkârcıların manen iman yollarının kapatıldığına örnekler verilerek işaret edilir. İnsanın diriltip hesaba çekileceği anlatılır.

3.1.1. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Doğruluğuna Allah'ın Şahit Olması (ayet 1-5)

3.1.1.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

یسٰ (۱) وَالْفُرٰنَ الْحَکِیْمِ (۲) اِنَّکَ لَمِنَ الْمُرْسَلِیْنَ (۳) عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ (۴) تَنْزِیْلِ الْعَزِیْزِ الرَّحِیْمِ (۵)

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

“Yâsîn, (1) Hikmet dolu Kur'an hakkı için, (2) Sen şüphesiz peygamberlerdensin. (3) Doğru yol üzerindesin. (4) (Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir. (5)”⁶⁵

3.1.1.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

حَکَمَ : الْحَکِیْمِ “Hakeme” fiili, ıslah etmek için bir tür alıkoyma, engelleme, hayvanın yular ile kontrol altına alınması, zayıf akıllıyı kontrol altında tutma, bir şey hakkında hükmetme, karar verme anlamlarına gelir.⁶⁶

حَکِیْمِ kelimesi, telifinde ve nazmında hikmet sahibi Kur'an demektir.⁶⁷

⁶⁵ Ayetlerin mealleri için Bkz. Karaman, Hayrettin, vd. **Kur'an'ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDVY, Ankara, 2001.

⁶⁶ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e. s. 248-249.

صِرَاطَ “*Sırat*” kelimesi, doğru yol demektir.

مُسْتَكِيم “*Müstakîm*” kelimesi, maksada ve gayeye ulaştırın en kısa yol demektir.⁶⁸

تَنْزِيل “*Tenzil*” kelimesi, yavaş yavaş indirmektir. “Nüzûl” ise, yüksekte aşağıya inmek, düşmek anlamındadır.⁶⁹ Tenzil, medih için olup indirilmiş manasında mastardır. Kur’an bir kerede inmedi, peyderpey indirildi⁷⁰ demektir.

3.1.1.3. Ayetlerin Tefsiri

يس “*Yâsîn.*” (1)

Yâsîn lafzı ve bu lafzın manası hakkında kaynaklarda farklı görüşler ileri sürülmüştür:

a) Yâ ve sîn harfleri diğer sûrelerin başındaki harfler gibi tek tek okunan Mukattaa harflerindendir.⁷¹

b) Bu “*Yâsîn sûresidir.*” Ya da gizli bir fiilin mef’ûlüdür, *Yâsîn*’i oku demektir.⁷²

c) İbn Abbas’tan gelen bir rivayete göre Habeş veya Tay kabilesinin dilinde, “*Ey İnsan*” demektir.⁷³ Hasan Basri, Said b. Cübeyr, İkrime ve Mukatil b. Süleyman bu görüştedir.⁷⁴

d) Katâde’ye göre, bu lafız, Kur’an’ın isimlerindendir.⁷⁵

e) Bu bir yemindir. Allah bu lafızla Kur’an’a yemin etmiştir.⁷⁶ Allah bu yeminle Hz. Peygamberin nübüvvetini ve getirdiği risaleti teyit etmektedir. Kâfirlerin inkâr ve inatlarına cevap olarak Allah, peygamberinin dosdoğru bir yol üzerine olduğuna yemin etmektedir.

⁶⁷ El-Herevî, Ebû Ubeyd Ahmed b. Muhammed, **el-Ğaribeyn fil Kur'an ve'l Hadis**, thk. Ahmed Ferid el-Mezidî, Mektebet'ü Nizâr Mustefa Elban, Mekke, 2007, II, 477.

⁶⁸ Rağîb el-İsfahânî, **a.g.e.** s. 483; Hac 22767.

⁶⁹ Rağîb el-İsfahânî, **a.g.e.** s. 799; bkz. İsrâ 17/106.

⁷⁰ Bursevî, **a.g.e.** XVII, 263.

⁷¹ Rağîb el-İsfahânî, **a.g.e.** s. 895.

⁷² Alusî, **a.g.e.** XXI, 314.

⁷³ Bursevî, **a.g.e.** XVII, 256.

⁷⁴ İbnü'l Cevzi, Ebu'l Ferec Cemalü'd- Dîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el Kureyşî el-Bağdadî; **Zâdü'l Mesîr fi İlmi't-Tefsîr**, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Dımeşk, 1964, VII, 3.

⁷⁵ Bkz, Râzî, Fahu'ddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Hasen b. Ali et-Temîmî el-Bekrî er-Razî eş-Şâfî, **Mefatihü'l Gayb**, Daru'l- Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, XIII, 35; İbn Atiyye, Kadı Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib b. Atiyye el-Endülüsî, **el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, thk. Abdu's- Selam Abdu's-Safî Muhammed, Daru'l Kutubi'l- İlmiyye, Beyrut, 1993, IV, 445-6.

⁷⁶ Mâturidî, Ebu Mansur b. Muhammed b. Muhammed el-Mâturidî es-Semerkindî, **Tevîlâtü'l-Kur'an**, thk. Mustafa Yavuz, Bekir Topaloğlu, Nizam Yayınları, İstanbul, 2008, XII, 59;

f) İbn Abbas'a göre, bu Allah'ın isimlerindedir.⁷⁷

g) Mücahid'e göre, bu Allah'ın kelamını açtığı bir sözdür.⁷⁸

h) Bu lafız, Hz. Peygamber'in isimlerindedir. "Ya Muhammed" anlamındadır. Kendisinden sonra gelen, "Sen şüphesiz peygamberlerdensin." ayeti de buna delildir.⁷⁹

i) Bu lafız, يَارَجُلٌ "Ey Kişi" anlamındadır. Bazı müfessirlere göre de, "Ya Seyyid/Efendi" anlamındadır. Bu tevile göre, ayetin muhatabı Hz. Peygamber (s.a.v.)'dir.⁸⁰

j) Yâsîn kelimesinin başındaki "yâ" harfinin "ey"; "sîn" harfinin ise "insanlar" anlamındadır.⁸¹

Bu görüşlerden hangisinin daha doğru ve murâd'ı ilahiye uygun olduğunu Allah daha iyi bilir. Fakat, "Yâsîn" kelimesinin Mukattaa Harflerinden olduğu tercih edilen görüştür. Hurûf-ı mukattaa konusuna kısaca değinmemiz birinci ayetin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.⁸²

⁷⁷ Taberî, a.g.e. XXII, 148; İbn Kesir, a.g.e. V, 2745; Kurtubî, a.g.e. VIII, 4.

⁷⁸ Taberî, a.g.e. XXII, 148; İbn Kesir, a.g.e. V, 2745; Kurtubî, a.g.e. VIII, 4.

⁷⁹ Taberî, a.g.e. XXII, 148; Yazır, a.g.e. VI, 398.

⁸⁰ Mevdûdî, Ebu'l Alâ, **Tefhimu'l Kur'an**, çev. Muhammed Han Kayanî, vd., İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, IV, 569.

⁸¹ Bkz. Razi, a.g.e. XIII, 35-36.

⁸² Hurûf-ı Mukattaa: Kur'an'da bazı sûrelerin başında yer alan mukattaa harflerine hurûf-ı tehecî veya hurûf-ı hecâ da denir. (Zerkeşî, a.g.e. I, 164; Cerrahoğlu, a.g.e. s.134.) Bu harfler, 29 sûrenin başında bulunurlar. Bu sûrelerin 27 tanesi Mekki, 2 tanesi de Medenî'dir. (Bkz. Râzî, a.g.e. I, 5-9, II, 6-8; Cerrahoğlu, a.g.e. 134-148; Zerkeşî, a.g.e. I, 164-177; Yazır, a.g.e. I, 148-256; Demirci, Muhsin; **Kur'an'ın Müteşabihleri Üzerine**, Birleşik Yayınları, İstanbul, 1996, s. 68-76.)

İslam âlimleri, mukattaa harflerinin yemin olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak müstakil ayet sayılıp sayılmadığı konusunda iki farklı görüş vardır. Kûfeliler'e göre, bu harflerden bazıları müstakil bir ayettir. Basralılar ise, bu 29 sûrenin başında bulunan harflerin hiçbiri müstakil ayet değildir. (Yazır, a.g.e. I, 152; Cerrahoğlu, a.g.e. s. 136.)

Mukattaa harflerinin anlaşılması konusunda bir birine muhalif başlıca iki görüş vardır:

a. Bu harfler, Kur'an'ın özü ve (Zerkeşî, a.g.e. I, 173.) sırlarıdır, manaları gizlenmiştir, onlar Allah'a havale edilmiştir. Hz. Ali'nin "Her kitabın bir özü vardır. Bu kitabın özü de hurûf-ı mukattaa'dır." (Yazır, a.g.e. I, 159.) sözü, mütekaddimun ulemanın görüşüdür.

b. Allah'ın muhatapları için anlamı olmayan şeyleri inzal etmesi Allah'a lâyük olmaz. Bu görüş, müteahhirûn ulemanın görüşüdür. (Cerrahoğlu, a.g.e. 138.)

وَالْقُرْآنُ الْحَكِيمُ “Hikmet dolu Kur'an hakkı için.” (2)

Allah, Hakîm olan Kur'an'a yemin etmektedir. Çünkü hakîm olan Kur'an, hikmetli, hikmeti söyleyen, hikmet sahibi;⁸³ hiç bir çelişki ve tutarsızlığa maruz kalmayacak kadar nazmı ve üslûbu sağlam kılınmış, manası ve muhtevası muhkem kılınmış, kendisinde batıl bir şey bulunmayan, hikmetlerle dolu bir kitap demektir.⁸⁴

Allah, Kur'an'a yemin ile Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risaletini tasdik ve müşriklerin “sen peygamber değilsin” iddialarına cevap vermektedir.⁸⁵

Araplar, yalan yere yemin etmenin dünyanın harap olmasına sebep olacak kadar ağır bir kötülük olduğuna inanılırdı.⁸⁶

Bu harflerin nasıl anlaşılması konusunda 20 kadar görüş aktarılmaktadır. (Râzî, **a.g.e.** II, 5-8.)

Bunlardan önemli olanları şunlardır:

a. Bu harfler, başında buldukları sûrenin isimleridir. Bu görüş, Halil ve Sibeveyh'e aittir.

b. Bu harfler, inanmayanların dikkatini çekmek için konulmuşlardır.

c. Bu harfler, Kur'an'ın kaynağının Allah olduğunu göstermek içindir. Kur'an, müşriklere bir benzerini meydana getirmelerini söyleyerek meydan okumaktadır. Allah bu harfleri, Kur'an'da zikrederek inkârcılara şu mesajı veriyor: Kur'an bu harflerden oluşuyor. Siz de konuştuğunuz bu dilde Kur'an'ın bir benzerini getirin, bir sûre getirin, bir ayet getirin denmektedir. (Râzî, **a.g.e.** I, 5-9, II, 6-8; Cerrahoğlu, **a.g.e.** 134-148; Zerkeşi, **a.g.e.** I, 164-177; Yazır, **a.g.e.** I, 148-256.) Ferrâ'nın savunduğu bu görüş, racih olan görüştür. (Cerrahoğlu, **a.g.e.** 141.)

Bu harfler, Psikolojik bakımdan insanları ilgilendikleri şeylere yönelten bir metot olması bakımından oldukça enteresan görünmektedir. (Demirci, **a.g.e.** 74; Demirci, Muhsin, **Tefsirde Metodolojik Sorunlar**, İFAV, İstanbul, 2012, s. 152-158.) Bu sûre başlangıçları, hala hayret sebebi olmaya devam etmektedir, hayret meraka, merak ise dikkate yol açar. Semânın, arzın kulağına fısıldadığı bu harflerden daha tesirli bir şekilde hiçbir şeyin, insanlığın kulaklarını celbedebileceği tasavvur edilemez. (Es-Sâlih, Subhi, **Mebâhis fi Ulûmi'l- Kur'a, (Kur'an ilimleri)**, çev. Mehmet Said Şimşek), Hibaş Yayınları, İstanbul, 1989; s.147.) Bu harflerle başlayan sûrelerin temel içeriği ya Resulü ya da risaleti şiddetli bir şekilde savunmaktır. (Âyişe Abdurrahman, Bint Şati', **el-İ'câzü'l Beyân**, Daru'l Meârif, Kahire, 1971, s. 126.) Yani bu harfler, resulün ve risaletin değerini yüceltmektedir. Allah doğruyu en iyi bilendir demek ve işi Allah'a havale etmektir.

⁸³ Yazır, **a.g.e.** VI, 309.

⁸⁴ Nisa 4/82.

⁸⁵ El-İrakî, Muhammed b. Esâd, **Esbâb-ı Nuzül ve'l- Kısâi'l-Kur'aniyye**, thk. İsâm Ahmed Ahmed Ganim, Mektebetü'r-Rüşd, (t.y.), II, 801.

⁸⁶ Râzî, **a.g.e.** XXIII, 36.

Hikmet, akıl sahibi olanın bir niteliğidir. Bu niteliğe sahip kişi, Kur'an'a samimi kalple yönelip, ruhuyla ona cankulağını verdiği takdirde, kalbi hidayet, akli doğruluk ve hayatı hikmetle dolar.⁸⁷ Bu sıfatı ile Kur'an, tıpkı canlı, akıllı ve hikmetli bir dosta benzer.

Kur'an'ın Hakîm oluşu şu özelliklerinden kaynaklanmaktadır:

- a.Kur'an, her muhatabın anlayabileceği bir usul ile ona hitap eder.
- b.Muhatabın gönlüne, ruhuna hitap eder. Muhatabı eğitmeyi, terbiye etmeyi hedefler.
- c.Bu eğitimde, fitrata uygun olan aklî ve psikolojik metotlar kullanır.
- d.İnsanı, doğru ve faydalı olana yönelten bir metot uygular.
- e.Kur'an hikmet çerçevesi içinde kalmak şartı ile dünyada her türlü beşeri faaliyete izin veren bir nizam kurar.
- f.Kur'an doğrunun ölçüsüdür:⁸⁸ “Şüphesiz Kur'an, (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür.”⁸⁹

Bu yemin, Kur'an'ın nazmı ve manası sağlamlaştırılmış, önünden ve ardından batılın sızamayacağı yücelikte bir kitap olduğuna delildir.⁹⁰ Kur'an, Hz. Peygamberi desteklemiş, kâfirleri ise inzar etmiştir.

Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in davasında sadık olduğuna bâkî bir mucizedir. Rahman olan Allah'ın, kullarına kıymetli bir emanetidir.

Bu ayet, Kur'an'ın Hakîm olan bir ilahtan, hikmetlerin dağıtıldığı bir gecede, Hakîm olan bir nebiye, hikmetli bir nesil yetiştirmek için peyderpey indirilmiştir.

إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ “Sen şüphesiz peygamberlerdensin.” (3)

Ey peygamber Şüphesiz sen, Allah tarafından insanları hakka davet etmek için gönderilmiş elçilerdensin.

Bu ayet, ikinci ayetteki yeminin cevabıdır.⁹¹ İnkârcıların, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hitaben, “*Sen resul olarak gönderilmiş bir kimse değilsin*”⁹² itirazına, Allah'ın verdiği cevapta birkaç incelik vardır:

⁸⁷ Kutub, Seyyid, **Fî zılâl-il Kur'an**, Daru's-Şurûk, Kahire, 1985, V, 2959.

⁸⁸ El-Meydanî, **a.g.e.** VI, 28.

⁸⁹ Târik 86/12.

⁹⁰ Bkz. Hûd 11/1.

⁹¹ İbn Âşûr, **a.g.e.** XXII, 345.

a.Yemin var. b.Tekid م لا (lamı) var. c. Tekid için olan َ (inne) var. d.Hitap sıygası getirilerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'e “*sen gönderilmiş peygamberlerden birisin*” denilmiştir. e.Cevabı, isim cümlesi ile takviye edip pekiştirilen,⁹³ “*Sen şüphesiz peygamberlerdensin*” sözü ile vermiş, yemin olsun ki sen peygamberlerdensin ve Kur'an da senin mûcizendir denilmiştir.⁹⁴

Allah, yeminle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ispatlamış ve kamuoyu karşısında ona güven vermiş ve müminleri desteklemiştir.⁹⁵

Bu yemin, Kur'an'ın mertebesinin yüceliğine, onu Rahman'ın en büyük nimeti; Hz. Peygamberin en büyük mucizesi olduğunun delilidir. Bu yemin müşriklerin yalancı olduklarının delilidir. Çünkü Allah, müşriklerin kendilerine gönderilen elçileri yalanladıklarını haber verir: “*Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahman, herhangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.*”⁹⁶

Bu ayette Allah, önünden ve arkasından bâtilin sızmadığı Kur'an'a yemin etmekle, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e verdiği risalet nimetine bizzat şahit olduğunu inkârcılara ilan etmektedir. Diğer bir ayette ise şöyle buyrulur: “*İman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir Peygamber gönderilmiştir.*”⁹⁷ Muhataplarına, böylesine hikmetli sözleri ancak bir peygamberin tebliğ edebileceği mesajını vermektedir. Bu da Kur'an'ın ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mertebesini yüceltmektedir.

Bu ayet, varlığın özü olan risâleti ispat etmeyi hedeflemektedir. Çünkü risâlet varlığın ruhu ve bütün hakikatlerin kalbidir. Risaletin özü de vahdaniyettir. Bu sûrede de kalbin amelleri olan risâlet, tevhid ve haşir anlatılmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vazifesi de, Allah tarafından vahyedilen hakikatleri, insanın özü olan kalbine hâkim kılmaktır. Çünkü insanın salahı ve felahı ancak kalbinin salahı ve felahı ile mümkündür. Gaybı kabul de ancak kalp ile mümkündür.

⁹² Ra'd 13/43.

⁹³ Hâzin, Alâuddin Ali b. Muhammed b. İbrahîm, **Lübâbü't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl, (Mec'meu't-Tefâsîr)**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1979, V, 195; Yazır, a.g.e. VI, 399; bkz. Nisâ 4/166.

⁹⁴ İbn Âşûr, a.g.e. XXII, 345.

⁹⁵ Bakara 2/252.

⁹⁶ Yâsîn 36/15.

⁹⁷ Talak 65/11.

Kur'an-ı Kerim, insanlık tarihi boyunca devam eden nübüvvet zincirinin devamı ve son halkasının Hz. Muhammed (s.a.v) olduğunu ilan etmektedir.⁹⁸

Kur'an'da bazı sûreler hurûf-ı mukattaa ile başlar, bazıları da yeminle başlar. Yâsîn sûresi hem hurûf-ı mukattaa ile hem de yeminle başlayan sûreler grubuna girer. Kur'an'daki yeminler müstakil telif yapılacak bir araştırma konusudur. Ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olması için ana hatları ile yeminler konusuna temas edeceğiz.⁹⁹

⁹⁸ Bkz. Abdulkakî, Muhammed Fuâd, **el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru'l-Hadis, Kahire, 1988.

⁹⁹ Kur'an'da Allah'ın yemin etme sebepleri:

Kur'an'da 17 sûrenin başında yemin bulunmaktadır. Bunlardan biri de araştırma konumuz olan Yâsîn sûresinde bulunan "peygamberlerin hak olduğuna dair yemindir." (Cerrahoğlu, **a.g.e.** s. 170.)

Bu sadece bir yemin değildir. Yemin şeklinde bir delildir. Çünkü Kur'an bir mûcizedir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin delili de bu mûcizedir. (Râzî, **a.g.e.** XIII, 39-40; Süyûtî, Celeddin Abdurrahman, **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an**, Matbaatü'l-Hicaz, Kahire, 1987, II, 1049.)

Bu sûre gibi, Sâd, Zührûf, Duhân ve Kâf sûreleri de, hurûf-ı mukattaa ile birlikte Kur'an'a yeminle başlamaktadır.

- Arapların sosyal hayatlarında yeminin önemli bir yeri vardır. Kur'an da bu üslubu korumuştur.
- Allah'ın ayetlerini yeminle teyit ve tekit etmesidir. Kalbe ve zihne şüphe gelmesine mani olurlar.
- Yemin bazen de bir şeyi teyit için değil, o şeyin kadrinin yüceliğine işaretidir.
- Yeminle muhatabın dikkatini çekme hedeflenmiştir. (Cerrahoğlu, **a.g.e.** s. 169; bkz. Demirci, Muhsin, **Tefsir Usûlü**, İFAV. İstanbul, 1012, S.145; Kırca, Celal, "Aksâmu'l-Kur'an" Md. **DİA**, TDVY, İstanbul, 1989, II, 290.)

والقرآن الحكيم "Hikmet dolu Kur'an hakkı için" ayetinde yeminle ilgili şu hususlar vardır:

- Yemin eden (el-muksim): Allah'ı tealadır.
- Yemin edatı (hurûfu'l-kasem): (و) harfi yemin edatıdır.
- Kendisi ile yemin edilen şey (el-muksemu bih): Kur'an-ı Kerimdir.
- Yeminin cevabı (el-muksemu aleyh) zikredilmiştir. Bu cevap, "Sen şüphesiz peygamberlerdensin" ayetidir. Bu hitap Hz. Muhammed (s.a.v)'e yapılmıştır, ayette kâfirlerin "Sen peygamber değilsin" iddialarına cevaptır. (Nesefî, Ebu'l Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Medârikü't- Tenzîl ve Hakâikü't- Te'vîl**, Daru ibn Kesîr, Beyrut, 2008, III, 95; Ebu's Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmadî, **İrşâdü Akli's Selîm İlä Mezâyâ el- Kur'an'il-Kerîm**, Dârü't-Türasi'l Arabî, Beyrut, 1994, VIII, 158.)

على صراطٍ مُسْتَقِيمٍ “Doğru bir yol üzerindesin” (4)

Sen, kendisinde eğrilik bulunmayan senden önceki peygamberlerin yolu olan, dosdoğru bir yol üzeresin. Allah’ın kendisinden razı olduğu İslam dini üzeresin.

Bu “dosdoğru yol” kendisi ile hidayete erdirilen risalet yoludur. “Eğer doğru yoldaysam bu, Rabbimin bana vahyi sayesinde.”¹⁰⁰ Bu yol, Allah’ın: “*Bu yola uyun, (başka) yollara uymayın*”¹⁰¹ dediği İslam yoludur.¹⁰²

“Sırat” kelimesinin nekre olarak gelmesi tazim, şereflendirmek içindir. Ayrıca sırat kelimesinin “علي” harfi cer ile kullanılması, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in itikadında, ahlakında ve davasında doğruluğuna işaretler.¹⁰³

Ey peygamber sen, inançta, amelde, şeraitte en doğru yol üzerindesin. Müşriklerin iddialarından uzaksın. Peygamberlerin doğruluğu malum olduğu halde, bu sözün zikrinin sebebi şeriati istikametle, doğrulukla vasıflandırmak içindir.¹⁰⁴

Ayette, “Sırat” (yol) kelimesinin kullanılması, insanın üzerinde yürüyerek bir hedefe vardığı somut yol örnek verilerek, soyut olan hidayet (insanı cennete götüren) yolu anlatılmıştır. Bu bir eğitim metodudur.¹⁰⁵

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ “Bu Kur'an üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.” (5)

تَنْزِيلَ kelimesi, kesret ve mübalağa üzerine bina edilmiştir. Yani Kur'an bir kerede inmedi, yirmi üç yıl boyunca peyderpey indirildi. Yani, “*O Kur'an, yeri ve gökleri yaratan tarafından parça parça indirildi.*”¹⁰⁶ buyurulmaktadır.

Sonuç olarak; Yemin bir şeyi bir şeye şahit tutmaktır. Allah, kitabının hak oluşuna, peygamberinin doğruluğuna kendisinin şahit olduğunu söylemektedir. Allah, bu yeminle kitabının ve Peygamberinin değerini yüceltmıştır.

¹⁰⁰ Sebe 34/50.

¹⁰¹ En'am 6/153.

¹⁰² Tâberî, a.g.e. XXIII, 149.

¹⁰³ el-Meydanî, a.g.e. VI, S.31-32.

¹⁰⁴ Bursevî, İsmail Hakkı, **Ruhu'l Beyan Tefsiri**, çev. Ahmet Alim, Mustafa Çiçekler, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012; XVII, 261.

¹⁰⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.)’in sırat-ı Müstakim üzere gönderildiğine dair ayetler için bkz. Zuhruf 43/43; Hud 117/56.

¹⁰⁶ Şuarâ 26/292; bkz. Zümer 39/1; Mümin 40/2; Casiye 45/2; Ahkaf 45/2; İnsan 76/23.

Azîz, güçlü, kuvvetli, kendisine muhalefet edenden intikam alan, kitabının ifadelerindeki fesahat ile inat sahibi kimselerin vehimlerine galip gelen demektir. Rahîm ise, hitabındaki inceliklerle doğruluk sahibi olanların anlayışlarını kendisine çeken ve kendisine itaat edene merhamet eden demektir.¹⁰⁷ insanın kalbindeki rikkat ve yumuşaklık, yaratılmışlara şefkat ve merhamet hissi bu ismin özelliklerindedir.¹⁰⁸

Ayette, “تَنْزِيلٌ” kelimesindeki “lâm” harfi, kıraat imamlarından bazılarının göre, تَنْزِيلٌ (Lâm’ın ötresi ile), bazılarının göre ise تَنْزِيلٌ (Lâm’ın fethası ile) okunmuştur. Bu iki kıraat göz önüne alınarak, önceki ve sonraki ayetlerle birlikte şu şekillerde mana verilmiştir:

- a. “Şüphesiz sen dosdoğru yol üzerinde, yani Azîz ve Rahîm olan Allah’ın indirdiği (Kur’an yolu) üzerindesin.”
- b. “(Bu Kur’an) Azîz ve Rahîm olan Allah’ın indirdiği kitaptır.”
- c. “Bu Kur’an Azîz, Rahîm tarafından indirilmiştir.”
- d. “Azîz ve Rahîm Allah’ın bu Kur’an-ı, sana indirmesi, insanları inzar etmen (uyarman) içindir.”¹⁰⁹

İzzet sıfatından sonra rahmet sıfatının zikredilmesi, rahmetsiz bir gücün sahibini haksızlığa ve zulme götüreceği; izzetsiz bir gücün de yaptırım olmayacağına işaretler. Vahiyle terbiye olanlar izzet ve rahmet sahibi olurlar. Azîz isminin Rahîm isminden önce önce gelmesi, Allah’ın peygamberlerini inkârcılara karşı desteklediğini işareti olarak anlaşılabilir. Bu Kur’an, Allah’ın sizin hidayetinize vesile olan rahmetidir. Azîz ve Rahîm Allah’ın kullarına en büyük nimetlerinden biridir.

Bu ayet, Müşriklerin Kur’an’ın vahiy olmadığı iddiasına cevaptır. Kitap indirmeye ve peygamber göndermeye kadir olan sadece Allah’tır.

3.1.2.Hz. Peygamber’in Tebliğine Tabi Olmayanlar ve Akıbetleri (ayet 6- 12)

3.1.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

¹⁰⁷ Kurtubî, a.g.e. VIII, 6.

¹⁰⁸ Bursevî, a.g.e. XVII, 263.

¹⁰⁹ Tâberî, a.g.e. XXIII, 149; Kurtubî, a.g.e. VIII, 6; Çetin, Abdurrahman, **Kıraatlerin Tefsire etkisi**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 300.

لِنُذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ (٦) لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٧) إِنَّا جَعَلْنَا فِي
 أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ (٨) وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ
 لَا يُبْصِرُونَ (٩) وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (١٠) إِنَّمَا تَنْذِرُ مَنْ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ
 الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشَّرَهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ (١١) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ
 أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ (١٢)

“Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir. (6) Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar. (7) Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır. (8)Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler. (9) Onları uyarsan da uyarman da onlar için birdir, inanmazlar. (10) Sen ancak zikre (Kur'an'a) uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele. (11) Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) sayıp yazmışızdır.(12)”

3.1.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

لِنُذِرَ “*İnzâr*” kelimesi, içinde korku ve uyarı bulunan haber,¹¹⁰ elim bir akıbetin haber verilmesidir.¹¹¹ Tebşîr ise, içinde sevinç olan haber demektir. İnzâr, Kur’anda, uyarma ve uyarıcı anlamlarındadır.¹¹²

غَافِلُونَ “*Ğafilûn*” kelimesi, ezberde az tutulan ve az dikkatten dolayı insanda meydana gelen sehiv/yanılma, ğafil ve habersiz olma anlamlarında kullanılır.¹¹³

حَقَّ “*Hak*” kelimesinin aslı, uygunluk ve uyumluluktur. Sabit oldu, meydana geldi, gerekli oldu.¹¹⁴ Bir şeyi hikmetin gereği olarak yaratana hak; hikmetin gereği olarak yaratılan şeye de hak; bir şeye gerçekte olduğu şekilde uygun biçimde inanmaya da hak denir.

¹¹⁰ El-Herevî, a.g.e. VI, 1824.

¹¹¹ A.e. VI, 34.

¹¹² Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 1044.

¹¹³ El-Herevî, a.g.e. IV, 1378. Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 609.

¹¹⁴ Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yusuf, *Umdetü'l-Huffaz fî Tefsiri Eşrefi'l-Elfâz*, thk. Muhammed et-Tüncî, Beyrut, 1993, I. Baskı, I, 503.

Yine gerektiği yerde, gerektiği kadar, gerektiği zaman ortaya konan fiil ve söze de hak adı verilir.¹¹⁵

اعْتَاقُ “A’nâk” kelimesi, boyun anlamındaki “unuk” kelimesinin çoğuludur. Boyun: Bir organdır.¹¹⁶

اغْتَالَا “Eğlâl” kelimesi, kendisiyle bağlanılan ve organları ortasına alan bağ;¹¹⁷ zorlamak, azap etmek, esirlik manasıyla boynu saran ve boyun ile beraber iki veya bir eli de bu bağla, hapsedilenin boynuna geçirdikleri demir toka/halka, kelepçe denilen demir bir bağdır.¹¹⁸

مُفْمَحُونَ “Mukmeh” kelimesi, gözleri kapatıp başı yukarı kaldırmak , buğdayın başakta olgunlaştıktan sonra, biçilip toplanmasına kadar ki dönemde aldığı isimdir. Bu dönemde buğday başağının dik durması ve boyun eğmemesine temsili bir anlatımdır. Deve inat edip su içmediği zaman Araplar: “deve başını yukarı dikti” derler.¹¹⁹

مُفْمَحُونَ kelimesi ayette geçen anlamıyla, boyuna geçirilen bukağıdan dolayı başın hareket ettirilememesidir.¹²⁰

سَدًّا “Sed” kelimesi, sonradan yapılan engel, duvar demektir.¹²¹

عَشَىَ “Ġşeye” kelimesi, örtmek, sarmak, bürüyüvermek, perdelemek, kuşatmak anlamlarına gelmektedir.¹²²

الدُّكْرَ “ez-Zikr” kelimesi, hatırlama, hatırlatma, hatırlatıcı (Kur’an ve elçi), anma, düşünme, uyarı, öğüt ve öğüt verip düşündüren Kur’an anlamındadır.¹²³

حَشَىَ “Haşyet” kelimesi, saygıyla karışık içine sevginin de yoğrulduğu, tazim ifade eden bir korku halidir.¹²⁴ Daha ziyade bilinçli bir korku için kullanılır.¹²⁵

الرَّحْمٰنَ “Rahmân” kelimesi, Allah’ın isimlerinden olan “Rahman” sadece ona mahsustur, başkası için kullanılamaz. Çünkü o rahmetiyle her şeyi kuşatmıştır.¹²⁶

¹¹⁵ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 246.

¹¹⁶ A.e. s. 590.

¹¹⁷ A.e. s. 610.

¹¹⁸ Yazır, a.g.e. VI, 401.

¹¹⁹ El-Herevî, a.g.e. V, 1581.

¹²⁰ Kurtubî, a.g.e. VIII, 7.

¹²¹ El-Herevî, a.g.e. III, 879.

¹²² El-Herevî, a.g.e. IV, 1376, Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 607.

¹²³ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 328-329.

¹²⁴ Semîn el-Halebî, a.g.e. I, 583.

¹²⁵ El-Herevî, a.g.e. II, 558, Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 283.

¹²⁶ El-Herevî, a.g.e. III, 728.

الْغَيْبِ “*Ġayb*” kavramı, duyularla algılanamayan, gizli, gizli bilgi ve insan bilgisinin kapsamına girmeyen her şey için kullanılır.¹²⁷

اِثَارَ “*Eser*” kelimesi, bir şeyin varlığını gösteren delillerin, izlerin meydana gelmesidir. Kişinin önceden işlemiş olduğu amelleri anlamındadır.¹²⁸ Çoğulu “*Âsâr*” kelimesi olup; izler, alametler, belgeler anlamlarına gelmektedir.¹²⁹

أَحْصَى “*İhsâ*” kelimesi, sayı ile elde edilen bilgi, her şeyi kuşatan bilgi,¹³⁰ her şeyi sayıp yazmaktır.¹³¹

إِمَامٌ مُبِينٌ “*İmam-ı Mübîn*” ifadesi, Levh-i mahfuz, ana kitap (olmuş ve olacak olan her şeyin üzerine kaydedildiği levha) demektir.¹³²

مُبِينٌ “*Mübîn*” kelimesi, her şeyi ortaya koyan, açıkça gösteren şey anlamındadır.¹³³

3.1.2.3. Ayetlerin Tefsiri

لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ “Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.” (6)

Ey Muhammed! (s.a.v.) seni, daha önce kendilerine ve yakın atalarına hiçbir uyarıcı gönderilmeyen ve bu yüzünden gafil kalmış Araplara, Allah’ın hükümlerini tebliğ edecek bir peygamber olarak gönderdik.¹³⁴ Onlar kitap, peygamber ve onun tebliğ ettiği hükümlerden gafildirler. Babalardan kasıt yakın atalardır. İbrahim ve İsmail (a.s.) değildir.¹³⁵

Burada hitabın özel olması, Hz. Peygamberin nübüvvetinin umumiliğine engel değildir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: “*De ki: Ey İnsanlar! Şüphesiz ki ben,*

¹²⁷ Rağib el-İsfehânî, **a.g.e.** s. 616.

¹²⁸ El-Herevî, **a.g.e.** I, 46.

¹²⁹ Rağib el-İsfehânî, **a.g.e.** s. 62; Hadîd 57/27; Mü’min 40/21, Rum 30/50; Sâffat 37/70; Taha 20/84; Ahkâf 46/4.

¹³⁰ Rağib el-İsfehânî, **a.g.e.** s. 240.

¹³¹ Yazır, **a.g.e.** VI,403.

¹³² **A.e.** VI, 403.

¹³³ Râzî, **a.g.e.** XIII, 35-36.

¹³⁴ İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2745.

¹³⁵ Bkz. Secde 32/3; Sebe 34/44; Fâtır 35/24.

Allah'ın hepinize (gönderdiği) elçiyim.”,¹³⁶ “Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik.”¹³⁷

İnzâr, korkutarak uyarma emri, bu sûrede özlü, etkili ve düşündürücü bir üslupla nakledilmektedir. Kıyamete, öldükten sonra dirilmeye ve ahiret hayatına vurgu yapılarak insanların inzâr edilmesi, bu sûrenin ana fikirlerindedir.¹³⁸

Gaflet farkında olmadan yaşamaktır. Peygamberler gaflet içindeki toplumlara diriliş gününün farkında olacakları yolu gösterirler. İnsan gayb konusunu ancak vahiy bilgisi ile kavrayabilir. Vahiy rehberliğinden yoksun kalmış Araplar zamanla ataları Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s.)’ın tebliğ etmiş olduğu hak dini unuttular. Cehalet ve garflet onların putperestliğe sürüklenmelerine sebep oldu.

Tevhid, haşir ve ahirete iman konusundaki inzâr, Kur’an’ın indiriliş gayesidir. Çünkü müşrikler bundan gafildiler.¹³⁹ Allah, müşrikleri düşünmeye, kitaba inanmaya, ayetlerden ibret almaya ve peygambere itaat etmeye davet ediyor.¹⁴⁰

Ayetteki “ ما ” edatının anlamı konusunda şu ihtimaller vardır:

- a) Katâde, Zeccac ve Cumhur’a göre nefiy’dir. Yani, “Ataları (yakın ataları) uyarılmamış” demektir.
- b) Mukatil’e göre ismi mevsuldur. Yani, “Atalarının uyarıldığı şeyle..” anlamındadır.
- c) Masdariyedir. Yani, “Bir kavmi tıpkı atalarının uyarılışı gibi uyarman için.” demektir.¹⁴¹

Gafletten maksat, müşriklerin tevhid’in ve haşir’in delillerinden gafil olmalarıdır. Çünkü gaflette kalan insanların tebliğe ve uyarıya daha çok ihtiyacı vardır. Üzerlerine çöken gaflet, onların Allah’ın ayetlerinden ibret almalarına mani olmuştur.¹⁴²

Bu ayet, Hz. Muhammed (s.a.v)’e Kur’an’ın veriliş gayesini bildirmektedir. Bu gaye de, öncelikle uzun süredir ataları uyarılmamış ve bu sebeple de imandan ve irşattan habersiz bir kavmi ve bütün insanlığı Allah’ın azabıyla uyarmak ve korkutmaktır.

¹³⁶ Â’raf 7/158.

¹³⁷ Fatır 35/24.

¹³⁸ Bkz: En’am 6/92; A’raf 7/2; Kasas 28/46; Secde 32/3; Şûrâ 42/7.

¹³⁹ Bkz. Mü’minûn 23/68.

¹⁴⁰ Bkz. Cuma 62/2.

¹⁴¹ Taberî, a.g.e. XXII, 150; İbnü’l Cevzi, a.g.e. VII, 5; İbn Atiyye, a.g.e. IV, 446.

¹⁴² İbnü’l Cevzi, a.g.e. VII, 5.

Bu ayet, islam alimlerine de toplumu uyarma, iyiliği emretme ve kötülükten men etme görevi vermiştir.

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ “Andolsun ki onların çoğuna söz (ceza) hak olmuştur. Çünkü onlar iman etmiyorlar.” (7)

Gerçekleşeceği belirtilen “söz” den maksat, Allah’ın ezelde inkârcılar için verilmiş “*Ben cehennemi cinlerin ve insanların bir kısmı ile dolduracağım.*”¹⁴³ sözüdür.¹⁴⁴ Bu sözde, yemin ifadesi vardır.¹⁴⁵

Ayetin başındaki “ل” kendisinden sonra gelen mahzûf bir yeminin cevabı olduğunu gösteren ل’dir. Allah’a yemin olsun ki demektir.¹⁴⁶

Onların çoğu artık imana gelmezler. İnzâr, korkutma onlara fayda vermez. Onların küfür ve inkârda kendi iradeleriyle ısrar etmeleri, öğüt ve uyarılara sırt çevirip, kulaklarını kapatmaları haklarındaki bu hükmün sebebidir.¹⁴⁷

Haklarında vuku bulan “söz”, boyunlarına halkalar geçirilmişçesine, atalarının dinlerini körü körüne, ısrarla taklit etmeleri sebebiyle, sanki beyinlerine ve kalplerine vurulmuş bir zincire dönüşmüştür. Çünkü Allah’ın onlar hakkındaki sözü: “*Artık o kâfiri azap ile korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; onlar iman etmezler. Çünkü Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir.*”¹⁴⁸ fermanıdır.¹⁴⁹

Artık onların çoğu hakkında ilâhi söz sabit oldu, hüküm değiştirilemez demektir. Bu sözden kasıt, Allah’ın ezeli hükmü ve yargısıdır. Çünkü Allah, onlara küfrü seçmeleri, şirk yolunda inat ve ısrar etmelerinden dolayı azaba uğrayacaklarına dair uyarıda bulunmuştur.¹⁵⁰

¹⁴³ Hûd 11/117, 119

¹⁴⁴ Beyzâvî, Kâdî Nâsiruddîn Ömer, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Dersaadet, İstanbul, 1979, V, 196.

¹⁴⁵ Zemahşerî, Ebu’l Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ömer el-Harizmî, *Keşşaf*, V, 166; bkz. Râzî, a.g.e. XXVI, 44; Secde 32/13; Yunus 10/ 33, 96; Hûd 11/ 119; Sâd 38/ 85; Hicr 15/39.

¹⁴⁶ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü’t-Tefâsîr*, Dersaadet, İstanbul, 1989, III, 6.

¹⁴⁷ Bkz. Mü’min 40/70-72.

¹⁴⁸ Bakara 2/6-7.

¹⁴⁹ Bkz. İsrâ 17/16; Secde 32/13; Saffat 37/31; Fussilet 41/25; Yunus 10/22, 96; Ahkaf 46/18.

¹⁵⁰ El-Meydanî, a.g.e. VI, 45.

Bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in inzâr ettiği bu kavmin çoğunun ilk planda iman etmeyeceği, 8. 9 ve 10. ayetlerde ise bu inkârının sebepleri zikredilmektedir.

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ “Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.” (8)

غُلٌّ “Gull” (demir halka) ifadesinden maksat, istiâre mi yoksa hakikat mi? Bazı âlimler, bu ahirette yapılacak bir azaba işarettir. Bundan dolayı Allah, onların iman etmeyeceklerini haber verdi sonra, ahiretteki durumlarını anlatmaya başladı.¹⁵¹

Âlimlerin çoğuna göre ise istiâre yolu ile elleri boyuna doğru, boyunla birlikte bağlama anlamındaki “ağlâl” (demir halkalar) ifadesi ile onların hakkı kabullenmelerine engel olan ruhsal yapıları, sosyal statüleri, inatları ve kibirleri kastedilmiştir.¹⁵² Risaleti inkâr etmelerinin sebebi de bu halleridir.

اذْقَانِ “Ezkân” kelimesi ile küfürdeki inatları ve öğüt alma yollarının kapanma sebeplerine işaret edilmektedir. Bundan maksat, zorunlu olan yaratılışları değil, kazanmakla hak edişi gerektiren cezaî bir zorlamayı ifade eder. Hakka düşmanlıklarından dolayı ellerinin, boyunlarını ve ağızlarını kapatacak şekilde bağlanması¹⁵³ ile bu azılı kâfirlerin artık hakkı ikrar etme imkânlarının kalmadığı da ifade edilmektedir.¹⁵⁴

أَغْلَالٌ “Ağlâl” kelimesi, ferdin fitrî kabiliyetlerini yanlış hedeflere sevk eden, gaflet, cehalet, toplum baskısı, batıl inançlar, taklit, taassup, menfaat duygusu ve küfür gibi durumlara nefsin alıştıra alıştıra değişmez hale getirilmesine bir misaldir.

Âdeta kalplerindeki inkâr ve günahları boyunlarına ve ayaklarına dolanmış hakka yönelmelerine engel olmuştur. Ağızlarını ve gözlerini kapatmış hakkı görme ve ikrar etmelerine artık imkân kalmadığına işaret vardır.¹⁵⁵

¹⁵¹ Yazır, a.g.e. VI, 402; Bursevî, a.g.e. XVI, 273.

¹⁵² El-Herevî, a.g.e. IV, 1385, Mevdûdî, a.g.e. VI, 571.

¹⁵³ Ebu's Suûd, a.g.e. VII, 160.

¹⁵⁴ Bkz. R'ad 13/5; Sebe 33/34; Mü'min 40/70-73; İnsan 76/4.

¹⁵⁵ Yazır, a.g.e. VI, 402.

مُفْحُونَ “Mukmehûn” ifadesi, küfürde inat, gurur ve imansızlığın kişileri zincirle bağlanmışçasına bütün hayırlardan ve infaktan alıkoyan, hidayete ermelerine engel olan halleri tasvir edilmektedir.¹⁵⁶ Küfür üzerindeki kararlılıkları ve öğütten yüz çevirmeleri¹⁵⁷ sahip oldukları imkânlardan başkalarını faydalandırmadıkları ve onları hayır yolunda harcamadıklarından dolayı, Allah onların kalplerini mühürlemiştir.”¹⁵⁸

Bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in risaletine, korkutma ve uyarma görevine; kâfirlerin kötü niyetlerine ve haktan uzaklaşma arzularına vurgu yapmaktadır.¹⁵⁹

Küfür, inat ve taklit kişinin tevhide yönelmesini engelleyen, kölelik, mahkûmiyet ve zincire vurulmaya benzetilmiştir. Müşrik Araplar, şirk, cehalet ve gaflet sebebiyle karanlıklar içinde bocalamaktadır. Onlar hidayet ve imandan gafildiler. Adeta onlar, gurur, kibir ve küfürler sebebiyle gözlerinin önündeki hidayet rehberi Hz. Peygamber (s.a.v.)’i göremeyecek kadar basiretsiz kimselerdir.

Bu iki ayette, “şirk, gaflet ve inat” Mekkelilerin dünyada hidayetten uzak kalmalarına, kalplerinin taşlaşmasına, vicdanlarının körelmesine ve ahirette azaba uğramalarına sebep olarak gösterilebilir. Sonraki ayetlerde ise, bu inkârın ve kötü amellerinin onları nasıl kuşattığı ve çaresiz bıraktığına vurgu yapılmıştır.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَعْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ “Biz onların hem önlerinden bir “set”, hem de arkalarından bir set çektik. Böylece onları örtüverdik, artık baksalar da göremezler.” (9)

Bu ayetin nüzul sebebi hakkında ilk olarak, hicret sırasında Resûlullah (s.a.v.)’in evinin etrafını onu öldürmek için saran müşriklere görünmeden evinden çıkışı hakkında nazil olduğu rivayet olunur.¹⁶⁰

İkinci olarak da, İbn Abbas ve İkrime’den nakledilen bir görüşe göre bu ayet Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur. O, “Muhammed’i namaz kılarken görürsem, mutlaka

¹⁵⁶ Râzî, a.g.e. XIII, 39-40.

¹⁵⁷ Neseî, a.g.e. III, 97.

¹⁵⁸ Tâberî, a.g.e. XXIII, 150; bu konu için bkz. Bakara 2/7.

¹⁵⁹ Derveze, M. İzzet, *et-Tefsîrü'l-Hadîs*, Nüzul Sırasına Göre Kur’an Tefsiri, çev. Ahmet Çelen, Mehmet Çelen, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997, II, 16.

¹⁶⁰ İbn Hişâm, Muhammed b. Abdülmelik b. Hişâm b. Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebevî*, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 2005, s. 416.

başını taş ile yaracağım” diye yemin etmişti. Fakat bunu yapmak üzere harekete geçince eli boynuna bağlandı. Bu hadise üzerine bu ayetin nâzil olduğu rivayet edilir.¹⁶¹

Bu ayetlerin nüzul sebeplerini dikkate alarak, ayetlerin, Mekke müşriklerinin inatçı tutumlarını tasvir ettiği anlaşılmaktadır.

“*Biz onların hem önlerinden bir set çektik*” ifadesinde, Allah insan için fitrî bir hidayet gayreti var etmiştir. Fakat kâfir, hem bu fitrî hidayeti, hem de nazarî (tefekkür ve istidlâlî) hidayeti terk etmiştir. Kâfir, bu hidayet delillerini görememiş, anlayamamış ve bu sebeple inkârcılıkta hapis kalmaktadır.

Sed’ten maksat, onların küfürden kurtulup iman etmelerine engel olma veya Hz. Peygamber (s.a.v.)’e eziyet etmelerine mani olma anlamlarında olabilir.¹⁶²

Sed somut bir yapı olmasından dolayı, burada somuttan hareketle soyutu anlamaya davet vardır. Haram ve günahlar hakkın anlaşılmasının önündeki engellerdir.

“*Önlerinden bir sed*”, yani dünyevî menfaatleri, İslam’ı kabul etmeleri engellenmiş; “*Arkalarından bir sed*”, ahreti ve öldükten sonra dirilmeye inanmalarını engelledik, demektir. Allah onlar hakkında dalâlet mührünü vurmuş¹⁶³ anlamındadır.

“*Kâfir olanları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir; iman etmezler.*”¹⁶⁴ Allah bu seddi onlarla iman ve İslam arasına koymuştur ve onları engellemiştir, onlar hakkı göremezler. Onlar iman ve İslam’la asla uzlaşamazlar. “*Onlara bütün ayetler gelse de azabı görünceye kadar iman etmezler.*”¹⁶⁵ Yani onların İslam’ı fehmetmelerine mani olduk ve mânen iman yollarını kapattık ve küfürden çıkmaya güç yetiremediler. Adeta maddeten de iman yolları kapatılmış ve durumları amaçlarına ulaşamayan kimselere benzetildi.

Burada bahsi geçen kalbin özelliği, imanın işleyemeyeceği bir kalptir. İman için hazır hale gelmeyen ve algılarını islama kapatan bir kalp için uyarmanın fayda vermeyeceği bir hakikattir. Basireti kapalı, anlayışı yok olmuş bir kalp adeta surlarla çevrilmiştir. Allah’ta bu kalp için adil olan hükmünü vermiştir.

¹⁶¹ İbn Kesir, a.g.e. V, 2747; Kurtûbî, a.g.e. XV, 7.

¹⁶² İbnü’l Cevzi, a.g.e. VII, 8.

¹⁶³ İbn Kesir, a.g.e. V, 2746.

¹⁶⁴ Bakara 2/6; Fussilet 41/25.

¹⁶⁵ Yûnus 10/96-97.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ “Ey Peygamber! Onları uyarasan da uyarmasan da onlara göre birdir, onlar iman etmezler.” (10)

Aklını şirk ve cehaletin örttüğü, kalbini sapık arzuların ve heveslerin kapladığı kimseye uyarı fayda vermez. Onlar artık iman etmezler. Uyarıma ölü kalplere fayda vermez.

Bu ayet, Hz. Peygamber’in inkârda direnenleri iman dairesine sokma yükümlülüğünün olmadığı, bunların kendi tercihlerine katlanacağına işaret vardır.¹⁶⁶ Ayrıca küfürde ısrarcı olan müşriklerin manevi körlüklerine ve kabiliyetsizliklerine de işaret edilmektedir.

Allah bu gerçeği Kur’an’da şöyle ifade eder: “Allah küfürleri sebebi ile onların (kalplerini) mühürledi.”¹⁶⁷ “O kâfirleri uyarasan da uyarmasan da birdir, onlar inanmazlar.”¹⁶⁸; “Onlara her türlü ayet gelse bile, ahiret azabını görünceye kadar iman etmezler.”¹⁶⁹; “Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı.”¹⁷⁰

Bu ifadeler, “tebliğ gerek yoktur” anlamına gelmez. Ey peygamber! Senin tebliğ her türlü insana ulaşır. Bunlardan bazıları yukarıda vasıfları anlatılanlardır. Diğerleri ise gelecek ayetlerde anlatılacaktır.

Bu ayetteki “onlar iman etmezler” ifadesinden maksat, sanki iman edip Allah’ın emrine boyun eğme istidatlarının olmayışı, iman yollarının kendilerine kapalı oluşu ve inzârın onlara fayda vermeyişidir. “عَلَيْهِمْ” ifadesinde, inzârın ehemmiyetine ve yüceliğine delalet etmektedir. Hâlbuki onlar, Kur’an’ın ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in uyarısını hiç işitmemiş kimseler gibi davranmaktadırlar.¹⁷¹

Tebliğci davetini, kendi lehine ve kâfirlerin aleyhine delil olması için tebliğ etmek zorundadır. Bu ayet, davetçi için psikolojik bir destektir.

¹⁶⁶ Bakara 2/252.

¹⁶⁷ Nisa 3/155.

¹⁶⁸ Bakara 2/6; bkz. Fussilet 41/25.

¹⁶⁹ Yûnus 10/96-97.

¹⁷⁰ Saf 61/5.

¹⁷¹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 53.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذُّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ “Sen ancak zikre (Kur'an'a) uyan ve görmeden Rahman olan Allah'tan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfired ve güzel bir mükâfatla müjdele.” (11)

Önceki ayetlerde önlerine ve arkalarına set çekileceklerin vasıfları anlatılmaktadır. Bu ayette ise, ilahi uyarıdan istifade edecek kişilerin vasıfları açıklanmaktadır.

إِنَّمَا تُنذِرُ Senin, faydalı ve neticesi olan inzârın/uyarın, ancak zikre tabi olanlara fayda verir. Burada ki istisna edatı, senin uyarman bütünü ile faydasız değildir. Sen uyarma görevini yerine getir,¹⁷² anlamındadır.

Bu sûredeki inzâr şu vasıflara sahip kimselere fayda verir:

a. “Zikre uyan” ifadesi, Kur'an'a tabi olan kimsedir.¹⁷³

b. “Rahman olan Allah'a gıyabında korku besleme” ifadesi, Allah'ı ve ahireti görmediği halde, gıyabında bulunduğu halde, Allah'ın yüceliğini ve büyüklüğünü kabul ederek azabından korkmaktır. Kur'an'a tabi olanlar, Allah Rahman'dır diyerek iman ve ameli salihî terk ederek sadece onun rahmetine güvenip dayanmakla yetinmezler. İman ve itaatle Allah'a ve ahiret gününe hazırlık yaparlar. “Bir mağfired ve yüce bir mükâfatla müjdele” müjdesi bunlar içindir.¹⁷⁴ “Mağfired” ifadesi, dünyada geçmiş günahlarının bağışlanması; “أجر كريم” ifadesi ise, ahirette büyük mükâfat demektir.¹⁷⁵ Hasan-ı Basrî, Araplar, bu ismi Allah'tan başkası için kullanmazlardı, onun rahmetinin bütün insanlık için olduğunu bilirlerdi.¹⁷⁶

Bir görüşe göre, “Rahman olan Allah'a gıyabında korku besleme” ifadesi, duyu organlarıyla algılamayan gaybî gerçeklere iman etmesinden dolayı kişinin Rahman olan Allah'a saygı göstermesi ve ondan korkmasıdır.¹⁷⁷

“Rahman'dan korkma” ifadesindeki Rahman sıfatının zikri, Rahmetin ümide sebep olmasındandır. Çünkü kişi, Allah'ın rahmetinin varlığını bilmekle birlikte, O'nun

¹⁷² Râzî, a.g.e, XIII, 43-44.

¹⁷³ Bkz. Sâd 38/1.

¹⁷⁴ Yazır, a.g.e. VI, 402.

¹⁷⁵ El-Meydanî, a.g.e. VI, 55.

¹⁷⁶ El-Herevî, a.g.e. III, 728.

¹⁷⁷ Ünal, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 472.

kendisine lütfettiğini elinden almasından korktuğu için O'ndan çekinir. “Haşyet” kelimesi ise, kalbin halidir ve kişi için rahmet kadar önemlidir.¹⁷⁸

İnzâr'dan faydalanmanın şartı, Kur'an'a uymak ve Allah'tan korkmaktır. Burada Hz. Peygamber (s.a.v) teselli edilmekte ve müminler de eğitilmektedir. Teselli, kâfirlerin inkârlarının Allah tarafından bilindiği ve bunun da Allah'ın bir hikmetinin gereği olduğudur.¹⁷⁹

Bu iki vasma sahip olan kimseleri mağfiret ve güzel bir mükâfatla (cennetle) müjdele, çünkü Rahmanın korkusu, zikri kalbine ve hayatına hâkim olan kimse müjdeyi hak etmiş demektir. Bu iki vasfın birlikte zikredilmesinin sebebi, bir kalbe Allah korkusu girince, mutlaka arkasından da O'nun indirdiğine uymayı ve yaşamayı da hakim kılar.¹⁸⁰

Bu ayette, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği Kur'an'a uyan ve görmeden Rahman'dan korkan kimseye mağfiret ve güzel bir mükafat verileceği müjdesi vardır.¹⁸¹

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ “Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) sayıp yazmışızdır.” (12)

Bu ayetin nüzul Sebebi olarak, Medine'de, oturdukları yerleri bırakıp mescidin yanına taşınmak isteyen, Ensar'dan Seleme oğulları hakkında nazil olduğu rivayet edilir.¹⁸² Bu rivayette garabet vardır, çünkü sûrenin tamamı Mekke'de nazil olmuştur.¹⁸³ Hz. Peygamber (s.a.v.) onların mescidin yakınına taşıma isteklerine karşılık, onlara Mekke'de nazil olmuş bu ayeti hatırlatarak adımlarının mükafatını alacaklarını söylemiş olması muhtemeldir.

Allah, sûrenin girişinden buraya kadar olan ayetlerde insanın kendisi ile hidayete erişebileceği vasıflardan risâleti beyan ve tevhide çağrıda bulunduktan sonra, bu

¹⁷⁸ Sâbûnî, a.g.e. III, 8.

¹⁷⁹ Bkz. Mülk 67/12.

¹⁸⁰ Havva, Saîd, *el-Esâs fi't-Tefsîr*, Daru's-Selam, Şam, 1985, VIII, 4621.

¹⁸¹ Bkz. Enbiya 21/49; Fatır 35/18; Kâf 50/32-33; Mülk 67/12.

¹⁸² Kurtubî, a.g.e. VIII, 3;

¹⁸³ Yıldırım, Suat, *Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri*, TDVY. İstanbul, 2007, II, 215.

ayetle diğerk bir asıl olan ahiret inancının temeli olan “haşir” ve “neşir” izah edilmeye başlandı.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى ifadesinde, “إِنَّا” ve “نَحْنُ” mütekellim zamirinin iki defa gelmesi, ölüleri diriltmenin büyük ve ciddi bir iş olduğuna işaretler. Ayrıca “نَحْنُ” isim cümlesinin ve zamiri faslın” birlikte gelmesi ise, diriliş günü inkârcıların halini beyan içindir. Bu ayette çok sayıda tekid vardır, bunun nedeni ahiret inancının iman esaslarının en önemli prensiplerinden olmasıdır. İnsanların bazıları bunu inkar ederler bir kısımda ahiret hakkında gaflettedir.¹⁸⁴

“Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz.” sözündeki, “biz diriltiriz” ifadesinde, Allah’ın birliğine işaret vardır. Yani, “Biz ölüleri diriltiriz, bizim ortağımız yoktur.” Bu ayet, risâlete, tevhîde ve haşir’e vurgu yapmaktadır. Haşir, bu sûrenin kalbidir, tevhid ruhudur, risalet ise aklıdır, denilebilir.¹⁸⁵

Ölümlerinden sonra onları biz diriltiriz, onları şirkten imana biz çıkarırız,¹⁸⁶ biz onları imanla diriltiriz. Burada dirilme, imana; cehalet, ölüme benzetilir.¹⁸⁷

Allah’tan korkan ve Kur’an’a uyanların mükâfatını biz veririz. İnkârlarından dolayı da kalpleri mühürlenilenlerin cezasını da onları dirilttikten ve hesaba çektikten sonra ahirette biz vereceğiz.

“Yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız”, ifadesi için Müfesirler: مَا قَدَّمُوا ifadesinde, kişinin dünya hayatında yaptığı iyi ve kötü bütün amelleri; آثار kelimesinde ise, iyi ve kötü çığırları, geriye bıraktıkları faydalı ve zararlı bütün eserlerini yazarız, adlarına hesaplarına geçiririz.¹⁸⁸ Biz sadece onların yaptıklarını değil, onların niyetlerini de yazarız.¹⁸⁹

İnsanın yazılan eserleri: Namaz için mescide, cuma için camiye, itaat veya masiyete doğru giderken attığı adımlar, sadaka-i cariyeye olarak bıraktıkları iyi ve kötü ameller, evlatlar, iyilikte ve kötülükte açtığı çığırlardır.¹⁹⁰

¹⁸⁴ El-Meydanî, a.g.e. VI, 57.

¹⁸⁵ Râzî, a.g.e. XIII, 43-44; bkz. Hadîd 57/17.

¹⁸⁶ Zemahşerî, a.g.e. V, 168.

¹⁸⁷ Neseî, a.g.e. III, 95.

¹⁸⁸ Tâberî, a.g.e. XXIII, 154; bkz. Şûra 28/48.

¹⁸⁹ Râzî, a.g.e. XIII, 43.

¹⁹⁰ İbnü’l Cevzi, a.g.e. VII, 8-9; bkz. Müslim, Vasiyet, 14; Tirmizi, Ahkâm, 36; İnfîtâr 82/5; Kıyame 75/13.

Kur'an-ı Kerim de bu husus şöyle izah edilir: “Her nefis yarın için ne hazırladığına baksın.”¹⁹¹, “Kıyamet günü, insana önceden yolladığı ameller ile geri bıraktığı ne varsa bildirilir.”¹⁹², “İnsanoğlu yapıp gönderdiklerini ve yapmayı geride bıraktıklarını bir bir anlar.”¹⁹³

“Biz her şeyi apaçık bir kitapta saymışız” sözünde, tüm amellerin sayılıp eksiksiz kaydedildiği ana kitap olan Levh-i mahfûza veya amel defterine yazmışız ve açıklamışızdır, demektir. “كُلُّ شَيْءٍ” mefulun bih olan bu ifadenin fiilin önüne geçmesi, Allah’ın ilminin her şeyi ihata ettiğine işaret vardır. Ayrıca mefulun bih¹⁹⁴ Diriltme işine önem kazandıran şey, amellerin yazılması ve hesabının ahirette sorulacak olmasıdır.

“إِمَامٌ مُبِينٌ” ifadesi, haşirden sonra da delil teşkil eden ve kendisine uyulan apaçık kitap demektir. Olmuş ve olacak her şeyi bilmesi, Allah’ın ilminin, kudretinin ve birliğinin delilidir.¹⁹⁵

Olmuş ve olacak her şey önceden Levh-i mahfuzda yazılmış olmakla beraber, olduktan sonra da yeniden yazılır ve insan bu amellerinden sorumlu tutulur.¹⁹⁶ Ayette, Allah’ın adaleti, Kur’an’ın terbiye ve eğitim metodu olan korkutma ve müjdeleme öne çıkmaktadır.

Bu ayetler, müşriklerin ağır baskıları altında büyük eziyetler çeken Hz. Peygamber ve müminler için teselli ve moral kaynağıdır. Çünkü her şeyden haberdar olan, her şeye gücü yeten ve ölümden sonra hesaba çekmek için insanı diriltecek olanın Allah olduğuna vurgusu yapılmaktadır.¹⁹⁷ Ayrıca ayette, öldükten sonra dirilme, insanın bütün yaptıklarının yazılması ve bunlardan hesap verilmesi kesin bir ifade ile beyan edilmektedir. Mümin, yaşantısı ile hayatta iken Allah’a davet etmeli, ardından da hidayete davet eden bir nam bırakmalı, mesajı verilmektedir.

3.1.3. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler

¹⁹¹ Haşr 59/18; bkz. Zilzâl 99/7-8.

¹⁹² Kıyâme 75/13.

¹⁹³ İnfitâr 82/5.

¹⁹⁴ El-Meydanî, a.g.e. VI, 61.

¹⁹⁵ Tâberî, a.g.e. XXIII, 154-5; bkz. Kehf 18/749; En’am 6/59.

¹⁹⁶ Yazır, a.g.e. VI, 403.

¹⁹⁷ Dirliş gününe vurgu yapan ayetler için bkz: Yunus 10/53; Nahl 16/38; Zuhuf 43/80; İsrâ 17/13-14; Kehf 18/49; Kâf 50/18.

- 1) Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e verilmiş bir mucizedir.
- 2) Kur'an hakîmdir. Her kişiye onun idraki ve anlayış kabiliyeti çerçevesinde hitap eder.
- 3) Kur'an muttakiler için cennet müjdesi, kâfirler için de cehennem tehdididir.
- 4) Hz. Muhammed (s.a.v) bütün insanlığa Allah tarafından gönderilmiş sadık bir peygamberdir. Allah, onu hak din ve doğru yol üzerine göndermiştir
- 5) Allah, Kur'an'a yemin etmekle, peygamberine şahit olduğunu ilan etmiştir. Sözün değerini yeminle yüceltme ilkesini, âdetini bizzat kendisi koymuştur.
- 6) Hz. Muhammed (s.a.v)'in muhataplarının art niyetleri, kötü tutumları, şirk, küfür ve isyanda ısrar etmeleri, Allah'ın ayetlerini düşünmekten yüz çevirmeleri sebebi ile önlerine bir set arkalarına bir set çekilerek hidayet yolları kapatılmıştır.
- 7) Peygamberler, kâfirlerin ve müşriklerin basiretsizlik, gaflet ve cehalet neticesinde çevrelerine ördükleri setleri kaldırmak için mücadele ederler.
- 8) Ayetler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve müminlere sürekli bir telkin ve müjde kaynağıdır, hakka karşı büyüklenen inatçılara ise sürekli tehdit kaynağıdır.
- 9) Hz. Peygamber'in uyarısından istifade edecek olanlar, Kur'an'a tabi olanlar ve Rahman olan Allah'a gıyabında bulunduğu halde saygı duyanlar, ondan sakınanlardır.
- 10) Bu ayetler, kâfirlerin çarpık psikolojik durumlarını ve ruh hallerini tasvir etmektedir.
- 11) Peygamberlerin misyonu olan uyarma ve korkutmaya vurgu yapılmıştır.
- 12) Haktan gafil kalmış kişi ve toplumları uyarmanın gerekliliğine işaret edilmektedir.
- 13) Ayetler, Resûlullah (s.a.v.)'i ve müminleri teselli etmektedir.
- 14) Müminlere, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e uymak ve Allah'tan korkma terbiyesi ve eğitimi verilmektedir.
- 15) Her güzel yol, her çirkin yol ve kötü amel mutlaka amel defterine kaydedilir.
- 16) Kur'an, muhataplarına hesaba çekilme duygusu kazandırmaktadır. Yapılan her şey koruma altında yazılı olacaktır.

- 17) Bu ayetler, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tasdik eden ve destekleyen bütün davetçilere, yöneticilere, liderlere ve ıslahatçılara hayatta karşılaştıkları zorluklar ve haksızlıklar ile mücadelede güven duygusu kazandırmaktadır.
- 18) İnkârda inatlaşan ve Allah'ın kendilerine verdiği duyuları körleştirenler artık iman edemezler mesajı verilmektedir.
- 19) Kâfirlerin risalete karşı takındıkları inkârcı tutumları ve sonları örneklerle anlatılmaktadır.
- 20) Allah, bütün ölüleri diriltip hesaba çekecektir.
- 21) Allah'ın yeniden diriltmeye kadir olması, onun birliğinin delilidir.

3.2. BİR İMAN ÖRNEĞİ OLARAK ELÇİLERİ YALANLAYAN KASABA HALKININ KISSASI (ayet 13- 32)

3.2.1. Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebetleri:

Allah, sûrenin başından buraya kadar olan bölümde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğruluğunu ve Kur'an'ın vahiy olduğu gerçeğini açıklamıştır. Küfür üzerinde ısrar eden Arap müşriklerin risalete karşı takındığı tavır, bu tavrın itikadî, ahlakî, sosyal nedenleri ve sonuçları anlatılarak ölümden sonrasına, haşir'e dikkat çekilmektedir. Ardından küfürde taşkınlık yapmak ve Allah'ın elçilerini yalanlama hususunda Mekkelilerin durumuna benzeyen hayret verici bir iman kıssası olan kasaba halkının kıssası anlatılmaya başlanmıştır.

Bu bölümde, tebliğ görevini yerine getirirken elçilerin karşılaştıkları sıkıntılar, kâfilerin itirazları ve bu itirazlara karşı elçileri destekleyen inanmış bir zâtın mücadelesi bu örnek kıssa ile anlatılmaktadır. Kıssada Yâsîn sûresinin maksudu olan risalet, tevhid ve ahiret konuları birlikte işlenmektedir.¹⁹⁸

3.2.2. Elçileri Yalanlayan Kasaba Halkının Tutumu (ayet 13-19)

3.2.2.1. Ayetlerin Metin ve Mealleri

¹⁹⁸ Yılmaz, Mehmet Faik, *Âyetler ve Sûreler arasındaki Münâsebet*, DİBY, Ankara, 2009, s.131.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ^(۱۳) إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ^(۱۴) قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ^(۱۵) قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ^(۱۶) وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ^(۱۷) قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ^(۱۸) قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَنْزَلْنَاهُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ^(۱۹)

“Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti. (13) İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar: Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz! dediler. (14) Elçilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahmân, herhangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz. (15) (Elçiler) dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. (16) «Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah’ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir» dediler. (17) (Bunun üzerine onlar:) Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur, dediler. (18) Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis, siz aşırı giden bir milletsiniz. (19)”

3.2.2.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

مَثَلٌ “Mesel” kelimesi, örnek, atasözü gibi aralarında benzerlik bulunan iki şeyden birinin diğeri için kullanılmasıdır.¹⁹⁹

ضَرْبُ الْمَثَلِ “Darbimesel” ifadesi, başkasında eseri ortaya çıkan şeyin zikredilmesidir. Kur’an’da “Allah bir misal verdi, onlara iki adamın örneğini ver.”²⁰⁰ gibi ayetlerde kelime darbimesel/misal anlamında kullanılmaktadır.

صَاحِبٌ “Sahib” kelimesi, bir kişiden, bir yerden veya eşyadan ayrılmayan, onunla çok fazla birlikteliği olan, o yerde oturan, ona malik olan veya onun üzerinde tasarruf yetkisi olan kimseye denir. Arkadaş anlamına da gelmektedir.²⁰¹

الْقَرْيَةَ “Karye” kelimesi, hem insanların toplandıkları yere, hem de o insanların kendisine denir. Şehir, memleket ve o şehirde yaşayan halk demektir.²⁰²

¹⁹⁹ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 759.

²⁰⁰ A.e. s. 506.

²⁰¹ A.e. s. 475.

²⁰² A.e. s. 669.

عَزَّزَ “Azzeze” kelimesi, güç, kuvvet, kudret, üstünlük, üstün gelme, desteklemek, takviye etmek anlamındadır.²⁰³

طَائِرٌ , تَطِيرُنَا “et-Tâir” kelimesi, havada uçan kanatlı kuş demektir. Kuşun uçuş durumuna göre tahminde bulunmak bir şeyi uğursuz addetmek anlamında kullanılan kelime, zamanla uğurlu veya uğursuz sayılan her şey için kullanılmaya başlandı.²⁰⁴

لِنَرْجُمَنَّكُمْ ifadesindeki, رَجَمٌ “Ricâm” kelimesi, taş; رَجَمٌ kelimesi, taşlamak demektir. Birini taşlamak, taşlayarak öldürmek, kovmak ve gayb hakkında bilgisizce tahmin yürütmek anlamında kullanılmıştır.²⁰⁵

مَسَّ “Messe” kelimesi, dokunmak, dokundurmak suretiyle bir şeyi algılamak, hissetmek, duymak, sıkıntıya girmek ve insana dokunan eziyet manasına gelir. Kinaye yoluyla beraber olmayı ve deliliğin ima edilmesi de anlatır.²⁰⁶

سَرَفٌ , “Serefe” kelimesi, insanın yaptığı herhangi bir işte haddi aşmasına “serefe” denir. Kişinin işinde, davranışında, harcamasında, haddi aşması, ölçüsüz ve aşırı davranması “israf” kelimesi ile ifade edilir.²⁰⁷

3.2.2.3. Ayetlerin Tefsiri

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ “Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.” (13)

Bu kıssa, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ve muhataplarına örnektir.

“Sen onlara misal örnek olarak şu şehir halkını anlat..” bu ifade, bir darbimesel, bir örnek, bir misal ve helak edilen karye halkının kıssasıdır.

Bu ayetin, kendisinden önceki ayetlerle münasebeti de göz önüne alındığında şöyle mana verilmiştir.

a. Bu, “Onlar için, bir darbimesel (temsil yoluyla anlatım), örnek getir” denilebilir.

²⁰³ El-Herevî, a.g.e. IV, 1269.

²⁰⁴ El-Herevî, a.g.e. IV, 1194, Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 528; bkz. Neml 27/47; En’am 6/38; A’raf 77/131; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 220; Neml 27/47; İsra 17/13.

²⁰⁵ Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 345.

²⁰⁶ A.e. s. 766.

²⁰⁷ A.e. s. 407.

b. Bu, “O şehir halkının halini, kendin için örnek kabulet ve o kafirler için darb-ı mesel yap, yani Hz. Muhammed (s.a.v.)’e, “nefsine karşı, kendin için o şehir halkını örnek göster” demektir. Allah, elçileri galip kıldığı gibi peygamberlerini de mutlaka galip kılar.

Birinci manaya göre Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e hitaben: “Sen şüphesiz gönderilmiş peygamberlerdensin, senden önceki peygamberler gibi, onları inzâr et ve müjdele” denilmektedir.

İkinci manaya göre ise, Allah: “inzâr, benim saptırıp, iman etmemelerini takdir ettiğim kimselere fayda vermez” demektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)’e “üzülme, onların durumunu kendine misal olarak kabul et. O şehir halkına üç elçi gönderildi fakat iman etmediler, sen ise bütün insanlığa tek olarak gönderildin” demektir.²⁰⁸

Bu ayet, bu misali getirmekle, müşrikleri karye halkının başına gelen dünya azabı ile tehdit etmektedir. Ayette hitap Hz. Peygamber (s.a.v.)’e, “لَهُمْ” zamiri ile kendilerine misal getirecekler ise Mekke müşrikleridir. Bu gün ise bütün inkârcılardır.²⁰⁹

Kur'an bu kıssada, kasabanın neresi olduğunu, halkın kim olduğunu, gönderilen elçilerin ve onlara iman eden zâtın kim olduğundan söz etmemektedir. Bunun anlamı, kıssanın taşıdığı mesajı ifade etmektir. Yâsîn sûresinin önemli konularından biriside “Ashab-ı karye” kıssasıdır. Bu kıssanın daha iyi anlaşılması için Kur’anî kıssaların amaçlarına ve mahiyetlerine kısaca değinmekte fayda vardır.

Kıssa, bir kimsenin yahut bir hadisenin nokta nokta, adım adım izini takip edilerek anlatılmasıdır.²¹⁰ Mesel ise, örnek, benzer, denk, ibret²¹¹ bir şeyin her hangi bir manada diğerine benzemesidir.²¹² Mesel kelimesi, iki şekilde kullanılır. Birincisi: Benzer, denk, aynı cinsten olan şey demektir. İkincisi ise, bir şeyin her hangi bir manada diğerine benzemesini ifade etmesidir.²¹³ Edebiyatta mesel: Bir meseli vârit

²⁰⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 49.

²⁰⁹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 67.

²¹⁰ Şengül, İdris, “Kıssa”Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2002, XXV, 489-501.

²¹¹ Bkz. Zuhuf 43/56.

²¹² Mukâtik b. Süleyman, **el-Eşbah ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ani'l-Kerim**, (Kur'an Terimleri Sözlüğü), thk. Abdullah Mahmûd Çehhâte, çev. M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2004, s.255-256.

²¹³ Durmuş, İsmail, “Mesel”, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2004, XXIX, 293.

olduğu asli hale benzeyen yeni durum için söylemeye ya da kullanmaya darbimesel denir. Kur'an'da mesel: durum, şaşırtıcı olay anlamındadır.²¹⁴

Kur'an, kıssaların temel hedeflerini şöyle sıralamaktadır:

- Kur'an'ın indiriliş maksadını gerçekleştirmek, Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmek, Hz. Peygamber'i ve müminleri teselli etmek, ders ve ibret vermektir.
- İslam'ın evrenselliğini ortaya koymaktır. Muhatapları bütün insanlardır.
- Geçmiş peygamberlerin tecrübeleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e verilmektedir. Bu müslümanlar için önemli bir örnektir.
- Kıssalarda iyi ve kötünün modelleri ortaya konarak erdemlere ve ahlakî olgunluğa teşvikle kötülüklerden sakındırma ve terbiye etme amacı güdülür.
- İnsanları şeytana ve küfre karşı uyarmaktır.
- Peygamberlerin ve seçkin kulların dua, sabır ve teslimiyetlerini anlatırken muhataplara dinî mesajlar vermektedir.
- Ümmet birliğine vurgu yapmaktadır.
- İnanç esaslarına vurgu yapılmaktadır.
- Akıbetin müminlerin lehine olacağı vurgusu yapılmaktadır.

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ “İşte o zaman biz, onlara iki elçi (peygamber) göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar: (elçiler o şehre varıp) Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz! Dediler.” (14)

İzzet kelimesi, insanın mağlup olmasını engelleyen bir hal, sürekli, kalıcı ve geçek üstünlüktür.

فَعَزَّزَ kelimesi, “Azzeze” (şeddeli olarak) okunduğunda, takviye ettik, destekledik, fakat “Azeze” (şeddesiz olarak) okunduğunda, bir kimse birine galip geldi, yetti demektir.

²¹⁴ El-Mecâlî, Muhammed Hâzir, **el- Vecîz fi Ulûmi'l-Kitabi'l Azîz**, Min-Menşurâti'l-Muhâfiz ale'l-Kur'ani'l-Kerim, Ürdün, 2005, s. 226.

Buna göre, şeddeli olarak okunan kıraatlerde, “gönderdiğimiz iki elçiyi üçüncü bir elçi ile takviye ettik” demektir. Şeddesiz olarak okunduğunda ise, üçüncü elçi ile onları ezdik geçtik, galip geldik demektir. Fakat birinci mana daha meşhurdur.²¹⁵

فَعَزَّزَ İfadesi, peygamberlerin ve davetçilerin desteklenmesi, zayıf, yardıma muhtaç insanların desteklenmesi gerektiğine işaret eder.

Kendilerini iman ve itaate çağıran iki peygamberin çağrısına kulak tıkayan ve inkâr eden bu şehir halkına, Allah üçüncü bir elçi göndererek peygamberlerini takviye etmiş, kuvvetlendirmiştir. Peygamberleriyle haddi aşan bu inkârcılara üstün gelmiştir. Kendilerini “Allah’ın elçileri”²¹⁶ diye tanıtan bu peygamberleri Allah, üçüncü bir elçi ile desteklemiştir.

إِنَّا إِلَيْنَا ifadesinde, tekid vardır, “انْ ve isim cümlesinin” amiline tekaddüm etmesi, “sizi kesinlikle biz yolladık” demektir. Bu ifadeler, elçilerin Hz. İsa (a.s)’ın havarileri olmadığını, Allah’ın peygamberleri olduğuna işaret etmektedir.²¹⁷

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ (Kavmi), Elçilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahman, herhangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.” (15)

مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا “Siz de ancak bizim gibi birer insansınız...” ifadesi, siz de bizim gibi beşersiniz (insan), çarşılarda gezersin, yemek yersin, yorulursun, uyursunuz, başkasına muhtaç olursunuz şeklindeki beşeri vasıflara yapılan itirazlarıdır. Müşrikler peygamberlerin insan olmalarını, peygamber olarak gönderilmelerine mani bir delil olarak kabul ediyorlardı. Bu müşriklerin genel tavrıdır. Çünkü müşrikler şöyle diyorlardı: “Bu sizin gibi bir insan değil mi?..”²¹⁸, “Bu zikir (Kur’an) aramızda ona mı indirildi?”²¹⁹, “Siz melek değil de, bizim gibi insan olduğunuz halde niçin size vahiy edildiği gibi bize de vahiy edilmiyor?”²²⁰ Allah ise, onların bu yanlış

²¹⁵ Râzî, a.g.e. XIII, 50.

²¹⁶ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, XVI, 33, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2005.

²¹⁷ El-Meydanî, a.g.e. VI, 69.

²¹⁸ Furkan 25/7; bkz. Enbiya 21/ 3, 7, 8; Müminün 23/24, 34; Kamer 54/24; İbrahim 14/10- 11; Teğabun 64/6; İsra 17/94-95.

²¹⁹ Sâd 38/8.

²²⁰ İbn Kesir, a.g.e. V, 2750.

düşüncelerini şu sözleri ile reddetmiştir. “Allah, peygamberliği kime vereceğini bilir”²²¹ ve “Allah dilediğini seçer.”²²²

Allah, Mekkelilerin: “bir beşerin resul olamayacağı” inancının yeni bir düşünce olmadığını, Nuh kavmini örnek vererek şöyle anlatmaktadır: “Bu (Muhammed), sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözünüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?”²²³

“Rahman, herhangi bir şey indirmedi” ifadesine gelince: a. Müşrikleri Rahmanı tanıyorlar, fakat onların, bir beşerin peygamberliğine itiraz gerekçeleri ile karye halkının itiraz gerekçeleri aynıdır. b. Onlar ahiret konusunda Rahman’a olan güvensizliklerini de ifade etmişlerdir. Fakat burada Rahman ifadesinin kullanılmış olması da onların şüphelerine bir cevap niteliğindedir.²²⁴

قالوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ “(Elçiler) dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.” (16)

Elçiler: Birer insan olmamıza rağmen bu görev için bizi seçen de Allah’tır. Hesabımız ona aittir. O, bizi muzaffer kılacaktır, demek istemişlerdir.

Elçiler sözlerini bir takım tekitlerle pekiştirmişlerdir: a. “Allah’ın bilmesi” yemin ifade ediyor. b. Tekid edatı olan إِنَّ’dir. c. Tekid lâmidir d. Car ve mecrurun takaddüm etmesi.²²⁵

Bu ayette elçiler, “رَبُّنَا” ifadesi ile tekidin en güçlüsü olan kasem (yemin) üslubunu kullanarak kendilerini güçlü bir şekilde savunmuşlardır, bu da davetçiler için bir metottur.

Yani tebliğ vazifemizi yerine getirdiğimizi Allah’ın bilmesi yeterlidir. Çünkü peygamberleri o seçer. Hesabı ona vereceğiz.²²⁶

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ “Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah’ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir, dediler.” (17)

²²¹ En’am 6/124; bkz. Mevdudi, a.g.e. IV, 575.

²²² Şûrâ 42/ 13.

²²³ Enbiya 21/ 3.

²²⁴ El-Meydanî, a.g.e. VI, 70-71.

²²⁵ Râzî, a.g.e. XIII, 49.

²²⁶ El-Meydanî, a.g.e. VI, 72.

Yani bizim görevimiz Allah'ın mesajını tebliğdir. Bu mesajı kabul ederseniz bahtiyar olursunuz, reddederseniz bundan biz sorumlu değiliz. Çünkü biz tebliğden sorumluyuz. İnkâr etmenin sorumluluğu da size aittir.²²⁷

وَمَا عَلَيْنَا ifadesinde, (مَا)'ın önce gelmesi, hasır (tahsis) anlamındadır. Yani amacımız sadece davettir, dediler. Bu da elçilerin özgüven sahibi olduklarına işaret etmektedir. Aslında elçiler “mübîn” (apaçık) ifadesi ile muhataplarına, bizim tebliğimiz: “Hakkı, batıldan mucize ve burhanla ayıran, herkese açık, alenî bir tebliğdir. İbadeti sadece Allah'a yapmaya davettir. Bu bizim umuma gönderildiğimizi gösteren bir tebliğdir. Hakkı alabildiğine açıklayan ve kabul edilmediği takdirde ise helake sebep olan bir tebliğdir.”²²⁸ Amacımız hakkın mesajını duyurmaktır. Mesajımızda ise bir zorlamada yoktur.

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ “(Bunun üzerine Karye halkı:) Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten (tebliğinizden) vazgeçmezseniz, yemin olsun ki sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka acıklı bir azap dokunur, dediler.” (18)

“Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz” ifadesi, “sizin yaptıklarınız ve söyledikleriniz yüzünden başımıza felaketler geldi, tanrılarımızın gazabına uğradık” demektir. Elçilerin tebliğine karşı çıkmaları kıtlık ve kuraklık²²⁹ gibi bela ve musibetlere uğramalarına neden olmuş olabilir.

Bu ayette, “tatayyur” kelimesi ile ifade edilen uğursuzluk, cahil toplumlarda bulunan sapkın bir inanç biçimi olarak gösterilmektedir. Her şeyi takdir eden Allah'tır, müşriklerin uğursuz saydıkları şeyler kötü amellerinin sonuçlarıdır.²³⁰

Uğursuzluk, bir şeyde bulunduğu zannedilen ve işlerin ters gitmesine sebep olarak ileri sürülen haldir. طير (t-y-r) kökünden gelen “طائر” kelimesi, Kur'an da genel

²²⁷ Bkz. Al-i İmran 3/20.

²²⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 47.

²²⁹ Kurtubî, a.g.e. VIII, 12.

²³⁰ Semîn el-Halebî, a.g.e. II, 498.

olarak uçmak, yayılmak, uğursuzluk ve amel defteri²³¹ anlamlarına gelmekle birlikte, bu sûrede uğursuzluk anlamında kullanılmıştır.

لئن ifadesinde, yemin vardır. Eğer vazgeçmeseniz sizi mutlaka taşlarız demektedirler. Bu müşriklerin içinde buldukları psikolojik ve ahlaki durumları hakkında bilgi vermektedir. Sıkıştıklarında tehdide ve şiddete başvururlar.²³²

Dinî ve ilmi hiçbir kaynağı olmayan “uğursuzluk” anlayışına sahip kişiler devamlı bir korku ve endişe halinde yaşarlar. Araplarda da bir kişiyi bir hayvanı uğurlu veya uğursuz sayma inancı vardı. Fakat Müşrikler, belaya ve şerre sebep olsa da nefsi arzularına uygun olanı uğurlu sayarlardı.

Kur’an-ı Kerim Hz. Muhammed (s.a.v.)’in risaletine aynı zihniyetle karşı çıkanlara şöyle cevap vermektedir: “Onlara bir iyilik erişirse, “Bu Allah katındandır” derler. Onlara bir kötülük erişirse, “Bu senin yüzündendir” derler deki hepsi Allah katındandır.”²³³, “Senin ve seninle beraber bulunanlar yüzünden uğursuzluğa uğradık dediler, uğursuzluğunuz Allah katındandır.”²³⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadiste, “İslam da teşe’üm (uğursuz sayma, kötüye yorma) yoktur; fakat tefe’ül (iyiye yorma) vardır.”²³⁵ Kur’an, Arap toplumunda hâkim olan uğursuzluk düşüncesini “kötü bir misal” olan Karye halkının inancı ile kıyas ederek, peygamberleri uğursuz sayma inancı eskilere dayanan cahili bir adet saymıştır.

“لنرجمنكم” (mutlaka sizi taşlarız) ifadesindeki, “Recm” (taşlama); sizi söz ve davranışlarımız ile adeta taşlarız, size söver ve hakaret ederiz, ya da taş yağmuruna tutarak sizi öldürürüz demektir.²³⁶

Ayetin sonundaki “مسنكم” (size dokunur) ifadesi, sizi recm (taşlama) gibi şiddetli bir ceza ile cezalandırırız ve ölünceye kadar taşlamaya devam ederiz demektir.²³⁷

²³¹ Hızlı, Mefail, “Uğursuzluk” Md, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000, XIII, 110.

²³² El-Meydanî, a.g.e. IV, 76.

²³³ Nisa 4/78

²³⁴ Neml 27/47; bkz. A’raf 7/130-131; Fussilet 41/15-16; Kamer 54/18-19.

²³⁵ Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire b. Berdizbe el- Buhârî el-Cu’fi, Sahîhu’l-Buhârî, Daru’l Beşairi’l İslamiyye, Beyrut, 2011, Tıp, 54.

²³⁶ Râzî, a.g.e. XIII, 47.

²³⁷ A.e. XIII, 47.

Bu ayet, kendi tercih ve iradeleri ile yaşadıkları hayatın olumsuz sonuçlarından başkasını sorumlu tutma hastalığının, cahil toplumların adetlerinden olduğuna vurgu yapar. Allah'a ve Peygamberlere iman, salih amel, insana huzur ve bereket getirir, O'nu inkâr ve peygamberlere isyan ise insana bela, musibet ve uğursuzluk getirir.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَلَيْسَ دُكْرُكُمْ بِلِئَامٍ قَوْمٍ مُسْرِفُونَ “Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis, siz aşırı giden bir milletsiniz.” (19)

Yani, sizin uğursuzluğunuzun sebebi rahmet vesilesi olan peygamberler değildir. Sizin inkârcılığınızdır. Siz bu inkârın cezasını, dünyada başınıza gelecek musibet, bela ve helak ile çekeceksiniz. Ahirette ise cehenneme atılacaksınız.

Karye halkının “sizi taşlarız” sözlerine karşılık elçiler, size nasihat etmenin mükâfatı öldürülmek mi olmalıdır? Siz müsrif, haddi aşan bir toplumsunuz. Siz öğütten ve hidayetten değil, sapıklıktan hoşlanıyorsunuz. Düşüncelerinizin kaynağı hak değil, batıl hurafeler ve nefsinizdir.²³⁸

“Siz müsrif bir toplumsunuz” ifadesinde, sizin haliniz, hakka karşı olan tutumunuz, haddi aşan ve helak olan karye halkının durumuna benziyor,²³⁹ denilmiştir.

Bu ayette müsriflik, inkârcı toplumları helak eden bir hastalık olarak anlatılmaktadır. “S-r-f” kökünden gelen müsrif kelimesi, “doğru ölçüyü aşmak veya geçmek, haddi aşmak” anlamındadır. Kur’an’da müsrif ifadesi, Allah, peygamber ve Kur’an hakkında derin kuşkular besleyenler, inatçı ve kibirli bir kalbe sahip olanlar ve şirk koşanlar için kullanılan bir sıfattır.²⁴⁰ Kur’an-ı Kerimde şöyle buyrulur: “*Saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.*”²⁴¹

Kıssada helak olmanın nedenleri arasında gösterilen Müsrif/haddi aşma/aşırılık ferdi boyutta olmayıp, toplumsal boyutta olduğu için toplumun helakine sebep olmuştur.

²³⁸ Kurtubî, a.g.e. VIII, 13.

²³⁹ İbn Kesir, a.g.e. V, 2751.

²⁴⁰ İzutsu, Toshihiko, **Kur’an’da Dinî ve Ahlakî Kavramlar**, çev. Selahattin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s. 271- 274; Bkz. Mü’min 40/28, 34-35, 42-43; Tâhâ 20/127; Maide 5/32.

²⁴¹ İsrâ 17/27.

Karye halkının gönderilen iki elçiye itaat etmemelerinden dolayı Allah, elçileri üçüncü bir elçi ile desteklemiştir. Kıssanın buraya kadar olan bölümden anlaşıldığı kadarıyla bu haddi aşan toplum, Mekke müşriklerinin Hz. Peygambere ve ona inananlara uyguladıkları baskı, hakaret ve tehdidin bir benzerini de kendilerine gönderilen elçilere uyguladılar. Bu inkâr ve inat dolu üslupları helak olmalarına sebep oldu. Kur'an karye halkının helak edilme tablosunu, Müslümanları şehit eden ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'i de öldürmeyi düşünen Mekke toplumunun önüne bir uyarı ve ibret levhası olarak koymaktadır.

Bu kıssadaki elçilerin kim olduğu, gönderildiği yerin neresi olduğu ve iman eden zâtın kim olduğu hakkındaki görüşler:

Bir yerleşim merkezi yada yerleşim merkezinde bulunan insanlar anlamındaki Karye kelimesi Kur'an'da tekil olarak otuz sekiz, “*kurâ*” biçiminde çoğul olarak on sekiz yerde geçer.²⁴² Karye kelimesi Kur'an'da Mekke, Kudüs dâhil olmak üzere büyük yerleşim yerleri için de kullanılmaktadır.²⁴³ Kadim müfessirlerin çoğu bu şehri Antakya, gönderilen elçileri de Hz. İsa'nın havarileri olarak kabul etmişlerdir.²⁴⁴ Ayette ki “Elçilerimiz” ifadesini de, elçilerin gönderilmesi Allah'ın izni ile olduğu için Allah'a nispet etmişlerdir.²⁴⁵

Kur'an'da ve sahih hadis kitaplarında bu resullerin kim olduğu ve şehrin neresi olduğu ve iman eden zâtın kim olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Tefsirlerde elçilerin kim tarafından gönderildiği konusunda iki görüş mevcuttur: Birincisi, Abdullah b. Abbas'a isnad edilir. Kur'an'ın açık beyanına göre elçiler Allah tarafından gönderilmişlerdir.

İkincisi, Katade ve İbn Cüreyc'e isnad edilir. Elçiler, Hz. İsa tarafından gönderilmişlerdir.²⁴⁶

Bu elçilerin Hz. İsa'nın havarileri olmaları uzak bir ihtimaldir. Çünkü 14. ayette bunların Allah tarafından gönderilen elçiler olduğunu açıkça beyan ediyor. 15. ayette ise “*Siz, bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz*” itirazı, ancak Allah'ın

²⁴² Akyüz, Vecdi, **Kur'an'da Siyasi Kavramlar**, Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 456.

²⁴³ Aydemir, Abdullah, “Ashabü'l-Karye” Md, **DİA**. Harman, Ömer Faruk, “Ashabü'l-Karye” Md. **İFAV**, Ans. I, 166-167, III, 468-469.

²⁴⁴ Mevdûdî, **a.g.e.** VI, 573.

²⁴⁵ Bursevî, **a.g.e.** XVI, 289.

²⁴⁶ İbnü'l-Cevzî, **a.g.e.** VII, 11.

kendisini peygamber olarak gönderdiğini iddia edene söylenir.²⁴⁷ Ahd-i Cedîd'te böyle bir bilgi yoktur. Bu kıssanın hiçbir zaman ve mekâna tahsis edilmediği, evrensel bir dil ile külli kanunlar ihdas ettiği görülmektedir.²⁴⁸ Bu kıssalar kesinlikle sembolik ve hayali değildirler. Kur'an, tarihte aynıyle yaşanmış bu kıssaları olduğu gibi bize hikâye etmiştir.²⁴⁹

Kur'an'ın kıssayı anlatım üslubu Hz. Peygamber zamanında bu kıssanın bilindiğini göstermektedir.²⁵⁰ Kur'an kıssayı bir vakıa olarak anlatmış ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tebliğine karşı direnen Müşriklere bir tehdit olarak ifade etmiştir. Peygamberleri yalanlayan ve risalete karşı direnenlerin akıbetlerinden ibret alın, çünkü siz amel ve inançta onların yolundasınız. Bu kıssa sizin için bir uyarıdır denilmektedir.

Bu kıssanın muhatabı bütün insanlardır, gayesi ise, risaleti ispat ve şirki ret etmektir. Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik etmek, onu ve iman edenleri teselli etmektir.

3.2.3.Elçilere İman Eden Mümin Zâtın Kavmine Nasihati (ayet 20-27)

2.2.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ (٢٠) اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ (٢١) وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٢٢) أَعْتَذِرُ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْفَعُونَ (٢٣) إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٢٤) إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ (٢٥) قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ (٢٦) بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ (٢٧)

“Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. «Ey kavmim! dedi, bu elçilere uyunuz!» (20) «Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.» (21) «Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Halbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz.» (22) «O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların

²⁴⁷ Sâbûnî, a.g.e. III, 11.

²⁴⁸ Aydemir, a.g.e. III, 468-469.

²⁴⁹ Aydüz, Davut, Kur'an-ı Kerim'in Kalbi Yâsîn Sûresi Tefsiri, Akademi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 61.

²⁵⁰ Ateş, Süleyman, “Habib en-Neccar” Md, DİA, TDVY, İstanbul, 1996, XIV, 373-374.

(putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar.» (23) «İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum.» (24) «Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin.» (25) Gir cennete! denildi. «Keşke, dedi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!» (26-27)”

2.2.3.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

أَقْصَا “*Aksa*” kelimesi, uzaklık ve uzak olan, en uzak yer anlamındadır.²⁵¹

فَطَّرَ “*Fet’r*” kelimesi, uzunlamasına yarılma, yaratılış, yoktan yaratılma, fitrat üzerinde yaratılmak anlamındadır.²⁵²

إِنْقَاذَ “*İnkâz*” kelimesi, tehlikeden kurtarmak; *nakz* kelimesi ise bu şekilde tehlikeden kurtulan kişidir.²⁵³

دُونِ “*Dûn*” kelimesi, düşük, alçak anlamındaki “dünüv” kelimesinden çevrildiği söylenir. Kur'an'da aşağısında, dışında ve başka anlamların da kullanılmaktadır.²⁵⁴

ضُرٌّ “*Zurr*” kelimesi, kötü hal, sıkıntı ve zarar anlamındadır.²⁵⁵

شَفَعَ “*Şefâat*” kelimesi, yardım etmek ve halini sormak üzere başkalarıyla birleşerek bir araya gelmektir.²⁵⁶ Şefaati, daha çok saygınlık ve mertebeye daha yüksek bir konumda olanın, daha aşağı bir düzeyde olan ile bir araya gelmesi anlamındadır.²⁵⁷

3.2.3.3. Ayetlerin Tefsiri

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ “Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. Dedi ki, Ey kavmim! bu elçilere uyunuz!” (20)

Şehir halkı kendilerini hakka çağıran elçileri öldürmek isteyince, kasabanın en uzak tarafından, bu elçilere yardım etmek ve onlara haksızlık edildiğini söylemek üzere bir adam koşarak geldi. İman eden bu mücahit, fedai, kahraman zat yumuşak bir üslup ile: «*Ey kavmim! Sizi hidayete çağıran bu şerefli elçilere uyunuz*” dedi.

²⁵¹ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 766.

²⁵² A.e. s. 640.

²⁵³ A.e. s. 820.

²⁵⁴ A.e. s. 323.

²⁵⁵ A.e. s. 503.

²⁵⁶ Semîn el-Halebî, a.g.e. I, 320.

²⁵⁷ Rağıbel-İsfehânî, a.g.e. s. 457.

“Elçiler” ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)’i teselli için zikredilmiştir. Onların tebliğleri de “mübîndir”, yani şehrin her yerinden işitilmiş anlamındadır.

أَقْصَا الْمَدِينَةِ “Aksa’l-Medine” (şehrin en uzak yeri) ifadesi hakkında müfessirler şu kanaatlere sahiptirler: Bu şehrin en yüksek sınıfından bir kişi demektir. İçinde yaşadığı toplumun düşünce, anlayış ve yaşam biçiminden farkı ve kendisine göre seviyeli bir hayat tarzı olan bir kişi demektir.²⁵⁸

“Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun”, “Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim!”, “Keşke Rabbimin beni bağısladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi” ifadesinde, bu zatın muttaki bir davetçi, merhametli bir kul ve karakterli bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Vahyin, muhataplarına ulaştırmak istediği kişilikde zaten budur.²⁵⁹

Medine kelimesi, şehir demektir. 13. ayette Karye lafzı kullanıldığı halde bu ayette Medine ifadesinin geçmesi, bu yerleşim yerinin büyük bir şehir olduğuna işaretir.

رَجُلٌ “Recül” (adam) kelimesinin nekre olması, bu şahsın bilinmeyen biri olduğu için değil, şerefini yüceltmek içindir. Nekre Allah katında tazim içindir, insanlar nazarında ise tanınmayan bilinmeyen biri için kullanılır. Recul ifadesinde, şahsın şehrin eşrafından biri olduğuna işaret vardır. Adamın şehrin en uzak yerinden gelmesi elçilerin vazifelerini tam yaptığına işaretir. Âlü firavn gibi imanını gizlemiş bu mümin zâtın, elçiler vasıtası ile iman ettiğine işaretir.²⁶⁰

السَّعْيُ “es-Se’yü” kelimesi, koşmaksızın hızlı yürümektir. Bu acele ve telaşlı bir geliştirdir. Çünkü elçilerin hayatları tehlikededir. Bu mümin zâtın söylediği: “Ey kavmim! bu elçilere uyun” Allah’ın elçilerine yardım etmek için bütün gayretini sarf ettiğini ve hemşerilik bağlarını da kullanarak halkının kalbini yumuşatmaya çalıştığına işaret edilmektedir.²⁶¹

Kur’an’da ismi geçmemesine rağmen müfessirler bu şahsın “Habib-i Neccar” olduğunu ve marangozluk yaptığını naklederler. İlk dönem kaynaklarında bu zatın

²⁵⁸ El-Meydanî, a.g.e. VI, 79-81.

²⁵⁹ Râzî, a.g.e. XIII, 48.

²⁶⁰ Bursevî, a.g.e. XVI, 300.

²⁶¹ Râzî, a.g.e. XIII, 49

ismi, mesleği, yaşantısı, yaşadığı tarih, kavmi ile ve gönderilen elçilerle konuşmaları hakkında farklılık arz eden çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Mukatil b. Süleyman, Vehb b. Münebbih ve Kabu'l Ahbar gibi şahıslara isnad edilmektedir.²⁶²

Bu konudaki yaklaşımımız Kur'an'ın mübhem bıraktığını mübhem bırakmaktır. Eğer gerekli olsaydı Kur'an bunu mübhem bırakmazdı.

Ayetlerde bu mümin zâtın peygamberlere imanı, haddi aşan kavmine karşı elçileri savunması, kavmine nasihat etmesi, kendisini yaratan Rabbine kulluk arzusu, inancı uğrunda şehit olması ve cennetle mükâfatlandırılmasından bahsedilmektedir. Onun mücadelesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve müminlere örnek olarak anlatılmaktadır. Bu kıssa, müşrikler için tehdit ifade etmektedir. Müslüman için de, yeryüzünde tek başına kalsa bile hak mücadelesini sürdürmesi gerektiği mesajını vermektedir.

اَتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ “Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.” (21)

Bu ayet, bir topluma rehber olabilmenin temel şartlarını şöyle özetlemiştir: 1. Söz ve fiillerinde doğru olmak. 2. İhlâslı olmak ve menfaat beklentisinde olmamak.

a.Doğru yolda olmak: Bu elçilerin konuşmalarında öğüt, nasihat, dürüstlük ve tebliğ vardır. Davranışları ve konuşmaları birbirine uymaktadır. Bu elçiler sizlere makul olan bir şeyi tebliğ ediyorlar ve kendilerinde de herhangi bir kötülükte bulunmamaktadır.

b.Menfaat beklentisine sahip olmamak: “Hiç kimse onlara, kendi menfaatleri için tebliğ yapıyorlar.” diyemez.²⁶³ Dolayısıyla bu kimselerin tebliğ ettikleri mesajın reddedilmesi için makul bir delil yoktur. Kur'an bu şahsın sözlerini naklederek, aynı zamanda bir Resulün hak olabilmesi için gereken iki ölçüyü de vaz' etmiştir. Şayet

²⁶² Not: Bu kıssa ile ilgili rivayetleri: İbn Kesir, İbn Abbas'tan; Kurtubî ise, Vehb'ten rivayet etmektedir kaydını düşmüşler.) Bkz. İbn Kesir, a.g.e. V, 2751; Kurtubî, a.g.e. VIII, 14.

²⁶³ Bkz. En'am 6/90.

bir Resulün hak olup olmadığını anlamak istiyorsanız bu iki ölçüye göre değerlendirme yapmalısınız.”²⁶⁴

Bu davetçiler hem hidayet sahibi hem de ücret istemiyorlar, bu durumda elçi olmazsalar bile doğru ve ücret istememelerinden dolayı kendilerine uymamak için hiçbir sebep yoktur.²⁶⁵

Bu zât, halkını müşfik ve akliselim sahibi bir insanın hitabıyla imana davet etmektedir. Elçilerin Allah tarafından gönderildiğini, onlara iman edilmesi gerektiğini şu ifadelerle açıkladı: “Sizden herhangi bir ücret istemeyen, bir menfaat beklentisi olmayan, dosdoğru yolda yürüyen bu elçilere uyun.” ayetinin devamındaki “وَهُمْ مُهْتَدُونَ” ibaresi, elçilerin hidayet sahibi olduklarına delildir.²⁶⁶

Bu ayet, bütün peygamberler gibi Peygamberimiz (s.a.v)’in de kavmi arasında “Sadık ve Emin” olarak tanındığına işaret etmektedir. Kavminin, ona tebliğinden vazgeçmesi karşılığında teklif ettikleri menfaatleri reddetmesi de onun risaletine delildir.

Bu ayet, davet hizmetinde bulunan şahısların sadık olmaları ve dünyevi menfaat beklentisi içinde olmamaları gerektiğine işaret eder. Bu mümin zât, davasının dünyevi kazançlarla ölçülemeyecek kadar yüce olduğu şuurlunda bir kişiliğe sahiptir.

Bu şahıs gizlediği imanını açığa vurdu ve elçilere iman etme sebeplerini de açıklamaya başladı. Amacı da ulaştığı doğruya başkalarını da ulaştırmaktı.

“بَانَ نَـعْمَ لِي لَآ اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ” “Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyeceğim! Hâlbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz.” (22)

“Bana ne olmuş ki...” ifadesi, beni fitrat üzere yaratan, fitratıma sadece kendisine kulluğu yerleştiren Rabbime, kulluk yapmama engel bir durumum yoktur, anlamındadır.

²⁶⁴ Mevdûdî, a.g.e. VI, 577.

²⁶⁵ Yazır, a.g.e. VI, 408.

²⁶⁶ El-Meydanî, a.g.e. VI, 82.

فَطْرَنِي: “Beni yarattı” ifadesinde, bir şeyi ilk defa yapıp yaratma, icat etmeye işaret edilmektedir. Kur’an-ı Kerim’de: “(Resulüm!) Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir.”²⁶⁷ buyrulmuştur.

“Dönüşüm de onadır” ifadesi, isteyerek veya istemeyerek de olsa O’na döndürüleceğiz demektir.²⁶⁸ Bu sözlerde, imanı gerekli kılan iki sebebe, Allah’a kulluk ve haşir’e işaret etmektedir. Bu iki sebep insanı iki duyguya sevk etmektedir:

a. Bizi yaratan ve bütün nimetleri bize verene kulluk duygusu: Bu zâtın, yaratmayı Allah’a izafe etmesinin sebebi, yaratılmış olmayı şükretmenin gereği olan bir nimet olarak görmesindedir. Bu şahsın, “Ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim?” sözünde, kavmine hitap etmeyip de kendisine hitap etme biçiminde ki üslubunda da ayrı bir incelik vardır. Yani elbette ki Allah’a ibadet etmeliyim, sizde onun tarafından yaratıldınız ve kıyamet günü sizi o diriltecek, ona hesap vereceksiniz, sizinde ona kulluk yapmanız gerekir. Ayrıca kendisi için istediğini, diğer insanlar içinde istemesi de davet metodunda ki diğer bir inceliklerdir.²⁶⁹

b. Ahirette hesap verme duygusu: Beni ve sizi ilk defa benzersiz olarak yaratan ve şekil veren Rabbimizdir. Sizi var eden, öldükten sonra sizi diriltecek olan Allah’a ibadeti bırakıp, size fayda ve zarar vermeyecek şeylere ibadet etmeniz akıl ve temyiz sahibi kimselerin asla kabul etmeyeceği açık bir sapıklıktır. Ben ona ibadet ediyorum, sizi de kaçınılması mümkün olmayan yeniden diriliş günü ile uyarıyorum. Sizler yarın öleceksiniz ve şimdi kulluktan kaçındığınız Allah’a döneceksiniz.²⁷⁰

Bu hitapta, putları reddetme, yaratana kulluğa davet, haşir ve neşire imana davet vardır. Çünkü bütün nimetleri ona borçluyuz ve mahşerde ona hesap vereceğiz.²⁷¹

ءَاتَّخِذْ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَّ “O’ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar.” (23)

²⁶⁷ Rûm 30/30

²⁶⁸ Bursevî, a.g.e. XVI, 135.

²⁶⁹ İbn Kesir, a.g.e. V, 2751

²⁷⁰ A.e. V, 2751

²⁷¹ Bkz. A.e. XIII, 50.

ءَأْتِخِذُ “Edinirmiyim?” İfadesinde, birkaç incelik vardır:

a. Bu sözde istifhâm-ı inkarî vardır. Yani Allah’tan başkasını nasıl ilah edineyim? Onların ne faydası, ne de zararı var. Muhatabı düşünmeye davet eden ve Rahman’dan başka ilah edinmeyi, putlara tapınmayı mutlak olarak red ve inkâr anlamı vardır.²⁷²

b. مِنْ دُونِهِ “Allah’tan başka” ifadesinde ise, bu zât önce “Beni yaratan” sözü ile Allah’a kulluk ettiğini, sonrada putların ilahlığını da red ettiğini ilan etmiştir. Çünkü Allah şöyle buyurur: “O, doğunun da batının da Rabbidir. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O’nun himayesine sığın.”²⁷³

c. ءَأْتِخِذُ İfadesinde, Rahman’dan başka ilah olmadığına, putların sonradan ittihaz olduğuna ve bu şahsın mümin olduğuna işaret vardır. Çünkü Rahman, mümin kâfir ayırmadan dünyada kullarına acıyan, rızık veren,²⁷⁴ onlara şefkat ve merhamet nazarı ile muamele eden demektir. Bu zât, yaratılmış olmasını Rahman’a izafe etmiştir. Çünkü Rahman kelimesi, şefkat ve merhamet manalarını ifade eder. Allah kelimesi ise, heybet ve azamet ifade eder.²⁷⁵ O, yaratandır, Rab’dır. Kendisine kulluk edilmeye layık olandır. Birine kulluk edineceksem oda Rahman olmalıdır. Kullarına maddi ve manevi lütufları, ihsanı ve ikramı bol olan, yağmur yağdıran, onlardan zararları def edendir.²⁷⁶

بِضُرٍّ “Ez-zur” her türlü kötülük ve istenmeyen şeyin ismidir. Mümin, fayda ve zararın sadece Allah’ın kudretinde bulunduğu, Allah kula bir fayda ya da bir zarar dokundurmak istemesi halinde putların buna asla manî olamayacağına inanır. Benim ve onların kaderi Rahmanın elindedir. Müşrik ise, Allah’a şirk koştukları putun bir

²⁷² Kur'an'da istifhamın esrarı için bkz. Alabalık, Ahmed Muhammed, **Esraru İlmi'l Meanî fi Sûreti Yûsuf (a.s.)**, Alemü'l Hadis, Ürdün, 2006, s. 107.

²⁷³ Müzzemmil 73/9.

²⁷⁴ Rağıb İsfehânî, **a.g.e.** s. 347.

²⁷⁵ Bkz: Allah ve Rahman isimleri ve Allah'ın “zarar dilemesi” ile ilgili: Ahzab 33/17; Zümer 39/38; Fetih 48/11; En'am 6/17.

²⁷⁶ Topaloğlu, Bekir, “Rahmân” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2003, XXXIV, 415-146.

fayda ya da zararının olduğuna inandığı için ona tapınırlar. Müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, putlarının çarpması ile tehdit ediyorlardı.²⁷⁷

Mümin zât, ben asla Rahmandan başkasına kullukta bulunmam dedi. Çünkü Rahman bana bir zarar dokundurmak istese, ondan başka tapınılan ilahların bana hiçbir şefaati olmaz.²⁷⁸ Onların şefaati beni, dünya ve ahiret azabına karşı koruyamazlar.²⁷⁹

Kur'an-ı Kerim Allah'tan başka ilahların şefaati edebileceği düşüncesini bütünüyle reddeder. *“Dikkat et, halis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler: Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler.”*²⁸⁰ Şefaati konu edinen ayetlerde *“şirk inancının reddi ve tevhid inancının telkini”*²⁸¹ vardır. Müşrikler, kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarına inandıkları için putlara taparlardı. Kur'an, kıyamet günü Allah'tan başka dost ve şefaati bulunamayacağını, o gün şefaatin Allah'ın izni ile gerçekleşeceğini beyan eder.²⁸²

إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ “İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum.”
(24)

Tevhidden, risaletten ve Rahman'a kulluktan uzak olanlar sapıklık ve şirk içinde olurlar. Kendisine fayda ve zarar veremeyecek, şefaati edemeyecek bir varlığı ilah olarak tanınması halinde sapıklığa düşeceğini söylerken; bu ifade ile aslında kavminin de sapıklık içinde olduğunu ifade etmektedir. Burada tariz sanatı vardır. Üstü kapalı olarak kavmine siz sapıksınız demektir. Bu cümlede tehdit vardır.²⁸³

Kendisini örnek vererek kavmini şirkten uzaklaştırmak istemesinde ise güzel bir ıslah metodu vardır.

²⁷⁷ Râzî, a.g.e. XIII, 51; bkz. En'am 6/17.

²⁷⁸ Bkz. En'am 6/19.

²⁷⁹ Bkz. Zümer 39/36-38.

²⁸⁰ Zümer 39/3, 43.

²⁸¹ Yavuz, Yusuf Şevki, “Şefaati” Md, **DİA**, XXXVIII, 412-415.

²⁸² Bkz. Kur'an'ın reddettiği şefaati inancı: Müddessir 74/48; A'raf 7/53; Yâsîn 36/23; Şuarâ 26/100-101; Yunus 10/17-18; En'am 6/51, 70, 94; Zümer 39/43-44; Mü'min 40/16-20; Rûm 30/11-14; Bakara 2/48, 123, 254.

²⁸³ El-Meydanî, a.g.e. VI, 86.

إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ” “Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin.” (25)

Ey kavmim şüphesiz ben, sizi yaratan ve beni nimetlerle terbiye eden Rabbinize inandım. Beni dinleyin, vaaz ve nasihatim konusunda bana tabi olun, benim tabi olduğum peygamberlere sizde tabi olun. بِرَبِّكُمْ ifadesinde, muhatap zamirinin kullanılmasıyla; siz iman etmeseniz de, inkar etseniz de o sizin rabbinizdir, anlamında da olabilir.

Bu zâtın muhataplarına hitabındaki “Rabbiniz” ifadesinde birkaç incelik vardır.

a. Bu, resullere hitaptır. İbn Mesud bu görüştedir.²⁸⁴ Halkın kendisini öldürmek için üzerine hücum ettikleri sırada imanını ikrar etmiş ve peygamberleri şahit tutmuştur.

Size tabi olduğumu bilin ve ahirette bana şahitlik edin demektir.

b. Bu, kavmine yaptığı hitaptır. O kavminin dikkatini çekmek için, Ey kavmim haberiniz olsun ben Rabbinize iman ettim, sizde beni dinleyin, elçilere tabi olduğum gibi peygamberlere tabi olun.

c. Bu, bütün insanlığa yapılan bir hitaptır. Ey insanlar haberiniz olsun ki ben elçilerin tebliğini işittim ve iman ettim. Sizde, “*bana kulak verin*” benim sözümü duyun, bana şahit olun, nasihatimi dinleyin, ben elçilere iman ettim, sizde benim gibi iman edin, demektir.²⁸⁵ Hitabın buradaki gibi bütün insanlığa olması daha uygundur.²⁸⁶

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ” “Gir cennete! denildi. Keşke, dedi, Rabbimin beni bağışladığını kavmim bilseydi!” (26)

Bu salih, davetçi, mücahit insan taşlanarak şehit edilince, Ona cennete gir denildi. Cennete girdiğinde imanının ve sabrının karşılığı olarak, Allah’ın kendisine yaptığı ikramı görünce, “*keşke kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve bana ikramda bulunduğunu bilseydi*” temennisinde bulundu. Bu fedakâr ve üstün ahlak sahibi zât, intikam duygusu ile kavmini Allah’a şikâyet etme yerine; keşke kavmim hayırlı sonumdan haberdar olsaydı, inkârlarından vazgeçselerdi ve elçilere tabi olup

²⁸⁴ Kurtubî, a.g.e. VIII, 14.

²⁸⁵ Yazır, a.g.e. VI, 408-409.

²⁸⁶ Bkz. Şûra 42/15.

hidayete erselerdi temennisinde bulunmuştur. Hayatında verdiği nasihatlerden alamadıkları ibreti ölümünden almalarını arzulamıştır.

“*Keşke kavmim bilseydi.*” ifadelerini ne zaman söylediği hakkında müfessirler farklı izahatlarda bulunmuşlar.

a. Bu sözü ölümünden önce söylemiştir. Çünkü o cennete gireceğini elçilerden duymuş olduğu için böyle söylemiş olabilir.

b. Bu sözü, şehadetinin hemen ardından melekler ona cennet müjdesi verince söylemiştir. Kıyamet koştuktan sonra herkes cennete girerken oda cennete girecektir. Bu görüş, Mücahid’e aittir.

c. İbn Abbas’a göre ise, o kavmine hem hayatta iken, hem de ölümünden sonra nasihat etmiştir.²⁸⁷ Bu da onun şehadetinden sonra bu sözleri söylediğini göstermektedir.

قِيلَ (denildi) ifadesinde, cennete girme vakti konusunda, şu izahlar yapılmıştır:

a. Bu söz gerçek anlamda söylenmiştir, şifahi olarak ona ifade edilmiştir.

b. Bu söz mecaz olup, fiilen cennete girildi anlamındadır.²⁸⁸

Bu kıssada, peygamberlerin tebliğ ettiği ahiret inancı üçüncü bir şahsın dilinden ifade edilmektedir. Mekke müşriklerine ve tüm insanlara Hz. Muhammed (s.a.v)’in ve onun yoluna davet eden müminlerin, insanlığın hayrını ve hidayetini istemekten başka bir gayelerinin olmadığını nazik bir üslup (*Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecektim!*) ifadesi kullanılarak muhatap ikna edilmeye çalışılmaktadır.²⁸⁹

بِمَا عَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ “Rabbimin beni bağışladığını ve ikrama mazhar olanlardan kıldığını.” (27)

Bu temenninin anlamı ile ilgili şu izahlar yapılmıştır:

a. Kavmi için mağfiret ve ikram talebi vardır.

b. Kavmine tebliğ etme talebi vardır.²⁹⁰

²⁸⁷ Râzî, a.g.e. XIII, 52; Mevdûdî, a.g.e. VI, 579; Sâbûnî, a.g.e. III, 15.

²⁸⁸ Kurtubî, a.g.e. VIII, 15.

²⁸⁹ Abay, Muhammed, **Kur’an Kıssaları**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 135.

²⁹⁰ Bkz. Râzî. a.g.e. XIII, 52; Kurtubî, a.g.e. VIII, 15.

“İman edip salih ameller işleyen kimseler için mağfiret ve bol rızık vardır.”²⁹¹ ayeti de aynı hakikate işaret etmektedir.

Bu davranış üstün bir ahlak örneğidir. Kendisini öldürmek isteyen kimselere karşı, bu salih insanın kin ve nefret duygusu besleme yerine, onların da hidayete ermeleri, Allah’ın af ve mağfiretine mazhar olmalarını istemektedir. İbn Abbas’a göre ise, o kavmine hem hayatta iken, hem de ölümünden sonra nasihat etmiştir.²⁹²

Bu ayet, Ey Mekkeliler Hz. Muhammed (s.a.v) ve ashabı da bu salih insan gibi sizin hayrınızı istemektedir, anlamındadır. Zaten vahiy kültürü ile terbiye olmuş kimselerin ahlakı böyledir.

Bu ayet, berzah âleminin ve kabir hayatının varlığına delil olarak ileri sürülmektedir. Bu aşamada ruh cisim olmaksızın diridir, konuşur, işitir, hisseder, memnun olur, üzülür, dünyadakiler gibi duyar. Cennete gir, müjdesini duyduktan sonra, “keşke kavmim benim bağışlandığımı bilseydi!” temennisi de buna işarettir.²⁹³

3.2.4.Elçileri Yalanlayan Kasaba Halkının Helak Edilmesi (ayet 28-32)

3.2.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ (٢٨) إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ (٢٩) يَا حَسْرَةَ عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٣٠) أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ (٣١) وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (٣٢)

“Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik. (28) (Onları helâk eden) korkunç sestem başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler. (29) Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, ille de onunla alay etmeye kalkışırılar. (30) Müşrikler görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice kavimler helâk ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler. (31) Elbette onların hepsi (kıyamet gününde) karşımızda hazır bulunacaklar. (32)”

²⁹¹ Hac 22/50; Enbiya 21/26.

²⁹² Râzî, a.g.e. XIII, 52; Mevdûdî, a.g.e. VI, 579; Sâbûnî, a.g.e. III, 15.

²⁹³ Bkz. Mûminun 23/99-10; Al-i İmran 3/196; Gökçe, Cüneyt, “Berzah” Md, DİA, TDVY. İstanbul, 1998, V, 525.

3.2.4.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

صَيْحَةً “Sayha” kelimesi, yüksek ses, çığlık anlamındadır.²⁹⁴

حَسْرَةً “Hasret” kelimesi, kişinin elinden kaçırdığına üzülmeye ve buna pişman olmasıdır.²⁹⁵

خَامِدُونَ “Hamidûn” kelimesi, ateşi sönmüş kül gibi demektir.

الْقُرُونُ “el-Karn” kelimesi, bir arada olan toplum, çoğulu “kurûn”dur. Topluluk, nesil demektir.²⁹⁶

مُحَضَّرُونَ “Muhderûn” kelimesi, hazır bulundurma, getirilme, karşısında durdurulma anlamındadır.²⁹⁷

3.2.4.3. Ayetlerin Tefsiri

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ “Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.” (28)

“Biz indirmedik” ifadesinde, işaret edilen azap indirme işi, heybet, güç ve celal türünden bir fiil olduğundan, saygı ifade eden bir üslupla biz indirmedik denmiştir. Çünkü أَنْزَلْنَا fiilindeki “nûnu azame” yücelik ve azamet anlamı ifade eder. Bu tehdit ifadesidir.²⁹⁸

“قَوْمِهِ” (onun kavmi) ifadesi, iman eden salih zâtın nesep bakımından helak edilen o kavme mensup oluşuna delalet eder.

“Kendisinden sonra” ifadesi, o zâtın ölümünden, şehadetinden sonra anlamına gelmektedir. Bu da onun kavmi tarafından şehid edildiğine işaret eder.

²⁹⁴ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 496.

²⁹⁵ A.e. s. 235.

²⁹⁶ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 667.

²⁹⁷ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 241.

²⁹⁸ El-Medanî, a.g.e. VI, 89.

“Gökten bir ordu göndermedik” ifadesi, gök kaynaklı bir emirle azap indirmediğimiz ya da azap aslında gökten geldiği halde bir ordu şeklinde olmadığını da ifade eder. Bizim böyle bir ordu indirmeye de ihtiyacımız yoktur.²⁹⁹ Bu ifade, müşriklerin: “Yahut iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten azap yağdırmalısın veya Allah’ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin”³⁰⁰ şeklindeki taleplerine tarizdir.

Biz onun öldürülmesinden sonra kavminin üzerine, onlara azap edecek melek orduları göndermedik. Zaten ordu indirmeye gerek yoktur. Bu bizim hikmetimize uygun değildir. Biz her kavmin helakini ayrı bir biçimde gerçekleştiririz. Biz bir kavmi helak etmeyi dilediğimizde sadece “ol” deriz ve o da olur. Allah’ın cezalandırması böyle çabuk ve kolaydır, bir çaba gerektirmez.³⁰¹

Bu haddi aşan, inkârcı millet kendilerini peygamberlere tabi olmaya davet eden zâtı öldürdükten sonra, bir sayha ile helak edildiler.

“ان كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ” (Onları helâk eden) korkunç sestten başka bir şey değildi. Birdenbire sönuverdiler.” (29)

Onları, ansızın gelen bir azap ile yakalamamız yahut cezalandırmamız, ateşin alevinin sönmesi gibi sadece bir çığlık ile oldu ve hepsi öldü.³⁰² Elçilere ve ona inanan şahsa karşı kin ve nefretin ateşi ile hücum eden bu zorba kavim ateşin sönüp soğuması gibi söndüler. Ayetteki “وَاحِدَةً” (bir tek) ifadesi, sayha ile gelen helakin Allah’a çok kolay olduğunu ve Allah tarafından yapıldığını gösteren tekidi bir ifadedir.³⁰³

Ayette helak yerine “خَامِدُونَ” (sönme) kelimesinin kullanılmasında belîğ bir ifade vardır. Hayatın sıcağı ateşin yanmasına, ölümün soğukluğu ise ateşin sönmesine benzetilmiştir. Kinaye yolu ile onların ölümü ateşin sönmesine benzetilmiştir. Çünkü canlı varlıkta, tıpkı ateşin alevleri gibi sıcaklık ve hararet vardır. O küfür öfkesi ile

²⁹⁹ Râzî, a.g.e. XIII, 54.

³⁰⁰ İsrâ 16/92.

³⁰¹ Kurtubî, a.g.e. VIII, 16.

³⁰² Bkz. Hud 22/67.

³⁰³ Râzî, a.g.e. XIII, 55.

gazaplanan bu zalim kavmin durumu, sert bir rüzgârla hemen sönen bir ateşe benzetilmiş ve helaklerinin çok hızlı olduğuna da işaret edilmiştir.³⁰⁴

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ “Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeye görsün, ille de onunla alay etmeye kalkışılar.” (30)

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ Hasret (yazık), pişmanlığın en ileri derecesidir. Kahredici bir yürek sızısıdır. Kişinin kaybettiğine, kaçırdığına yanmasıdır. Müşriklerin gafleti, cehaleti ve küfürde inatları sanki onların ellerini kollarını bağlamış ve onlara yapmaları gerekeni yaptırmamıştır. Hidayete tabi olmamanın, Allah’a davet eden elçilere iman etmemenin ve onları yalanlamanın, alaya almanın tek sığınağı o kâfirler için artık hasrettir, yürek sızısıdır, iç acısıdır, derin bir pişmanlıktır.³⁰⁵

“العِبَادِ” (kullar) ifadesindeki incelik şudur: İnanmış ya da inkârcı bütün insanlar Allah’ın kullarıdır. Onların peygambere inanmamış olması gerçekten hasret çekilmesi gereken bir durumdur. Kelimenin (ال) takısı ile gelmiş olması bütün inkarcı ve istihzacıların hasret çekeceklerine işaretler.³⁰⁶

Hasret çekecek kulların kimler olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür:

a.Hasret duyacaklar bütün inkârcılardır. Çünkü Meryem sûresinde “*gaflet içinde yaşayıp iman etmeyenleri o hasret (pişmanlık) günü ile uyar.*”³⁰⁷ buyrulmaktadır. Peygamberleri alaya alanların ve yalanlayanların kaybı ve ziyarı büyüktür, çünkü onlar imanı küfürle, cenneti cehennemle, saadeti de bedbahtlıkla değiştirdiler.

b.Hasret duyacaklar, karye halkıdır. Onlar elçilere iman etmediler.

c.Hasret duyacaklar, küfürde ısrar eden ve kibir taslayan herkeştir.

Hasret duyacaklar Mekke kâfirleri ve bütün inkârcılardır. Müşrikler, sıdkından emin oldukları, Muhammedü’l-Emin dedikleri elçiyi ve onun tebliğ ettiği Kur’an-ı inat ve kibirlerinden dolayı yalanlamış olmanın hasretini çekecekler.³⁰⁸

³⁰⁴ A.e. XIII, 55; El-Meydanî, a.g.e. VI, 89; Ateş, Süleyman, **Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, XXIII, 343; Rağib el-İsfahânî, a.g.e. s. 298.

³⁰⁵ Neseî, a.g.e. VIII, 102; bkz. Alabalık, a.g.e. s. 125.

³⁰⁶ El-Meydanî, a.g.e. VI, 89;

³⁰⁷ Meryem 19/39.

³⁰⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 55-56; bkz. Furkan 25/63; İnsan 76/6.

Ayetteki “حَسْرَةً” kelimesi, üzücü bir durum karşısında insanın içten içe hayıflanmaktan başka bir şey yapamadığı psikolojik bir durumu ifade eder. Yazıklar olsun o insanlara ki, kendilerine kurtuluş fırsatı verildiği halde bundan yüz çevirirler. Daha önce helak olanların acı manzaraları gözlerinin önünde olduğu halde, düşünüp bundan ders almazlar. Allah, zaman zaman peygamberler göndermek suretiyle insanlara rahmetinin kapılarını açtığı halde, onlar bu rahmet kapılarına karşı kaba davranıp Allah’ın risalet nimetine karşı edepsizlik ederler.³⁰⁹

Ayet, peygamberleri alaya almakla şeriatlerini alaya almak arasında fark olmadığı mesajını vermektedir. Peygamberlerin şeriatlerini alaya almanlarda aynı hasret ve pişmanlığa mahkûm olacaklar.

“أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ” “Müşrikler görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice kavimler helâk ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler.”
(31)

O müşrikler, kendilerinden önce elçilerimizi yalanlayan pek çok nesilleri, milletleri, helak ettiğimizi ve onların bir daha dünyaya dönmeyeceklerini, görmüyorlar, bilmiyorlar mı? Bu milletlerin sonlarından ibrette mi almıyorlar?³¹⁰

أَلَمْ يَرَوْا ifadesindeki, “görme” ilmi ve fikri bir görme anlamındaki basirettir. Haberiye için olan “كَمْ” ise çokluk anlamındadır. Yani basiretini yitirmiş nice nesilleri helek ettik.³¹¹

Bu ayette bulunan istifhamdaki incelikler şunlardır:

a.İstifham teaccüb içindir. Yani geçmiş nesillerden ibret almaları gerekirken, ibret almamaları şaşılacak şeydir.

b.İstifhamı inkârîdir. Geçmiş hakkında gaflettedirler, geçmişini bilmiyorlar.

c.İstifham, takdiri olabilir. Yani geçmiş ümmetlerin akıbetlerini inkârdan başka çarelerinin olmadığını ifade eder.³¹²

³⁰⁹ Kutub, a.g.e. V, 2966.

³¹⁰ Bkz. En’am 6/6.

³¹¹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 99.

³¹² Kurtubî, a.g.e. VIII, 18; Razi, a.g.e. VIII, 56-57.

“Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler” ifadesi, onların bir daha dünyaya dönmeleri mümkün değil ya da onları helak eder ve neseplerini de keseriz, anlamındadır.³¹³

Bu ayet önceki kavimlerin helak sebeplerini açıklıyor, onların bir daha dünyaya gelmeyeceklerini söylüyor ve Mekke müşriklerini de ibret almaya çağırıyor.

وَإِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ “Elbette onların hepsi (kıyamet gününde) karşımızda hazır bulundurulacaklar.” (32)

Geçmişte ve gelecek bütün insanlar, hesap günü, yaptıklarının hesabını vermek üzere Allah’ın huzuruna getirileceklerdir. Bu kişinin arzusuna bırakılamayacaktır. Çünkü “مُحْضَرُونَ” ifadesinde zorla getirilme anlamı da vardır. Mutlaka hesap için diriltileceklerdir. Hesap olmasaydı ölüm istirahat olurdu. İnsan ölmekle asla yok olmayacaktır ve hesaptan da kurtulamayacaktır. Ölmekle yok olup kurtulacaklarını zanneden gafiller büyük bir pişmanlık ve hasret içine düşeceklerdir.³¹⁴

İN ifadesinin okunuşu, kıraat imamlarına göre şöyledir: اِنْ , اِنّ , اِنّ den tahfif edilmiştir. Buna göre mana: “Onların her biri kıyamet gününde bizim huzurumuzda elbette toplanıp hazır bulunacaklar.” anlamındadır.³¹⁵

Bu ayetler, öldükten sonra dünyaya, daha önce yaşadıkları gibi tekrar döneceklerine bilgisizce inanan Dehrîlik (Ateizm) ve Reenkarnasyon/Tenasüh (ruh göçü) inancını da reddetmektedir. Eğer ahiret olmasaydı, ölüm istirahat olurdu, oysa mahşer bütün safhalarıyla onları beklemektedir.

Allah, Kur’an-ı Kerimde onların iddialarını şu ifadelerle reddeder: “Dediler ki: “Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder. “Bu hususta onların bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar.”³¹⁶

Allah böyle mesnetsiz ve boş kuruntulara sahip kimseleri bu dünyada helak etmekle yakalarını bırakmayacağını, onları yeni bir hayat olan “ahiret hayatı” için diriltip

³¹³ Râzî, a.g.e. XIII, 56.

³¹⁴ İbn Kesir, a.g.e. V, 2754.

³¹⁵ Kurtubî, a.g.e. VIII, 18; Razi, a.g.e. VIII, 56-57.

³¹⁶ Casiye 45/24.

hesaba çekeceğini Hûd sûresinde haber vermektedir: “Şüphesiz Rabbin onların her birine, yaptıklarının karşılığını tastamam verecektir. Şüphesiz Rabbin onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.”³¹⁷ Mahşer günü cennet bütün ihtişamıyla kucağını açmış; cehennem de bütün dehşetiyle ağzını açmış bekliyor.

Bu ayete göre, helak olanlar asla unutulmazlar, kıyamet gününde haşır olup hesap için din gününün hükümranı olan Allah’ın huzurunda toplanacaklardır, mesajı verilmektedir.

3.2.5. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler

- 1) Kıssa, Hz. Muhammed (s.a.v)’in nübüvvetini tasdik etmektedir.
- 2) Kıssa, Hz. Muhammed (s.a.v)’i, sahabeyi ve müminleri teselli etmekte, onlara özgüven duygusu vermekte, inkarcıların akıbetini bildirmektedir.
- 3) Kıssada, Mekkeli müşriklere ve bütün insanlara ders ve ibret verilmektedir.
- 4) Müşriklerin, peygamberlerin beşer olmasına itirazlarının mesnedinin olmadığı vurgulanmaktadır.
- 5) Müşriklerin Allah hakkındaki şüphelerine işaret edilmektedir. Çünkü peygamberler Allah adına davette bulunurlar.
- 6) Rahmet vesilesi olan peygamberleri uğursuzluk sebebi kabul etmek, müşriklerin adetlerindedir.
- 7) Uğursuzluk inancının batıl olduğuna ve asıl uğursuzluğun inkarcılık olduğuna işaret edilmektedir.
- 8) Mekke halkının yanlış tutumu, Karye halkının tutumuyla kıyaslanmaktadır.
- 9) Hz. Peygamber’in ashabı, elçilere iman eden zât’a benzetilmiştir. Onun şehit olduğu gibi, Hz. Muhammed’in ashabından da Yâsir ve Sümeyye gibi şehit olanlar vardır. İlk Müslümanların konumu yüceltilmektedir.
- 10) Mümin tek kalsa da haktan yana ve batılın karşısında olmalıdır.
- 11) Selim fitrat sahibi kişinin, fitratında bulunan Allah’a kulluk duygusuna işaret edilmektedir.

³¹⁷ Hûd 11/111; aynı konu için bkz. Kasas 28/61.

- 12) Hz. Muhammed ve ona inananlar Allah'ın af ve mağfiretine nail olacaklardır. Cennete gireceklerdir, izzet ve ikram göreceklendir.
- 13) Şirk, batıl ve geçersiz bir inanç biçimidir. Bu inanca sahip olan müşrikler ise cehenneme gideceklerdir.
- 14) Kıssa, davetçi ve eğitimcilerin hayatlarında karşılaştıkları zulüm ve zorlukları yenme hususunda psikolojik bir destek mahiyetindedir.
- 15) Tebliğ vazifesi yapılırken, muhatabı tekfir etme ve azarlamadan kaçınmak gerekir. Davetçi tebliğinde sabırlı olmalıdır.
- 16) Bu kıssa, vahiyle terbiye olmuş insanın kendisini savunma metodunu aktarmaktadır.
- 17) Allah'ın birliğine, yeniden dirilişe delildir. Ölümden sonra dünyaya yeniden gelmenin mümkün olmadığına delildir.
- 18) Davetinden dolayı şehit edilen ve eziyet gören elçilerin kavminin hayrını istediği gibi, davetçilerde kavmine karşı müşfik ve tebliğlerinde sabırlı olmalıdırlar.
- 19) Haddi aşan toplumların helak edildiği anlatılmaktadır. Müşrikler tehdit edilmektedir. İnsanlar ibret almaya davet edilmektedirler.
- 20) Peygamberlerin getirdiği mesajı yalanlamak, elem verici bir pişmanlık, hasret ve helak olmaya sebep olur.
- 21) Bu halkın bir sayha ile helak ediliş biçimi Allah'ın kudretine delildir. Çünkü insanın fayda ve zarar görmesi ancak, onun dilemesi ile olur.
- 22) Kendisine kulluk edilmeye layık olan sadece odur. Çünkü öldüren ve dirilten odur.
- 23) Kıyamet günü, hesap ve ceza günüdür. Ölen bu dünyaya bir daha gelmez. İnkârcılar hep hasret çekecekler ve üzülecekler.

3.3.HAŞİR VE ALLAH'IN KUDRETİNİN AKLİ DELİLLERİ (ayet 33-50)

3.3.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebeti

Önceki konuda, Karye halkının kıssası ve elçileri yalanlamaları yüzünden nasıl helak edildikleri ve elçilere iman eden mümin zâtın mükâfatlandırılması ve kavminin helak edilmesi anlatılmıştır. Tarihte yaşanmış bu iman kıssasından ders alınması istenmiştir. Bu bölümde ise, Hz. Peygamber ile Müşrikler arasındaki asıl ihtilafa, yani tevhid ve ahiret iman akidesi ele alınmıştır. Allah'ın birliği, kudreti konusunda akli deliller getirilerek insanlar düşünmeye davet edilmektedir. Allah önceki ayetlerde, ölümün yokluk olmadığını, helak edilenlerde dahil mutlaka herkesin mahşer gününde hesap için dirileceğini mutlak olarak bildirmiştir.

Bu bölümde, insanın evrende, yakın çevrelerinde ve kendi nefislerinde olup bitenlere ibret gözüyle bakmaları ve kendilerine verilen nimetlerin doğruyu bulmaları için birer delil olacağı mesajı verilmektedir.

Allah, insanları, rahmetinin eseri olarak yarattıklarını tefekkür etmeye ve bu nimetlere karşı şükretmeye davet etmektedir. Kur'ân Allah'ın okunan, sözlü kelimeleridir. Kainatta yaratılmış her şey, Allah'ın varlığını, birliğini ve kâinattaki hükümlerini gösteren ayetlerdir. Bu varlıklardan bahseden ayetlere Kevnî (Kozmolojik) ayetler denir.³¹⁸ Kur'an, Kâinat ayetlerinin, büyük kâinat kitabının ezeli tercümesi hükmündedir. Bu ayetlerdeki maksat ise tevhidin vurgulanmasıdır. Kâinattaki nizam da tevhidin delilidir. Bu ayetler yeryüzünün durumunu, öldükten sonra dirilmenin imkân dâhilinde olduğunu işaret ederler.

Kur'an, insanoğlunu çevreleyen alemini; insan doğasını, evreni, tabiatı, olgu ve olayları düşünmesini ve ibret almasını ister. Kur'an'ın bu ilkelerine karşı insanın tutum ve davranışları onu azîz ya da zelil kılar. Allah (c.c.), insanları Kur'an'a ve kâinat kitaplarına (ayetlerine) karşı takındıkları tutuma göre yüceltip alçaltacağı için, insanın bu iki kitaba karşı tutumunu gözden geçirmesi gerekir.³¹⁹

3.3.2.Öldükten Sonra Dirilmenin İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Yeryüzündeki Akli Deliller (ayet 33-36)

³¹⁸ Atahan, İsmet Kürşad, "Kevnî Ayetlerin Kur'an Üslubu bağlamında incelenmesi", Ankara Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005; s. 32.

³¹⁹ Sülün, Murat, **Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**, Giriş bölümü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.

3.3.2.1. Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ (۳۳) وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَابٍ
وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ (۳۴) لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ (۳۵) سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ
الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ (۳۶)

“(Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler. (33) Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fişkırttık. (34) Ta ki, onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâla şükretmeyecekler mi? (35) Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim. (36)”

3.3.2.2. Ayetlerdeki Bazı Kelimelerin Anlamları

آيَةٌ “*Ayet*” kelimesi, alamet, delil, işaret demektir.³²⁰

حَبَّةٌ “*Habbe*” kelimeleri, tane demek olup, buğday ve arpa gibi yiyecek maddelerinin taneleri için kullanılır.³²¹

سُبْحَانَ “*Sübhân*” kelimesi, inanç ve söz olarak kötülükten uzak tutmak demek olan tesbihin özel ismidir. Kötülüğün Allah'tan uzak olduğuna inanmak ve buna hükmetmektir.³²²

زَوْجٌ “*Zevc*” kelimesi, çiftlerin her biri için kullanılan “zevc” kelimesinin çoğulu, أزْوَاجٌ “eşler” şeklinde gelir. Ferdin zıddıdır.³²³

3.3.2.3. Ayetlerin Tefsiri

وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ “(Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler.” (33)

³²⁰ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 102.

³²¹ A.e. s. 214.

³²² Bursevî, a.g.e. 328.

³²³ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 384.

“Ölü toprak onlar için bir ayettir” ifadesi, Allah’ın varlığını, birliğini, elçiler gönderme ve ölümden sonra diriltmeye kadir olduğunu gösteren büyük bir alamet ve ayettir.

Yeryüzü sönmüş bir ateş, kül halinde iken, onda hiçbir hayat izi yokken, ona su ile can veren, bitkisel ve hayvanî organizmalarla onu diri kılan ve orayı yaşanır hale getirenin kim olduğunu düşünmek bile Allah’ın varlığını, birliğini ve eşsiz kudretini kavramak için yetecek delillerdir.

Yeryüzü, insanın hammaddesi, doğduğu, doyduğu, meskeni, yerleşim alanı, öldüğü, defnedildiği ve yeniden dirilip haşır olacağı bir alan olduğu için ona ayet denilmiştir.³²⁴

Ölü toprak tevhidin hak ve hayat olduğuna, şirkin ise batıl ve ölüm olduğuna bir işarettir. Çünkü ölüm hayatın zıddıdır. Hayat ise his ve hareketi gerektiren bir sıfattır. İnsanları yaratan, öldüren ve ahirette yeniden diriltecek olan Allah’tır.³²⁵ Allah, ölü toprağı su ile dirilttiği gibi, ölü kalpleri de risaletle diriltir. Yarattığı tanelerler fiziki hayatın devamını idame ettirdiği gibi, gönderdiği elçilerle de şirke, isyanla ölmüş kalplere hayat vermeye devam etmektedir.

“Habbe” (dâne)’nin cins ismidir. Bu isim, hem azı hem de çoğu için kullanılır. Cemisi “hubub”, onun da çoğulu “hububat”tır. Örfümüzde buğday, arpa gibi tahıllar için kullanılmakla birlikte, bir şeyin aslı, özü içinde kullanılır.

Hayatın başlangıcının hücre olduğunu izah için “yerden habbe çıkardık” denmiştir. Çünkü “habbe” (dâne) hayatın özü, aslı, ilk başlangıcı olduğu için ona “hücre” de denilebilir.³²⁶ Bir tohumun ya da bir hücrenin kendiliğinden meydana geldiği düşünülemez, fen ilimleri açısından da tohumsuz bir hayatın düşünülmesi tabii olarak mümkün değildir. İlk hücrenin, molekülün, tabiat dışı bir güç tarafından var edildiğini kabul etmek zorunluluktur. Buda tabiatı yaratan, ondaki canlı hayatın merkezine “habbe”(dâne)’yi ve suyu yerleştiren tabiat için bir kader takdir eden Allah’tır.³²⁷ Kur’an bu hakikati insana şöyle hatırlatır: “Şüphesiz Allah, taneyi ve

³²⁴ İnsanın yaratılışı için bkz. Hac 22/5.

³²⁵ Allah’ın ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarması hakkında bkz. Rum 30/19.

³²⁶ Yazır, a.g.e. VI, 413.

³²⁷ Râzî, a.g.e. XIII, 58; Nurbaki, Halûk, **Yâsîn Sûresi Yorumu**, Damla Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 48-49.

çekirdeği yarıp filizlendirendir. Ölüden diriye çıkarır. Diriden de öliüyü çıkarandır.”³²⁸

Allah, insanın yediği yemeğe bakarak, geriye doğru oluşum zincirini izleyerek kâinattaki bu tekâmüle doğru akan nizamdan dersler çıkarmasını istemektedir.

Ayette, somuttan soyuta götürme metodu verilmiştir. İnsanın yaratıldığı, üzerinde yaşadığı ve doyduğu toprak onun için bir ayettir. Ölü toprağın ve içindeki tanenin diriltilmesi, Allah’ın, yaratma, ölümden sonra diriltme ve elçiler gönderme kudretine sahip olduğunun delilerindendir. Suyun ölü topraklar içinde ki kuru daneyi yeşerttiği gibi, Peygamberler de davetleri ile küfür toplumları içinde saf kalabilmiş kalpleri vahiy ile yeşertirler.³²⁹

Yeryüzü bir ayettir. Yâsîn sûresinde ki bu kâinat ayetleri, insanın aleyhine bozulan yerküredeki dengenin yeniden kurulmasına ve insanın Allah’ın kitabıyla hidayet bulmasına vesile olacaktır.

Kur’an, yüce Allah’ın her şeye kadir olduğunu bildirmiştir.³³⁰ Kâinatın ve İnsanın yaratılışına dikkat çekmiş, bunu yaparken de, insanda ve kâinata olan olağanüstü her şeyin düzenleyicisine ibadet edilmesi gerektiğini emretmiştir.

Kevnî ayetler, Kur’an-ı Kerim’de yüce Allah’ın kudretinin kâinat üzerindeki tezahürünü gösteren en dikkat çekici ayetler ve tevhid delilleridir. Ancak Kur’an-ı Kerim, tabiat olaylarına yalnızca yaratılış biçimlerinden dolayı dikkat çekmemiş,³³¹ bunların arkasındaki asıl kudretin bilinmesini ve bu kudretin kullarına emrettiklerinin kulları tarafından yapılmasını istemiştir. Zaten, Kur’an’ın gönderiliş amacı yalnızca Allah’a kulluk etmek için yaratılan insanı hidayete davet edip, O’nun fitratına uygun yolu göstermek, sınırlanmamış duygularını bir nizam altına alıp, O’nu şeytanın telkinlerine karşı uyarmaktır.³³²

³²⁸ Enâm 5/95.

³²⁹ Râzî, a.g.e. XIII, 58.

³³⁰ Bkz. En’am 6/17.

³³¹ Dıraz, Muhammed Ali, **Kur’an’a Giriş**, çev. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 127.

³³² Zâriyat 52/56.

وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ “Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fişkirttik.” (34)

“Biz yarattık” ifadesinde, Allah’ın kudretinin delilleri olan ayetleri tefekkür etmeye işaret vardır. Bu kevnî ayetlerle Allah birçok mesajlar vermiş, bu mesajlardan önce ve sonra insanın dikkatini bazı konularda toplamış ve bu konularla kendi kudretinin eşsizliğini göstermiştir.³³³ Hem insanı hem insanın faydalandığı nimetleri yaratan bu eşsiz kudrete karşı insanın da bazı sorumlulukları olacaktır.

Canlıların geçiminin esasını taneler teşkil etmekte ve Allah’ın yeryüzünden fişkirttiği pınarlarla ve yağdırdığı yağmurlarla bu taneler bağlara, bahçelere dönüşmüştür. Her ne kadar bu bağlarda insanın elinin emeği bulunsun da, taneyi ve suyu yaratan böyle olmasını takdir eden Allah’tır. Her canlının hayatı sudandır, su canlılar için rahmettir.³³⁴

Arap toplumunun dikkatlerini çekmek amacıyla, o toplum için kıymetli olan hurma ve üzüm bağları örnek olarak verilmiştir.

لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ “Ta ki, onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâla şükretmeyecekler mi?” (35)

“Elleriyle imal ettiklerinden” ifadesindeki “مَا”nın nafiye (olumsuzluk) için olduğu kabul edilirse cümle; “Kendi ellerinin yapmadığı, sadece Allah’ın yarattığı meyvelerden yesinler” anlamına gelir. Yani bu ekinler insanların çalışması, yorulması, enerjisi ve kuvveti ile değil, sadece Allah’ın rahmetidir. İbn Kesir bu görüştedir. Taberî göre ise, “مَا” mevsule manasındadır. Yani, “kendi elleri ile yaptıklarından da yesinler” anlamındadır.³³⁵

“Hâlâ şükretmeyecekler mi?” ifadesinde, istifham sanatı vardır. Yani insana şükürü gerektirecek kadar çok nimet verilmiştir. Şükür, insanlara bahşedilen duygu,

³³³ Allah’ın insan için yarattığı nimetler için bkz. En’am 6/99.

³³⁴ Râzî, a.g.e. XIII, 58.

³³⁵ Bkz. Taberî, a.g.e. XXII, 4; İbn Kesir, a.g.e. V, 2755.

düşünce, âza ve uzuvları yaratılış gayeleri istikametinde kullanmaktır.³³⁶ Kişi bu verilen nimetlere şükretmiyorsa nankörlük ediyor demektir.

Eğer insan, verilen nimete karşı şükretmezse, o nimete zulmetmiştir. Eğer şükürünü terk ederse Rabbine karşı nankörlük etmiş olur. Burada şükürü terk etmek yadırganmıştır ve şükür kesinlikle emredilmiştir. Çünkü şükürü terk etmeyi kınamak, şükürü emretme anlamındadır.

Toprağın yetiştirdiği ürünler, yeryüzündeki bitkiler dünyası Allah'ın kudretinin delilleri ve insana verilmiş nimetlerdir. İnsanlar gece gündüz Allah'ın yarattığı bitkilerden istifade ettikleri halde onları hiç önemsemiyorlar. Biraz düşünecek olursalar istifade ettikleri her şeyin Rahman'ın rahmeti olduğunu anlayacaklar. Akıl sahibi hiçbir insan bu muazzam nizamın bir tesadüf eseri olduğunu düşünemez. Bu ise sonsuz şükürü gerektiren bir durumdur.³³⁷

Allah, kâinatı insanın hizmetine sunmuştur. İnsan adeta kâinatın kalbi kılınmıştır. Allah, insanın emrine verdiği nimetleri ona hatırlatarak, kulluğun ve şükürün putlara değil, sadece sübhân olan Allah'a yapılması gerektiğini bildirir.³³⁸ Cansız topraktan bunca tanenin ve bitkinin meydana gelmesi nasıl mümkün olur. Allah bunlar için bazı sebepler var etmiştir:

- a. Yeryüzünün bazı bölgelerinde, toprağın üstündeki satıhta, bitkiler için gıda vazifesi gören bazı maddeler vardır. Bitkilerin köklerini salıp besin elde etmeleri için bu tabaka yumuşaktır.
- b. Bitkiler suda var edilen bazı maddeleri, kökleri vasıtasıyla sudan alarak besin haline getirirler.
- c. Arzın üstündeki atmosfer tabakası, dünyayı semavi afetlerden koruduğu gibi, yağmurun yağması, canlıların ihtiyaç duyduğu nem miktarını da sağlamaktadır.
- d. Bitkilerin uygun sıcaklık ve mevsimde ortaya çıkmaları da güneş ve yeryüzü arasındaki dengeli ilişki sayesinde olmaktadır.³³⁹

Bitkilerin yaşaması ancak bu dört temel unsurun bir araya gelmesiyle mümkün olur.

³³⁶ Aydüz, **a.g.e.** s. 88.

³³⁷ Beyzâvî, **a.g.e.** V, 208.

³³⁸ Allah'ın kudretinin eseri olarak her şeyin çift yaratılması hakkında bkz. Rad 13/3; Taha 20/53; Hac 22/5; Lokman 31/10; Fatır 35/11; Kâf 50/7.

³³⁹ Mevdûdî, **a.g.e.** IV, 582.

Toprak, hava, su, güneş, ay, gezegenler, bitkiler, hayvanlar ve insanlar da dahil hepsini yaratan, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayıp onlar için bir varlık nizamı oluşturan, Allah'a nasıl şirk koşarsınız?

Allah'a kulluk, peygamberlerine itaat ve nimetlerine dil, kalp, akıl ve bütün varlığımızla şükür sorumluluğumuzun gereğidir. Çünkü O, Kur'an da şükürü emretmektedir. *“Allah, gizli ve açık olan nimetleri size bol bol vermiştir.”*³⁴⁰, *“Sizde nimet adına ne varsa, hepsi Allah'ındır.”*³⁴¹, *“Allah'ın nimetlerini sayacak olursanız saymakla bitiremezsiniz.”*³⁴² Hala peygambere itaat etmek, ahiret için hazırlık yapmak³⁴³ suretiyle Allah'ın nimetlerine şükretmezler mi?

Her konuda ümmetine örnek olan peygamberimiz (s.a.v) nimetlere şükretme hususunda şu duası ile örnek olmuştur: O, *“Allahım! Seni anmam, Sana şükredebilmem ve sana güzel kulluk edebilmem konusunda bana yardım et.”*³⁴⁴

Yakarışını dilinden hiç eksik bırakmazdı.

Şükür Allah'ın birliğine inanmak, ona güvenmek ve nimetlerini ikrar etmektir.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الزَّوْجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ “Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim.” (36)

İnsana verilen maddî nimetlerin en önemlisi de kendi yaratılışıdır. İnsanı yaratan ve dünyayı da yaşanılır hale getiren Allah'tır. Tabiatı ve insanı yaratması da O'nun en başta gelen rahmetinin eseridir. İnsan, Rabbine şükretmeli ve nimetlerin Allah'tan geldiğini aklından çıkarmamalıdır. Çünkü O'nun verdiği nimetleri saymaya kalksa, saymaya güç yetiremeyecektir.

سُبْحَانَ “sübhân” kelimesi, inanç ve söz olarak kötülüklerden uzak tutmak demek olan tesbihin özel adıdır. Hayret anlamı da vardır. Tesbih de tenzihin en ileri derecesidir. Kâfirlerin ibadeti Allah'a tahsisi ihlal etmelerine hayret etme manası vardır.

³⁴⁰ Lokman 31/20.

³⁴¹ Nahl 16/35.

³⁴² İbrahim 14/34.

³⁴³ Bkz. Rûm 30/7.

³⁴⁴ Nesâî, Seh, 60.

Müşriklerin putlarını Allah'a eş ve yardımcı olarak vehmetmelerine hayret ve itiraz vardır. Çünkü Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.³⁴⁵

حَلَقَ الْمَرْوَاجَ “Çiftleri yarattı” ifadesi, Allah bütün çeşit ve sıfatlarıyla alemi çiftler halinde yarattı anlamındadır.

Dünyada her şey alternatifli, zıtlı, erkekli ve dişilidir. Âlemdeki her şeyin bir benzeri ve zıddı bulunur. Ruh ve cisim, madde ve kuvvet, cevher ve araz, yer ve gök, karanlık ve aydınlık, dünya ve ahiret, pozitif ve negatif gibi.

Her şeyin çift oluşunun vurgulanmasında amaç; bir şerik ve benzeri bulunan bütün çiftlerin yaratılmış olduğunu, yaratılmışların ise yaratıcı olmayacağını ispat etmektir.³⁴⁶ Her şeyi yaratan Allah, yaratılanlardan münezzehtir. Allah, Müşriklerin, iftira edip, şirk koştukları bütün ayıp, kusur ve noksanlıklardan berîdir.

Çiftleri benzer ve zıt özellikleri ile yaratan sübhân olan Allah tektir.

Yaratılan başlıca çiftlerden örnekler:

- a. Arzın bitirdiklerinden olan çiftler (bitkilerin erkekli dişili yaratılması).
- b. Nefsin zıt ikizlerinden olan çiftler (erkeklik-dişilik, korkaklık-cesaret, merhamet-zulüm).
- c. Bilmediğimiz şeylerden olan çiftler/zıt ikizler.³⁴⁷

İnsanın Allah'ı tanıma ve bilmede zorlanması, O'nun bu benzersiz sübhân sıfatını bilmediğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü insan idrakinde her zaman benzetme, zıttı ile tanıma alışkanlığı mevcuttur. Zıt ve benzer eşleri olan varlık hep fâni, yani sonludur. Allah ise sübhândır. Benzerlerden münezzehtir.

İnsanın bildiği gördüğü, henüz habersiz olduğu bütün yaratılmışlar ve yaratılacaklar bir yaratıcının varlığının ispatıdır. Tevhid, yaratılanın yaratana eş ve ortak olamayacağını kabul etmektir. Çünkü Kuran-ı Kerim de şöyle buyrulur: “Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.”³⁴⁸ Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti.”³⁴⁹

³⁴⁵ Bkz. Yazır, a.g.e, VI, 415; Bursevî, a.g.e. XVI, 328-329.

³⁴⁶ Bkz. Ateş, a.g.e. VIII, 346.

³⁴⁷ Bkz. Râzî, a.g.e. XIII, 60; Nurbaki, a.g.e. s. 52, 55

³⁴⁸ Zâriyât 51/49.

³⁴⁹ Zuhruf 43/21.

“*Ezvac*” kelimesinde ki bir incelikde, insan hayatı için evliliğin var edilmesinin önceki nimetlerden daha fazla önemli oluşudur, evlilik nimetinin yaratılmasına işaret edilerek insan şükre davet edilir.³⁵⁰

Netice olarak insan, hayvan ve bitkilerden oluşan büyük mahlûkatın ve daha bilmediğimiz şeylerin yaratıcısı olan Allah, ortağı ve benzeri olmaktan münezzehtir. Sübhân ifadesi, insanın nimetin sahibi olan Allah'ı tesbih etmesi gerektiğine işarettir.

3.3.3.Haşır'ın İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Semadaki Akli Deliller (Ayet 37-40)

3.3.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ^(۳۷) وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ^(۳۸) وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ^(۳۹) لَّا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ^(۴۰)

“Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyrıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler. (37) Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir. (38) Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. (39) Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler. (40)”

3.3.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

نَسْلَخُ, “*Selh*” kelimesi, hayvanın derisini yüzüp çıkarmaktır.³⁵¹

مُسْتَقَرٌّ “*Müstekarr*” kelimesinin aslı, “soğukluk” anlamındaki قُرٌّ den gelmekte olup, sükûnü/durağanlığı gerektiren anlamındadır.³⁵² مُسْتَقَرٌّ kelimesi, mimli mastar, ismi zaman yada ismi mekan olabildiği gibi, لِمُسْتَقَرٍّ kelimesinin başındaki “lam” harfi ile

³⁵⁰ Yazır, a.g.e. VI, 415;

³⁵¹ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 419.

³⁵² A.e. s. 662.

de muhtemel anlamlara uygundur.³⁵³ Onu takdir edenin koyduğu ölçü hiçbir zaman aşılamayacak ve geçilemeyecek demektir.³⁵⁴

العَزِيز “*el-Azîz*” kelimesi, Allah’ın, melik, hükümdar anlamındaki ismidir, galip gelen, güçlü olan anlamındadır.³⁵⁵

قَدَّرَ “*Kaddere*” kelimesi, bir şeyin nasıllığını açıklamaktır. Allah’ın eşyayı takdir etmesidir. Biri kudret, diğeri ise hikmetinin gereği olarak eşyayı özel bir miktar ve özel bir şekil üzere yaratmasıdır.³⁵⁶

العُرْجُون “*Urcûn*” kelimesi, hurma salkımının sapının kuruyup, incelip yamulması anlamındadır..³⁵⁷

فَلَكَ “*felek*” kelimesi, yıldızların akıp gittiği yerin ismidir.³⁵⁸

يَسْبَحُونَ “*Yesbebehûn*” kelimesi, suda veya havada hızlıca gelip geçiyorlar anlamındadır. Yıldızların yörüngede/felekte yol alması için kullanılır.³⁵⁹

3.3.3.3. Ayetlerin Tefsiri

وَآيَةٌ لَهُمْ لَيْلٌ نَسَلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ “Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler.” (37)

وَآيَةٌ لَهُمْ لَيْلٌ “Gece de onlar için bir ayaettir.” ifadesinde, gündüze değil de geceye ayet denilmesi, gecede vuku bulan ve ölüme benzeyen uykudan sonra gündüzle birlikte uykudan uyanmak, öldükten sonra dirilişin bir delili olması sebebiyledir.³⁶⁰

سَلَخَ “*Selh*” kelimesi, iki mana ile tefsir edilmektedir. Birincisi, geceden gündüzün yüzülmesi, buda karanlığın ortaya çıkması, gece olması demektir. Müfessirlerin çoğunluğu bu manayı tercih etmişlerdir.³⁶¹

³⁵³ Bursevî, a.g.e. XVI, 334.

³⁵⁴ El-Herevî, a.g.e. V, 1523.

³⁵⁵ A.e. IV, 1269.

³⁵⁶ Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 658.

³⁵⁷ Bursevî, a.g.e. XVI, 337.

³⁵⁸ Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 645.

³⁵⁹ Bursevî, a.g.e. XVI, 343.

³⁶⁰ Kur'an'da gece ve gündüz ayetlerini tefekküre davet hakkında bkz. Yunus 10/67.

³⁶¹ Râzî, a.g.e. XIII, 62.

İkinci manaya göre ise, geceden gündüzün yüzülmesi, karanlık içinden aydınlığın çıkması yani sabah olmasıdır.³⁶²

Allah'ın kevnî ayetleri, koyduğu yasalar gereğince dünya döndükçe üstündeki güneş ışıkları bir taraftan adeta soyulmakta, öte tarafta adeta üstüne sarılmaktadır. Uzaydan dünya ve onun hareketleri izlendiğinde karanlığın, bir elbisenin soyulup çıkarılması gibi ortaya çıktığı müşahede edilmektedir. Bütün bunlar yaratıcının yasaları ve kudretidir.

Gece karanlığı yaratıcının kudretini, yaratılmış olan insanda karanlık karşısındaki acziyetini ve çaresizliğini anlatan bir ayettir.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ “Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir.” (38)

Ayet, insanın duyularına hitap ederek ona yaratıcının sonsuz kudretini hatırlatıyor. Gece ve gündüze sebep olan güneş de yaratıcının kudretinin delillerindedir. Somuttan soyuta gidiş metoduna davet vardır.

Güneş kendisi için takdir edilen bir müstekarr için akıp gidiyor.

“Müstekarr” kelimesi: Mastar mimi, ismi zaman, ismi mekân olabilir. “lam” edatı ile de birkaç anlama gelebilir: Güneş kendisi için takdir ve tahsis edilmiş bir kanun ile hareket eder.

Güneş kendi aleminde bir karar ve ölçü meydana getirmek için sonunda vuku bulacak bir sükunet için akıp gidiyor.³⁶³

Belli bir vakte, duruma kadar akıp gider. Bu vakit, “Güneş katlanıp dürüldüğü zaman”³⁶⁴

İbn Mesud, İbn Abbas, İkrime, لِمُسْتَقَرٍّ kelimesini, “lâ müstakrre” şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşa göre de; müstekarr kelimesine, “Güneş durmadan akıp

³⁶² Yazır, a.g.e. VI, 416.

³⁶³ Yazır a.g.e. VI, 416-417.

³⁶⁴ Tekvir 82/1.

gider”³⁶⁵ manası verilmektedir. Bir hadiste güneş için, “Güneşin istikrar yeri Arş’ın altıdır.”³⁶⁶ buyrulmaktadır.

مُسْتَقَرُّ kelimesindeki (ل) harf-i cerrinde farklı vecihler vardır:

“Lam” harfi, sebep bildirmek (ta’lil) için olursa, güneşin karar kılacağı yer demektir.

“Lam” harfi الى manasında olursa, güneş göğün ortasına varana kadar akar ve orada yerleşir kalır demektir.

“Lam” harfi akıbet anlamında olursa, güneş öyle akar ki onun hareketleri ile gece gündüz, aylar ve mevsimler oluşur.³⁶⁷

Müstekarr kelimesinin zamanı şu için izahlar yapılmıştır:

Bu gün; kıyamet ünüdür, bir yıllık zaman dilimidir, gecedir.

Müstekarr Zamanla ilgili olmayıp, mekanla ilgilidir. Bu durumda Müstekarr şu anlamlara gelir:

1. Bu mekân, yazın güneşin en yüksek noktaya ulaşması, kışın en aşağı noktaya inmesi demektir.

2. Bu mekân, güneşin ufuktaki yerlerinin en uç noktasıdır. Güneşin altı ay boyunca her gün ayrı bir yerden doğmasıdır.

3. Bu mekân, güneşin başlangıç noktasına ulaşmasıdır.

4. Bu mekân, güneşin yörüngesidir.³⁶⁸

“Müstekarr” kelimesi için bazı farklı izahlar yapanlar da olmuştur:

İbn Kesir: Müstekarr; güneşin istikrar mekânı olarak karar kıldığı yerdir. Burası da Arş’ın altıdır. Güneşin istikrar zamanı olarak son bulacağı yerdir. Burası da kıyamet günüdür.³⁶⁹

Nesefî: müstekkarr, senenin sonu ya da dünyanın sona ereceği, kıyamet zamanına kadar akıp gitmesidir.³⁷⁰

Enam sûresin de (6/89); فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ayetindeki “مُسْتَقَرٌّ” ifadesinde İbn Mesud’a göre: Yeryüzü barınma, mezarlar ise geçiş yeridir.

³⁶⁵ Ateş, a.g.e. XXIII, 347.

³⁶⁶ Buhari, Tevhid, 23; Müslim, Ebu’l-Hasen Müslim b. Haccac el-Kureyşî en-Neysabûrî, **Sahihi Müslim**, Daru’l-Hadis, Kahire, 1991. İman, 251.

³⁶⁷ Bursevî, a.g.e. XVI, 334; Çantay, Hasan Basri, **Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Keîm**, Naşir: Mürşit Çantay, İstanbul, 1979, II, 784-785.

³⁶⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 63.

³⁶⁹ Bkz. İbn Kesir, a.g.e. V, 2757.

³⁷⁰ Nesefî, a.g.e. VIII, 104.

İbn Abbas'a göre: Yeryüzü barınma, babalarınızın belkemikleri geçiş yerlerinizdir. Hasan Basrî'ye göre: Ahiret barınma, dünya geçiş yeridir. Sözün özü insanın geçiş yaptığı hiçbir hal, yer tam bir barınak yeri değildir.³⁷¹
ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ifadesi, güç ve kudret sahibi azîz ve her şeyi ince detayıyla planlayan, idare eden ilim sahibi Allah'ın takdiridir.

Güneşin ve içinde bulunduğu sistemin hepsi Allah'ın birliği, ölümden sonra dirilişin ve ahiret gününün delillerindedir. Astronomi ilminin gayesi de, Allah'ın bu gökleri nasıl bina ettiği ve her birini nasıl yarattığı hususunda tefekkürde bulunmaktır.³⁷²

Güneş, yerin ve güneş sisteminin diğer üyelerinin çevresinde dolandıkları yıldızın adı olup, güneş sistemi Samanyolu galaksisi içinde yer alan sayısız yıldız sisteminden biridir. O kendi ailesinin reisidir.³⁷³

Kur'an'da güneşin hareketlerinden "Sibaha" (yüzme) ve "Cerâ (akma) fiilleri ile bahsedilmektedir. Sibaha fiili Kur'an'da iki yerde "felek" kelimesi ile birlikte "Her biri bir felekte yüzmektedir."³⁷⁴ şeklinde geçmektedir. Bu ayetlerde "felek" kelimesi ile gökyüzü kastedilmekte ve ayla güneşin bir yarış içerisinde olmadan kendi rotalarında yüzdükleri bildirilmektedir. "Cerâ" fiili ise güneşin ve diğer gök cisimlerinin büyük çaplı dairevî hareketleri ile ilgili olmalıdır.³⁷⁵

Kur'an-ı Kerim muhataplarına, güneşin hareketlerinin Allah'ın hesap ve hikmetiyle olduğunu, bu düzenin bir rastlantı eseri olmadığını kolayca kavratmak için, insanın algılama biçimini esas alarak güneşin kâinat içindeki önemini bu şekilde anlatma yoluna gitmiştir. Yeryüzündeki hayatın devamı güneşin dünyaya olan mesafesinin Allah tarafından takdir edildiği düzen üzerinde yürümesine bağlıdır. Mesela ışık ve

³⁷¹ Rağib el-İsfahânî, **a.g.e.** s. 662.

³⁷² Bkz. Bayram, Enver, "Razî'nin Tefsir-i Kebir'de Güneş Sistemi İle İlgili Ayetlerin Yorumu", **C.Ü.İ.F. Dergisi**, C. XV, Sivas, Sayı 2, s. 211-234.

³⁷³ Kur'an'da güneş sistemi ile ilgili ayetler için bkz. En'am 6/96-97; Â'raf 7/54; Yunus 10/5; Ra'd 13/2; Enbiya 21/33; Furkan 25/61; Lokman 31/29; Fâtır35/13; Yasin36/38-39-40; Zümer 39/5; Fussilet 41/12-37; İbrahim 14/33; Nahl 16/12, 16; Nebe 78 /13; Şems 91/1-10; Hicr 15/16; Saffat 37/10; Zariyat 51/7 -8; Mülk 67/5; Cin 72/8-9.

³⁷⁴ Bkz. Enbiyâ 21/33; Yâsîn 36/40.

³⁷⁵ Bkz. Yeniçeri, Celal, "Güneş" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1996, XIV, 291-292; Unat, Yavuz, "Güneş" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1996, XIV, 292-294.

ısı yayması da onun bir cereyanı (akışı)'dır.³⁷⁶ Ayrıca evrendeki bu düzen ve içindeki gezegenler ezeli de değildirler, hepsi tek olan Allah'ın yaratması ve onun birliğinin delillerindedir.

Kur'an-ı Kerim, güneşin bilinen ya da henüz bilinmeyen bütün hareketlerini ve düzenini dört kelimelik bir cümle olan, “*Güneşte kendi müstekarrı içinde akıp gider*” ayetiyle izah etmektedir. Buda Kur'an'ın î'cazını göstermektedir. İnsanın bilgisi sınırlıdır. Bu ayetin asıl anlamı, insanoğlunun kâinatı bütün anlamıyla kavrayabildiğinde ortaya çıkabilecektir.³⁷⁷

Sonuç olarak, güneşsiz bir hayat düşünülemez ise de o bizim ilahımız değildir. O hayata giden zincirin en büyük halkalarından birini teşkil eder. Fakat tüm halkaları yaratan Allah (c.c.)'dir.³⁷⁸ Kur'an güneşe, Allah'ın varlığın, sonsuz kudretinin, birliğinin belgesi ve insanlığın hizmetkârı olmaktan başka bir gözle bakmaz. Güneş için yaratılan bu sistem öldükten sonra dirilişin gerçekleşeceğine de delalet eder.

“*وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ*” “Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner.” (39)

“*عُرْجُونٌ*” “*Urcûn*”, kelimesi, üzerinde hurma bulunan ince, sarı ve eğik bir daldır. Dünyanın güneşin etrafındaki hareketleri sayesinde gece gündüz, mevsimler ve yılların hesabı yapıldığı gibi, ayın güneş etrafındaki hareketleriyle de, ayların ve yılların hesabı yapılır.³⁷⁹

Ay, dünya çevresindeki yörüngesinde 28 menzilde konaklar, ay her gece menzillerden birine iner ve bu menzillerde güneşinkinden farklı bir seyir izler. Takvim otuz gün çekerse ay iki gece, yirmi dokuz gün çekerse ay bir gece gizlenir.³⁸⁰ Ay, 14 günde yükselir, bedir (dolunay) haline gelir. 14 günde de alçalır ve incelir

³⁷⁶ Yazır, a.g.e. VI, 416.

³⁷⁷ Bkz. Aydıöz, a.g.e. s. 100-101.

³⁷⁸ Yeniçeri, Celal, **Uzay Ayetlerinin Tefsiri**, Erkam Yayınları, İstanbul, 1995, s. 229-238.

³⁷⁹ Zuhaylî, a.g.e. XXIII, 16.

³⁸⁰ El-Mahalli, Celaleddin Muhammed b. Ahmed; Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekir, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim: Tefsiru'l- Celâleyn**, Pamuk Yayınları, İstanbul, (t.y.), s. 406.

yarım ay gibi incelir ve sonunda hurma çöpü kadar incelir, bükülür, sararır, ışığı azalır ve adeta bildiğiniz, gördüğünüz hurma çöpüne döner.³⁸¹

Ayetin manası şöyledir: Biz Ay'ın aydınlığını değişik konaklarda değişik şekillerde takdir ettik, o artar ve eksilir. Ya da biz onun yol alması için değişik konaklar takdir ettik.

Kur'an-ı Kerim güneş ve ayın doğuş ve batışındaki hikmetlerden şöyle bahseder: *“Sana, hilâl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir.”³⁸² Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için ona (aya) birtakım menziller takdir eden O'dur.³⁸³ Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet (delil) olarak yarattık. Nitekim Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca, yılların sayı ve hesabını bilmeniz için gecenin karanlığını silip (yerine, eşyayı) aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz, her şeyi açık açık anlattık.”³⁸⁴*

Bu ayetlerde devamlı, düzenli ve verimli bir hayat için, güneş ve ayın, gece ve gündüzün gerekli olduğuna işaret edilir. İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gündüze, dinlenmeleri için de geceye; ayrıca bütün canlıların, özellikle bitkilerin güneşin ve ayın ışığına ihtiyaçları vardır.

Kur'an da 27 ayette “ay” anlamında “kamer” kelimesi geçmektedir. İlgili ayetlerde güneş “ziyâ” ve “sirâc” kelimeleriyle, ay ise “nur” ve aynı kökten gelen “Münir” kelimeleriyle nitelendirilerek güneşin ışığın kaynağı, ayın ise sönmüş bir yıldız olduğuna dikkat çekilmektedir.

Kur'an-ı Kerim kâinatın kozmik sistemi içinde yer alan çeşitli varlıklara dikkat çekmekte, insanın bunlar üzerinde düşünerek ibret almasını, böylece şuurlu olarak Allah'a inanmasını ve ilahi bir lütuf olan bu nimetlerden istifade etmesini istemektedir.

³⁸¹ Neseî, a.g.e. VIII, 104.

³⁸² Bakar 2/189.

³⁸³ Yûnus 10/5.

³⁸⁴ İsrâ 17/12.

Buna göre ister canlı ister cansız, ister şuurlu ister şuursuz olsun, var olan her şey Allah'ı bilmekte ve o'nu tesbih etmektedir. Bu onun var oluş gayesidir. Çünkü yaratılış kanunu gereğince her varlığın kendi görevini yapması zorunludur.

Sonuç olarak, ay ile güneş, gece ile gündüz insanın hizmetine sunulmuş birer nimettir.³⁸⁵

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ “Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler.” (40)

Her biri kendi yörüngesinde, hızında, vaktinde hükmünü yürütür. Hiç biri diğerinin vaktine ve yörüngesine geçmez, biri diğerini takip eder, aralarında bir dönem, fasıla yoktur.³⁸⁶ İkisi de emre amadedir, biri diğerine çarpmaz. Gece istirahat için, güneş ışık, enerji ve geçim için insanlara gereklidir.

Güneş ile ay her biri kendileri için belirlenmiş düzenin ve hesabın dışına çıkması mümkün değildir. Bunlar, Allah'ın iradesine ve yasalarına tabidirler.³⁸⁷

“*Felek*” kelimesi, “daire veya yuvarlak cisim” anlamına gelir. Araplar bu kelimeyi yıldızların ekseni için kullanırlar. Gökyüzü anlamına da gelir. Burada, güneşin, ayın ve gezegenlerin uzaydaki yörüngeleriyle “yıldızların döndüğü yer”³⁸⁸ kastedilmiştir.

“*Her biri bir yörüngede yüzerler*” ifadesinde dört hakikate işaret ihtimali vardır: 1) Sadece güneş değil, ay, yıldızlar, gezegenler, Samanyolu vb. hepsi de hareket etmektedir. 2) Bunların her birinin ekseni farklıdır. 3) Felekler değil, yıldızlar ve gezegenler hareket etmektedir. 4) Bunlar suda herhangi bir maddenin görünüşü gibi fezada yüzerler.³⁸⁹

³⁸⁵ Kaya, Mahmut, “Ay” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1991, IV, 182-183; Ayrıca Kur'an'da ay ile ilgili ayetlere bkz. Nahl 16/12; R'ad 13/2; İbrâhîm 14/33; Enbiyâ 21/33; Lokman 31/29.

³⁸⁶ İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2758.

³⁸⁷ Karaman, Hayrettin, vd. **Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir**, DİBY. Ankara, 2008, IV, 495.

³⁸⁸ Kutluer, İlhan, “Felek” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1991; XII, 304.

³⁸⁹ Mevdûdî, **a.g.e.** VI, 586.

يَسْبُحُونَ “Yüzerler” kelimesinin çoğul kipi ile gelmesi de hepsinden maksadın, yalnız güneş ve aydan birinin değil, bütün gök cisimleri kast edildiği anlaşılmıştır.³⁹⁰ Bu ve benzeri ayetler, Astrofiziğin alanına giren pek çok konuya işaret edebilir. “O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler.”³⁹¹ Bu kelimelerin “kül” (hepsi) ifadesinden sonra gelmesi, güneş, ay ve diğer gök cisimlerinin hepsine işaret edilmiş olama ihtimali de vardır. O durumda ayet, sadece ayın ve güneşin değil, bütün yıldızların uzayda, belirlenmiş bir hız ve açı ile belirlenmiş bir yörüngede “sanki bir gemide imiş gibi ve onun yüzmesi ile yüzerler” ya da “aynı galakside yüzerler”³⁹² şeklinde yorumlamak mümkündür. İlahî yasalar doğrultusunda kendi yörüngelerinden hareket ettiklerine işaret etmektedir. Gündüzün ayeti olan güneş, gecenin ayeti olan ay’ı geçemez, bunun tersi de olamaz. Biri diğerinin ışığını da kesemez.

“وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبُحُونَ” cümlesindeki, يَسْبُحُونَ kelimesinde, akıl sahibi olan cemiler için kullanılan zamir getirilmiştir. Buna göre, güneş, ay, gündüz ve gece akıllı ve irade sahibi varlıklar gibi hareket ediyorlar, onlar asla kendileri için takdir edilen feleğin dışına çıkmazlar.³⁹³

Kur’an’ın temel amacı ayrıntıya girmeden, tabiatın insana olan faydalarını, kevnî olaylarda görülen nizama dikkat çekerek kısa yoldan anlatmak; böylece somut olanı örnek vererek, soyut olanı düşündürerek insanın Allah’a inanan ve şükreden bir varlık haline gelmesini sağlamaktır. Ayette “felek” kelimesi kullanılarak, yıldızların akıp gittiği yer gemilerin aktığı denizlere benzetilmektedir.³⁹⁴

Bunun gibi “Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindedir. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, güneşe de ay'a da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin!”³⁹⁵ “Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok ayetler vardır.”³⁹⁶

³⁹⁰ Yazır, a.g.e, VI, 418.

³⁹¹ Enbiya 21/33.

³⁹² Kutluer, a.g.e. XII, 304

³⁹³ El-Meydani, a.g.e. VI, 234.

³⁹⁴ Bkz. Rağıb el-isfahani, a.g.e. s. 645.

³⁹⁵ Fussilet 41/39.

³⁹⁶ Casiye 45/3.

Sonuç olarak nereye bakılırsa bakılsın, Allah'ın ayetlerinin müşahede edileceği ve hiçbir varlığın Allah'a ortak koşulamayacağı hakikatini tefekkür, kudretine boyun eğme ve peygamberlerine itaat edilmeye davet eden ayetler görülmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğini ve getirdiği vahyi kabul etmeyen Müşriklere Allah'ın kudreti gösterilmektedir.

3.3.4.Öldükten Sonra Dirilmenin İmkân Dâhilinde Olduğuna Dair Denizlerde ve Hayvanların Yaratılmasındaki Akli Deliller (ayet 41- 44)

3.3.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَايَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ (٤١) وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ (٤٢) وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ (٤٣) إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ (٤٤)

“Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir. (41) Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık. (42) Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar. (43) Ancak bizim tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalandırmamız müstesnadır. (44)”

3.3.4.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

الْفُلِكِ “*fülk*” kelimesi, gemi demektir.³⁹⁷

الْمَشْحُونِ , “*Meşhûn*” kelimesi, İçinde insanların dolu olduğu mekan, doldurulmuş yer demektir. “Fülki’l-Meşhûn” ifadesi, dolu gemi manasına gelmektedir.³⁹⁸

صَرِيحٍ “*Sarîh*” kelimesi, feryat eden, imdat isteyen kimse yada birinin imdadına koşan, yetişen kimse demektir.³⁹⁹

3.3.4.3.Ayetlerin Tefsiri

وَايَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ “Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir.” (41)

³⁹⁷ Rağıb el-isfahanî, a.g.e. s. 645.

³⁹⁸ A.e, s. 447.

³⁹⁹ Bursevî, a.g.e. XVI, 349.

Ayette Allah'ın insanlar için denizde ve karada binip seyahat edebilecekleri binekler yarattığı haber verilir. Denizde yüzen yüklü gemiler de, karada yürüyen binek hayvanları da, gökte yüzen güneş, ay ve gezegenler de Allah'ın ilmini, kudretini, lütfünü ve merhametini gösteren işaretlerdir.

“الْفُلُكُ الْمَشْحُونُ”, “yüklü gemi” ibaresinin, şu anlamlara gelmesi muhtemeldir:

a. Özel anlamda, Nuh'un gemisinde ataların taşınmasıdır. “*el-Fülk*” kelimesinde ki (ال) takısının belirli bir gemi olması gerektiğini ifade eder. Fakat burada “zürriyet” kaydı bu özel anlama manidir.⁴⁰⁰

b. Mecaz anlamda, rahimlerin ve orada bulunan ceninlerin taşınmasıdır. Bu görüşün Hz. Ali'ye ait olduğu nakledilir.⁴⁰¹

c. Genel anlamda fülk, insan ve eşya (ağır yük) taşıyan gemi cinsinin her türüsüdür. Ayetteki “*fülk*” (gemi) ve “zürriyet” (geçmiş kuşaklar, daha ziyade gelecek nesiller),⁴⁰² yani atalarınızı, sizleri ve soyunuzu dolu gemilerde taşıdık anlamındadır. Mekke Müşrikleri ya da gelecek bütün nesillerdir. “Zürriyet” kelimesindeki zamirin mercii (babalar ve deler, çocuklar ve torunlar) bütün insanlara gidebilir. Suda yüzen gemilerin ayet olması; onlar için bir ibret, bir nimettir, bir uyarıdır, denilmiş olabilir.⁴⁰³

Ayette kastedilen geminin mecaz değil, gerçek gemi olması muhtemeldir. Çünkü Kur'an'da, “*Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur.*”⁴⁰⁴ “*Biz onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık*”⁴⁰⁵ Mesajı, insanların görüp bildikleri somut hakikatler onlara ayet olarak gösterilmektedir. İnsanın kendisi suda battığı halde dev gemilerin batmaması ayettir. Allah'ın kudretinin delilidir.

Kur'an'ın ayet, ibret, nimet ve uyarı olarak anlattığı gemi, genelde herkes tarafından bilinen gemi olmaması daha muhtemeldir. Çünkü Nuh'un gemisini herkes bilmese

⁴⁰⁰ Kurtubî, a.g.e. VIII, 24.

⁴⁰¹ A.e, VIII, 24.

⁴⁰² İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII, 31.

⁴⁰³ İbn Kesir, a.g.e. V, 2759; Kurtubî, a.g.e. VIII, 24; Ateş, a.g.e. XXIII, 349.

⁴⁰⁴ Yûnus 10/22.

⁴⁰⁵ Bkz. İsrâ 17/70; Hûd 11/37.

de, normal bir gemiyi genelde insanların hepsi bilir. “Size varlığının delillerini göstermesi için, Allah’ın lütfüyle gemilerin denizde yüzdüğünü görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.”⁴⁰⁶

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ “Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık.” (42)

“Biz yarattık...” ifadesinde, insanoğluna Nuh’un gemisi gibi büyük gemiler yarattık. Onlara binerler ve onlarla yüklerini taşırlar. Gemi yapımını insan nesline Nuh (a.s) vasıtasıyla insana ilk öğreten Allah olduğu için “biz yarattık” denilmektedir.⁴⁰⁷

من مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ “Bunun gibi binecekleri...” ibaresi hakkında farklı izahlar yapılmıştır: a.Bunlar, develerdir. Çünkü develer Arapların gemileridir. Bu görüş, Abdullah b. Abbas’a atfedilir.

b.Bunlar, develer, atlar ve sırtına yük bindirilen bütün bineklerdir.

c.Bunlar, kadınların rahimlerindekilerdir.

d.Bunlar, Nuh’un gemisi gibi gemilerdir. En sahih olan görüş budur. Çünkü bir sonraki ayette de, “Dilesek onları suda boğarız.” diye, buyrulmaktadır. Günümüzde bu nakil vasıtalarına yenileri eklenmiştir, gelecekte de Allah’ın insana verdiği ilim ve kudretle henüz bilemediğimiz nice vasıtaları icat edebilecektir. Bu ayette Allah, Nuh’un gemisine binerek kurtulan kavminin durumunu, ona inanların kurtulduğunu, onu yalanlayanların ise helak olduğu nakledilmekle, Hz. Muhammed (s.a.v)’e inananların kurtulacağını, onu yalayanların da Nuh kavmi gibi helak olacağına işaret edilmektedir.⁴⁰⁸

Bu ayette, yeni nakil vasıtalarının icat edilebileceğine işaret vardır. Çünkü insanlar için vasıtalar yaratması Allah’ın birliğinin, kudretinin, ilminin ve rahmetinin delillerindedir.

وَأَنْ تَشَاءُ نَعْرِقَهُمْ فَلَا صَرَیحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَنْقُذُونَ “Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar.” (43)

⁴⁰⁶ Lokmân, 31/31.

⁴⁰⁷ Allah’ın yarattığı bu nimet için bkz. İsrâ 17/70; Zuhruf 43/12.

⁴⁰⁸ Kurtubî, a.g.e. VIII, 25; İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII, 32-33.

“Allah’ın dilemesi” ifadesinde, O’nun merhametli ve adaletli davranarak kudretini insanlığın iyiliğine kullandığı belirtilir. Allah dilerse, insanların bindikleri gemiyi batırıp onları boğabilir; ne imdat sesi duyulur, ne de kimse yardımlarına gelir. Allah acıyıp yardım etmedikçe kimse onları kurtaramaz.

Ağır nesnelere suda batması gerektiği halde, gemilerin batmadan yükleriyle birlikte yüzmeleri yaratıcının birliğinin, kudretinin ve rahmetinin delillerindendir. Risâlet, insanları Allah’ın rahmetiyle hidayete taşıyan bir gemi gibidir.

يُنْقِذُونَ “Kurtulurlar” ifadesinde, boğulmaktan kurtulma ile azaptan kurtulma arasında kıyas yapılmıştır. Kendisine nimet verilen kişi bu nimet içerisinde Allah’ın azabından emin olmamalı. “insanın tehlikelerden korunmak ve kurtulmak için tedbir alması gerekmez” şeklinde bir sonuca varmak doğru olmaz. Çünkü burada insanın tehlikelere karşı tedbir almaması değil, Allah’ın nimetlerini ve kudretini takdir edip nankörlükten sakınması gerektiği ifade edilir.⁴⁰⁹ Ayet kurtuluşun Allah’ın iznine bağlı olduğuna işaret etmektedir.

إِنَّا رَحْمَةٌ مِّنَّا وَمَنَّاعًا إِلَىٰ حِينٍ “Ancak bizim tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalandırmamız müstesnadır.” (44)

Bu vasıtaların sebep ve imkânlarını yaratan ve bunu bir nimet olarak insana bahşeden Allah'tır. إِنَّا istisna edatı ile; O’nun rahmeti olmasaydı zararlardan emin olamazdınız, suda boğulurdunuz. Allah peygamberini yalanlayan Müşriklere merhametle muamele etmeseydi, onarı derhal helak ederdi.

İstifade ettiğimiz bütün nimetler, O’nun vergisidir. İçinde yaşadığımız dünya O’nun nimetidir. Küçük tane (çekirdek)’ten, devasa güneşe varıncaya kadar âlemdeki her şey O’nun birliğinin delillerindendir. Nimet ise şükrü gerektirir. O’na iman, Peygamberlerine tâbi olmayı gerektirir. Ayette faydalanma ve merhamet ilişkisi vardır.⁴¹⁰

Kur’an-ı Kerim, insan için tehlikelerden emin olmak, güvende olmak ve geçim endişesi taşımamanın çok önemli bir duygu olduğuna işaret etmektedir. “*Kureys’e kolaylaştırıldığı, Evet kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için, Onlar, şu*

⁴⁰⁹ Kurtubî, a.g.e. VIII, 25.

⁴¹⁰ Râzî, a.g.e. XIII, 73.

evin Rabbine kulluk etsinler ki, Kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kıldı.”⁴¹¹ Allah, tevhidin ve kudretinin delili olarak onları barındırdığını ve emniyette kıldığını haber vermektedir.

3.3.5.Bu Açık Delillerden Sonra, İnkârcıların Ayetlerden Yüz Çevirip Ahireti İnkâr Etmeleri (ayet 45-47)

3.3.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (٤٥) وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ (٤٦) وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا رَزَقْنَاكُمْ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعْمَا إِنَّكُمْ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٤٧)

“Onlara yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız işlerde Allah'tan korkun; umulur ki size merhamet olunur denildiğinde (aldırmazlar). (45) Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir. (46) Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz, denildiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz. (47)”

3.3.5.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

مُعْرِضِينَ “Muridûn” kelimesi, yüz çevirmek, delillerden yüz çevirmek, itibar etmemek anlamındadır.⁴¹²

أَنْفَقَ “İnfak etti” ifadesi, Allah yolunda yapılan harcama anlamındadır.⁴¹³

ضَلَالٍ /47: “Dalâl” kelimesi, az yada çok, kasten yada yanılarak doğru yoldan her sapmaya “dalâlet/sapıklık” denir. Doğru yoldan dönüp saptır. Hidayetin zıddıdır.⁴¹⁴

3.3.5.3.Ayetlerin Tefsiri

⁴¹¹ Kureyş 106/1-5.

⁴¹² Semîn el-Halebî, a.g.e. III, 69.

⁴¹³ Rağîb el-İsfahanî, a.g.e. s. 819.

⁴¹⁴ Bursevî, a.g.e. XVI, 355.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ “Onlara yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız işlerde Allah'tan korkun; umulur ki size merhamet olunur denildiğinde (aldırmazlar).” (45)

Yüce Allah, önceki ayetlerde şirk koşan ve risaleti inkâr eden Müşriklerin, kendileri için serd edilen güneş, ay, gece, gündüz, gemiler ve sayısız binek vasıtaları gibi maddi, objektif delillerden ders ve ibret almadıkları gibi geçmiş ve gelecek tehlikelerden de çekinmediklerini bu ayetle belirtmektedir.⁴¹⁵ Müşriklere, Allah'ın azabından sakınınız, merhamet olunmanız denilmektedir. Ahiret azabından sakınmak ancak vahiyle bildirilen hak dine uymak ve Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle davranmakla mümkün olabilir. Fakat müşrikler kibirlenip yüz çeviriyorlar.⁴¹⁶

“Önünüzde ve arkanızda bulunanlardan sakının.” İfadesi, hakkında müfessirler, şu manaları vermişlerdir:

- a. Sizden önce Allah'ın ayetlerini yalanlayan ümmetlerin başlarına gelenlerin sizinde başınıza gelmesinden sakının.
- b. İnkârcıları ve günahkârları yakacak ahiret azabından sakının.
- c. Peygamberleri yalanlayanların uğradıkları bela, afet ve helaklerden, yani Allah'ın öfkesinden sakının.
- d. Ömrünüzün geçirdiğiniz kısımdan ve kalan kısımdan sakının.
- e. Gizli ve açık tehlikelerden, semavî ve arazî afetlerden sakının.⁴¹⁷
- f. Yaşarken ve öldükten sonra Allah'ın öfkesinden sakının.

Allah'ın yasakladıklarından sakın ki, “Belki merhamet olunursunuz.” Yani, bu sakınma sayesinde Allah size merhamet eder. Allah merhametini kulun sakınması anlamına gelen “takvaya” bağlamaktadır.⁴¹⁸ Sakınma rahmete giden yola sevk eder. Rahmeti sayesinde azabından kurtulursunuz.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ “Onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir.” (46)

⁴¹⁵ Hatip, a.g.e. s. 326.

⁴¹⁶ Önlerinden ve arkalarında gelecek azaptan sakınma hakkında bkz. Sebe 34/9.

⁴¹⁷ Kurtubî, a.g.e. VIII, 25-26; Bkz. Fâtır 35/5.

⁴¹⁸ Derveze, a.g.e. II, 25.

“Ayet” ifadesinde, müşriklere tevhid, peygamberlerin doğruluğu ve ahiret konusunda bir ayet geldiğinde onu yalanlıyorlar.⁴¹⁹ Onlar, Kur’an’daki ve kâinattaki benzersiz ayetleri, peygamberlere verilen mucizeleri de düşünmezler, kabul etmezler, doğruları bulmak için akıl yürütme yetenekleri ataletle uğramıştır. Yaratılan ile yaratıcı arasındaki farkı düşünmezler, yaratılanlara ibret nazarı ile bakmazlar.⁴²⁰

Her ayet ve öğütten mutlaka yüz çevirmeleri, akıllarını, gönüllerini iman çağrısına kapatmaları ve önyargıları akıllarını kullanmaya mani olmaları durumudur.

Müşrikler, Allah ve peygamberi hakkında kötü itikada sahip oldukları gibi, O’nun yarattıklarına karşı şefkati de terk etmişlerdir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أطعمناه إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz, denildiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: Allah’ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.” (47)

Burada Mekki ayetlerin özelliklerinden olan iman, sosyal adalet ve ahlak vurgusu yapılmaktadır. Kâfirler iman’da Allah’a ortak koşular ve ahlakta ise sahip olduklarını paylaşmaktan kaçındılar. Sorumluluk bilinci, yaratıcıyı tâzim etmek ve mahlûkata karşı da şefkatli olmayı gerektirir. Mallarınızdan yoksullara infak edin, sadaka verin denilince kâfirler, “Allah’ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?” diyerek müminlerle alay ettiler. Allah zengindir, O dilediğini zengin kılar, dilediğine yedirir. Onların fakir kalması zaten Allah’ın dilemesiyle olmuştur dediler.⁴²¹

Kâfir, bu mükellefiyetleri yerine getirme meziyetlerini yitirmiş, bedenini, malını ve güvenini emanet olduğunu unutmuştur. Mümin ise takva ve diğer kâmlık inancının maddi ve manevi faydasına iman etmiştir. İslam, tarih boyunca bütün toplumlarda

⁴¹⁹ Bkz. En’am 6/4.

⁴²⁰ İbn Kesir, a.g.e. V, 2760.

⁴²¹ İbn Kesir, a.g.e. V, 2761.

görülen bu tutarsızlık üzerinde ilk günden itibaren durmuş, imanî ve ahlaki arınmayı hedeflemiştir.

“Allah’ın size rızık (lütuf ve ikram) olarak verdiklerinden” ifadesinde birkaç incelik vardır:

- a. Allah’ın verdiği imkanları, rızıkları kullarından sakınmak cimriliktir.
- b. Fakirlik korkusuyla infakı terk etmek doğru değildir. Çünkü malın şükrü onu vermektir.
- c. *مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ* “Allah’ın size verdiği rızıktan” ifadesi, rızkın tamamının değil, bir kısmının harcanması bile yeterli olacaktır.⁴²²

Yoksullara yardıma ve paylaşmaya davet edilen kâfirler: “Allah’ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?” diyerek, Rahmanın emrine kibir ve alaycı bir üslupla cevap verdiler.

İnfakın keyfiyetini anlamayan müşrikler, müminleri de bu inançlarından dolayı sapıklıkla itham etmişlerdir. Sahip oldukları malın, muhtaçlara verilmesini müminlere tavsiye eden: “Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz, Allah’ın fakirleştirdiği kimseleri doyurmamızı istiyorsunuz.” cümlesiyle cevap vermişlerdir.

Böylece yürüttükleri yanlış mantıkla müminleri susturduklarını düşünmüşlerdir.

Müşriklerin rızık konusundaki anlayışları yanlış ve hatalıdır. Çünkü Allah’ın hikmeti, rızıkların farklı olmasını gerektirir.⁴²³

“Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.” sözünü kimler söylemiştir:

- a. Taberî: Allah, kafirlerin: “Allah’ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?” itirazlarına karşılık olarak söylemiştir.
- b. İbn Abbas: Bir grup zındığın müminlere söylediği bir söz olabilir..
- c. Müşrikler, müminlere söylemiştir. “Sizler hem bizden mal istiyorsunuz, hem de Muhammed’e uyuyorsunuz.” demişlerdir.
- d. Müslümanların, itirazlarından dolayı kafirlere söyledikleri bir sözdür.
- e. Hz. Ebu Bekir (r.a)’ın yoksullara yardım ettiğini gören Ebu Cehil’in söylediği bir sözdür.
- f. Hasan-ı Basrî: Yahudiler söylemiştir.

⁴²² Ebu’s-Suûd, a.g.e. VII, 170.

⁴²³ Bkz. Şûrâ 42/27; Leyl 92/5-10.

g. İbn Kesir: Bunun kâfirlerin müminlere söylediği bir söz olduğunu söylemekle birlikte, Taberî'nin görüşünün üzerinde de düşünülmesi gerektiğini belirtir.⁴²⁴ Konunun bütünlüğü ve kâfirlerin bir sonraki ayette meydan okumalarına bakılırsa bu sözün onlar tarafından söylenmiş olması daha uygundur.

Bu ayet, İbn Abbas ve Katâde'den gelen bir rivayete göre Medine'de bir grup münafık hakkında nâzil olduğu nakledilmiştir.⁴²⁵ Fakat Mekke müşriklerinin, Müslüman olan kölelere, yoksullara ya da bütün yoksullara yardım etmeyi kesmeleri üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından yoksullara yardım etmeye çağrılmaları üzerine nazil olduğu rivayet edilir.⁴²⁶

Mülkün sahibi Allah'tır, mülkü dilediğine verir, onunla kulu imtihan eder. Müşrikler kendilerini hakiki mal sahibi kabul ettiklerinden dolayı nankörlük gösterip cimrilik ettiler. Bu özellikler sadece geçmişteki müşriklere özgü değildir; aksine iman karakterini yitirip insanlara karşı haksız ve acımasız davranan herkese şâmindir. İnfakın ibadet olduğunu kabul etmemek ve alaycı bir tavırla müminleri sapıklıkla itham etmek, iman ve ahlak yoksunu inkârcıların hayat felsefesidir.

İslam, insanı küfrün kaynağı olan cimriliğin pençesinden kurtarmayı hedefler, hayatın yaşanabilir olması için de insana şefkat ve merhametin kaynağı olan infakı telkin eder.

Kâfirler tevhide iman etmedikleri gibi, O'na tazimde de bulunmazlar. Çünkü onlar: “yoksullara infak edin” tavsiyesini de sapıklık saymışlardır.

3.3.6.Kâfirlerin Kıyameti Temenni Etmeleri ve O'nun Ansızın Meydana Gelmesi (ayet 48- 50)

3.3.6.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٤٨) مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهَمُّ يَخِصِّمُونَ (٤٩) فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ (٥٠)

⁴²⁴ Bkz. İbn Kesir, a.g.e. V, 2761; Kurtubî, a.g.e. VIII, 26; Zemahşerî, a.g.e. V, 181; İbn Atiyye, a.g.e. IV, 456; İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII, 24.

⁴²⁵ Âlûsî, a.g.e. XXII, 209.

⁴²⁶ İbn Atiyye, a.g.e. IV, 456.

“Onlar: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir? derler. (48) Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar. (49) İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler. (50)”

3.3.6.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

الْوَعْدُ “*Va'd*” kelimesi, hayır, şer, fayda ve zarar için kullanılır. “*Vaad*” kelimesi, hayır için kullanılırken, “*vaîd*” ise özel olarak şer için kullanılır.⁴²⁷

يَخْصِمُونَ “*Yehissimûn*” kelimesi, etrafında olup bitenlerden habersiz bir şekilde aralarında, işlerini tartışır, demektir.⁴²⁸

تَوْصِيَةٌ “*Tavsiye*” kelimesi, başkasına yapacaklarını daha önceden öğüt yollu bildirme ve öğüt verme anlamlarındadır.⁴²⁹

3.3.6.3. Ayetlerin Tefsiri

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ “Onlar: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir? derler.” (48)

Müşrikler kibirli ve alaycı bir tavırla, kıyametin kopmasını da uzak bir ihtimal olarak görerek; Allah’a ve ahiret gününe iman etmeye ve cimrilikten vazgeçmeye çağıran Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ve müminlere hitaben: “Bize vaad ettiğiniz kıyamet ve öldükten sonra dirilmenin ne zaman olacağını söyleyin?” diyorlardı.⁴³⁰

Müşriklerin tevhid ve risalet dışında inkâr ettikleri bir mesele de ahiret inancıdır. “*Vaad ne zaman*” sorusundan maksat kıyametin vaktini öğrenmek değildir. Şayet onlara kıyamet “*falan gün, falan saat*” denseydi onların şüpheleri son bulmayacaktır. Onların amacı alay etmek olduğu için, onlara şöyle cevap verilmiştir. Sizler inkâr ettiniz diye kıyamet saati iptal olmaz, o muhakkak gelecek ve sizler o günle karşılaşacaksınız.⁴³¹

⁴²⁷ El-Herevî, a.g.e. VII, 2016.

⁴²⁸ El-Herevî, a.g.e. II, 561, Rağıb el-İsfahânî, a.g.e. s. 284. Sâbûnî, a.g.e. III, 13.

⁴²⁹ Rağıb el-İsfahânî, a.g.e. s. 873.

⁴³⁰ İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII, 34.

⁴³¹ Bursevî, a.g.e. XVI, 357.

Müşriklerin bu taleplerinin bir soru olarak Kur'an'da zikredilmesi, müminler için de bir teselli niteliğindedir. Bu iddia, müminlerin hidayet üzerinde olduklarının delilidir. Çünkü kâfirleri cezalandırmak Allah için güç bir iş değildir. Onları helak etmek için bir sayha bile yeterlidir. Fakat Allah, müşriklere şirk koştuktan vazgeçip, pişman olmaları için mühlet vermektedir.

Kâfirlerin kıyametin derhal kopmasını istemeleri, ilahi adaleti yalanlamak ve ahireti inkâr etmek anlamındadır. Bu ise müşriklerin genel karakteridir.⁴³²

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ “Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar.” (49)

Bu ayet, müşriklerin bir önceki ayette sordukları sorularına bir cevap niteliğinde taşımaktadır.

صَيْحَةً وَاحِدَةً “Korkunç bir ses” anlamındaki “sayha” kelimesinin bu bağlamdaki anlamı, İsrâfil (a.s.)’in sûra (korcu ve dehşet veren) ilk üflemesidir. Bu ses, sûra üfleyiş beklenmedik bir anda gerçekleşecektir. İnsanlar günlük hayatları, koşuşturmaları, çekişmeleri ve meşguliyetleri ile boğuşurken, “o ses” onları ansızın yakalayacak ve bütün canlılar ölecektir. Bu kıyamet üfürüşüdür.⁴³³

Kur'an-ı Kerim kıyametin ansızın geleceğini şöyle izah etmektedir: “Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir anda ansızın yakaladık.⁴³⁴ Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?”⁴³⁵ “Onlar farkında olmadan kıyamet ansızın onları yakalayacaktır.”⁴³⁶

Kıyametin vakti belli değildir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v) çok yakın ve ansızın vuku bulacağını bildiren bazı alametlerini şöyle haber vermiştir:

⁴³² Kur'an'da çokça tekrarlanan “kıyamet ne zaman” sorusu hakkında bkz. Enbiya 21/38; Neml 27/71; Sebe 34/29; mülk 67/25.

⁴³³ Râzi, a.g.e. XIII, 76.

⁴³⁴ Â'raf 7/95.

⁴³⁵ Zuhrûf 43/66.

⁴³⁶ Yusuf 12/107.

“İki kişi, önlerine bir kumaşı açmış, onu satmaya veya dürüp kaldırmaya fırsat bulamadan kıyamet kopar. Bir adam, sıvadığı havuzdan su içmeye fırsat bulamadan kıyamet kopar. Bir adam, keçisinden sağdığı sütü içmeye fırsat bulamadan kıyamet kopar. Bir adam, ağzına doğru kaldırdığı lokmayı ağzına götürmeye fırsat bulamadan kıyamet kopar.”⁴³⁷

Bu ve benzeri haberlerde göstermektedir ki, kıyamet insanların ummadıkları ve beklemedikleri bir anda vuku bulacaktır. Hatta ölümden sonra dirilişin mümkün olmayacağını söyledikleri bir anda kıyamet onları yakalayacaktır. Ayrıca insanlar beklenti içinde olmayacaklar.

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ “İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler.” (50)

İnsan, ölüm anında geride bıraktıklarına vasiyette bulunmak ister. Fakat kıyamet öyle ansızın gelir ki, kişi ne vasiyette bulunma fırsatı bulabilir, ne de birbirlerine tövbe edip günahlardan kaçınmayı tavsiye etme fırsatı bulabilir.

İnsan ölüm anında ailesinin yanında olma, onlara sığınma ve onlara bir mesaj iletme imkânı bulamayacaklar. Çünkü kıyamet ansızın vukubulacaktır. Kimse yerinden kıpırdayamayacaktır. Kendilerinde bir güç görüp kıyameti inkâr edenler, o gün güçlerini yitirecekler. O gün hüküm Allahın’dır.⁴³⁸

Allah, kendilerini kudretli gören müşrikleri kıyametle tehdit etmektedir. Ölüm, ferdin kıyameti olması hasebiyle, ansızın insanı yakalayabilir. İnsan ertelenen yükümlülüklerini, sorumluluklarını ve emellerini yerine getirme fırsatı bulamayabilir. İnsanın Rabbine ve içinde yaşadığı topluma karşı olan hak ve sorumluluklarını daima hatırda tutması lazımdır.

3.3.7. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler

1) İçinde hayat barındıran ölü toprak tevhidin delili olan bir ayettir.

⁴³⁷ Buharî, Rikak, 40.

⁴³⁸ Kurtubî, a.g.e. VIII, 27.

- 2) Ölü toprağın içinde yeşeren bitkiler tevhidin delili olan bir ayettir.
- 3) Ölü toprak içinde su ile hayat bulan, geçimin özü olan taneler tevhidin delili olan bir ayettir.
- 4) Yaratılışın çift olması sünnetullahtır.
- 5) Hurma ve üzüm bahçelerine su ile hayat vermesi ve sizi rızıklandırması Allah'ın varlığının, birliğinin delillerindendir.
- 6) Allah'ın, nimetlerine şükür ve ona kulluk etmek, emirlerine itaat etmekle mümkün olur.
- 7) Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.
- 8) Müminler için Allah'ın kudret ve eserlerini gördükleri halde şirk koşmaya devam eden kâfirlere benzememe ve onların amellerinden uzaklaşma anlamında "sübhanellâh" tavsiyesi vardır.
- 9) Karada, denizlerde ve gökyüzünde insanın hizmetine sunulan vasıtaların yaratılması ve gelecekte yaratılmaya devam edileceği Allah'ın kudretinin ve rahmetinin delilleridir.
- 10) Allah'ın kudretine delalet eden gecede bir ayettir.
- 11) Gece ile gündüzün, aydınlık ile karanlığın peş peşe gelmesi, buna bağlı olarak yılların ve ayların hesabının yapılması; güneşin yörüngesinde kıyamete kadar akması Allah'ın kudretinin delillerindendir.
- 12) "Ayın kurumuş bir hurma sapı gibi incelinceye kadar, her gece bir menzile uğraması Aziz ve Âlim olan Allah'ın ilminin, ulûhiyetinin ve kudretinin delillerindendir.
- 13) Sizi ve nesillerinizi gemilerle taşıması Allah'ın kudretinin ve rahmetinin delillerindendir.
- 14) Allah dilerse sizi denizlerde boğar, fakat O, rahmetinin eseri olarak size belli bir süreye kadar mühlet verir.
- 15) Müşriklere, "Allah'tan sakının" şirk, sapkınlık, inat ve peygamberlere karşı gelen kavimlerin başlarına gelen musibetlerden ders ve ibret alın; gelecek olan ahiret hayatı için hazırlık yapın denildiğinde, onlar bundan yüz çevirirler.
- 16) Müşrikler, kendilerine gelen her ayeti yalanlarlar, haktan yüz çevirirler. Çünkü onlar, Allah'a imanı ve Hz. Peygamber (s.a.v)'i tasdike götüren tefekkür faaliyetini terk etmişlerdir.

- 17) Müşrikler, yaratıcıya ta'zimi, muhtaçlara yardım etmeyi ve insana şefkati red etmişler; mahlûkata karşı merhamet hissini kaybetmişlerdir. “infak edin” çağrısına karşı cimrilik gösteren kimselerdir.
- 18) Müşriklerin, “vaad ettiğiniz kıyamet ne zamanmış?” alaycı, sorularına, bir üfürük kadar ansızın, hemen vuku bulacak diye haber verilmiştir.
- 19) Müşrikler, kıyameti imkânsız ve uzak gördükleri için ve müslümanları zora sokmak için bu soruları sorarlar.
- 20) Kıyamet öyle ansızın vuku bulacak ki, kişi lehine ya da aleyhine bir vasiyette bulunma fırsatı bile bulamayacaktır.
- 21) Nimetin şükrünü eda etmeyen inkârcılar tehdit edilmektedir. Müminler şükre davet edilmektedir.
- 22) Bu ayetlerde, kalbe ve akla yönelik hatırlatma, öğüt verme, kanıt getirme hedef alınmıştır.
- 23) Bu ayetler, insanın bakışını birer ayet olan kâinattaki nizama, ince hesaba çevirmektedir. Allah, insanın hizmeti için yarattığı kevnî ayetlerini tefekkür etmemizi ve onlardan ibret almamızı emretmektedir.
- 24) Kâfirlerin, alaycı bir tavırla kıyametin hemen kopması hususundaki isteklerine, susturucu bir cevap olan, onun göz kırpması kadar çabuk ve ansızın geleceği cevabı verilmektedir.
- 25) İnsanlar dünya işleri konusunda çekişirken, İsrâfil (a.s)’ın ansızın sûra üflemesiyle bütün canlılar oldukları yerde ölecekler. Vasiyette bulunma imkanları bile olmayacaktır. Bu öldürücü bir üflemedir.

3.4.SÛRA ÜFLENMESİ, KIYAMET, AHİRET VE BAZI MANZARALAR (ayet 51 -68)

3.4.1.Ayetlerin Bir Önceki Konuyla Münasebetleri:

Önceki ayetlerde anlatılan risâlet ve tevhid delillerinin ardından bu kısımda ise, ahiret konusu anlatılmaktadır. İkinci bölümün sonunda kâfirlerin kıyametin vuku bulmayacağına, yeniden dirilişin mümkün olmadığına dair iddiaları ve onlara verilen cevaplar zikredildikten sonra bu bölümde ise, sûra üflemeyle öldükten sonra

dirilişlerin gerçek olduğunu ve peygamberlerin doğru söylediği delilleri ile açıklanmaktadır.

3.4.2.Yeniden Diriliş ve Ahiret Hayatının Merhaleleri: (ayet 51- 54)

4.4.2.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ (٥١) قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۗ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (٥٢) إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (٥٣) فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٥٤)

“Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler. (51) (İşte o zaman:) Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın vâdettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler! derler. (52) Olan müthiş bir sestem ibarettir. Bunun üzerine onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar. (53) O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız. (54)”

4.4.2.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

الصُّور , “Sûr” kelimesi, boynuz gibi bir şey olup içine üflenir.⁴³⁹

أَجْدَاثِ “Ecdâs” kelimesi, “جَدَثٌ” kelimesinin çoğuludur, kabirler demektir.⁴⁴⁰

يَنسِلُونَ “Yensilûn” kelimesi, koşmaksızın yürümek, yürüyüşünde acele etmek anlamındadır.⁴⁴¹

وَيْلٌ “Veyl” kelimesi, kişinin yaptığı işi çirkin görerek hayıflanması, kendini kınaması anlamındadır. Yazıklar olsun anlamındadır.⁴⁴²

بَعَثَ “Ba’s” kelimesi, bir şeyi tahrik edip harekete geçirmek, diriltmektir.⁴⁴³

رَقَدَ “Rekkade” kelimesi, uyudu, uyumaktadır. Bu fiilinden gelen مَرَقَدٌ “Merkad” kelimesi, “uykumuzdan bizi kim uyandırdı?” manasında mastar olur, ya da “uyuduğumuz yerden bizi kim uyandırdı?” manasında ismi mekân olur.⁴⁴⁴

شُغِلَ “Şeğele” kelimesi, insanı oyalayan arzı şeylerdir.⁴⁴⁵

⁴³⁹ Rağib el-İsfehânî, a.g.e. s. 498.

⁴⁴⁰ A.e, s. 188; Bursevî, a.g.e. XVI, 364.

⁴⁴¹ Samîn el-Halebî, a.g.e. IV, 199.

⁴⁴² Samîn el-Halebî, a.g.e. IV, 399.

⁴⁴³ Rağib el-İsfehânî, a.g.e. s. 132; Bursevî, a.g.e. XVI, 365.

⁴⁴⁴ Rağib el-İsfehânî, a.g.e. s. 362; Bursevî, a.g.e. XVI, 365.

3.4.2.3. Ayetlerin Tefsiri

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ “Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.” (51)

“Sûr” ifadesi, “Seslenmek, ses çıkarmak, eğlenmek” manasındaki “sevr” (ses çıkarıcı eğri boynuz) demektir. Kelime on ayette sözlük anlamı “üfürmek, üflemek” olan “nefh” kökünden türeyen fillerle kullanılmıştır. Üç yerde kozmik düzenin bozulacağı “kıyamet” anlamında; bir yerde de “nâkur” (boru, boynuz) anlamında kullanılmıştır. Bu son kullanım, ikinci nefhaya, yani yeniden dirilişe temas eder.⁴⁴⁶

Sûr, kıyamet saati geldiğinde, dört büyük melekten biri olan İsrâfil’in üfleyeceği bir araçtır. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ifadesi ile sûr: “*üflenilen bir boynuzdur.*”⁴⁴⁷ Bu konuda farkı görüşler olsa da, cumhur sûr’a üfürüldüğünde sarsıcı bir sayha çıkardığını kabul eder.⁴⁴⁸

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ “Sûra üfürülecek” ifadesinde ki, üfürülüş, diriliş ve mahşer için olacak ikinci üfürüştür. Çünkü birinci üfürüş, bu sûrenin kırk dokuzuncu ayetinde ki “tek bir sayha” ifadesindeki ölüm üfürüşüdür. Bu ikinci üfürüşle de, “*onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler*” yani, diriliş üfürüşüdür. Ölüler kabirlerinden kalkarlar.⁴⁴⁹

Bu ayette işaret edilen ikinci dirilişi, şu iki ayet ayrıntılı olarak anlatmaktadır:

“*Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!*”⁴⁵⁰ “*Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun (varlığının) delillerindendir. Sonra sizi topraktan bir çağırды mı, hemen*

⁴⁴⁵ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 457.

⁴⁴⁶ Bkz. Bebek, Adil, “Sûr” Md, DİA, XXXVII, 533.

⁴⁴⁷ Ebu Dâdûd, Sünet, 22; Tirmizî, Kıyâmet, 9.

⁴⁴⁸ Bkz. Kızmaz, Fedakar, “Sûr” Md, ŞİA, VII, 243.

⁴⁴⁹ Kurtubî, a.g.e. XIII, 28; Neseî, a.g.e. III, 107; Hammâmî, *Yâsîn Suresinin Tefsiri*; (metin ve tercüme; çev: Ali Eren), Yasin Yaynevi, İstanbul, 2011.s. 51.

⁴⁵⁰ Zümer 39/68.

(kabirlerinizden) çıkıverirsiniz.”⁴⁵¹ Bu kanaatte olanlar, iki sûr arasındaki zaman dilimi içinde “iki sur arasında kırk yıl vardır.”⁴⁵² hadisini de delil olarak getirirler. Bazı âlimler de, “Gün gelecek Sûr'a üflenecek, o gün, Allah'ın diledikleri müstesna göklerde ve yerde bulunanların hepsi dehşete kapılacak. Hepsi boyunları bükük olarak O'na gelirler.”⁴⁵³ ayetini delil getirerek bu iki üfürmeden önce sûr'a bir kez daha üfürüleceğini, yani sûra üç kez üfürüleceği kanaatine sahiptirler.

Sûr'a üflemenin üç defa vuku bulacağı kanaatine sahip alimlerden olan İbni Kesir, sûr'a üflemenin üç defa vuku bulacağını şöyle izah eder:

- a. Nefhatü'l-feza' (korkutan bir ses): Bu üfürüşle korku ve dehşetten bütün canlılar sarsılacaklardır.
- b. Nefhatü's-saik (öldüren ses): Bu üfürüşle canlıların canlı bir organizma halinde birleşik olan hücrelerinin dağılmasını sağlar. Yani korku ve dehşetten bütün canlılar ölür.
- c. Nefhatü'l-kıyame (diriliş üflemesi): Bu üfürüşte dağınık haldeki zerrelere yeniden birleşmesini sağlar. Yani bütün ölümlerin ruhları bedenlerine girerek yeniden dirileceklerdir.⁴⁵⁴

Tercih edilen görüşe göre, sûra üfleme iki sefer olacaktır. Birincisi ölüm üfürüşü, ikincisi de kabirden kalkış olacaktır. Ayette “Rab” ifadesinin kullanılması, insanın iyilik gördüğü veli-nimeti olan rabbinin huzuruna nankörlük ve isyanla çıkışının mizahi bir anlatımıdır. Suçlu insan, böyle bir durumda ağır ağır hareket etmesine rağmen bu ayette, müfâcee (süpriz) için olan izâ'nın getirilmesi, insanların ansızın kabirlerinden kalkarak koşarak, boyun eğerek Rablerinin huzurna çıkışı anlatır.⁴⁵⁵ Ayette *إِلَىٰ رَبِّهِمْ* (Rablerine) ifadesi, hesapları için Rablerine koşarcasına yürürler demektir.⁴⁵⁶ Bu, o gün işlerin çok süratli olması ve insan iradesinin olmayacağına; sadece Allah'ın iradesinin gerçekleşeceğine işarettir. Dağılan, toz zerreciklerine dönen kemiklerin yaratılması, ayağa kalkması ve koşacak hale getirilmesi ansızın olacaktır.

⁴⁵¹ Fâtır 30/25.

⁴⁵² Müslim, Fiten, 141; Ebu Dâdud, Sünnet, 22; Tirmizî, Kıyâmet, 9.

⁴⁵³ Neml 27/87.

⁴⁵⁴ Havva, a.g.e. XII, 3645; Hatip, a.g.e. s. 332.

⁴⁵⁵ Râzî, a.g.e. XIII, 78.

⁴⁵⁶ El-Meydanî, a.g.e. VI, 152.

Allah (c.c.) bu hakikati başka bir ayette şöyle beyan ediyor: “*O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, kabirlerinden koşarak çıkarlar. Gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde. İşte bu, onların tehdit edile geldikleri gündür!*”⁴⁵⁷

Ahret hayatının ilk merhalesi olan kıyamet, insanların hesap vermek için yeniden dirilerek kabirlerinden kalmalarıyla başlar.⁴⁵⁸

Allah inancından sonra İslam’ın ikinci temel inancı olan ahret hayatının ilk aşamasını oluşturan kıyamet, Kur’an’da çeşitli ifadelerle zikredilmektedir.

Kur’an, “*O, kıyamet saati mutlaka gelecektir.*”⁴⁵⁹ “*Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur.*”⁴⁶⁰ “*Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir.*” “*Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir.*”⁴⁶¹ “*Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah’ın katındadır.*”⁴⁶² gibi ayetlerle bu zamanın hiç kimse tarafından bilinmeyeceğini belirttikten sonra, kıyamet hakkında sorulan sorulara şöyle cevap vermiştir: “*Sana kıyametin, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz.*”⁴⁶³ “*Sana kıyameti sorarlar: Gelip çatması ne zamandır? (derler.) Sen onu nereden bilip bildireceksin! Onun nihaî ilmi yalnız Rabbine aittir.*”⁴⁶⁴ Cibril hadisi olarak bilinen meşhur hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v) Cebrail’in bu konudaki sorusuna “*sorulan sorandan daha bilgili değildir.*”⁴⁶⁵ diye cevap vererek kendisinin de kıyametin vakti hakkında bilgi sahibi olmadığını açıklamıştır.

Kur’an, kıyametin oluş biçimini ayrıntılı ve ürperten bir manzara halinde sunmaktadır: “*Kıyamet günü ne zamanmış? diye sorar. İşte, göz kamaştığı, Ay tutulduğu, Güneşle ay bir araya getirildiği zaman! O gün insan, "Kaçacak yer*

⁴⁵⁷ Mearic 70/43-44.

⁴⁵⁸ Demirci, Muhsin, **Kur’an’ın Ana Konuları**, s. 292.

⁴⁵⁹ Hicr 15/85.

⁴⁶⁰ Hac 22/7.

⁴⁶¹ Nahl 16/77.

⁴⁶² Lokman 31/34.

⁴⁶³ Â’raf 7/187.

⁴⁶⁴ Nâziât 79/42-44.

⁴⁶⁵ Buhârî, İman, 37.

neresi!" diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur."⁴⁶⁶

Kur'an, muhataplarına kıyamet sahnelerini adeta yaşatırcasına canlı tasvirler gibi nakletmektedir: *"Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi bakışları perişan (utançtan yere bakar) bir halde kabirlerden çıkarlar. Davetçiye koşarlarken o esnada kâfirler: Bu, çok çetin bir gündür! derler."*⁴⁶⁷

Kur'an, yeniden diriliş, haşır, hesap, amel defterlerinin verilmesi, cennet, cehennem ve ahiret hayatının bütün merhalelerini ibret verici bir üslupla anlatır.⁴⁶⁸

Dünya hayatının mukabili olan ahiret, ölümle başlayan bir hayattır. Ahiret hayatı iki aşamadan ibarettir. Birincisi, ölümle başlayıp ba's/dirilişe kadar devam eden berzah/kabir hayatı, diğeri de dirilişten sonsuza kadar devam eden ebedi hayattır. Ahiret inancı, semavî dinlerin ortaklaşa kabul ettiği bir iman ilkesidir.⁴⁶⁹

Ahiret, Arapça bir kelime olup sözlükte "öbür dünya, öteki dünya,"⁴⁷⁰ evvelin mukabili ve "son" manasındaki âhirin müennesi olup Kur'an'da 110 yerde geçer.⁴⁷¹

Ahretin varlığı aklen mümkün olup; naklen sabit ve gerçektir. Kur'anda kâinattaki bu düzenin bozulacağı, ölümlerin mutlaka dirileceği, onu inkar eden kafirlerin mutlaka hesaba çekileceği haber verilmektedir.⁴⁷²

Ahiret inancı hem Mekkî hem de Medenî ayetlerde sık sık tekrarlanmaktadır. Bunun nedeni ahiretin önemini vurgulamaktır.⁴⁷³

Kur'an, insanı ebedi olan ahiret hayatını kazanmaya davet etmektedir. *"Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği*

⁴⁶⁶ Kıyame 79/6-12; Kıyamet sahneleri için bkz. Hac 22/2; Meâric 70/8-10; Tekvir 81/1-13.

⁴⁶⁷ Kamer 54/7-8; Bkz: Abese 80/33-37; Furkân 25/25.

⁴⁶⁸ Bkz. Özalp, **a.g.e.** IV, 340-341.

⁴⁶⁹ Sülün, **a.g.e.**, s. 263.

⁴⁷⁰ Sarı, Mevlüt, **El-Mevarîd**, Bahar Yayınları, İstanbul, 1984, s.17.

⁴⁷¹ Topaloğlu, Bekir, "Ahiret" Md, **DİA**. İstanbul, 1984, I, 534.

⁴⁷² Bkz. Vâkı'a 56/61-62; İbrâhîm 14/49; Zümer 39/69; Mülk 67/2.

⁴⁷³ Demirci, Muhsin, **Kur'an'ın Ana Konuları**, İFAV, İstanbul, 2008. s. 291.

*cehenneme sokarız. Kim de ahreti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, iste bunların çalışmaları makbuldür.*⁴⁷⁴

“قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (İşte o zaman:) Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın vâdettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler! derler.” (52)

Lügatte, birini kaldırıp harekete geçirmek, uykudan uyandırmak, diriltmek gibi anlamlara gelen ba's; kıyametin kopmasından sonra Allah tarafından ölülerin diriltilmesi anlamındadır.⁴⁷⁵ Sûra üfürülüp insanlar dirilip hızla mahşere doğru giderken, inkârcılar neye uğradıklarına şaşırarak olanlar hakkında soru sormaya başlayacaklar ve derin bir pişmanlık içinde Allah'ın vaad ettiği ve peygamberlerinde dünyada iken haber verdiği gerçeğin doğruluğunu itiraf edeceklerdir.

Kur'an'da sûr'a birinci üfürüşle, Allah'ın diledikleri müstesna bütün canlılar öleceklerdir. Sûr'a ikinci kez üflenince de, ba's hadisesi gerçekleşecek ve ölmüş bütün yaratıklar dirilecektir.⁴⁷⁶ Dirilen her canlı belli bir hedefe doğru koşarcasına⁴⁷⁷ Rablerinin huzuruna çıkacaktır.⁴⁷⁸

وَيْلٌ “veyl” azap ve ceza için kullanılan bir hayıflanma olup, üzüntü, helak ve azaptaki sıkıntı anlamındadır.⁴⁷⁹ “Vay başımıza gelenlere!, yazıklar olsun bize! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?” demekle pişmanlıklarını dile getirirler. Ahiret pişman olup iman etme yeri değildir, hesap ve ceza yeridir. Artık o gün pişmanlık sahibine fayda vermez.⁴⁸⁰

مَرْقَدٌ “Merkad” kelimesi, ismi mekan olarak kabul edildiğinde “uyuduğumuz yerden bizi kim uyandırdı?” demektir. Ya da masdar olarak kabul edildiğinde, “uykumuzdan

⁴⁷⁴ İsrâ 17/18-19.

⁴⁷⁵ Bkz. Yavuz, Yusuf Şevki, “Ba's” Md, **DİA**, İstanbul, 1984, V, 98-101; Demirci, **a.g.e.** s. 292.

⁴⁷⁶ Bkz. Zümer 39/68.

⁴⁷⁷ Bkz. Mearic 70/43.

⁴⁷⁸ Bkz. Yâsîn 36/51.

⁴⁷⁹ Bursevî, **a.g.e.** XVI, 365; el-Meydanî, **a.g.e.** VI, 154.

⁴⁸⁰ Mehmet Vehbi, **a.g.e.** XII, 4661.

bizi kim uyandırdı?” burada ölüm, uykuya, uyku da, kabir, istirahat⁴⁸¹ yerine benzetilmektedir.

Bu ayet, kâfirlerin kabirde azap çekmediği anlamına gelmez. Bunun izahı şöyle yapılmaktadır:

a. Kabirde çektikleri azap, kabirden kalkış ve mahşere sevk edilişe kıyasla bir uyku gibidir. “*Kıyametin koptuğu gün, günahkârlar, (dünyada) bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. İşte onlar, (haktan) böyle döndürülüyorlardı.*”⁴⁸²

b. Dirilişten hemen önce, azapları geçici olarak kaldırılır ve bir çeşit uyku uyurlar. Kaldırıldıkları uyku işte budur.⁴⁸³ Kur'an, diriliş gerçeğindeki bu endişeyi amellerin karşılığını öğrenme⁴⁸⁴ telaşının sardığı bu “Yevmü'l-ba's”⁴⁸⁵ ve “Yevmü'l-hurûc”⁴⁸⁶ olarak isimlendirir.⁴⁸⁷

c. Kabirlerinden kalkarken akılları öyle karışmış ki kendilerini uykuda zannediyorlar.⁴⁸⁸

“İşte bu, Rahmân'ın vaad ettiğiğidir.” ifadesinin kim tarafından söylenmiş olduğu konusunda şu görüşler vardır:

a. Bu müminlerin sözüdür. Kâfirlerin “*Bizi kabirlerimizden kim kaldırdı*” sorusuna verilen cevaptır. (Mücahid ve Katade'ye göre böyledir.)

b. Bu meleklerin kâfirlere verdiği cevaptır. (Hasan-ı Basrî). İbni Kesîr bu iki görüşü zikrettikten sonra, aralarında bir ayrılık yoktur. Bu ikisi bir arada mütalaa edilebilir, kanaatini belirtir. Fakat daha doğru olanın ilk görüş olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁹ Çünkü kâfirler: “*Eyvah bize! Bu ceza günüdür, İşte bu; yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür, derler.*”⁴⁹⁰ ayeti bu görüşün delidir.

⁴⁸¹ Kurtubî, **a.g.e.** XIII, 29. (Übey b. Ka'b'ın kıratında böyledir.); Bursevî, **a.g.e.** XVI, 365.

⁴⁸² Rûm, 30/55.

⁴⁸³ İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2762.

⁴⁸⁴ Bkz. Nahl 16/38-39; Teğâbun 64/7.

⁴⁸⁵ Bkz. Rum 30/56.

⁴⁸⁶ Bkz. Kâf 50/742.

⁴⁸⁷ Bkz: Yavuz, **a.g.e.** V, 98-101.

⁴⁸⁸ Ebu's-Suûd, **a.g.e.** VII, 171.

⁴⁸⁹ İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2762.

⁴⁹⁰ Saffât, 37/20-21.

c. Bu kafirlerin sözüdür. Dünya iken peygamberlerin söylediklerini hatırlayıp birbirlerine söyledikleri sözdür. (İbni Zeyd). Bu sözün ilk kısmının kafirlere ikinci kısmının ise müminlere ya da meleklerle ait olma ihtimalide mevcuttur.⁴⁹¹

Bu ayette, “*Merkad*” kelimesiyle, kabir hayatına işaret edilmektedir. Kabir, ölümden sonra yeniden dirilişe kadar geçen süre için insan bedeninin defnedildiği yer, demektir. Bedenin kabirde haşire kadar geçirdiği bu süreye kabir hayatı denilir. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki geçiş dönemini ifade ettiği için kabir hayatına “berzah” alemi de denir. İki şey arasındaki engel, mana anlamına gelen berzah kelimesi, terim olarak ise, ölüm anında başlayıp kıyamete kadar süren dönem ve bu döneme ait haller, demektir.⁴⁹²

Kabir hayatı da diğer gaybî konular gibi mahiyeti hakkında nas bulunması gereken konulardandır. Kur'an'da kabir hayatının varlığına ve mahiyetine açıkça delalet eden bir ayet yoktur. Fakat bu konuda bazı ayetlerin⁴⁹³ yorumlanması ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’den rivayet edilen hadislerin delaleti sayesinde kabir hayatının mahiyeti hakkında⁴⁹⁴ bilgi sahibi olabiliyoruz.

“*إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ*” “Olan müthiş bir sestem ibarettir. Bunun üzerine onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar.” (53)

Onların öldükten sonra dirilmeleri, sadece bir sayhadan ibarettir. İsrâfil’in üfürmesi ile hepsi Allah’ın huzurunda toplanacaklardır.

Bir topluluğu bulunduğu yerden zor kullanarak çıkarıp bir meydana toplamak anlamına gelen haşir; kıyamet gününde diriltilecek olan mükelleflerin hesaba çekilmek üzere bir araya toplanması demektir.

⁴⁹¹ İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII, 24.

⁴⁹² Demirci, Muhsin, **Kur'an'ın Ana konuları**, s. 295; Bkz. Rağib el-İsfehânî, a.g.e. s. 43.

⁴⁹³ Bkz. Bakara 2/28; Mümin 40/11, 46; Nuh 71/25; Tevbe 9/101.

⁴⁹⁴ Bkz. Buharî, Cenâiz, 88; Müslim, Cennet, 7; Tirmizî, Cenâiz, 70; İbn Mâce, Zühd, 32.

Toplanılacak yere “mahşer ve arasat” denir. Haşir, kıyamet halleri arasında ba’stan sonra ikinci merhaleyi oluştur ve “hesap görüldükten sonra cennet veya cehenneme sevk edilip dağıtılmak” anlamındaki neşirin karşıtıdır.⁴⁹⁵

Bütün gerçek bir tek çığılıktan ibarettir. *وَاحِدَةً* (tek) kelimesi, onların helaki için bir tek sayhanın yeterli olduğuna delildir. Nasıl insanların helâkine bir tek “sayha” çığılık sesi yetmişse, dirilmeleri de bir tek “sayha” çığılık ile olur ve onların tümü kendilerini Allah’ın huzurunda bulur.⁴⁹⁶

Bir ses, boruya üfürülen nefes, ani bir felaket, ani bir ölüm, vasiyete fırsat vermeyecek kadar hızlı ve ansızın olacak kıyamet, Kur’an’da şöyle haber veriyor: *“Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir.”*⁴⁹⁷ *O, sadece bir tek sayhadır. O zaman onların hepsi bir düzlüğe toplanacaklardır.*⁴⁹⁸

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْرَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ “O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız.” (54)

O, kıyamet günü kâfirler kendileri için hazırlanan azabı gördüklerin de, onlara şöyle denilir: Bu gün iyi veya kötü, hiçbir kimse (nefis, ruh) sevabı azaltılarak ya da günahı çoğaltılarak, en ufak bir haksızlığa, zulme uğratılamaz.⁴⁹⁹ Sadece yaptıklarınızın karşılıklarını alacaksınız. Bu gün, Allah’ın adaletinin tecelli edeceği gündür.

Allah, o gün insanın amellerinin karşılığını alacağını haber vermektedir: *“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.”*⁵⁰⁰ *“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”*⁵⁰¹

⁴⁹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, X, 882.

⁴⁹⁶ El-Meydanî, *a.g.e.* VI, 148.

⁴⁹⁷ Nahl 17/77.

⁴⁹⁸ Nâziat 79/13-14.

⁴⁹⁹ Bursevî, *a.g.e.* XVI, 368.

⁵⁰⁰ Enbiyâ 21/47.

⁵⁰¹ Zilzâl 99/7-8.

Bu hitap müminlere değil de, suçlulara yapılmıştır. Çünkü kâfirler, o gün kötü amellerine üzüleceklerdir. Düşman ilan ettikleri peygamberlerin haklılığına üzüleceklerdir, kaçırdıkları cennet nimetlerine üzüleceklerdir. İnkarcılar, sadece amellerinin karşılığını alacaklardır. Müminlere ise, hem amellerinin karşılıklarını alacaklar, hem de Allah'ın ziyade ihsanına mazhar olacaklar.⁵⁰² Kıyamet ve mahşerle ilgili tablolarda kâfirler için tehdit ve uyarı vardır, müminler içinde sabır, gayret ve teslimiyet ruhu vardır.⁵⁰³

3.4.3.İyilerin Göreceği Karşılık (ayet 55-58)

3.4.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَكَاهُونَ (٥٥) هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكُونَ (٥٦) لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ (٥٧) سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ (٥٨)

“O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler. (55) Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar. (56) Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir. (57) Onlara (çok) merhametli Rabb'in söylediği selam vardır. (58)”

3.4.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

ظلال “Zılâl” kelimesi, gölgelik demektir. “ظل” (gölge) kelimesinin çoğuludur. “zill” kelimesi, izzet, güç ve zenginlik anlamlarında da kullanılır.⁵⁰⁴

أرَائِك “Erike” kelimesi, taht üzerinde bulunan gelin süsü, “erik” ise, taht veya koltuk manasına gelen “erike”nin çoğudur.⁵⁰⁵

مُتَّكُونَ “Müttekiûn” kelimesi, bir yere dayanıp yaslanan kimse demektir.⁵⁰⁶

3.4.3.3.Ayetlerin Tefsiri

⁵⁰² Bkz. Mehmet Vehbi, a.g.e. XII, 4663.

⁵⁰³ Bkz. Zümer 39/68.

⁵⁰⁴ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 535; Bursevî, a.g.e. XVI, 365.

⁵⁰⁵ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 63; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1965, VI, 2945.

⁵⁰⁶ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 167; Bilmen, a.g.e. VI, 2945.

“O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler.” (55) إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ

Cennetliklerin manzarası, kıyamet gününde onlar devamlı huzur ve nimetler içinde safa sürerler. Canları hiç sıkılmaz, meşguliyetleri öyle mühim ki, öyle mutlular ki cehennemliklerin feryatlarını bile düşünmezler.

شُغُلٍ “Şuğül” kelimesi, bir kimseyi ehemmiyetine binaen başka bir şeyle uğraşmaktan alıkoyan hal⁵⁰⁷ olduğuna göre, Allah’ın onlara verdiği mükafatları elde etmiş olmaları sebebiyle, o günün dehşetinden habersiz olarak, gönül hoşnutluğu ile cennet lezzetlerinden istifade dereler. İnkârcılar endişe içindeyken, cennetlikler ise selamet, huzur, bolluk ve nimetler içindedirler. Onların meşguliyetleri “fâkihûn” ifadesi ile pekiştirilmiştir. Yani zevk ve safa duyan nimete gark olan demektir. Meyve anlamına gelen “fâkihe” kelimesi de bolluğu ifade eder.⁵⁰⁸ mükaddimûn ulema “fâkihûn” kelimesini şöyle analmışlar: Hasan Basrî, mutludurlar; İbn Abbas, sevinçlidirler; Mücahid, hayretler içindedirler; Süddiy, faydalanmaktadırlar. Manaların yakın olması nimetten tam istifade ettiklerinin işareti kabilindedir.⁵⁰⁹

Bu ayet, cennet nimetlerinin insan hayalinin ve idrakinin çok üstünde olduğunu, bu nimetlerin verdiği sevinç, huzur, mutluluk ve meşguliyetin yüceliği mümini öyle saracaktır ki, hiçbir olumsuzluk onu bu uğraştan alıkoyamayacaktır.

Ayetteki bu ifade biçimi, müminlerin mahşer meydanında bekletilmeden kolay bir yargılama ve Allah’ın rahmeti ile cennete sevk edilebileceklerinin bir işareti olabilir.⁵¹⁰

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَاكِ مُمْكُونٍ “Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar.” (56)

⁵⁰⁷ Bilmen, a.g.e. VI, 2944.

⁵⁰⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 81.

⁵⁰⁹ Kurtubî, a.g.e. XIII, 31.

⁵¹⁰ Cennetliklerin kavuşacakları nimetler için bkz. Tur 52/17-18.

Cennetlikler ve eşleri, serin gölgeliklerde, sıcağın ve soğğun sıkıntısını çekmeden, kumaşlarla süslenmiş, koltuklara yaslanarak otururlar. Onlar nimetleri yakınları ile de paylaşacaklardır.⁵¹¹

Ayette, müminlere büyük bir teşvik vardır. Çünkü Kur'an'ın ilk muhatapları olan Arap toplumunun en yüksek haz ve zevklerden biri de güneşin kızgınlığından uzak, serin gölgelerde kurulu çadırlarda, tahtlar üstünde eşleriyle birlikte safa sürmektir.⁵¹²

Bu ayet, cennette insana verilen nimetler arasında paylaşma sevinci ve güzel mesken hazzının da verildiğine işaretir.

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ “Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir.” (57)

Cennette onlar için hazırlanmış her türden bol meyveler vardır. Canlarının çektiği her şey onlar için hazırdır. Bu insanın emek ve enerji harcamadan, dilediği nimetleri elde edebilme kudretine kavuşacağı anlamına da gelebilir.

Cennete girmek için salih amel sahibi olmak lazımdır, buda dünyada sabır ve gayret anlamına gelir. Ayette nimetin meyve olarak isimlendirilmesi de, zevkten daha ziyade, dünyadaki çalışmanın meyvesine işaret olabilir.⁵¹³

لَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ifadesinde, “istememesi ve talep edilmesi yerinde olan ve uygun düşen her şey” anlamındadır. Bu da “istenebilecek her şey, istenmeden önce onlar için hazırdır” demektir.⁵¹⁴ Bu ifade müminler için teşvik mahiyetindedir.

Dünya için hayal olan bu tablo, cennetin gerçek manzarasıdır. Çünkü “*Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır.*”⁵¹⁵

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ “Onlara (son derce) merhametli Rabb'in söylediği selam vardır.” (58)

⁵¹¹ Cennet ehline verilecek nimetler için bkz. İnsan 76/23; Mürselât 77/41; Nisa 4/57; Rad 13/23; Mümin 40/8; Zuhuf 43/68-70; Vakıa 56/28-30.

⁵¹² Hatip, Abdulaziz, **Kur'an'dan Hayata (Altı Sûrenin Tefsiri)**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2012; s. 337.

⁵¹³ Aydüz, a.g.e. s. 131.

⁵¹⁴ Râzî, a.g.e. XIII, 82.

⁵¹⁵ Zuhuf 43/71.

Rahîm olan, yani müminleri rahmetiyle cennete yerleştiren Rablerinden onlara birde sözlü selâm vardır. Selam bir iltifattır, esenliktir. Her türlü nimet ve iyiliğe kavuşmuş olmaktır. Selam, ödüllerin en büyüğüdür, Allah'ın onları her türlü nimete mazhar kılması ve her türlü maddi ve manevi sıkıntıdan emin kılmasıdır.

Bu selam, Allah'ın birliğine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahirete iman eden ve salih amelle Rablerinin hoşnutluğunu kazanan müminleredir. **سَلَامٌ** kelimesinin nekre ve merfu olması, selamın yüceliğine ve devamlılığına işarettir. Allah'ın cennette müminleri yüceltmek için melekler vasıtasıyla veya vasıtasız olarak selamlamasıdır.⁵¹⁶ Onlara şöyle hitap edilecek: *“Size selâm olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin.”*⁵¹⁷ *Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya.*⁵¹⁸ Bu cennetliklerin en büyük arzuları ve temennileridir.

*“Sabretmenize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir!”*⁵¹⁹

Bu dört ayette cennetliklerin mükâfatları küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. İşte, Kur'an iman edenlere dünya hayatının karşılığında cennette aklın hayal edemediği, gözün görmediği sayısız nimet verecektir.⁵²⁰

Bir hadisi şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) buyurmuşlar ki: *“Cennet ehli nimetleri içinde zevke ererlerken kendilerine bir nur parıldar, başlarını kaldırıp bakarlar ki üzerlerinden Rab, kendilerini cemalinin şerefi ile şereflendirmiş. “Ey cennet ehli! Selam üzerinize olsun.”*⁵²¹ İşte, **سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ** ilahi sözü budur. Bunun üzerine onlara nazar buyrulur. Onlar da ona bakarlar ve baktıkları müddetçe diğer nimetlerden hiçbir şeye iltifat etmezler.⁵²²

3.4.4. Şeytan'a Uyan Günahkârların Cehenneme Atılmaları (59-64)

⁵¹⁶ El-Meydanî, **a.g.e.** VI, 162.

⁵¹⁷ Nahl 16/32.

⁵¹⁸ Zümer 39/73.

⁵¹⁹ Ra'd 13/24.

⁵²⁰ Cennette ki bazı nimetler için bkz. Tûr 52/23; Hicr 15/46; Mürselât 77/43; Zuhuf 43/71; Vâkıa 57/22; Yûnus 10/10.

⁵²¹ İbn Mâce, Mukaddime, 13.

⁵²² Yazır, **a.g.e.** VI, 422-423.

3.4.4.1. Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَأَمَّا زُوا الْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ (٥٩) أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (٦٠) وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦١) وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ (٦٢) هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ (٦٣) إِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (٦٤)

“Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!» (59) «Ey Âdem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır» demedim mi? (60) «Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur» demedim mi? (61) Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâla akıl erdiremiyor musunuz? (62) İşte, bu size vâdedilen cehennemdir. (63) İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin! (64)”

3.4.4.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

وَأَمَّا زُوا kelimesi, birbirine benzeyen şeyleri bir birinden ayırmak, anlamak anlamındaki “*temyiz*” kelimesi, “*امتاز*” ayrıldı, bir kenara çekildi anlamında da kullanılır.⁵²³

وَالْمُجْرِمُونَ “*Mücrim*” kelimesi, suçlu, günahkar kişi demektir.⁵²⁴

جِبَلًا “*Cibillen*” kelimesi, “*Cibillet*” kelimesinin çoğulu olup, çok sayıda halk, mahlukat demektir. Dağın büyüklüğü tasavvur edilip dağa benzetilerek büyük ve kalabalık topluluğa da “*cibillet*” denir.⁵²⁵

جَهَنَّمَ “*Cehennem*” kelimesi, Allah’ın kızartılmış ateşinin adıdır. Aslı Farsça olup, “*Cihnam*” kelimesinden gelmektedir.⁵²⁶

3.4.4.3. Ayetlerin Tefsiri

وَأَمَّا زُوا الْيَوْمِ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ “Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!” (59)

“Ayrılın” ifadesindeki incelik, bu gün iyi ile kötünün bir birinden ayrılacağı, suçlunun masumdan ayrılacağı hüküm günüdür. Bu ayrılma emri, mahşer zamanında insanların mümin ve kâfir, muhlis ve münafığın karışık olacağına delalet eder.

⁵²³ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 783.

⁵²⁴ A.e. s. 192.

⁵²⁵ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 186; Bursevî, a.g.e. XVI, 338.

⁵²⁶ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 209.

Kıyamet, hüküm ve ceza/karşılık günüdür. Ey mücrimler! Dönüp varacağınız yere ayrılın denecektir. İnkârcılar ve diğer dinlerin ve ideolojilerin mensupları da bir birlerinden ayrılacaklardır. Kâinattaki her şey zıttı ile kaimdir. İyi ile kötü, güzel ile çirkin. Kâinatın küçük bir nüvesi olan insanlar, dünyada iyi kötü ayırımı olmadan birlikte yaşıyorlar. Fakat mahşer günü ayırım günüdür. Allah o gün ayrılma emrini verecektir.⁵²⁷

“Bugün”, kıyamet, hüküm ve ceza/karşılık gününde “ey günahkârlar!” dönüp varacağınız yere ayrılın denilmektedir.

O gün, şirk koşanlara hitaben: “Siz ve ortak koştuklarınız yerinizde bekleyin” diyeceğimiz gün artık onların aralarını tamamen ayırmışızdır. İlahi hükmü gerçekleşmiştir. Müminlere söylenen güzel iltifatkâr sözlere karşılık, günahkârlara da suçlayıcı ifadelerle hitap edilecektir. Bu, müminin kafire karşı olan imtiyazına işaretidir. Bu hitap Hz. Muhammed’in risaletini inkâr eden müşrikler için bir tehdittir. Bu hitap müminler için ise müjdedir.

Ayetteki “*ayrılın*” emri üç şekilde tezahür edebilir.

a. Suçlu ve günahkar olan kafirlerin müminlerden ayrılmasıdır. “*İşte o gün (müminlerle inkârcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır.*”⁵²⁸

b. Mümin ile kafir akrabalık yada kabile, soy bağlarından dolayı birlikte olabilirler. O gün sadece iman bağı kalacaktır.

c. Grup, ideoloji gibi topluluklara mensup olmanın getirdiği ilişkiler kesilecek, herkes amelleri ile baş başa kalacaktır. Kimsenin o gün kimseye faydası yoktur.⁵²⁹

Katâde’den nakledildiğine göre bu ayetin manası: “Umduklarınızdan, her hayır ve iyilikten ayrılıp uzaklaşın!” demektir.⁵³⁰

Mahşerde müminlerle kâfirlerin ayrılmasındaki bazı incelikler:

Allah, mahşerde ve yeniden diriliş sırasında müminin yüzünü ak, kâfirin yüzünü siyah kılacaktır. Müminin kitabı sağdan, kâfirin kitabı soldan verilecektir, Müminin mîzanı ağır, kâfirin mîzanı hafif gelecek. Mümin nurlandırılacak, kâfir zulmet içinde

⁵²⁷ Kurtubî, a.g.e. XIII, 32.

⁵²⁸ Rûm 30/14.

⁵²⁹ İbnü’l Cevzî, a.g.e. IV, 30.

⁵³⁰ Râzî, a.g.e. XIII, 84; Kurtubî, a.g.e. XIII, 32.

bırakılacak. Müminin ayağı sıratı sabit kılınacak, kâfirin ayağı sıratı kayacak ve daha diğer hususlara mümini kâfirden ayırmıştır.⁵³¹

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ “Ey Âdem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır, demedim mi?” (60)

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ “sizden söz almadım mı?” ibaresindeki, “ahd” vasiyet, emir anlamında olup, ben resullerin lisnıyla, vasıtasıyla size tebliğ edip, emredip, tavsiye etmedim mi? “şeytana itaat etmeyin” demedim mi? “o sizin apaçık düşmanınızdır” demedim mi? anlamındadır. لَا تَعْبُدُوا “Tapmayın” ifadesinde geçen; لَا edatı nehiy içindir.⁵³²

“Ahd ve vasiyet” hayırlı ve faydalı bir işe önceden teşebbüs etmektir. Size şeytana ibadeti terk etme konusunda and vermedim mi, emretmedim mi? yani size emrettim, demektir.⁵³³

Ayette ifade edilen “ahd/söz alma” şu yollardan biri ile olmuş olabilir:

a. İnsanoğlunun atası Hz. Adem’den alınmış bir ahd olmuş olabilir. Çünkü Allah’ın: “*Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızın, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak onları cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın.*”⁵³⁴ şeytan size de yaptıklarını güzel göstermesin⁵³⁵ denilmektedir.

b. Adem’in çocukları ruhlar aleminde iken onlardan alınan bir ahd olabilir.⁵³⁶

c. Allah’ın insana akledici kuvvet ve doğru yola iletecek selim fitrat verilmesi de “ahd” anlamındadır.⁵³⁷

d. Peygamberler vasıtası ile söz alınmış olabilir. Çünkü Allah’ın: “*Sakin şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.*”⁵³⁸ “*işte bu, benim dosdoğru yolumdur. Artık ona uyun başka yollara uymayın.*”⁵³⁹ emridir ki, tercih edilen görüş

⁵³¹ Bursevî, a.g.e. XVI, 383.

⁵³² Kurtubî, a.g.e. XIII, 32.

⁵³³ İbnü’l Cevzî, a.g.e. IV, 30; Bursevî, a.g.e. XVI, 384.

⁵³⁴ Â’raf 7/27; Taha 20/125.

⁵³⁵ Bkz. Enfal 8/48.

⁵³⁶ Bkz. A’raf 7/172.

⁵³⁷ Mehmet Vehbi, *Hülâsatü’l Beyân fi Tefsiri’l Kur’an*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968, XII, 4667; Hatip, a.g.e. s. 339.

⁵³⁸ Bakara 2/208.

⁵³⁹ En’am 6/153.

budur. Bu ahdin keyfiyeti konusunda ihtilaf edilmiş olsa bile, şeytanın düşmanlığı konusunda ittifak edilmiştir.

Şeytana kulluktan maksat, onun vesvese ve telkinlerine, kışkırtmalarına kulak verip ona itaat etme, Allah'a isyan teşkil eden telkinlerini yerine getirmemektir.⁵⁴⁰ Şeytan'ın insana düşmanlığı, Adem'den beri taşıdığı kıskaçlıktan ileri gelir.⁵⁴¹ Kıskançlığın yol açtığı bu düşmanlığın kıyamete kadar süreceği Allah tarafından bildirilmiş ve ona karşı tedbirli olmamız istenmiştir.

“Şeytan” kelimesi, haktan uzak oldu yahut uzaklaştı anlamına gelen “şetane” fiilinden; ya da yandı, işi bitti, helak oldu “şâta-yeşîtu” fiilinden gelir.⁵⁴² Allah'tan başka şeylere ya da kimselere tanrısal nitelikler yakıştırmadaki akıl dışı davranışın, Allah'a karşı benimsenen nankörce tutum ve davranışların bir sembolü olarak, yaratıcısına baş kaldırmış şeytana tapmakla aynı anlama gelebileceğine işaret ediliyor. Her iki anlam da azgınlığının, kovulma ve uzaklaştırılmasının sebebinin Allah'a izafe eden şeytan için uygundur.⁵⁴³ Şeytan kelimesinin ayetlerde taşıdığı anlamlardan hareketle dinde her azgın ve taşkın şey için de kullanılabilir.⁵⁴⁴ Şeytan, uzak olarak yaratılmadı, fakat o uzaklaştırıldı. Şeytan, “Çık buradan, artık sen kovulmuş ve uzaklaştırılmışsın” hükmünden sonra, Âdemoğluna karşı kin ve nefret, Allah'a karşı da küskünlüğü ile yeni bir fitrata bürünmüştür.⁵⁴⁵ Kur'an, akla, hakikate, ahlaka mahiyet olarak aykırı olan her türlü saiki şeytanî amel olarak değerlendirir ve şeytanî saiklere teslimiyet yönünde ortaya konan her bilinçli/kasıtlı eylemi de “şeytan'a kulluk etmek” ya da “şeytan'a tapmak” olarak tanımlanmaktadır.⁵⁴⁶

Kur'an, şeytanla olan bu ilişkiyi şu örneklerle izah ediyor: “*Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a asi oldu.*⁵⁴⁷ “*Allah onu (şeytanı) lânetlemiştir; o da: "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim", (Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; hâlbuki şeytanın onlara söz vermesi*

⁵⁴⁰ Taberî, a.g.e. XXIII, 23; İbn Atiye, a.g.e. IV, 460.

⁵⁴¹ Şeytanın Adem'e düşmanlığının sebepleri için bkz. A'raf 7/11-17.

⁵⁴² Bkz. Rağib el-İsfehânî, a.g.e. s. 454.

⁵⁴³ Bkz. A'raf 7/16-17.

⁵⁴⁴ Bkz. Enfal 6/112.

⁵⁴⁵ Bkz. Hicr 15/34, 39.

⁵⁴⁶ Aydın, a.g.e. s. 139.

⁵⁴⁷ Meryem, 19/44.

aldatmacadan başka bir şey değildir.”⁵⁴⁸ “Şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.”⁵⁴⁹ “Eğer şeytanın fitnesi seni dürterse hemen Allah’a sığın.”⁵⁵⁰

Fahreddin Râzî, tefsirinde “Şeytana kulluk” ile ilgili şu açıklamaları yapar: “Ayette geçen “Şeytana ibadet etmeyin” ibaresinin manası şeytana itaat etmeyin demektir. Çünkü men edilen sadece ona secde etmek değildir. Bilakis, onun emrine boyun eğmek ve itaat etmektir. Öyleyse, ibadetten maksat itaattir. Bu durumda şöyle bir itiraz vaki olabilir: “Buna göre, “Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin ve sizden olan idarecilere itaat edin” ayeti ile itaatleri emredilen idarecilere olan itaatimizde ibadettir.” Buna cevap olarak bizde diyoruz ki: Onlara itaat, sadece Allah’ın emri ile olduğu için, o da ancak Allah’a ibadet yerine geçer. Hatta birine secde ve rükû etmek bile, Allah’ın emri ile ise, Allah’a ibadet olur. Görmüyor musunuz ki melekler Âdem’e secde etmişler ve bu secde Allah’a ibadet sayılmıştır. İdarecilere itaat, eğer Allah’ın izni dışında ise onlara ibadet etmek olur.”

“Acaba şeytandan bir ses duyulmadığı ve bir eseri de görülmediği halde, ona olan ibadet Allah’a olan ibadetten nasıl ayırt edilebilir? Bu suale cevap olarak deriz ki: Şeytana ibadet, Allah’ın emrine muhalefet veya yasaklarını işlemek sebebiyledir, yoksa onu şeytan emrettiği için değildir. Öyleyse, biri sana gelip bir şey emrettiğinde, bunun Allah’ın emrine uygun olup olmadığına bak. Eğer uygun değilse, o şahsın yanında şeytan vardır, o şahıs da şeytanın sözcüsüdür. Eğer ona itaat edersen şeytana ibadet etmiş olursun. Aynı şekilde nefsin, bir şeyi yapmak isterse, bak, dinen ona izin verilmiş midir? Eğer, izin verilmemişse, nefsin, şeytanın ta kendisidir veya yanında seni kötülüğe çağıran bir şeytan vardır. Eğer itaat edersen, ona ibadet etmiş olursun.”⁵⁵¹

Bu ayet, Allah’ın insanoğluna, en tehlikeli düşmanına karşı yaptığı ağır bir uyarı ve sesleniştir.⁵⁵² Çünkü Allah, şeytanın apaçık ve azılı bir düşmanınız olduğu, sıratı müstakim üzerindeki en büyük tehlike olduğunu insana bildirilmiş; ona itaat etmenin

⁵⁴⁸ Nisa 4/118, 120.

⁵⁴⁹ Bakara 2/168.

⁵⁵⁰ Â’raf 7/200.

⁵⁵¹ Râzî, a.g.e. XIII, 85.

⁵⁵² İbn Kesir, a.g.e. V, 2764.

men edildiğine dair size verilen aklî delillere ve semî delillere rağmen hala ona itaat edip peşinden mi gideceksiniz? denilmektedir.⁵⁵³ Şeytana itaat etmek, “ibadet” olarak isimlendirilmiştir. Bu ifadenin sebebi de insanı, en tehlikeli düşman olan şeytana itaatten sakındırmaktır. İbn Abbas’a göre, “Bir şeye itaat eden ona ibadet etmiş demektir.”⁵⁵⁴ “Heva ve hevesini ilah edinen kimseyi gördün mü?”⁵⁵⁵ ayeti buna delalet eder.

وَإِنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ “Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi?”
(61)

وَإِنِ اعْبُدُونِي ifadesinde Allah, ben sizin Rabbinizim, siz de benim kullarımsınız, benim emirlerimi yerine getirin, şeytana itaatten uzak durun ki, bende sizi cehenneme karşı himaye edeyim. Sizi cennete yerleştireyim.

“صِرَاطٌ” kelimesinin nekre olarak gelmesi, şereflendirmek ve yüceltmek içindir.⁵⁵⁶ Bu da, tevhide, Hz. Muhammed (s.a.v)’in risaletinin doğruluğuna işarettir. Sizi, bana kulluk etmeniz için yarattım. Diğer mahlukatı da size hizmet için yarattım. Öyleyse sadece bana ibadet ediniz ki doğru yola eresiniz.

Doğru din, Allah’a kulluktur. Doğru yol, şirkten arınmış bir teslimiyet ve Allah’a imandır.⁵⁵⁷ Çünkü Allah’a kulluk, peygamberine itaat, gidilen yolun doğruluğuna delalet etmektedir. İnsanı yaratan Allah, peygamberleri vasıtasıyla şeytana kulluğu yasakladıktan sonra, kendisine kulluğu emretmiştir.

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَالًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ “Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?” (62)

⁵⁵³ Şeytanın açık tehdidine karşı Allah’ın uyarısı için bkz. Bakara 2/186; İsra 17/62; A’raf 7/11-17.

⁵⁵⁴ Bursevî, a.g.e. XVI, 385.

⁵⁵⁵ Casiye 45/23.

⁵⁵⁶ Bursevî, a.g.e. XVI, 386.

⁵⁵⁷ Bkz. Bakara 2/256; Ayrıca şeytan’ın insan nesline olan düşmanlığı ve ona karşı hileleri konusunda, Bkz. Çelebi, İlyas, “Şeytan” Md, **DİA**, XXXIX, 99-191, TDVY. İstanbul, 2010.

“لَقَدْ” ibaresi, şeytanın insanoğluna olan düşmanlığının açık ve tekitli bir ispatıdır. Kur’an, ilk insandan bu güne kadar şeytanın çok sayıda insan toplumu ve ümmeti saptırdığının açık şahidi ve delilidir. Şeytanın insanı Allah’a kulluk yolundan saptırması şöyle vuku bulmaktadır: Şeytan, önce Allah’a kulluğu terk ettirir, ardından kendisine kulluğu emreder. Bunu başaramazsa, ikinci bir yola başvurur. Oda, Allah’a kullukta bulunurken, Allah’ın rızasından başka bir amaç gütmeyi de insana teşvik etmesidir. Buda netice itibariyle, Allah’a değil başka bir gayeye kulluk olduğu için, bu gaye kişi için bir put olur.⁵⁵⁸

Ayette, saptırmanın şeytana nispet edilmesi mecazdır: “(İbrahim): *Çünkü onlar (putlar) insanlardan birçoğunu saptırdılar*”⁵⁵⁹ ayetinde olduğu gibi şeytanın sebep olması kastedilmiştir. Zaten hidayet etme/doğruyu gösterme Allah’ın sıfatıdır.

“تَعْتَلُونَ” ifadesi, niçin şeytanın sizin için apaçık bir düşman olduğunu anlamıyorsunuz, kavramıyorsunuz? Sizden önce ona itaat etmelerinden dolayı helak olanların haberlerini işitmediniz mi? onların iz ve kalıntılarını görmediniz mi?⁵⁶⁰ Ey Müşrikler! Şeytanın kendisine itaat eden kavimleri saptırdığını niçin görmüyorsunuz, onlardan ibret almıyorsunuz?⁵⁶¹ Sizin, şeytana itaatten ve Rabbinize muhalefet etmekten men edecek aklınız yok mu? Size kıssalarını anlattığımız karye halkının akıbetinden niçin ibret almıyorsunuz?

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ “İşte, bu size vâdedilen cehennemdir.” (63)

“هَذِهِ” (bu) ifadesi, Allah’ın ve peygamberin sizi kendisiyle uyardığı sizinde yalanladığınız ve alay ettiğiniz cehennemdir. Şeytana itaat edenler için hazırlanmış cehennemdir. Allah’ın, “*Mutlaka sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım!*”⁵⁶² tehdididir. Melekler, tehdit ve azarlayıcı bir üslupla, dünyada iken peygamberlerin sizi sakındırdığı, sizin de yalanladığınız cehennem budur, derler.

اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ “İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin!” (64)

⁵⁵⁸ Râzî, a.g.e. XIII, 86.

⁵⁵⁹ İbrâhim 14/36.

⁵⁶⁰ Şeytanın kendisine uyan pek çok topluluğu saptırdığına dair bkz. Taha 20/128; Sebe 34/20-21.

⁵⁶¹ İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII, 31.

⁵⁶² Sâd 38/85.

Buradaki ayrılın emiri, Allah'ın “*Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!*”⁵⁶³ ayetinde olduğu gibi bir ceza ve aşağılama emridir. Kıyamet günü küfredenlere cehennem gösterilerek, “*O gün cehennem ateşine itilip atılırlar. İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur, denilir.*”⁵⁶⁴ Dünyada iken Allah'ı inkâr etmeniz, cehennemi ısrarla yalanlamanız, şeytana itaat etmeniz ve putlara tapmanız sebebiyle bu gün ateşe girin onun kızgınlığını, hararetini tadın bakalım denir.⁵⁶⁵

Bu sözde onların hüsrânlarının ve pişmanlıklarının şiddetine bazı işaretler vardır:

- a. Allah'ın, “*girin oraya*” emrinde, aşağılama ve hakir görme vardır. “*Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!*”⁵⁶⁶ ayetinde ifade edildiği gibi.
- b. “*Bugün*” ifadesi, dünyadaki lezzetlerin son bulduğunu, onlara karşılık cehennem azabının kaldığını delalet eden bir lafızdır.
- c. “*Küfrünüzden dolayı*” ifadesinde ki, küfür, küfran, inkarcıların nimetlere karşı nankör olduklarını beyan eder.⁵⁶⁷

Bu ifadelerde inkâr sebep, cehenneme girişte adeta bir sonuçtur. Kâfirlerin acı ve ızdırap dolu bir sonuçla karşılaşmaları anlatılmaktadır. Bu Mekke müşriklerine bir tehdittir.

3.4.5.İnsanın Yaratılışı, Dirilişin Varlığına Akli Bir Delildir: (ayet 65-68)

3.4.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (٦٥) وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ (٦٦) وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ (٦٧) وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ (٦٨)

“O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder. (65) Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl göreceklerdi? (66) Eğer dilesek oldukları yerde

⁵⁶³ Duhân 44/49.

⁵⁶⁴ Tûr 52/13-14.

⁵⁶⁵ Bilmen, a.g.e. VI, 2948.

⁵⁶⁶ Duhan 52/49.

⁵⁶⁷ Râzî, a.g.e. XIII, 88.

onların şekillerini değiştirdik de ne ileriye gitmeye güçleri yeterdi ne de geri gelmeye! (67) Kime uzun ömür verirse biz onun gelişmesini tersine çeviririz. Hiç düşünmüyorlar mı? (68)”

3.4.5.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

حَتْمٌ “*Hatm*” kavramı, حَتَمْتُ “mühürledim”, fiilin mastarı olup, yüzüğün ve damganın nakışı gibi bir şeyin etkisi, bir şeyi sağlamlaştırma, koruma altına alma, kitaplara ve kapılara mühür vurma anlamlarında kullanılır.⁵⁶⁸

طَمَسَ “*Tams*” kelimesi, bir şeyin izini silip yok etmek anlamındadır.⁵⁶⁹

سَبَقَ “*Sebk*” kelimesi, yürüyüşte öne geçmektir.⁵⁷⁰

مَسَخَ “*Mesh*” kelimesi, şekil bozukluğu ve kişinin bir şekilden diğer şekle dönüşmesidir.⁵⁷¹

مَكَانَتٌ “*Mekanet*” kelimesi, bir şeyin kapladığı yer anlamındaki “mekan” kelimesinden gelmekte olup,⁵⁷² ayette oldukları buldukları yer anlamındadır.

مُضِيًّا “*Mudiyyen*” kelimesi, hem maddi hem manevi olarak, gelip geçen, olup biten şey anlamındadır.⁵⁷³

نَعَمْرَةٌ “*Nuammir*” kelimesi, uzun ömür verdik, uzun ömürlü kıldık demektir.⁵⁷⁴

نُنَكِّسُ “*Nünekkis*” kelimesi, bir şeyi baş aşağı etmek, ters çevirmek anlamındadır.⁵⁷⁵

3.4.5.3. Ayetlerin Tefsiri

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ “O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder.” (65)

Bu ayette, önceki ayetlerden farkı olarak muhatap siygasından gâip/üçüncü şahıs siygasına geçilmiştir. Yani, “ağızlarınıza” yerine, “ağızlarına” denilmesi, kâfirlerin kötü durumlarını zikretmek, onlardan yüz çevirmek ve onların bu kötü durumlarını başkasına anlatmak içindir. Ayrıca hitap siygası cevap almak içindir. Onların cevap

⁵⁶⁸ Rağib el-İsfahânî, a.g.e. s. 275.

⁵⁶⁹ A.e. s. 524.

⁵⁷⁰ A.e. s. 390.

⁵⁷¹ A.e. s. 768.

⁵⁷² A.e. s. 773.

⁵⁷³ A.e. s. 770.

⁵⁷⁴ A.e. s. 586.

⁵⁷⁵ A.e. s. 824.

imkânları kalmadığı için hitap siygasından da vazgeçilmiştir.⁵⁷⁶ Başka bir ifadeyle, kâfirlerin işlediği günahlar onlardan yüz çevirmeyi ve onlardan uzaklaşmayı gerektirdiğinden dolayı, hitapta da gaipten muhataba dönülerek “ağızlarınız” yerine “ağızlarına” ifadesi kullanılmıştır.⁵⁷⁷

“Mühür vururuz” ifadesi, konuşmaktan men edilmelerine kinayedir. Bu durum, “O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edecektir.”⁵⁷⁸; “Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir. Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? derler. Onlar da: Her şeyi konuşuran Allah, bizi de konuştu. İlk defa sizi o yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz, derler.”⁵⁷⁹ ayetleriyle de tekit edilmektedir. Çünkü konuşmalarının engellenmesi, sanki ağızlarına mühür vurulmuş ve günahlarını inkâra kalkışmaları engellenmiş, “yaptıklarını bize elleri, anlatır ayakları da buna şahitlik eder, anlamına gelmektedir. Gerçekten ağızlarına vurulan bir mühür olabilir, ya da mühür konuşmalarının yasaklanması anlamında mecazda olabilir.

Burada şöyle bir soru akla gelebilir. Bu ayette o gün “ağızların mühürleneceği”; Nur suresinin 24. Ayetinde ise “dillerin sahiplerinin aleyhine şahitlik edeceği” söylenmektedir. Bu iki ayet birlikte nasıl anlaşılır? Bu ayette, “ağızların mühürlenmesi”, onların konuşma yetkilerinin elinden alınacağı kast edilmiştir. Dillerin şahitlik meselesi ise, dilin kendiliğinden; “Bu zalim beni şöyle kullandı, şu inkârlarda bulundu” şeklinde konuşmasıdır.⁵⁸⁰ Başka bir görüşe göre de, Nur suresinde Münafıklardan, burada ise kâfirlerden bahsedilmektedir.⁵⁸¹

Uzuvların konuşması ve şahitliği iki yolla olabilir:

a. Dünyada işledikleri günahların ve kötülüklerin iz ve eserlerinin, el ve ayaklarının üzerinde belirmesi, böylece bu uzuvların adeta şahitlik etmesidir. Bu hakikat değil mecazdır.

⁵⁷⁶ Ebu's-suûd, **a.g.e.** VII, 176; Bursevî, **a.g.e.** XVI, 392.

⁵⁷⁷ Mehmet Vehbi, **a.g.e.** XII, 4670-71.

⁵⁷⁸ Nur 24/24.

⁵⁷⁹ Fussilet 41/20-21.

⁵⁸⁰ Mevdudi, **a.g.e.** IV, 595.

⁵⁸¹ İbn Âşûr, **a.g.e.** XXXIII, 50.

b. Et parçasından ibaret olan dile konuşma yeteneği veren Allah gerektiğinde el, ayak ve diğer uzuvlara da aynı yeteneği verebilir. Onlara da hakkî olarak dile gelip günahlarını itiraf edebilirler.⁵⁸²

Bu iki şekilde mümkün olabilir:

1.Allah, el ve ayakları konuşabilecekleri bir şekilde, biçimde yaratacaktır.

2.Allah, bu uzuvları odluları şekilde yaratacaktır, fakat onlardan gerçeği itiraf eden bir ses gelecektir. Bu iki şekilde aslında mecaz değil, hakikattir.⁵⁸³

Fakat ayetlerin zahiri manasından konuşmanın ve şehadetin hakiki manada olmasıdır. Çünkü haşir inancı bunun mümkün olduğunu ispatlamaktadır.

Organların konuşmasının cebrî değil de ihtiyari olduğuna işaret için konuşma ve şahitlik uzuvların kendilerine isnat edilmiştir. Konuşmanın ellere, şahitliğin de ayaklara isnat edilmesi, günahların çoğunlukla eller vasıtası ile işlenmesi, ayaklarında buna şahit olmasındandır. Ayrıca bir amele şahit olanın, o ameli işleyenden başkası olması gerekir.⁵⁸⁴ Kur'an'da birçok ayette ameller ellere nispet edilmektedir: “Kişi, ellerinin takdim ettiğini gördüğü gün...”⁵⁸⁵; “Ellerinin imal (yaptıklarından) ettiklerinden...”⁵⁸⁶; “İnsanların ellerinin kesbettiğinden (kazandıklarından)...”⁵⁸⁷

Kâfirlerin, inkârlarından dolayı dünyada iken kalpleri mühürlenmiş,⁵⁸⁸ ahirette ise dilleri mühürlenecektir. Çünkü onlar, “müşrik olmadık, peygamberleri yalanlamadık, şeytana tapmadık, derler. Amel defterlerinde yazılanlardan dolayı melekleri suçlamaya yeltenecek ve yapılan şahitlikleri kabul etmeyeceklerdir.

Enes b. Malik (r.a.)’den şöyle bir rivayet gelmiştir: *Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanında bulunuyorduk: Hz. Peygamber (s.a.v.) güldü ve neden güldüğümü biliyor musunuz? diye sordu. Biz: “Allah ve Rasulü bilir.” dedik. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ben kıyamette kulun Rabbiyle muhatap olup konuşmasına gülüyorum. Kul Rabbine, ya Rab sen beni zulümden korumadın mı?” der. Allah da “Evet” der. Bunun üzerine kul: “Ben kendime, benim tarafımdan bir şahit*

⁵⁸² Mehmet Vehbi, a.g.e. XII, 4670-71.

⁵⁸³ Mehmet Vehbi, a.g.e. XII, 4670-71.

⁵⁸⁴ İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII, 31.

⁵⁸⁵ Nebe 78/40.

⁵⁸⁶ Yâsîn 36/35.

⁵⁸⁷ Rûm 30/40.

⁵⁸⁸ Bakara 2/7.

getirilmesinden başka bir şeye razı değilim.” Bunun üzerine Yüce Allah, “Bugün şahit olarak kendi nefsin yeter.”⁵⁸⁹, Kiramen Kâtibin melekleri kâfidir.” buyuracak ve o kimsenin ağızına mühür vurulacak. Ardından da organlarına “Konuş” denilecek, onlar da o kulun amellerini söyleyeceklerdir. Sonra o kişi konuşma hususunda serbest bırakılır ve uzuvlarına “Sizler benden uzak olun! Hâlbuki ben sizin için mücadele ediyordum.” diyecek.⁵⁹⁰

Organların yaptıklarını söyleyecek olmasının hikmetleri konusunda şu görüşlere yer verilmiştir:

- a. Kafirlerin, ağızlarıyla suçlarını inkar etmeleri, “Biz müşrik değildik.”⁵⁹¹ demelerinden dolayı ağızları mühürlenecektir.
- b. Günah işlemede kendilerine yardımcı olan organlarının aleyhlerine şahitlik yapacaklarını bilmeleridir.
- c. Mahşerde tanınmaları ve herkesten ayrılmaları.
- d. Organların itirafının dilin ikrarından daha tesirli olmasıdır.⁵⁹²

Ayet, hesap gününün bu dünyadaki tasavvurumuza göre düşünülmemesi ve o gün bütün hakikatlerin ayan beyan ortaya çıkacağına iyice kavranması için mutad konuşma organı (ağız) mühürleneceği ve konuşması mutad olmayan diğer organların konuşuracağı bildirilmektedir. Bu manzara, kıyamet gününde kâfir ve münafıkların dünyada yaptıklarını inkâr edip yapmadıklarına dair yemin etmeleri halidir.⁵⁹³ Ayet, yeniden dirilişin cismanî olarak gerçekleşeceğine işaret olarak da anlaşılabilir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ “Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl göreceklerdi?” (66)

Ayette, “izi bile kalmayacak şekilde sildik” anlamında ki “tamesnâ” kelimesi, gözlerini diğer uzuvları gibi dümdüz hale getirirdik, ışığını giderip silme kör

⁵⁸⁹ İsra 17/14.

⁵⁹⁰ Müslim, Zühd, 17.

⁵⁹¹ Bkz. En’am 6/23.

⁵⁹² İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII, 31-32; Hatip, a.g.e. s. 345-346.

⁵⁹³ İbn Kesir, a.g.e. V, 2764.

yapardık ya da kalplerini kör edip basiretini bağlardık, hidayete karşı kör olurlardı, demektir.⁵⁹⁴

“Gözlerini kör ederdik” ifadesi, ahirete dair olan açıklamaların bir devamı mıdır, yoksa dünya hayatına dair bir hitap mıdır?

Âlimlerin çoğunluğu, “*fe’s-tebikû’s-Sirâte*” (yola dökülün, hızlıca koşuşun) “*feennâ tubsirûn*” (fakat nasıl görürsünüz) şeklinde okumuşlardır. Bu biçimi ile kâfirler için dünyevî bir tehdit ifadesi olmuş olur. Çünkü ayetteki “لو” edatı da bir şeyin gelecekte vukuuna işaretler.⁵⁹⁵

Eğer kâfirlerin, 47. ayette geçen infak çağrısına, “*Allah dileseydi onları doyururdu.*” demelerine karşılık dünyada kör edilselerdi bu bir mecburiyet olarak algılanır ve ihtiyarî olmaktan çıkardı. “*Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir.*”⁵⁹⁶ Oysa biz onların dünyada kör olmalarını istemedik. Gözleri açık olsun, her şeyi görsünler de, asıl karşılık yeri kıyamette itiraza mecalleri kalmamasın, demektir.

İbn Abbas’a göre, bu hitap dünya hayatına yönelik bir hitaptır. Yani: Biz dilersek onları hidayetten uzak tutarız, saptırırız ve “Sırat/yol”dan maksatta haktır, nasıl hidayeti bulurlar? demektir.⁵⁹⁷ Ayet, Allah’ın kâinatta yarattığı ayetlerine ve Hz. Peygamber(s.a.v.)’in risaletine karşı duyarsız olma, yani manevi ve ahlaki körlüğe işaret etmektedir.

Ayetteki, “fakat nereden görecekler?” ifadesinde geçen “görme” olayı kalp gözü ile de tefsir edilmiştir. Yani o kadar delili göremeyen müşrikler, bunu da idrak edemezler.⁵⁹⁸ Yâsîn sûresinin Kur’an’ın kalbi oluşundaki hikmetlerden biri de, asıl körlük olan kalp körlüğünü men etmesidir. Ayet, Allah’ın insana bahşettiği göz nimetinin önemine de işaret etmektedir.

⁵⁹⁴ Bursevî, a.g.e. XVI, 396

⁵⁹⁵ Râzî, a.g.e. XIII, 90; İbnü’l Cevzî, a.g.e. VII,32.

⁵⁹⁶ Bakara 2/20.

⁵⁹⁷ İbn Kesir, a.g.e. V, 2765.

⁵⁹⁸ Yazır, a.g.e. VI, 422.

وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ “Eğer dilesek oldukları yerde onların şekillerini değiştirdik de ne ileriye gitmeye güçleri yeterdi ne de geri gelmeye!” (67)

Ayetteki, “*Mesh*” ifadesi, insanların şeklinin/sûretinin hayvana dönüşmesi, canlılık kuvveti alınmış olan taşla dönüşmesi ya da ahlaken dönüşmesi anlamındadır.⁵⁹⁹

Âlimler, “sûret değişikliği”ni farklı biçimde yorumlamışlardır:

- a. Maymun, domuz gibi varlıklara çevirmek.
- b. Eli ayağı tutmaz hale getirmek, felç etmek, kötürüm etmek, ellerini almak.
- c. Taş haline sokmak.⁶⁰⁰

Eğer onları mükellef olmaktan çıkarır ve insan derecesinden düşürmek istersek, onları tam kuvvetli çağında iken kılıklarını değiştiririz, oldukları yerde dona kalırlar. Bu ayet inkârcılar için bir tehdittir. Çünkü “لو” edatı ise, bir şeyin gelecekte vukuuna işaretler. Ayrıca “لَمَسَخْنَاهُمْ” kelimesi, tekid lamı ve mütekellim zamiri ile getirildi, bu da bizim, sizin suretlerinizi değiştirmeye gücümüz yeter anlamındadır.⁶⁰¹

Ayette geçen, “مَكَانَتٌ” kelimesi, “مَكَانٌ” ile aynı manada olmakla birlikte, mekânet, daha hususidir. Mekânet, “Hemen oracıkta” demektir. Mekân ise “yerinde” demektir.⁶⁰² Oturdıkları yerde ve menzilde, yerlerinde dona kalırlar, ne ileriye ne geriye doğru gide bilirlen. Ya da geçmiş kavimlerde olduğu gibi şuarsuz ve cansız varlıklar olurlar.⁶⁰³

Ayetteki, “*ileriye gidememe ve geriye dönememe*” ifadesinde, birincisi; ileriye ve geriye gidiş hakiki manada değil, mecazdır. Yani dönüştükleri fitrat ve ahlak üzere kalırlar. Tövbeleri de artık kabul olmaz. İkincisi; ileriye ve geriye gidiş maddi, fiziki anlamdadır. Yani oldukları yerde hareketsiz olarak çakılı kalırlar.⁶⁰⁴

⁵⁹⁹ Bursevî, a.g.e. XVI, 397.

⁶⁰⁰ Ebu’s-suûd, a.g.e. VII, 177.

⁶⁰¹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 178.

⁶⁰² Ebu’s-suûd, a.g.e. VII, 177.

⁶⁰³ Bkz. Coşkun, Ahmet, “Mesh” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2004, XXIX, 303-304.

⁶⁰⁴ Hatip, a.g.e. s. 348, bkz. Maide 6/60.

Bu son iki ayette kâfirlerin hali iki tablo olarak sunulmaktadır. 66. ayette sunulan tabloda inkârcılar tamamen kördürler. Bu kör halleri ile sırata doğru koşmakta, onu geçmek için yarışırken körler gibi birbirlerini ezmekte ve köprüden düşmektedirler. 67. ayette sunulan tabloda ise, bu kör halleri ile yola çıkmış, şaşkınlıktan donakalmış insanlar, heykeller gibi ne ileri giden, nede geri gelebilen bir hal almışlardır. Bir zamanlar ilahi emirleri alaya alan bu zavallılar birer oyuncak gibi alay konusu olmuşlardır.⁶⁰⁵

Ayet, Allah'ın kudretinin sınırsızlığını, dilerse kendisine ortak koşanları ve inkârcıları en ağır biçimde derhal cezalandırabileceğini göstermektedir. Fakat kâfirler bunu hak etmelerine rağmen Allah, onlara mühlet vermekte, ibret alıp düşünmeleri için ahiret gününden önce bu dünyada tövbe etmeleri için bu örnekleri vermektedir.

Ayet, müminlerin dikkatlerini, dünya hayatının bir imtihan alanı olduğuna, eziyet ve sıkıntılara uğrasa da Allah'tan ümit kesmemeyi ve mücadeleye devam etmeyi tavsiye etmektedir.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ “Kime uzun ömür verirsek biz onun gelişmesini tersine çeviririz. Hiç düşünmüyorlar mı?” (68)

Dirilik vermek anlamındaki “ta'mîr” kelimesi, ömür ve beden ruhla mâmur olduğu müddet demektir. “Naks” kelimesi ise, bir şeyi baş aşağı etmek, ters çevirmek, bir şeyin kuvvetini gidererek zaafa uğratmak, ayrıca kişinin iyileştikten sonra hastalığının geri gelmesi (nüks etme) anlamlarına gelir.⁶⁰⁶

Bazı insanlar çocukluk, bazıları gençlik çağlarında vefat ederken Allah, dilediğine de uzun ömür vermektedir. Allah'ın, insana uzun ömür verilmesi, onun asla ölmeyeceği anlamına gelmemektedir. Uzun ömürlü olan kimse, her geçen gün ölüme bir adım daha yaklaşmanın alametlerini bizzat kendi ruhunda ve fiziğinde meydana gelen göçsüzlükte hissetmekte ve uzun ömürlü insanların öldüğünü görmektedir.⁶⁰⁷ “Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da

⁶⁰⁵ Kutub, a.g.e. V, 2973.

⁶⁰⁶ Bilmen, a.g.e. VI, 2951; Bursevî, a.g.e. XVI, 400.

⁶⁰⁷ Râzî, a.g.e. XIII, 91.

gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.”⁶⁰⁸ denilecektir.

Allah, yeniden diriliş konusunda şüphe içinde olanlara insanın fizyolojik ve psikolojik gelişimini ve çöküşünü bir ayet olarak şöyle anlatmaktadır: “*Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, yarattık..., İçinizden kimi (gençlik çağında) vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra hiç bir şey bilmez hale gelsin...*”⁶⁰⁹; “Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren, Allah’tır. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, üstün kudret sahibidir.”⁶¹⁰ Bu çağ, insanın biyolojik ve psikolojik yapısının çöktüğü, ne söylediğini bilemez hale geldiği, ömrünün en rezil dönemidir.

Bu ayet, önceki iki ayetle (66,67. ayetlerle) birlikte düşünüldüğünde, insanı şu sonuçlara götürebilmektedir:

- a. Allah, dilediğine dilediği kadar ömür verir. Bu bir teminat değil, aksine insanın hayatın sonlu olduğuna bizzat şahit olmasıdır.
- b. Uzun ömür bir imtihan vesilesidir. İnsana iyi kötü, doğru yanlış arasında tercih yapabilme fırsatının verilmesidir. Uzun ömrü, bitmez bir sermeye olarak görmek bir yanılgıdır.
- c. Allah, inkarcıların gözlerini kör edip, onları felç ederek ve cezalarını geçmiş ümmetlerde olduğu gibi, bu dünyada hemen vererek imana gelmelerini sağlayabilir.
- d. Allah, inkarcıların cezalarını hemen vermiyorsa bunu ahirete bırakıyor demektir.
- e. Dünya geçiş ve zeval yurdudur, devamlı kalma yeri değildir.⁶¹¹

“*Hiç düşünmüyorlar mı?*” cümlesi, Allah’ın insanı halden hale soktuğu, ömür uzayınca vücudun ve beynin çöküşe doğru yol alması açıkça ortadayken, bu gerçek üzerinde düşünüp O’nun öldükten sonra dirilmeye kadir olduğunu anlamazlar mı?

İş işten geçmeden, insan ileri ve geri gitme imkânını veya gücünü kaybetmeden önce aklını kullanmalı, doğru yolu bulmalıdır.

⁶⁰⁸ Fatır 35/37.

⁶⁰⁹ Hac 22/5.

⁶¹⁰ Rûm 30/54; bkz. Nahl 16/70.

⁶¹¹ Bkz. Yazır, a.g.e. VI, 424.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu konudaki şu öğütleri insanı düşündürmektedir: “*Ömrün en kötü zamanı (erzel-i ömür)’e geri döndürülmekten sana sığınırım Rabbim*”⁶¹²; Hz. Peygamber (s.a.v.) dört şeyden Allah’a sığınmaktadır. Bunlardan biri de, “*Yaşlanıp kocamaktır.*”⁶¹³

3.4.6. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler

- 1) Sûra ikinci kez üflenince kabirlerde bulunan bütün ölümler dirilecektir.
- 2) Sûra üflenince kabirlerdeki dehiset ve korku içerisinde, kendilerinin kim tarafından uyandırıldıklarını soracaklar. Kabir azabı cehennem dehisetine oranla bir uyku gibidir.
- 3) Sûra ikinci kez üflenince bütün insanlar süratle toplanacak ve amellerinin karşılığını görmek üzere Rablerinin huzuruna koşacaklar.
- 4) Bu ayetlerde terğib ve terhib metodu vardır.
- 5) Ahirette hesap haktır ve adaletli şekilde görülecektir. Kimse zulme uğratılmayacaktır.
- 6) Cennet ehli cennetin nimetlerinden faydalanacaktır. Bu faydalanma sadece ruhi değildir. Cennetlikler günahkarların feryatlarını işitmeyecek kadar meşguldürler.
- 7) Cennet ehli ve onların eşleri gölgeliklerde tahtlar ve koltuklara yaslanmış vaziyette istirahat ederler.
- 8) Cennette insan için hayal bile edilemeyecek yücelikte nimetler vardır.
- 9) Cennetlikler için en yüce arzu Allah’ın onlara vasıtalı veya vasitasız olarak selamlamasıdır.
- 10) Ahirette mücrimler müminlerden ayrı tutulacaklardır. Onlara müminlerden ayrılın denilecektir.
- 11) Kâfirler, ahirette cezalandırılmadan önce dünya da cezalandırılırlar.
- 12) Allah, insanı şeytana kulluktan men etmiş ve kendisine ibadeti emretmiştir. Çünkü şeytana kulluk cehenneme, Allah’a kulluk ise insanı cennete götürür.
- 13) Melekler, cehennemde kâfirlere “Bu, size vaat edilen ve sizin yalanladığınız cehennemdir” diyecekler.

⁶¹² Buharî, Cihad, 25; Nesâî, İstiâze, 5, 6, 27;

⁶¹³ Buharî, Tefsir, 10; Müslim, Zikr, 50,52.

- 14) Dünyada insanın emrinde olan, onun ihtiyaçlarını karşılayan organları, ahirette aleyhine şahitlik yapacaklardır. Ayette özellikle elin konuşurulacağına zikredilmesi, amellerin el vasıtasıyla işlenmesi dolayısıyladır.
- 15) İnsana organların, uzuvların verilmesi Allah'ın rahmetinin eseridir. Allah dilerse kâfirlerin azalarını işlemez hale getirir.
- 16) Allah dilerse kâfirleri, doğru yolu bulamayacakları şekilde kör eder ve onlar ne evlerine, nede başka bir yere giden yolu bulabilirler. Oldukları yerde çakılır kalırlar.
- 17) Allah düşünüp doğru yolu bulsunlar diye kâfirleri bu dünyada hemen helak etmeyip cezalandırmayı ahirete bırakıyor.
- 18) Allah dilerse küfredenlerin suretlerini değiştirir, onları taşa ya da hayvana çevirir. Fakat Allah rahmetinin tecellisi olarak onlara mühlet veriyor.
- 19) İnsanların ömürlerini, Allah'ın kendilerine takdir ettiğiinden daha fazla uzatmaya ihtiyaç yoktur. Çünkü ömürleri uzadıkça insanların fiziki ve ruhi zaafı artar. Gelişmeleri terse döner.
- 20) Ömür, Allah'ın insan için takdir ettiği bir imtihandır.

3.5. RİSALET, TEVHİD VE AHİRET GİBİ BAZI KONULARIN YENİDEN İŞLENMESİ (ayet 69- 83)

3.5.1. Ayetlerin Bir Önceki Konu İle Münasebetleri:

Bu ayetlerde, adeta sûrenin mukaddimesi niteliğinde olan ilk kısmın bir dönüşümü, tekrarı niteliğini arz etmektedir. Çünkü risâlet, tevhid ve ahiret konuları burada da aynı sırası ile tekrarlanmaktadır. Ayrıca burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konumu, risaletin gayesi, öldükten sonra dirilmenin imkân dâhilinde olduğu örneklerle anlatılmaktadır.

3.5.2. Kur'an'ın Gönderiliş Gayesi (69-70)

3.5.2.1. Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ (٦٩) لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ (٧٠)

“Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır. (69) Diri olanları uyarısın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye. (70)”

3.5.2.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

الشَّعْرُ “eş-Şi'r” kelimesi, şiir, kafiyeli vezinli söz demektir.⁶¹⁴

حَيًّا “Hay” kelimesi, diri, canlı anlamındadır.⁶¹⁵

وَيَحِقُّ الْقَوْلُ “söz vaki oldu” ifadesi Onların üzerine söz, azap hak oldu, gerekli oldu anlamındadır.⁶¹⁶

3.5.2.3. Ayetlerin Tefsiri

“Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.” (69)

“Biz Peygamber'e şiir öğretmedik” cümlesi, Müşriklerin Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında söyledikleri “O, şairdir, söyledikleri de şiirdir.” İddiasına cevaptır. Kur'an vahiydir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'de peygamberdir. Kur'an'ın ne söz olarak, ne mana olarak şiir olmadığı açıktır. Kur'an'ın sözlerinde vezin ve kafiye yoktur. Kur'an'da çelişki yoktur, tamamen gerçektir. Kur'an, hakkın doğru yolunu gösteren hikmetler ve hükümlerdir. Kur'an, kesin iman rehberi bir ilahi yadigârdır.⁶¹⁷

“Bu ona yaraşmaz da” cümlesinde geçen (لَهُ) (ona) zamiri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gönderilirse: “Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şairlik yaraşmaz” demektir. Zamir Kur'an'a gönderilirse: “Şiir olmak Kur'an'a yaraşmaz ve uygun değildir” anlamına gelir.⁶¹⁸

Vahiy olan Kur'an'a şiir, peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e de şair demek yaraşmaz. Çünkü şiir beşeri kaynaklıdır, Mana bakımından gerçek olup olmadığı

⁶¹⁴ Rağib el-İsfahânî, a.g.e. s. 456.

⁶¹⁵ A.e. s. 268.

⁶¹⁶ El-Herevî, a.g.e. II, 471.

⁶¹⁷ Yazır, a.g.e. VI, 425.

⁶¹⁸ Hatip, a.g.e. s. 351.

aranmaksızın hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi hisleri gıcıklıyan hayali kuruntulara, zanna dayanan kıyaslara, duygu oyunlarına aittir. Şairler hayallerin peşinden koşarlar, amaçsız tutarsız, sözler söylerler. Şiirde çelişkiler vardır. Müşriklerin şiir iddialarına karşılık Allah kitabını, hatırlatma ve öğüt alma manalarına gelen “zikir” ve çokça okunan ilâhi vahiy anlamına gelen “Kur'an” isimleriyle isimlendirmektedir.⁶¹⁹

Arapların Hz. Muhammed (s.a.v)'de şair demelerinin nedenlerini anlamak için onların şair ve şiir hakkında ki düşüncelerine bir göz atmak gerekmektedir. “Şâir”, “şe'ara” veya “şe'ura” kökünden türemiş bir kelimedir. Şiir, bir şeyin farkında olmak, normal bir insanın bilemeyeceği bir şeyi bilmektir. Görünmeyen dünya hakkında ilk elden bilgi sahibi olan kimse şair olarak isimlendirilirdi. Bu bilgisini de cin denilen gizli ruhsal varlıklarla ilişkiler kurarak alırdı. Bundan dolayı o çağda şiir, pek sanat değil, cinlerden gelen bilgi idi. Cin sadece seçtiği bir adamı ile konuşur ona bilgi verirdi. Bundan dolayı Araplar Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında “Şâirun mecnûn: cinlenmiş şair” iddiasında bulundular.⁶²⁰ Müşrikler, Allah ile cin arasında bir münasebet kurarak Kur'an'ı cinden aldığı iddia ettiler. Onu bir şair olarak düşünmek ve tanıtmak, mucize olan Kur'an'ı da, şiire hamletmek istemelerine rağmen Allah: “Biz ona şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da.” sözü müşriklerin iddialarını red etmektedir.⁶²¹ Çünkü onun tabiatında şairlik yoktur, muntazam olarak bir beyti ezberleyemediği, eğer bir şiirden bir mısra okuyacak olursa bunu tamamlayamadığı veya zihâf (karıştırma) yaptığı varit olmuştur.⁶²²

Kur'an'ın indiği çağda “şair” kelimesinin halk arasında ilk çağrıştırdığı mana; güvenilmez, erdemsiz, hâkim gücün sözcüsü, halkını yüz üstü bırakan, sosyal durumu olumsuz ve ahlaki imajı bozuk bir insan tipidir.⁶²³ Allah, bu olumsuz imajı şöyle tenkit etmektedir: “Şairlere (gelince), onlara da sapıklar uyarlar. Baksana

⁶¹⁹ Bkz. Nisa 4/82.

⁶²⁰ Ateş, Süleyman, **Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, VIII, 360.

⁶²¹ Müşriklerin Hz. Muhammed (s.a.v) hakkında ki “Şâir”dir iddiaları için bkz. Saffat 37/158; Müminun 23/25; Enbiya 21/5; Tur 52/ 30; Hâkka 69/41.

⁶²² Bu konuda gelen rivayetler ve verilen örnekler için bkz. İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2766-2767; Kurtubî, **a.g.e.** XIII, 36-37.

⁶²³ Bkz. İzutsu, Toshihiko, **Kur'an'da Allah ve İnsan**, çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 211-214; İzutsu, Toshihiko, **Kuranda Dini ve Ahlâkî Kavramlar**, s. 21-28.

onlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar. Ve onlar yapamayacakları şeyleri söylerler.”⁶²⁴

Yukarıda ki ayetler bir bütün olarak okunduğunda, Kur’an’ın şiiri ve şairi değil, ahlaksız, inkârcı, müşrik şiirini ve şairini zemmettiği anlaşılmaktadır. Ayetler, mümin, hakkı ve doğruyu söyleyen şiiri ve şairi kötülemediği anlaşılmaktadır. Çünkü Kur’an, şiir hakkında şöyle bir istina getirmektedir: “*Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah’ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır...*”⁶²⁵

*Hz. Peygamber (s.a.v.)’de: “Bazı şiirler hikmet doludur.”*⁶²⁶ Ümeyye b. Ebi’Salt hakkında ise: “*Şiiri iman etti, ama kendisi kâfirdir.*”⁶²⁷ buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ashabından olan iman şairlerine gelince, elbette onlar hak söz söylerler. Orta yol İmam Şafii’nin dediğidir: “*Şiir, bir kelimadır, kelamın güzeli de vardır, çirkini de vardır.*”⁶²⁸

Sonuç olarak Kur’an, bu surenin başında kendisi üzerine yemin edilen, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in hak peygamber olduğunu söyleyen, insanın yeniden dirileceğini haber veren, muhteva ve üslubu ile insanı düşündüren, öğütler veren, lafzı ile ibadet edilen ilâhi bir kitaptır.

لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ “Diri olanları uyarısın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye.” (70)

Bu ayet Kur’an’ın, indiriliş amacını “diri” kelimesi ile kısa ve özlü, iki gaye ile ortaya koymaktadır:

a. Diri olanları uyarmak. Bu ilk cümlenin faili genellikle Kur’an olarak düşünülmüştür. Fail açık isim olmadığı için “peygamber uyarısın” diye anlamakta

⁶²⁴ Şuarâ 26/24-25.

⁶²⁵ Şuarâ 26/25.

⁶²⁶ Buharî, Edep, 90; Tirmizî, Edep, 69; İbn Mâce, Edep, 41.

⁶²⁷ Müslim, Şiir, 1, 2, 3.

⁶²⁸ Sabunî, a.g.e. III, 23.

mümkündür. Çünkü لِيُنذَرَ “ت” ile okunduğunda fail Kur'an; لِيُنذَرَ “ي” ile okunduğunda fail peygamberdir. İki kıraatte doğrudur.⁶²⁹

Bu iki kıraat dikkate alınarak okunduğunda, dirilikten maksat şu dört şey olabilir.

1. Akıl ve basireti diri olanlar demektir.

2. Akıllı olanlar ve muhatap olduğu sözleri anlayanlar, çünkü gafiller ölü gibidir.

3. Allah'ın ezeli olan ilminde iman edecekleri bilinenler, iman etme istidadına sahip olanlar.

4. Mümin olanları uyarmak. Uyarıdan sadece mümin olanlar istifade edecektir. Kâfir hak karşısında ölü gibidir.⁶³⁰ Kâfir kendisine okunan Kur'an'dan istifade etmediği gibi, onu inkâr ederek azgınlığını arttırır. Diri olanlar müminlerdir. Çünkü Kur'an onlar hakkında: *“Rablerinden korkanları ve namazı kılanları uyurabilirsin.”*⁶³¹ buyurmaktadır. حَيًّا kelimesinde istiare sanatı vardır. Yani diri olanlar iman edenlerdir. Ölü olanlar ise kâfirlerdir.⁶³² Çünkü Allah onlar hakkında: *“Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!”*⁶³³ buyurmaktadır.

b. Küfürde ısrar edenlerin aleyhine sözün (azap) hak olmasıdır. Sözden maksat ise, cezaya ilişkin ilahi vaad ile onların aleyhlerine hüccet ve delil getirmektir.⁶³⁴

Getirilen tüm delillere rağmen inkârda ısrar edenlerin aleyhine Kur'an ile delil getirilmiştir. Bu sûrenin ilk ayetlerinde anlatılan önyargılı, gözlerine, kulaklarına ve kalbine set çekmiş kimseler bu inzardan, uyarıdan nasiplenemeyecekleri bildirilmektedir. Fakat sûrenin içinde Allah'ın, ölüleri diriltmesinden söz etmesi, onun kalpleri diriltmesine de işaret etmektedir. Kâfirlerin kalpleri dalâletle ölmüştür. Onların kalplerini diriltmek Allah'a aittir. Müslüman'a düşen görev Kur'an'la ve hikmetle öğüt vermektir.⁶³⁵

İnsan terbiyesi ve eğitimi ile uğraşan kimselerin öncelikle, muhatabın kalbini diriltecek hatırlatmalar ve örneklerle uyurma çabası içinde olması gerekir.

⁶²⁹ Zemahşerî, a.g.e. V, 190; Kurtubî, a.g.e. XIII, 36-37.

⁶³⁰ İbn Kesir, a.g.e. V, 2768; Kurtubî, a.g.e. XIII, 36-378; İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII,37.

⁶³¹ Fâtır 35/18.

⁶³² El-Meydanî, a.g.e. VI, 236.

⁶³³ Fâtır 35/22.

⁶³⁴ Bkz. İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII,37.

⁶³⁵ İbn Kesir, a.g.e. V, 2768; Kurtubî, a.g.e. XIII, 36-378; İbnü'l Cevzî, a.g.e. VII,37.

Bu ayet, Kur'an'ın indiriliş gayesini anlatmakta ve risalet konusunu hatırlatılmaktadır.

3.5.3.Allah'ın Varlığının ve Birliğinin İspatı Olarak, Hayvanların Yaratılması (ayet 71 -73)

3.5.3.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ (٧١) وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ (٧٢) وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ (٧٣)

“Görmüyorlar mı ki, biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık. Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır. (71) Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler. (72) Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâla şükretmezler mi? (73)”

3.5.3.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

انْعَامَ “Enâm” kelimesi, develere mahsus bir isimdir. Çoğulu “enâm”dır. Bununla birlikte, deve, sığır ve koyun cinsi büyük baş hayvanlar için kullanılmaktadır.⁶³⁶

مَالِكُونَ “Malikûn” kelimesi, sahip olmak anlamındadır.⁶³⁷

ذَلَّلَ “Zellele” kelimesi, Onu onlara boyun eğdirdik, emrine verdik demektir.⁶³⁸

3.5.3.3.Ayetlerin Tefsiri

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ “Görmüyorlar mı ki, biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık. Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır.” (71)

⁶³⁶ Rağîb el-İsfehânî, a.g.e. s. 815.

⁶³⁷ El-Herevî, a.g.e. VII,1775.

⁶³⁸ El-Herevî, a.g.e. II, 670.

“Görmüyorlar mı?” ifadesinde bulunan “hemze” inkâr ve hayrete düşürme ifadesidir. Yani, vasıtasız, ortaksız, benzersiz olarak yaratıp emrinize, istifadenize verdiğimiz hayvanları “görmüyorlar mı?” bunu hissetmiyorlar mı? İbret gözü ile bakıp düşünmüyorlar mı?

“Kendi ellerimizle yaptığımızdan” cümlesindeki “el” kelimesi, mecazdır. Yani اَيْدِينَا ifadesi, gücümüzün, kudretimizin eseri olarak yarattık demektir. İnsana bu nimetleri biz ikram ettik. İnsan her şeyi el ile yaptığı, gücünü eli ile tatbikat alanına koyduğu için bu müşahhaslaştırmaya gidilmiş olabilir.⁶³⁹

Allah, insanların faydası için yaratmış olduğu “اَنْعَامًا” deve, sığır, koyun gibi evcil hayvanların fitratına insana itaat etme güdüsü yerleştirmiştir.⁶⁴⁰ İnsanı da onlara malik kıldı. Ayetteki مَالِكُونَ ifadesinden anlaşılacak bir manada, hayvanların her bir cinsini Allah yaratmıştır. Onların insana itaat etmelerini de Allah murad etmiştir. Yani hiçbir hayvan evrim sunucu diğerinden meydana gelmemiştir. Her birinin kendine özgü bir yaratılışı vardır.⁶⁴¹

وَدَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ “Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler.” (72)

وَدَلَّلْنَاهَا لَهُمْ ifadesi, bu hayvanları onlara boyun eğdirdik, onların emrine verdik. Onların yaratılışlarını faydalı kıldık. Allah insanları, hayvanları idare edebilecek kabiliyette yaratmış; hayvanları da insanlara boyun eğecek ve onlara karşı gelmeyecek şekilde yaratmıştır. Küçük bir çocuğun büyük bir hayvanı idare etmesi Allah’ın kudretinin delillerindendir.⁶⁴² O hayvanları size öyle boyun eğdirdim ki, onlara binersiniz, yüklerinizi taşırsınız ve onların sütlerini içersiniz, etlerini yersiniz.

وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ “Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâla şükretmezler mi?” (73)

⁶³⁹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 206.

⁶⁴⁰ Bkz. Gafir 40/79-82; Şura 42/11; Zuhuf 43/12-14; Nahl 16; 5-8, 66, 80; Mümin 23/21-22.

⁶⁴¹ Râzî, a.g.e. XIII, 93; el-Meydanî, a.g.e. VI, 206.

⁶⁴² Bkz. İbn Kesir, a.g.e. V, 2768; El-Meydanî, a.g.e. VI, 206.

Ayette “*Menafi*” (faydalar) ve “*meşarib*” (içecekler) kelimeleri cemi siygası ile getirilmişlerdir. Buda insanların hizmetine verilmiş bu hayvanların faydalarının çokluğu ve hizmetlerinin devamlılığıdır. İnsan bu hayvanların etinden, sütünden, yününden, derilerinden istifade eder, binek ve yük hayvanı olarak kullanır.

“Hâla şükretmezler mi?” ifadesi, bu sınırsız ve sayısız nimetleri veren Allah’a şükredilmesi gerekmez mi? bu nimetleri vereni unutup, şeytana itaat etmek puta tapmak nankörlük değildir? Bu nimetlere kavuşturulan kişi: “Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik.”⁶⁴³ diyerek Allah’a şükretmelidir. Bu nimetlerin sahibi Allah’tır, İnsana bunlar üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi verildiğinden dolayı ona şükretmek gereklidir.⁶⁴⁴ أَفَلَا ifadesinde, istifamı inkarı vardır, yani kafirlerin kendilerine verilen sayısız nimetler için şükretmemeleri şaşılacak, hayret edilecek bir durumdur.⁶⁴⁵ Şükürün vurgulanmasının sebebi, bu son üç ayette (71-73) insanların hizmeti için yaratılan hayvanların faydasının çokluğuna işaretidir.

Bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve müminlere teselli vermekte, gittikleri yolun doğru olduğunu ve müşriklerin ise sapıklık içinde olduklarını haber vermektedir.

3.5.4.Kâfirlerin Allah'tan Başka İlahlar Edinmesi (ayet 74 -76)

3.5.4.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ^(٧٤) لَّا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحَضَّرُونَ^(٧٥) فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ^(٧٦)

“Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilâhlar edindiler. (74) Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir. (75) (Resûlüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz. (76)”

⁶⁴³ Bkz. Zuhuf 43/13.

⁶⁴⁴ Kurtubî, a.g.e. XIII, 39; Râzî, a.g.e. XIII, 93.

⁶⁴⁵ El-Meydanî, a.g.e. VI, 210.

3.5.4.2. Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

وَاتَّخَذُوا “ahz” kelimesi, bir şeyi tutmak, elde etmek, sahip olmak veya dost edinme, ilah edinme anlamlarındadır.⁶⁴⁶

جُنْد “Cund” kelimesi, topluluk, ordu anlamındadır.⁶⁴⁷

مُحَضَّرُونَ “Muhdrûn” kelimesi, hazır bulunma, karşısında, yanında, huzurunda bulundurma anlamlarındadır.⁶⁴⁸

3.5.4.3. Ayetlerin Tefsiri

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ “Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilâhlar edindiler.” (74)

Müşrikler, kudretin ve nimetlerin sahibi olan Allah'ı bırakıp, kendi elleri ile yonttukları, taştan tahtadan, cansız ve aciz birer nesne olan putlara bir isim verirler, sonrada onlara kendilerine yardım edip rızık versinler umuduyla kulluk ederler. Hâlbuki kendilerine tanrılık isnat ettikleri bu uydurma ilahlar, zelil ve hakirdir cansızlar, başkalarına değil, kendilerine dahi yardım edemezler.

“لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ” hal cümlesi olan bu ifade, şirkin tutarsızlığının, halidir. Çünkü bütün nimetleri veren bir tek ilahı inkâr edip; kendisine yalvaranın duasını işitemeyen sağır, kendisine seslenenin çağrısına cevap veremeyen dilsiz, fayda ve zarar vermeyen cansız varlıkları ilah edinmesidir. Bu durum onların sapkınlığının aşırılığına işarettir.⁶⁴⁹

Müşriklerin putlara tapmalarının temel sebeplerinden biride, onlardan yardım alma umutlarıdır. Menfaat duygusunun yol açtığı kötü sonuç ise, şirktir. İnsan, kendisine

⁶⁴⁶ Rağıb el-İsfehânî, a.g.e. s. 67.

⁶⁴⁷ A.e. s. 207.

⁶⁴⁸ A.e. s. 241.

⁶⁴⁹ Râzî, a.g.e. XIII, 94.

ibadet edilecek ve kendisinden yardım istenecek makamı unuttur ya da karıştırırsa şirk tehlikesi her zaman mevcut olacaktır.⁶⁵⁰

“Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir.” (75)

İlah olduklarını iddia ettikleri bu putlar, hiçbir şekilde kendilerine ne fayda verebilirler, ne şefaata, nede yardım edebilirler.

“مُحَضَّرُونَ” ifadesi, müşrikler, putlarına aşırı bağlılık, onları savunma, onlar uğrunda mal ve canlarını feda etme hususunda onların hazır askerleri gibidirler.⁶⁵¹

“*Müşrikler onların hazır askerleridir.*” Cümlesine birbirine yakın anlamlarda izahlar yapılmıştır:

- a. Müşrikler, bu putları savunur ve onlara gelecek zararları önlemeye çalışırlar.
- b. Müşrikler, dünyada bu putların namına insanlara kızar ve öfkelenirler.
- c. Müşrikler, bu dünyada putlara ibadet ederler ve onları korurlar, işlerini görürler. Onlar ilahların askerleri gibidirler.⁶⁵²

Müşrikler, kendilerine faydaları dokunsun diye, Allah'tan başka tanrılara ibadet ederler, oysa o putlar kendileri için hazırlanmış askerler olduğu halde ahirette onlara yardım edemezler. Putlar donanımlı hazır birer asker olsalardı da onlara faydaları dokunmazdı.⁶⁵³

Müşrikler, kendilerine şefaatte bulunsunlar diye putları ilah edindiler. Fakat durum onların zannettikleri gibi olmadı. Çünkü bu putlar, kıyamet gününde onlara azap olmak üzere hazır edilmiş askerler gibi olacaklardır. Çünkü bu taptıkları putlar, cehennem (kâfirleri yakan) yakıtı yapılacaktır.⁶⁵⁴

Eşref-i mahlûkat olarak yaratılan insanın, âlemleri yaratan Allah'a kulluğu terk edip, kendisine tapılmasından bile haberi olmayan putlara tapması, dünyada onların bekçiliğini yapması şirkin ve müşrikin çelişkisidir. Bundan dolayı Allah, onların

⁶⁵⁰ Kurtubî, a.g.e. XIII, 39

⁶⁵¹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 213; Putların faydasının olmadığı hakkında bkz. Araf 7/179.

⁶⁵² Kurtubî, a.g.e. XIII, 39.

⁶⁵³ Râzî, a.g.e. XIII, 94.

⁶⁵⁴ Nefsi, a.g.e. III, 112; İbn Âşûr, a.g.e. XXIII, 71.

taptıkları putları ile birlikte cehenneme gireceğini haber vermiştir: “Siz ve Allah’ın dışında tapmış olduğunuz şeyler cehennem yakıtıdır. Siz oraya gireceksiniz.”⁶⁵⁵; “Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah’ı bırakıp tapmış olduklarını toplayın. Onlara cehennem yolunu gösterin.”⁶⁵⁶; “Yakıtı, insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının.”⁶⁵⁷

“Eski devirlerde tanrı diye tapılan şeyler; putlar, ağaçlar, yıldızlar, melekler ve cinlerdi... Putçuluk, günümüzde yeryüzünün bazı bölgelerinde hala sürüp gitmektedir. Bu sahte tanrılara tapanlar, Allah’ın birliğine ve ahirete tam olarak inanmamış kimselerdir. Onların şirki bugün Yüce Allah’ın gücünden başka bir takım asılsız güçlere iman etmeleri, Allah’tan başka birisine dayanmaları, kadına, paraya, makama vs. şeylere tapmak şeklinde kendisini göstermektedir.”⁶⁵⁸

فَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ “(Resulüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz.” (76)

“Onların sözleri sakın seni üzmesin” ifadesi, Hz. Peygamber (s.a.v.) için teselli, müşrikler için ise tehdit içermektedir. Allah, gizli ve açık her şeyi bildiğini, bunun hesabını müşriklere mutlaka soracağını Hz. Peygamber (s.a.v.)’e haber vererek onu teselli etmiştir. Ayrıca bu cümle, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in onların sözlerinden etkilenmesini nefy ediyor, davetinde ona moral veriyor.⁶⁵⁹

“قَوْلُهُمْ” (onların sözleri), ifadesinden maksat ise, diğer ayetlerde işaret edildiği üzere müşriklerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)’i inciten şu sözlerdir:

- a. Putlar için bunlar bizim mabutlarımızdır ve onlar Allah’a ortaklıklar, demeleri.
- b. Seni yalanlamaları, sana eziyet etmeleri, sana kaba davranmalarınıdır.⁶⁶⁰

⁶⁵⁵ Enbiya 21/98.

⁶⁵⁶ Saffât 37/22-23.

⁶⁵⁷ Bakara 2/24; Tahrim 66/6.

⁶⁵⁸ Kutub, a.g.e. V, 2976.

⁶⁵⁹ Kurtubî, a.g.e. XIII, 39.

⁶⁶⁰ Nefsi, a.g.e. III, 112.

c. Sana şair, kahin, sihirbaz, mecnun demeleri ve risaletini yalanlamalarıdır. Allah, peygamberine hitaben: *“Onların bu sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (üstünlük) Allah’ındır.”*⁶⁶¹ tesellisinde bulunmaktadır.

“Biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliriz.” Cümlesi nehyin nedenidir, bu nehiyden maksadın ne olduğu konusunda şu görüşler ileri sürülmüştür:

a. Gizledikleri nifakı ve açığa vurdukları küfrü biliriz demektir.

b. İç dünyalarında senin peygamber olduğunu bildikleri halde seni inkar ettiklerini biliriz demektir.

c. İçlerinde taşıdıkları şirk inancını ve kötü amallerini biliriz demektir.

d. Senin şair, Kur’an’ın da şair olmadığını bildiklerini biliriz demektir.⁶⁶²

e. Biz onların içinde buldukları bütün durumları biliriz, onları buna göre cezalandırırız demektir.⁶⁶³

Ayette, “gizli” fiilin, “açık” fiilinden önce zikredilmesindeki incelikler:

a. Allah’ın ilmi her şeyi kuşatmıştır. O gizliyi de açığı da anında bildiği halde, müşrikleri tehdit için gizliyi bildiğini önce zikretmiştir.

b. Açık söz ve filer, niyet ve düşünce olarak önce insanın kalbinde belirir. Daha sonra fiiliyata dökülür. Ayet bu sıralamayı esas almıştır.⁶⁶⁴

c. Kalbin ıslahı daha önemli olduğundan dolayı gizli açıktan önce zikredilmiştir.⁶⁶⁵

Bu üç ayette asıl amaç Allah’ın insanlara lütfettiği nimetlerin kadrini bilmediklerini, gereğince şükretmediklerini, üstelik kendilerine hiçbir yararı dokunmayan varlıkları tanı edindiklerini onlara hatırlatmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.)’e teselli vermek ve müşriklerin sözlerinden ötürü üzülmüne gerek olmadığını bildirmektir. Ayrıca nimetine karşılık Allah’a şükretmek şöyle dursun birde ona ortak koşarak nankörlüğün en büyüğünü yapan bu insanların Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında ağır

⁶⁶¹ Yunus 10/65.

⁶⁶² Râzî, a.g.e. XIII, 94.

⁶⁶³ İbn Kesir, a.g.e. V, 2769.

⁶⁶⁴ Bkz. Ebu’s-suûd, a.g.e. VII, 179.

⁶⁶⁵ Arslan, Ali, **Büyük Kur’an Tefsiri (Hülâsâtü’t- Tefâsir)**, Arslan Yayınları, İstanbul, (t.y), XIII, 461.

hakaretlerde bulunmaları ve haksız sözlerle onu incitmeleri akıl alacak bir şey değildir.⁶⁶⁶

3.5.5.Öldükten Sonra Dirilişin İspatı (ayet 77 - 83)

3.5.5.1.Ayetlerin Metin ve Mealleri

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ (٧٧) وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (٧٨) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (٧٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ (٨٠) أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ (٨١) إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٣)

“İnsan görmez mi ki, biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, apaçık düşman kesilmiş. (77)Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: «Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?» diyor. (78)De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir. (79)Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. (80) Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. (81)Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı «Ol» demekten ibarettir. Hemen oluverir. (82) Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz. (83)”

3.5.5.2.Ayetlerde Geçen Bazı Kelimelerin Anlamları

نُطْفَةٍ “Nutfe” kelimesi, saf su, erkeğin erlik suyu, sperm demektir.⁶⁶⁷ İnsanın kendisinden yaratıldığı su demektir.⁶⁶⁸

خَصِيمٌ “Hasîm” kelimesi, düşman, husumette aşırı giden, düşmanlığı fazla olan çok tartışan kişi anlamındadır.⁶⁶⁹

رَمِيمٌ “Remîm” kelimesi, çürümüş kemik demektir.⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ Bkz. Karaman, a.g.e. IV,513.

⁶⁶⁷ Rağîb el-İsfahânî, a.g.e. s. 811.

⁶⁶⁸ Semîn el-Halebî, a.g.e. IV, 219.

⁶⁶⁹ El-Herevî, a.g.e. II, 561; Semîn el-Halebî, a.g.e. I, 584; Rağîb İsfahânî, a.g.e. s. 284.

⁶⁷⁰ El-Herevî, a.g.e. II 781.

“Melekût” kelimesi، ملك fiilinin mastarı olup، yüce Allah’ın hükümlerine mahsus bir kelimedir.⁶⁷¹

3.5.5.3. Ayetlerin Tefsiri

“أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانَ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْقَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ” “İnsan görmez mi ki، biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki، apaçık düşman kesilmiş.” . (77)

Allah، müşriklerin ortak koşmalarının batıl olduğunu delillerle ispatladıktan sonra، sözü yeniden، öldükten sonra dirilmeye getirdi ve dirilişin kesin olduğunu aklı delillerle açıkladı.

Tefsir kitaplarında bu son ayet grubunun nüzul sebebi olarak şu olay zikredilmektedir. Mekke müşriklerinin önde gelenlerinden Übey b. Halef، As b. Vâil veya Ebu Cehil elinde çürümüş bir parça insan kemiğiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanına gelmiş، kemiği elinde ufalayıp havaya savurarak: “ *Ey Muhammed! Allah’ın bunumu? Dirilteceğini iddia ediyorsun?*” demiş. Hz. Peygamber (s.a.v.): *Evet Yüce Allah seni öldürür، sonra diriltir، sonra cehenneme sürükler، buyurmuştur.* Bunun üzerine Yasin suresinin bu son ayetleri nazil oldu.⁶⁷²

Ayetteki، “أَوَلَمْ يَرَ” (görmedi mi?) ifadesinde bulunan “hemze” inkâr ve hayrete düşürme ifadesidir. Yani، kendisini bir damla sudan yarattığımızı “görmüyor mu?” bunu hissetmiyor mu، tefekkür ve basiret nazarıyla hayatı değerlendirmiyor mu، kendi yaratılışını ibret nazarı ile düşünmüyor mu?⁶⁷³

Ayette geçen “insan”ın kim olduğu konusundaki rivayetler şöyledir:

Abdullah b. Abbas، Mücahit ve Katade، bu Übey b. Halef’tir. Said b. Cübeyr، bu As b. Vail’dir. Bir rivayete göre Abdullah b. Abbas، bu Abdullah b. Übey’dir، demiştir. İbn Kesir، bu son rivayet münkerdir، çünkü sûre Mekki’dir، demiştir.⁶⁷⁴

⁶⁷¹ Rağıb İsfehânî، a.g.e. s. 775.

⁶⁷² Taberî، a.g.e. XXIII، 28; İbn Kesir، a.g.e. V، 2769; Râzî، a.g.e. XIII، 94; Vahidi، Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed، *Esbâb-ı Nüzûl*، thk، Kemal Besyûnî Zeğlûl، çev: Necati Tetik، Necdet Çağıl، İhtar Yayıncılık، Erzurum، 1997، s. 302.

⁶⁷³ İstifhamın esrarı için bkz. Alabalık، a.g.e. s. 107; El-Meydanî، a.g.e. VI، 205.

⁶⁷⁴ Bkz. Taberî، a.g.e. XXIII، 28; İbn Kesir، a.g.e. V، 2769; Râzî، a.g.e. XIII، 94.

Her ne kadar ayetin nüzul sebebi, adı geçen şahıslardan biri ise de, sebebin hususiliği hükmün umumiliğine engel değildir. Önemli olan, özel sebep ne olursa olsun sözün genelinden çıkan manadır. Buda Allah'ın kudretini ispat ve haşiri inkâr eden zihniyetin mahkûm edilmesidir. Mahkûm edilen zihniyet, ahiret gününü inkâr eden zihniyettir. Ayet geneldir, inkârcı zihniyete sahip olan herkes bu ayetin muhatabıdır.

Yaratılışı Allah'ın ayetlerinden olan insan, kendi yaratılışını düşünmeyi bir kenara bırakıp, Allah'ın ve peygamberinin bildirdiklerini akılla reddetmeye kalkışmasının çelişkisi örneklerle anlatılmaktadır.

Ayette “nutfe” kelimesi, erkeğin menisi yada dölllenmiş hücre (zigot) manasına gelmektedir. Böylesine önemsiz görünen bir cismin, bir damla su olan nutfenin, Allah'ın belirlediği bir süreçten geçtikten sonra yetişkin bir insan haline gelmesini sağlayan iradenin kim olduğu üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir mucize olduğu ve bunun bir kudret tarafından yaratıldığına işaret edilmektedir. Allah, Kur'an'da bu konuda şöyle buyurmaktadır: “*İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz kendisini yaratmışızdır?*”⁶⁷⁵

Ayette “*حَاصِمٌ/Hasîm*” kelimesi, taraf olma, düşman olma⁶⁷⁶ düşmanlığında aşırı olma ve “*nâtık*” (konuşan, tartışan⁶⁷⁷) manalarına gelmektedir. Buda “Yaratılış maddesi aynı olduğu halde, insanın uzuvlarının farklı oluşu Allah'ın kudretinin delilidir”; nutfe (sperm), oluşum geçirerek insanın hayat safhalarının en aşağı basamağı ile en yukarı basamağını içine alır. Çünkü Allah, “*sizi türlü merhalelerden geçirerek yaratmıştır.*”⁶⁷⁸ Hasîm olma, nutfenin oluşum geçirerek kabiliyetinin en ileri safhasına gelmiş olması, konuşup tartışması, mücadele etmesidir. “*إِنَّا*” (izâ-i fücâiyye)'in getirilmesi de, insanın hakir bir nutfeden yaratılışını unutarak, batıl uğrundaki düşmanlığını anlatmak içindir.⁶⁷⁹

“*Hasîmun Mübîn*” ifadesindeki “*Mübîn*” apaçık kelimesinde, insanın aklî kuvvesine işaret vardır. Ayetteki “bir nutfeden” ifadesi, insanın en düşük haline; “apaçık bir

⁶⁷⁵ Meryem 19/67.

⁶⁷⁶ Bkz. Bakara 2/204; Nahl 16/4; Sâd 38/22; Zuhuf 43/58; Hac 22/19.

⁶⁷⁷ Bkz. Al-i İmrân 3/44; Şu'râ 26/96; Zümer 39/31.

⁶⁷⁸ Nuh 71/14.

⁶⁷⁹ El-Meydanî, a.g.e. VI, 219.

hasım” ifadesi ise insanın en üstün hali olan, konuşan tartışan, meramını ifade edebilen akıllı varlığa işaret vardır.⁶⁸⁰ Husumeti belli, düşmanlığı şiddetli, batıl mücadelesine delil getiren, kendi akli ile Allah’ın kudretine sınır çizen ve Rabbinin gönderdiği peygamberle tartışan insan manasın gelebilir.⁶⁸¹

Araplar evrenin yaratıcısının Allah olduğunu ikrar etmelerine rağmen⁶⁸² menfaat üzerine kurulu şirk düzenlerinin sonunu getirecek olan Hz. Peygamber (s.a.v.)’in risaletine ve ahiret hayatına iman etmediler. Onlar akıllarınca çürümüş kemiği misal olarak getirerek, öldükten sonra dirilişin imkânsız olduğunu örneklerle ispat etmeye çalıştılar.

وَضْرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ “Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: «Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek, diyor.” (78)

“Bize misal getirdi” ifadesinde, o kâfir, kemiğin diriltilmesinden daha garip olan, kendisinin yaratılışını unutarak, öldükten sonra diletilmeyi inkâr için eline bir parça kemik alarak onu ufalayarak, kadir olan Allah’ın bunu yeniden yaratmaya kadir olmadığını iddia etti.

“Bu çürümüş kemiği kim diriltecek?” ifadesiyle, hayret verici bir misal getirdi, ama kendi yaratılışını unuttu. Gökleri ve yeri yaratan kudret sahibi Allah’ın çürümüş kemikleri yeniden yaratmasını, kendi yaratılışı (maddesini) unutarak uzak bir ihtimal gördü. Allah’ın, onu yoktan var ettiğini hatırlamadı. Kulun, sınırlı gücünü Allah’ın sınırsız kudreti ile kıyasladı, hâlbuki Allah, ondan daha büyüklerini yarattı.⁶⁸³

⁶⁸⁰ Râzî, a.g.e. XIII, 94.

⁶⁸¹ Bkz. Kur’anda insanın (Âdem’in) yaratılış merhaleleri için: 1) Toprak, Saffat 37/11; 2) Cıvık çamur, En’am 6/2, Sâd 38/71; 3) Süzölmüş çamur, Mü’minun 23/12; 4) Kokuşmuş çamur, Hicr 25/26, 28, 33. Diğer insanların yaratılışları ise: 1) Nutfe, Hac 22/5, Dehr 76/2; 2) Alaka, Hac 22/5; 3) İzâm, Mü’minun 23/12-14.

⁶⁸² Bkz. Ankebût 29/69; Zuhurf 43/87.

⁶⁸³ Bkz. İbn Kesir, a.g.e. V, 2770.

İnsan, menşeinin değersizliğine, başlangıcının bayağılığını unutarak, Rabbi hakkında tartışmaya giriyor. Allah'ın kudretini sorguluyor.⁶⁸⁴ Onun itirazına, Allah onun ayrılmaz parçası olan ölü toprak ve nutfe'yi hatırlatarak cevap veriliyor.

“Yaratılışını unutması” ifadesi, Müşriklerin haşiri imkânsız görmeleri ve “Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz.”⁶⁸⁵; “Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden diriltileceğiz öyle mi?”⁶⁸⁶ inancına sahip olmalarındandır.

Kendi yaratılışını düşünen kişi, kıyas yolu ile ahirete zorunlu olarak iman eder. Çürümüş kemikleri bir araya getirip onlara yeniden hayat vermenin, yoktan var edilmeden daha kolay bir iş olduğunu kavrar.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ “De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.” (79)

“De ki:” ifadesindeki hitap, müşriklerin “Bu çürümüş kemiği kim diriltecek?” sorusuna verilmiş bir cevaptır. Cüzleri yoktan ilk defa benzersiz yaratan, o cüzleri yine bir araya getirip yaratacaktır. Allah, onların bu itirazlarına Kur'an'da: “Onlar, Bizi tekrar (hayata) kim diriltecek?” De ki: Sizi ilk kez yaratan diriltecek,”⁶⁸⁷ diye cevap verilmektedir. اَوَّلَ مَرَّةٍ ifadesinde, Allah, o çürümüş kemikleri tekrar yaratacak, yani bir kimsede bulunan sıfat aynen devam edecektir.⁶⁸⁸

“O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.” ifadesinde geçen “halk” kelimesi, hem “yaratma” hem de “yaratılanlar” (mahlûkat) anlamına geldiği için, bu cümle genellikle iki manayı da yansıtmak üzere şöyle açıklanır:

a.Allah, yaratılanların hepsini bütün ayrıntılarıyla bilir, her birini toplanan ve dağılan parçalarıyla, usulü ve furûu, içinde bulunduğu durumları, nitelik ve nicelikleri, her türlü özellikleriyle bilir.

⁶⁸⁴ Bkz. Nefsi, a.g.e. III, 114.

⁶⁸⁵ En'am 6/29; bkz. En'am 6/29.

⁶⁸⁶ Mü'minun 23/82

⁶⁸⁷ İsra 17/51.

⁶⁸⁸ Aslantürk, Ayşe Hümeysra, **Hızır Bey Çelebi Ve Yâsîn-i Şerif Tefsiri**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007, s. 157.

b.Allah, yaratmanın maddeli-maddesiz, örnekli-örneksiz, ilkin ve sonra her çeşidini bilir.⁶⁸⁹

Bu sorunun amacı, çürümüş kemiklerin kim tarafından ve nasıl diriltileceğini öğrenmek değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)’e karşı çürümüş kemikle, delil getirmek ve bunun imkânsız olduğunu aklen ispatlamaktır.

“Hiç yaratan yarattığını bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”⁶⁹⁰ ayeti de, özü aynı olan “nutfeden” farklı özellik ve kuvvetlere sahip şekil ve cüzleri yaratması Allah’ın yaratmayı en iyi bildiğinin delilleridir. Eğer yaratma sadece tabiat vasıtası ile olsaydı, aynı özden, aynı uzuvlar ve cüzler oluşmalı idi.

Bu ayet, ilk yaratmayı tekrar yaratmaya delil getirilmiş ve “ruh maal cesd” haşır olunacağına işaret edilmiştir. Ayrıca yeniden dirilişi inkâr edenler de tekzip etmektedir.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَاراً فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ “Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz.” (80)

Bu ayette, Allah’ın ilmine dikkat çekmek, ölüleri yeniden diriltmeye kadir olduğunu göstermek, bununla ilgili tereddüt ve itirazlara karşı ateş ile yeşillik gibi iki zıt özellikten birinin diğerine dönüşmesini örnek vermektedir. Biri kurutucu, öldürücüdür, öbürü yaştır, canlılık eseridir. Birinin olduğu yerde diğeri olmaz. Bu örnekle, yakın olanla uzak olanı kavrama metoduna başvurulmuştur. Hayat ve canlılık kaynağı olan su ile kurutan ve öldüren ateş; çürümüş kemik ve yeşil ağaç zıtlıkları karşılaştırılmıştır. Yeşilden, tabiatına zıt olan ateşin çıkarılması; çürümüş kemikten, tabiatına zıt olan hayatın verilmesi, Allah’ın sonsuz kudretinin esridir. Allah, burada somut olandan hareketle, soyut olanı izah etmektedir. O, gökleri ve yeri, içindekileri benzersiz yaratandır.

⁶⁸⁹ Bkz. Yazır, a.g.e. VI, 425.

⁶⁹⁰ Mülk 67/14.

Ayette geçen ağaçtan maksat, bazı müfessirlere göre, Serh, Mehr ve Affâr ağaçlarıdır, bunlar yeşil oldukları zamanda birbirlerine sürdüğünde çakmak görevi görürler ve yanarlar.⁶⁹¹

Ayette geçen “الشَّجَرِ” (ağaç) kelimesinin başındaki “ال” takısı: a) Cins içindir ve bu özellik her ağaç için geçerlidir. Bu durumda, ateşi ağaçtan çıkarma kudretine sahip olan Allah, ölü kemikten de insanı yeniden yaratmaya kadirdir. b) Ahd içindir, yanma özelliği sadece bir yeşil ağaç için geçerlidir. Bu ağaçta Mehr ve Affâr ağaçlarıdır.

Bazı müfessirler, ayetteki asıl maksat ağaçtaki odun veya kömürü işaret etmek değil, sürtme ve temas ile yeşil ağaçtan meydana gelen hareket ve tutuşturmayı anlatmaktır. Bu ayet, elektriğe işaret etmiş ve bu işaretten “ol” emrini almaya zihinleri yaklaştırmak için bir misalde verilmiş olabilir.⁶⁹²

Yine ağaçtan maksat, kömür olabilir, petrolün hammaddesi olan ağaçlar olabilir, ya da ağaçtan maksat oksijen olabilir ki oksijen fotosentez yoluyla ağaçlar tarafından üretilir. Ağaç ile ateş arasındaki ilişki, oksijen ile ilgilidir. Çünkü ateş ancak oksijenle var olur. Oksijende ağaçlar tarafından üretilir.

“İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz.” İfadesi, insanlar tarafından tecrübe ve müşahede edilmiş bir husustur.

Ey insanlar! Gördüğünüz ve bildiğiniz yeşil ağaçta ateşi ve suyu bir arada toplamaya kadir olan Allah, insanları da ölüm ve hayat arasında cezalandırmaya yada öldükten sonrada onları diriltmeye kadirdir.

Bu ayet, her şeyin Allah’ın buyruğuna bağlı olduğuna, maddeye hayat veren o olduğuna, canlılara ruhu ilk üfleme kadir olduğu gibi, ba’s için yeniden üfleme de kadiri mutlaktır.

⁶⁹¹ Bkz. Taberî, **a.g.e.** XXIII, 32; İbn Kesir, **a.g.e.** V, 2770.

⁶⁹² Yazır, **a.g.e.** VI, 426.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ “Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.” (81)

Allah, göklerin ve yerin yaratılışındaki azamete dikkat çekerek, insanı tefekküre sevk etmektedir. O, bunları yaratmaya kadir olanın nasıl olur da insanı yeniden diriltip huzura getirmeye kadir olamayacağını sormakta ve sorulan soruya da “evet! o yaratmaya kadirdir”, cevabı verilmektedir. Allah, somut olan bir hakikati insana tekrar hatırlatmıştır: “*Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir.*”⁶⁹³

Allah’ın yarattığı gökler ve yer onun ölüleri yeniden diriltmeye ve her şeye kadir olduğunun delilidir. “*Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir!*”⁶⁹⁴ O kudreti ve ilmi ile geçmişte insanları nasıl yarattıysa, kıyamet gününde onların benzerini, onlar gibisini yine yaratmaya kadirdir.

“مِثْلَهُمْ” ifadesi, hakkında İslam âlimleri, öldükten sonra dirilmenin keyfiyetinin nasıl olacağı problemi hakkında tefekkür etmişlerdir. Bu konu ile ilgili diğer ayet ve hadisleri birlikte tefekkür etmişler ve neticede öldükten sonra dirilmenin sadece ruhanî değil, ruh ve cesetle birlikte (cismanî) olacağı kanaatini belirtmişlerdir. Fakat bunun ahirete ait bir keyfiyet olacağı, onunda ancak Allah tarafından bilineceği belirtilmektedir.⁶⁹⁵

خَلَّاقٌ ve عَلِيمٌ kelimelerinin ikisi de ismi faildir. Allah’ın iliminin ve yaratmasının yüceliğini, sınırsızlığını delalet için ismi fail olarak getirilmiştir.⁶⁹⁶

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ “Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı «Ol» demekten ibarettir. Hemen oluverir.” (82)

⁶⁹³ Mü’min 40/57.

⁶⁹⁴ İsrâ 17/99; bkz. İsrâ 17/99; Hicr 15/86.

⁶⁹⁵ Bkz. Toprak, Süleyman, “Haşir” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2004, XVI, 416-417; Yavuz, Yusuf Şevki, “Ba’s” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2000, V, 98-100; Yavuz, Yusuf Şevki, “Acbü’z-Zeneb” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2000, I, 319-320;

⁶⁹⁶ El-Meydanî, a.g.e. VI, 225.

Allah bir şeyi yaratmayı dilediğinde sadece bir kere “ol” emri verir oda hemen oluverir. “أَمْرُهُ” O’nun emri yani dilemesi, O bir şey için tek bir emir verir ve bu emrin tekrarına ihtiyaç yoktur. Onun “ol” dediği şey kaçınılmaz olarak olu verir. Yani ol! emri yaratmaya dönüşür.⁶⁹⁷ “(O), göklerin ve yerin essiz yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir.”⁶⁹⁸

Allah’ın yaratma iradesini “كُنْ” (ol) emri ile alakalandırmıştır, “كُنْ” (ol) emri vuku bulunca yaratma da meydana gelir. Katâde, yaratmanın Allah için kolaylığını bayan kabilinden şöyle demiştir: “Arap dilinde “كُنْ” (ol) demekten daha kolay bir ifade yoktur.”⁶⁹⁹

“كُنْ” (ol) ifadesi, Allah’ın evrendeki egemenliğinin mutlak olduğu, irade buyurduğu bir şeyi gerçekleştirmek için vasıtaya ihtiyacının bulunmadığını ve O’nun hakkında zorluk, yorgunluk gibi yaratılmışlara ait kusurların düşünülmemeyeceğini vurgulayan mecazî bir anlatımdır.⁷⁰⁰

فَيَكُونُ “Oluverir” kelimesi, geniş zaman kipidir, geçmiş zaman değildir. Yani Allah, bir şey için “ol” dediğinde o şey oldu demek değil, “oluyor/oluverir” demektir. Çünkü Allah’ın yaratması, bir defa olmuş bitmiş değildir, onun yaratması sürekli dir. Heran devam etmektedir. Allah kâinatı yaratıp kenara çekilmiş değil, yaratma iradesi devam etmektedir. Kimi ölür, kimi doğar, eskilerin yerini yeni kuşaklar alır. Allah, süresini tamamlayan bir mahlûkun yerine yenisini yaratır. İnsanlar, hayvanlar, ağaçlar, bitkiler ve diğer canlılardan süresi dolanların yerine Allah yenisini var eder, yaratma böyle bir nizam içinde sürüp gitmektedir. “Göklerde ve yerde bulunan herkes, (ona yalvarır) O’ndan ister. O, her an yaratma halindedir.”⁷⁰¹

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ “Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah’ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O’na döneceksiniz.” (83)

⁶⁹⁷ A.e. VI, 226.

⁶⁹⁸ Bakara 2/117.

⁶⁹⁹ Taberî, a.g.e. XXIII, 32.

⁷⁰⁰ Zemahşeri, a.g.e. V, 197.

⁷⁰¹ Rahmân 55/29.

“فَسُبْحَانَ” kelimesinin başındaki “ف” harfi, Müşriklerin bu ayetlerde geçen, öldükten sonra dirilmenin olamayacağı dâhil bütün iddialarının yersiz olduğu ve Allah’ın da, onların isnad ettiği ortaklardan ve noksanlıklardan münezzehe olduğunun delilidir.

“سُبْحَانَ” tesbihin özel adıdır. Tesbih ise, tenzih demektir. Yani yerde ve göklerde bulunan her şey O’nu tesbih eder. “سُبْحَانَ” ismi, tenzih ve berî olma anlamında alemdir.⁷⁰²

Sûre, Allah’ın mutlak ilâh ve rab olduğunun en veciz ifadesi olan bir ayetle son bulmaktadır. Egemenlik, idare, düzen ve hükümlanlık anlamlarına gelen ve mübalağa ifade eden “مَلَكُوتَ /melekût” kelimesi, Allah’ın her şeyin sahibi ve mâliki olduğu, mülkü üzerinde dilediği gibi ve bir hikmete mebnî olarak tasarruf gücüne sahip olduğunu anlatmaktadır.⁷⁰³

Ayet, her şeyin mülkü ve tasarrufu egemenliğinde olan Allah’tır, her şey onun mülküdür. “Yaşatan da öldüren de O’dur. Siz yalnız ona döneceksiniz.”⁷⁰⁴ O halde nasıl olurda mülk olan, mâlikin ortağı olabilir.

وَالْيَهُ تُرْجَعُونَ (dönüş onadır) ifadesi, öldükten sonra yeniden dirilişin mutlak olduğuna muhatabı ikna için, âdete surenin kapanış mührü konumundadır.

Kur’an’ın kalbi konumunda olan Yâsîn surenin kalbi de “haşir” meselesidir dense yeridir. Çünkü Allah, haşirin gerçekleşeceğini şu delillerle ispatlamıştır:

a.Sûrenin ilk bölümünde, “Şüphe yok ki, Biz ölüleri diriltiriz” ifadesi ile dirilişe dikkat çekilmiştir.

b.Karye kıssasında elçilere yardım eden mümin zâtın, kavmi tarafından taşlanarak şehid edilmesinden sonra Allah ona “Cennete giriver” ifadesi, dirilmeye delildir.

c.İnsanın, bir damlacık sudan başlayarak, mükemmel şekilde iddiasını savunabilecek düşünce ve konuşma kabiliyetine sahip bir varlık haline getirilmesi bir delildir.

d.Kemikleri ilk defa yaratan ve canlandıranın, o kemikler çürüyüp dağıldıktan sonra, onları yeniden yaratabileceği de bir delildir.

e.Yeşil ağacın, kendi tabiatına tamamen zıt olan ateşi netice verecek şekilde yaratılması da bir delildir.

⁷⁰² El-Meydanî, a.g.e. VI, 226.

⁷⁰³ Zemahşerî, a.g.e. V, 197; bkz. Araf 7/185; Mü’minün 23/88.

⁷⁰⁴ Yunus 10/56.

f.Gökleri ve yeri yaratanın, insanın bir benzerini yaratmaktan aciz olamayacağı da bir delildir.

g.Allah'ın Hallâk ve Alîm olmasının bildirilmesi. Yani, yarattığı değişik nitelikteki, sayısız varlıkların mevcudiyeti ve yarattıklarına verdiği duyular, organlar, onların hayatlarını devam ettirmeleri için gereken rızıkların devamlı yaratılması da bir delildir.

h.Her şeyin hakimiyetinin Allah'ın elinde bulunması gerçeği, öldükten sonrada diriltmeye kadir olduğunun da ispatıdır.

Sûre, Kur'an'ın "Hakîm" olduğuna yeminle başladı ve her şeyin egemenliği elinde olan, yaratmak, emretmek, adaletle hükmetmek, yeniden diriltmek, kullara amellerinin karşılığını vermek, nimeti bol ve lütfü geniş, Hay ve Kayyum olan, noksanlıklardan münezzeh olan O'sübhân'ı tesbih etmek ve dönüşümüzün ona olacağına vurgu yapılarak son buldu. Böylece sûrenin baş tarafı nasıl başladı ise sonu da öyle tamamlandı.

Bu son ayet grubunda öldükten sonra dirilme ve ahiret günü üzerinde duruldu. Çünkü uyarı ve sorumlulukları yerine getirmek, nimetlerin şükürünü eda etmek ancak ahiret gününe iman etmeye bağlıdır.

Bu sûre, Hz. Muhammed (s.a.v)'in risâletini söz konusu etti, Allah Teâlâ'da O'nun sadık olduğuna yemin ederek şahadet etti. Risâleti kabul edenlerin vasıflarını ve ahirette alacakları mükâfatı ve inkârcıların vasıflarını ve ahirette görecekleri cezayı haber verdi.

Allah, ilmine, kudretine, hikmetine ve rahmetine delalet eden birtakım açık seçik delillerden ve tarihi ibretlerden söz etti. Ardından şeytana ibadet etmekten sakınmayı ve insana bu nimetleri ihsan edene kulluk etmenin tevhidin gereği olduğunu açıkladı. Allah, sonunda hiç bir şeyin azameti ile yarışamayacağını ve öldükten sonra dönüşün yalnızca ona olacağına hükmetti.

3.5.6. Ayetlerden Çıkarılan Ders ve İbretler

1) Kur'an şiir değildir. Hz. Muhammed (s.a.v) de şair değildir. Ona şiir söylemekte yaraşmaz.

- 2) Kur'an'dan ancak ona iman edenler, akıl sahipleri ve ibret nazarıyla hayata bakabilenler istifade ederler.
- 3) Hz. Peygamberin kimi zaman vezinli sözler söylemiş olması, şiir biliyor olmasını gerektirmez.
- 4) Şiir insan ürünüdür. Kur'an ise vahiydir. Hz. Peygamberin tebliğ ettiği Kur'an, tevhid, nasihat, adap, ahlak, hikmet ve ilahi hükümleri barındıran apaçık ilahi bir kitaptır.
- 5) Kur'an'ın indiriliş amacı, kalpleri diri, basitleri açık olan kimseleri uyarmak ve kâfirlere karşı da onu bir delil kılmaktır.
- 6) Allah'ın varlığının ve birliğinin delillerinden biriside insan, hayvan ve bitkilerin yaratılmasıdır.
- 7) Allah, insanlara hayvanları boyun eğdirmiş ve onlardan istifade etmelerini murad etmiştir. Allah, verdiği nimetlere karşılık itaat ve şükür edilmesini emreder.
- 8) Kâfirler, Allah'ın nimetlerine ve fazlına karşı nanakördürler. Bunun içinde putlara tapmaktadırlar.
- 9) Karada, havada, denizlerde, yarattığı hayvanlarda ve insana verdiği azalarda, Allah'ın varlığına delalet eden ayetler vardır. İnsanın bunlara şükretmesi gerekir.
- 10) Allah peygamberini teselli etmekte ve şöyle buyurmaktadır: “Onların senin hakkında sihirbaz, şair vb. sözler söylemeleri, “çürümüş kemikleri kim diriltecek” demeleri seni üzmesin”
- 11) Allah âlimdir. Kâfirlerin sözlerinden, fiillerinden, açık veya gizli planlarından haberdardır. Kıyamet günü de mutlaka onların karşılığını kâfirlere verecektir.
- 12) Allah, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin şüphelerini zikretmekte ve onlara şöyle cevap vermektedir: “Yaratma fiilinin tekrarlanması, örneksiz olarak yoktan var etmek gibidir. Hatta ondan daha kolaydır.”
- 13) Allah yeşil ağaçtan ateş çıkarmaya kadirdir. Onun dışındakiler acizdir.
- 14) İnsandan daha büyük olan göklerin ve yerin yaratılması Allah'ın sadece “kün” ol! Emri ile tamamlanmıştır. Buda dirilişin bir delilidir.
- 15) Allah'ın kendisine nimet verdiği insan bazen inkârcılıkta Allah'a ve onun dinine hasım kesilir.

- 16) İnsanın kendi yaratılışı yeniden dirilişin delilidir. Allah, insanı bir nutfeden yaratmış, sonra onu mükemmel bir insan haline getirmiştir. Bu Allah'ın ölüleri yeniden dirilteceğine ve çürümüş kemiklerin hayat bulacağına en büyük delildir.
- 17) Yeniden yaratma ilk yaratmadan daha kolaydır. Kâfirler hâlik olan Allah'ı mahlûkat ile kıyaslama yanılığısına düşmüşlerdir.
- 18) Allah'ın kudretinin ve ilminin delillerinden biride, mayası su olan yeşil ağaçtan yakıcı ateşin çıkmasıdır.
- 19) Allah bir şey yaratmayı dilediği zaman yorulmaya ve çaba sarf etmeye ihtiyaç duymaz. Onun iradesi derhal yerine gelir. Onun yaratmasında sebep sonuç ilişkisi aranmaz.
- 20) Allah, acziyetten ve şirkten münezzehtir. Çünkü her şeyin hükümranlığı onun elindedir.
- 21) Allah, insana mahlûkata ibret ve basiret nazarıyla bakmasını öğütlemektedir.
- 22) Vahiy kültürü insana içinde akıl, idrak ve basiret olan bir bakış açısı kazandırır.
- 23) Vahiy kültürü insana her şeyin başlangıcının ve sonucunun Allah'ın elinde olduğunu, dönüşün O'na olacağı, hesabın O'na verileceğini öğretir.

SONUÇ

Azîz ve Rahîm olan Allah tarafından Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen Kur'an'da, insanoğluna Allah'ın vahyi olan bu kitabı ve kendisini çevreleyen evreni, tabiatı, hayvanları, bitkileri, insan olgusunu ön yargısız olarak okuması, tefekkür etmesi ve anlamaya gayret etmesi emredilmektedir.

İnsanın, nefsiyle, çevresiyle ve Rabbiyle olan münasebetlerini bu kitabın rehberliğinde yürütmesi istenmektedir. Kur'an-ı anlamak için bütün benliği ile ona yönelenlerin kalbine vahyin nuru daima yön verecektir. Hayatlarına mutluluk, ahlaklarına yücelik kazandıracaktır. İki cihan saadetini hak edecekleri bir ömür süreceklerdir.. İki cihan saadetinin temel şartı da kalbe ve hayata hakim kılınmış sahih bir imandır. İnsanı sahih bir imana davet eden sûrelerden biride Kur'an'ın kalbi olan Yasîn sûresidir.

Yâsîn Kur'an'ın kalbidir. Çünkü onda imanın özü, kalbin ameli olan gaybî konular ele alınmaktadır. Bu yönüyle sûre Kur'an'ın özeti mesabesinde.

Bu araştırmada elde edilen çıkarımlar şöyle özetlenmiştir:

Tefsir, te'vil, konulu tefsir, konulu tefsirin önemi, faydaları, sûre tefsiri kavramları hakkında bilgi verilmiştir.

Sûre ile ilgili yapılmış, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan eserler ve ülkemizde yapılmış çalışmalar araştırılmış ve tezimize aktarılmıştır.

Sûrenin ismi, nüzul yeri, nüzul zamanı, fazileti, sûrenin önceki ve sonraki sûre ile münasebeti araştırıldı. Sûrenin muhtevası ve hedefleri belirtilmiştir.

Sûre konulu tefsir metodu çerçevesinde önce ana konulara sonra alt konulara ayrılmıştır. Konular arasındaki münasebet üzerinde durulmuştur. Ayetlerin ihtiva ettiği konular dikkate alınarak başlıklar altında rivayet, dirayet ve belli ölçülerde de belâğî yönleri incelenerek tefsirleri aktarılmaya çalışılmıştır. Konuların sonunda o konunun ders ve ibretlerine verilmiştir.

İslam itikadının temel ilkeleri olan risâlet, tevhid ve ahiret konularını ihtiva etmekte olan sûre, beş ana başlık altında işlenmiş ve şu sonuçlara varılmıştır:

1.Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nübüvveti ve kavmini uyarması işlenmiştir:

Yâsîn Sûresi, hurûf-ı mukattaa' ve Kur'an'a yeminle başlayan sûrelerdendir. Sûrede islama davet ve tebliğ ön plana çıkmaktadır.

Kur'an'ın eşsiz bir icaza sahip olduğuna işaret edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) tasdik edilmiş ve Allah'ın şahitliği ile risaleti ispatlanmıştır. Akidenin özü olan tevhidi, insanın özü olan kalbe hâkim kılmak sûrede esas alınmıştır.

Sûre, sağlam bir nesil yetiştirmenin itikadî ve ahkakî prensiplerini öğretmiştir, Kur'an'a ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e itaati emretmiştir. İnsanı şirkten ve puta tapmaktan kurtarmayı hedeflemiştir.

Sûre, Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmenin önemini ve öldükten sonra dirilmenin ve hesabın hak olduğu inancını topluma hâkim kılmaktadır.

Sûre, Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in davet ettiği islam'ı, sırat-ı müstakime, yani doğru ve güvenli bir yola benzeterek somuttan hareketle soyutu anlatma ve kavratma yöntemiyle ifade edilmiştir.

Bu metot sûrenin bütünde gözlenmektedir. Çünkü gaybî konular olan iman, ölüm, sûr'a üflenme, kıyamet, haşır, neşir, cennet, cehennem, risâlet ve tevhid konuları işlenmiştir.

Kâfirlerin Kur'an-ı ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risaletini inkâr sebepleri ve sonuçları anlatılmış, onların psikolojik durumları tasvir edilmiştir.

Sûre, müşriklerin inanç, ahlak, yaratılmışlara merhamet, sosyal adalet ve tefekkür gibi insanı yücelten erdemlerden gafil olduğunu bildirilmiştir. Onların inat, kibir, cehalet, küfür ve şirk gibi batıl inançları gafletlerini ziyadeleştirmiş, elleri boyunlarına zincirlerle bağlanmış ve çevrelerine aşılamaz setler örülmüş gibi inkârda hapis kalmışlardır.

İyi ve kötü bütün yapılanlar amel defterine kaydedilmiştir. İnsan ölümden sonra yeniden diriltilip yaptıklarından hesaba çekilecektir. Asıl hayat öldükten sonraki ahiret hayatıdır. Allah, ilim ve kudreti ile dilediğini yaratmaya kadirdir.

2. Bir örnek olarak elçileri yalanlayan kasaba halkının kıssası anlatılmıştır:

Bir iman kıssası olan Ashabı karye örneği verilerek Mekkelilere ve bütün kâfirlere inkârcıların tutumları, inançları, ahlakları ve sonları sahneler halinde aktarılarak tehditte bulunulmuştur. Bu kıssa ile müslümanlar teselli edilmiştir.

Allah, elçilerinin rahmet vesilesi, inkârcılığın ise uğursuzluk sebebi olduğu bildirilmiştir. Müşrikler, Allah'ın koyduğu sınırları tanımayan müsrif kimselerdir.

Allah'ın elçileri, insanları hidayete davet eden, sadık kimselerdir. Onlar davetlerine karşılık hiçbir menfaat beklentisi içerisinde değillerdir.

Akli selim sahibi kimseler, kendilerini yoktan var eden Allah'ı bırakıp, fayda ve zararı olmayan, şefaati geçersiz olan putlara ibadet etmeyecekleri bildirilmiştir.

Elçilere iman eden bir zâtın imanı, azmi, ahlakı, kavmine nasihati, şehid edilmesi, Allah'ın mağfiretine mazhar olması ve mükâfat olarak cennete girmesi anlatılmıştır. Allah yolunda şehitlik övülmüş ve yüceltilmiştir. Mülkün sahibi olan Allah, bir toplumu helak etmek isterse, gökten ordular indirmesine gerek yoktur. İnkârcı ve zalim kavimlerin tek bir sayha, bir çılgılık ve bir deprem ile helak eder, derhal işlerini bitirir. Allah'ın azabı karşısında küfrün ve zulmün öfkesi sönmüş bir ateşe benzetilmiştir. Geçmiş milletlerden ve onların kıssalarından ders alınmalıdır.

3. Haşir ve Allah'ın kudretinin akli delilleri anlatılmıştır:

Bu ayetlerde, Allah'ın yarattığı kâinâta ibret nazarıyla bakma eğitimi vermektedir.

İnsanın üstünde yaşadığı dünya ve onun içindeki nimetler Allah'ın rahmetinin eserleri olan birer ayettir.

Toprak, içinde yetişen tane ve üstünde büyüyen bitkiler; insanın kendisiyle seyahat ettiği gemiler, binek olarak kullandığı ve etlerinden, sütlerinden istifade ettiği hayvanlar Allah'ın rahmetinin eseri olan birer ayet olduğu bildirilmiştir.

Çiftler halinde yaratılan bitkiler, hayvanlar, insanlar, onlara hayat veren su, gece, gündüz, ay ve güneş Allah'ın rahmetinin eseri olan birer ayettir.

Yeryüzünün ziraata elverişli olarak yaratılması ve insanın onun nimetlerinden istifadesine karşılık şükretmesi gerektiği bildirilmiştir.

Denizler ve onda batmadan yüzen gemiler, Allah'ın rahmeti ve insana bahşedilmiş nimetidir. Akıl sahipleri bütün bu ayetlerden ders çıkarmalıdır.

İnkârcılar, Allah'ın kendilerine verdiği nimet ve imkânları yoksullarla paylaşma duygusuna sahip değildirler. Onlar, inatçı ve cimri kimselerdir, Allah yolunda infakı ve paylaşmayı sapıklık olarak görürler, mahlûkata merhamet etmezler. Onlar, verilen her emri ve getirilen her delili mutlaka red ederler. Onlar, kıyametin kopacağına dair tehditlere, “kıyamet ne zaman kopacak?” alaycı soruyla karşılık vermişlerdir. Kâfirlerin alaya aldıkları kıyamet, sûr'a üflenmeyle ansızın onları yakalayacaktır. Nimet ve rahmete karşı nankörlük yapanlar kıyamet günü ile tehdit edilmişlerdir.

4. Sûr'a üflenmesi, kıyamet ve ahiretin bazı manzaraları anlatılmıştır:

Sur'a üflendikten sonra herkes kabirlerinden dirilecek, yüce Allah'ın huzuruna getirilecektir. İnkârcılar dünyada yaptıklarından ötürü büyük fakat faydasız bir pişmanlık duyacaklardır. İnkârcılar: Bizi kabirlerimizden kim kaldırdı, “Bu

Rahma'nın vaad ettiği, elçiler doğru söylemişler" denilmiştir. İnsanların tek bir sayha ile dirilip Allah'ın huzurunda toplanacağı haber verilmiştir. O gün ağızlar mühürlenecek, vücudun diğer organları yaptıklarını bir bir anlatacaktır. Müminler, nimet dolu cennetlere girecek, inkârcılar ise cehenneme atılacak ve kimseye zerre kadar zulmedilmeyecektir.

Cennet ehlinin nimet, bolluk ve selamet içindeki meşguliyetleri ve Allah'ın onlara selamı haber vermiştir.

İnsanın iç ve dış âleminde yaratılanlar Azîz ve Alîm olan Allah'ın kudretinin ve ilminin eseridir. İnsan, şeytana itaatten men edilmiş, Allah'a kulluğa çağırılmıştır.

Müşriklerin azap, yeniden diriliş, kıyamet, ahiret hayatı ve Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkındaki iddiaları dile getirilmiş, onlara susturucu ve tehdit edici cevaplar vermiştir.

Müşriklerin diriliş anındaki şaşkınlıkları, mahşerdeki pişmanlıkları ve cehennemdeki kötü durumları anlatılmıştır.

Allah dileseydi, inkârcıları daha dünyada iken cezalandırırdı, onları insan kılığından çıkarıp perişan ederdi. İnsanlar, aralarındaki yaşlı kimselere bakıp Allah'ın insan ömrüne koyduğu safhaları, insan gelişimin doruk noktasına ulaştıktan sonra nasıl geriye ve çocukluk çağındaki konumuna doğru bir seyir takip ettiğini incelemeli ve bundan ders almalıdırlar.

İnsanın yaratılış biçimi ve ömrünün ahirinde güçsüz hale gelmesi bir ayet olarak insanın nazarına sunulmuştur. İnsan, yaratılışına bakarak tefekküre, imana, şükre ve paylaşmaya davet edilmiştir.

Kur'an, Allah'ın peygamberine ilettiği vahyidir. O, ne şiidir, nede nesirdir. O, kalbi, akli ve vicdanı dirileri olanları uyarmak üzere gönderilmiş apaçık Kur'an'dır. Bu öğütten sonrada inkârlarında direnenler için ceza hükmü artık yerini bulmuş olacaktır.

5. Risalet, tevhid ve ahiret gibi bazı konular yeniden anlatılmıştır:

O, inkârcı müşriklerin, etlerini yemeleri, sütlerini içmeleri veya binek olarak kullanmaları için kendilerine ihsan edilen hayvanlardan da ibret almayıp Allahtan başka ilahlar edinmeleri ne kadar saçmadır! Yardım ümit ettikleri o ilahlarına aslında kendileri bekçilik edip yardım etmektedirler. Allah, onların her yaptığını bilmektedir. İnsanı bir nutfeden (sperm) yaratan, yeşil ağaca yanma özelliği veren, gökleri ve yeri yoktan var eden Allah, insanı çürümüş kemiklerden diriltmeye elbette kadirdir. Her

şey O'nun tek kelimelik emrine bağlıdır: "ol! " demesiyle oluverir. Hükümrancık O'nundur ve herkes O'na dönecektir.

Sûre, haşirin hak olduğunu ve mutlaka gerçekleşeceğini şu delillerle ispatlamaktadır:

"Şüphesiz yok ki, Biz ölüleri diriltiriz" ifadesi bir delildir.

Karye kıssasında elçilere yardım eden mümin zâtın, kavmi tarafından taşlanarak şehid edilmesinden sonra Allah'ın ona *"Cennete giriver"* ifadesi bir delildir.

İnsanın, bir damlacık sudan başlayarak, mükemmel şekilde iddiasını savunabilecek düşünce ve konuşma kabiliyetine sahip bir varlık haline getirilmesi bir delildir.

Kemikleri ilk defa yaratan ve onlara canlan veren Allah, çürüyüp dağıldıktan sonra o kemikleri yeniden yaratabileceği bir delildir.

Allah'ın, yeşil ağaçtan, kendi tabiatına tamamen zıt olan ateşi yaratması bir delildir.

Gökleri ve yeri yaratanın, insanın bir benzerini yaratmaktan aciz olmayacağı bir delildir.

Hâlik ve Alîm olan Allah'ın yarattığı değişik nitelikteki, sayısız varlıkların mevcudiyeti ve yarattıklarına verdiği duyular, organlar, onların hayatlarını devam ettirmeleri için gereken rızıkların devamlı yaratılması da bir delildir.

Yüce Allah, Kur'an'ın hâkim olduğuna yemin ederek başladığı sûreye, her şeyin kendi hükümrancılığı altında olduğu ve dönüşün o'na olacağını ilan ederek son vermiştir.

Yâsîn Sûresi, Yüce Allah'ı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, Kur'an-ı Kerim'i ve ahiret hayatını hakkıyla insana tanıtan ve O'na hidayet yolunu gösteren bir sûredir.

Sûrede, iman, tefekkür ve ahlak teması hâkimdir.

Sûrede, tevhid, risalet ve ahireti kabule davet edildiği ve iman esaslarının tümü anlatıldığı için iman teması hâkimdir.

Sûrede, insanın kendi yaratılışını, göklerin, yerin, denizlerin, bitkilerin ve hayvanların yaratılışını nazarî olarak görülme, basiret ve akıl yolu ile bunları anlamaya davetten dolayı, tefekkür teması hâkimdir.

Sûrede, nimetlere şükredilmesi ve mahlukata karşı merhametli olunması gerektiği tavsiyesinden dolayı ahlak teması hâkimdir. Allah, hamd ve senaya layık olandır, dönüş onadır.

BİBLİYOGRAFYA

KUR'AN-I KERİM

ABAY, Muhammed, **Kur'an Kıssaları**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.

ABDULBAKÎ, Muhammed Fuad, **el-Mu'cemu'l- Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru'l-Hadis, Kahire, 1988.

AHMED B. HANBEL, **Müsned**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

ÂİŞE ABDURRAHMAN, Bint Şati', **el-İ'câzu'l Beyanî**, Daru'l-Meârif, Kahire, 1971.

AKYÜZ, Vecdi, **Kur'an'da Siyasi Kavramlar**, Kitabevi, İstanbul, 1998.

ALABALIK, Ahmed Muhammed, **Esraru İlmi'l Meanî fi Sûreti Yûsuf (a.s.)**, Alemü'l Hadis, Ürdün, 2006.

ALUSÎ, Ebu'l-Fazl Şihabu'd-dîn Mahmud el-Alusî, el-Bağdadî, **Ruhu'l Meânî fi Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesanî**, Beyrut, 1997.

ARSLAN, Ali, **Büyük Kur'an Tefsiri (Hülâsâtü't- Tefasir)**, Arslan Yayınları, İstanbul, (t.y).

ASIM EFENDİ, Ebü'Kemâl es-Seyyid Ahmed, **Kamus Tercemesi**, Cemal Efendi *Matbaası*, İstanbul, 1304.

ASLANTÜRK, Ayşe Hümeyra, **Hızır Bey Çelebi Ve Yâsîn-i Şerif Tefsiri**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.

ATAHAN, İsmet Kürşad, **Kevnî Âyetlerin Kur'an Üslubu Bağlamında İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

ATEŞ, Süleyman, "Habib en-Neccar" Md, **DİA**, İstanbul, 1996.

-----, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**; Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989.

AYDEMİR, Abdullah, "Ashabü'l-Karye"Md, **DİA**, İstanbul, 1991.

AYDÜZ, Davut, **Kur'an-ı Kerim'in Kalbi Yâsîn Sûresi Tefsiri**, Akademi Yayınları, İstanbul, 2011, 3. Baskı.

- BAYRAKLI, Bayraktar, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2005.
- BAYRAM, Enver, "Razî'nin Tefsir-i Kebir'de Güneş Sistemi İle İlgili Ayetlerin Yorumu", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2011, C. XV, Sayı 2,
- BEBEK, Adil, "Sûr" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1995.
- BEGÂVÎ, Hüseyin b. Me'sûd, **Meâlimü't Tenzîl (Tefsîru'l-Beğâvî)**, Daru'l-Marife, Beyrut, 1992.
- BEYZÂVÎ, Kâdî Nâsiruddin Ömer; **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1319.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1965.
- BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. *İsmail*, **Sahihi Buharî**, Daru'l Beşairi'l İslamiyye, Beyrut, 2011.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı, **Rûhu'l Beyân**, çev. Ahmet Alim, Mustafa Çiçekler, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
- CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Usûlü**, TDVY. Ankara, 1993.
- COŞKUN, Ahmet, "Mesh" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2004.
- ÇELEBÎ, İlyas, "Şeytan"Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2010.
- ÇETİN, Abdurrahman, "Yâsîn Suresi" Md, **İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İFAV, İstanbul, 1997.
- , Abdurrahman, **Kıraatlerin Tefsire etkisi**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012.
- DEMİR, Ziya, **XIII.-XVI. y.y. Arası Osmanlı Müfessirleri**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.
- DEMİRCİ, Muhsin, **Tefsir Tarihi**, İFAV. İstanbul, 2011, 11. Baskı.
- , Muhsin, **Konulu Tefsire Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.
- , Muhsin, **Kur'an'ın Ana Konuları**, İFAV. İstanbul, 2008.
- , Muhsin, **Tefsir Usûlü**, İFAV. İstanbul, 1012.
- , Muhsin, **Tefsirde Metodolojik Sorunlar**, İFAV. İstanbul, 2012.
- , Muhsin, **Kur'an'ın Müteşabihleri Üzerine**, Birleşik Yayınları, İstanbul, 1996.

- DERVEZE, M. İzzet, **et-Tefsirü'l-Hadîs, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri**, çev. Ahmet Çelen, Mehmet Çelen, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997.
- DIRAZ, Muhammed Ali, **Kur'an Ahlakı**, çev. Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- DİZER, Muammer, "Ay" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1991.
- DUMAN, M. Zeki; Altundağ, Mustafa; "Hurûf-ı Mukattaa" Md, **DİA**. TDVY. İstanbul, 1998.
- DUMLU, Ömer, "Konulu Tefsir ve Düşündürdükleri", **Tefsirin Dünü Bugünü Sempozyumu**, Samsun, 1992.
- DURMUŞ, İsmail, "Mesel" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2004.
- EBÛ DAVÛD, Süleyman b. el-Eş'as, **Sünen-i Ebî Dâvûd**, Süleyman b. Eşas, (Kütüb-i Sitte ve ve Şurûhuha içinde), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- EBU'S SUÛD, Muhammed b. Muhammed el-İmadî, **İrşâdü Akli's Selîm İlâ Mezâyâ el-Kur'an'il-Kerîm**, Dârü't-türasi'l Arabî, Beyrut, 1994.
- EL-HEREVÎ, Ebû Ubeyd Ahmed b. Muhammed, **el-Ğaribeyn fil Kur'an ve'l Hadis**, thk. Ahmed Ferid el-Mezidî, Mektebetü Nizar Mustafa Elban, Mekke, 2007.
- EL-IRAKÎ, Muhammed b. Esâd, **Esbâb-ı Nuzul ve'l-Kısâsi'l-Kur'aniyye**, thk. İsam Ahmed Ahmed Ganim, Mektebetü'r-Rüşd, (y.t).
- EL-KETTAN, Mennan; **Mebahis fi ulumi'l-Kur'an**, Müessesetü'r- Risale, Dimeşk, 2006.
- EL-MAHALLÎ, Celaledin Muhammed b. Ahmed; Suyûtî, Celaledin Abdurrahman b. Ebu Bekir, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim: Tefsiru'l- Celâleyen**, Pamuk Yayınları, İstanbul, (t.y.).
- EL-MECALÎ, Muhammed Hazir, **el-Vecîz fi Ulûmi'l-Kitabi'l Azîz**, Min-Menşurâti'l-Muhâfiz ale'l-Kurani'l-Kerim, Ürdün, 2005.
- EL-MEYDÂNÎ, Abdurrahman Habenneke, **Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür**, Daru'l-Kalem, Dimeşk, 2000.
- ESED, Muhammed, **Kur'an Mesajı**, çev. Cahit Toykat, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999.
- ES-SÂLİH, Subhi; **Kur'an İlimleri**, çev. Mehmet Said Şimşek, Hibaş Yayınları, İstanbul, 1989.

- ES-SUYUTÎ, **el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'an**, thk. Dr. Mustafa Dib el-Buğa, Daru İbn Kesir, Beyrut 1987.
- EZ-ZEHRÂNÎ, Ahmed Muhammed, **Örneklerle Konulu Tefsir**, çev. M. Fatih Kesler, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
- GAZÂLÎ, Muhammed, **Kur'an'ın Konulu Tefsiri**, çev. Şahin Güven, Ekrem Demir, İstanbul 2000.
- GÖKÇE, Cüneyt, “Berzah” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1998.
- GÖKKIR, Bilal, “Konulu Tefsir: Hedef, İmkân ve Sınırları”, **Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar**, İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010.
- GÜVEN, Şahin, **Konulu Tefsir Metodu**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- HAMMÂMÎ, **Yâsîn Suresinin Tefsiri**; (metin ve tercüme; çev: Ali Eren), Yasin Yayınevi, İstanbul, 2011.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Ashabü-ı-Karye” Md, **İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, İFAV Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÇANTAY, Hasan Basri, **Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Keîm**, Naşir: Mürşit Çantay, İstanbul, 1979, 12. Baskı.
- HATİP, Abdulaziz, **Kur'an'dan Hayata (Altı Sûrenin Tefsiri)**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2012.
- HAVVA, Saîd, **el-Esâs fi't-Tefsîr**, Daru's-Selam, Şam, 1985.
- HÂZİN, Alâuddin Ali b. Muhammed b. İbrahim, **Lübâbü't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl** (Mec'meu't-Tefâsîr), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1979.
- HIZLI, Mefail, “Uğursuzluk” Md, **Şamil İslam Aansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
- HİCÂZÎ, Muhammed, **et-Tefsîru'l-Mevdûiyyetü fil-Kur'ani'l Kerim**, Dardu'l Kütübi'l Hadise, Kahire, 1970.
- İBN ÂŞÛR, Muhammed Tahir, **et-Tefsîru't-Tahrîr ve't- Tenvîr**, Dâru't-Tunusiyye, Tunus, 1984.
- İBN ATİYYE, Kadı Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib b. Atiyye el-Endelüsî, **el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, thk. Abdu's-Selam Abdu's-Safi Muhammed, Daru'l Kutubi'l-İlm, Beyrut, 1993.

- İBN HİŞÂM, Muhammed b. Abdulmelik b. Hişâm b. Himyerî, **es-Siretü'n-Nebeviyyetü**, thk. Mustafa Elkâ, İbrahim el-Ebyarî, Abdulhafiz Şelebî, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 2005.
- İBN KESİR, İmâdü'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail b. Kesir el-Kureyşi ed-Dimeşkî; **Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm**, thk. Salah Abdulfittah el-Halidî, Daru'l-Faruk, Amman, 2008.
- İBN MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, **Sünen-i İbn Mâce**, thk. Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, Daru Tavîk, Riyad, 2010. 1.Baskı,
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükrim, **Lisânü'l-Arab**, Daru'l Marife, Kahire, 1119 h.
- İBNÜ'L CEVZÎ, Ebu'l Ferec Cemalü'd- Dîn Abdurrahman b.Ali b. Muhammed el Kureyşî el-Bağdadî, **Zâdü'l Mesîr fî İlmi't-Tefsîr**, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Dimeşk, 1964.
- İZUTSU, Toshihiko, **Kur'an'da Allah ve İnsan**, çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1996, 2. Baskı.
- , Toshihiko, **Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar**, çev. Selahattin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 2011, 4. Baskı.
- KARAMAN, Hayrettin, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, **Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir**, DİBY. Ankara, 2008, 2. Baskı.
- KARAMAN, Hayrettin, Ali Özek, Sadrettin Gümüş, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Ali Turgut, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDVY, Ankara, 2001, 6. Baskı.
- KARAKIŞ, Mahmut, **“Yasin Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirmesi”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- KAYA, Mahmut, “Ay” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1991.
- KIRCA, Celal, “Aksâmu'l-Kur'an” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 1989.
- KIZMAZ, Fedakar, “Sûr” Md, **Şamil İslam Aansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
- KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî, **el-Camiu li Ahkami'l-Kur'ân**, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- KUTLUER, İlhan, “Felek” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 1995.

- KUTUB, Seyyid, **Fî zılâl-il-Kur'an**, Daru's-Şurûk, Kahire, 1985, 11. Baskı.
- LEKNEVÎ, Ebi'l Hasenât Muhammed Abdulhayy el-Hindî, **el-Ecvibetü'l-Fazla li'l-Esileti'l Aşeretü'l-Kâmile**, Neşr: Abdulfettâh Ebu Gudde, Dâru'l Hadid, Halep, 1384/1977.
- MÂTURİDÎ, Ebu Mansur b. Muhammed b. Muhammed el-Mâturidî es-Semerkindî, **Tevilâtü'l-Kur'an**, thk. Mustafa Yavuz, Bekir Topaloğlu, Nizam Yayınları, İstanbul, 2008.
- MEHMED VEHBÎ EFENDÎ, **Hülâsâtü'l Beyân fi Tefsiri'l Kur'an**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968.
- MENNA' HALİL EL-KATTAN, **Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an**, Müessesetü'r-Risale, Dimeşk, 2006,
- MEVDÛDÎ, Ebu'l Alâ, **Tefhimü'l Kur'an**, çev. M. Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsamil Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996, 2. Baskı.
- MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, **el- Eşbah ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ani'l-Kerim** (Kur'an Terimleri Sözlüğü), thk. Abdullah Mahmûd Çehhâte, çev. M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul, 2004. 2. Baskı.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hasen Müslim b. Haccac el-Kureşî en-Neysabûrî, **Sahihi Müslim**, Daru'l-Hadis, Kahire, 1991.
- MÜSLİM, Mustafa, **Mebâhis fi't- Tefsîri'l- Mevdûî**, Daru'l Kalem, Dimeşk, 1997, s. 16.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dînâr el-Horasânî, **Sünenü'n-Nesâî**, Daru'l Marife, Beyrut 1992.
- NESEFÎ, Ebu'l Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Medârikü't- Tenzîl ve Hakâikü't-Te'vîl**, Daru ibn Kesîr, Beyrut, 2008.
- NEVEVÎ, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref ed-Dimeşkî, **et-Takrib ve't teysir**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408.
- NURBAKÎ, Halûk, **Yâsîn Sûresi Yorumu**, Damla Yayınevi, İstanbul, 2007.
- ÖZALP, Ahmet, "Kıyâmet" Md, **Şamil İslam Aansiklopedisi**, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
- RAĞİB EL-İSFAHÂNÎ, Hüseyin b. Muhammed; **el-Müfredât li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim**, thk. Safvan Adnan Dâvûdî, Daru's-Şamiyye, Beyrut, 2009, 4. Baskı.

- RÂZÎ, Fahru'd-Din Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Hasan b. Ali et-Temîmî el-Bekrî er-Razî eş-Şâfî, **Mefatihü'l Gayb**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, **Safvetü't-Tefâsîr**, Dersâdet, İstanbul, 1993.
- SARI, Mevlüt, **El-Mevarîd**, Bahar Yayınları, İstanbul, 1984.
- SEHÂVÎ, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed, **el-Kavlü'l-Bedi fi's-salâti ale'l-Habîbi's-Şerîf**, Medine, 1397/1977.
- , Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed, **Fethü'l-Muğis bi -şerhi Elfiyeti'l-hadis li'l-Irakî**, Kahire, 1355/1992.
- SEMİN EL-HALEBÎ, Ahmed b. Yusuf, **Umdetü'l-Huffaz fi Tefsiri Eşrefi'l-Elfâz**, thk. Muhammed et-Tüncî, Beyrut, 1993, 1. Baskı.
- SÜLÜN, Murat, **Kur'an Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi**; Giriş bölümü, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.
- SÜYÛTÎ, Celeleddin Abdurrahman, **el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an**, Matbaatü'l-Hicaz, Kahire, 1979.
- ŞÂTIBÎ, Ebü İshak İbrâhim b. Musa b. Muhammed el-Gırnati, **el-Muvâfakat**, Dâru İbn Affan, Huber, 1997.
- ŞENGÛL, İdris, "Kıssa" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2002.
- ŞENKİTÎ, Mühammedü'l-Emin b. Muhammed el-Muhtar el-Hekeniyyu, **Advâu'l-Beyan fi İzâhi'l-Kur'an bi'l Kur'an**, Âlemü'l Kutub, Beyrut. (y.y).
- ŞEREFUDDİN, Cafer, **el-Mevzuâtü'l-Kur'aniyye Hasaisü's-Suver**, Beyrut, 1999.
- TABERÎ, Ebü Cafer Muhammed b. Cerir, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'an**, Daru'l Alemlî'l-Kutub, Riyad, 2003.
- TİRMİZÎ, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sûre, **Sünenü't-Tirmizî**, thk. İbrahim Atve Avd, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- TOPALOĞLU, Bekir, "Ahiret" Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 1984.
- , Bekir, "Rahmân" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 2007.
- TOPRAK, Süleyman, "Haşır" Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2004.
- UNAT, Yavuz, "Güneş" Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1996.
- ÜNAL, Ali, **Kur'an'da Temel Kavranlar**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1986.
- VAHİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, **Esbâb-ı Nüzûl**, thk. Kemal Besyûnî Zeğlûl, çev. Necati Tetik, Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, Erzurum, 1997.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, "Acbü'z-Zeneb" Md, **DİA**, TDVY, istanbul, 2000.

- YAVUZ, Yusuf Şevki, “Ba’s” Md, **DİA**, TDVY, istanbul, 2000.
- , Yusuf Şevki, “Şefaat” Md, **DİA**, TDVY, İstanbul, 2010.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.
- YENİÇERİ, Celal, “Güneş” Md, **DİA**, TDVY. İstanbul, 1996.
- , Celal, **Uzay Ayetleri Tefsiri**, Erkam Yayınları, İstanbul, 1995.
- YILDIRIM, Suat, **Peygamberimizin Kur’an-ı Tefsiri**, TDVY. İstanbul, 2007.
- YILMAZ, Mehmet Faik, **Âyetler ve Sûreler arasındaki Münâsebet**, DİBY. Ankara, 2009.
- ZEMAŞERÎ, Ebu’l Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ömer el-Harizmî, **el-Keşşaf an Hakâiki Gavamizi’t-Tenzîl ve Uyûni’l-Ekavîl fî Vücûhi’t-Te’vîl**, thk. Amid Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz, Mektebetü’l-Ubeykin, Riyad, 1998.
- ZERKÂNÎ, Muhammed Abdulazîm, **Menâhilü’l- İrfân fî Ulûmi’l Kur’an**, Daru’l Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
- ZERKEŞÎ, **el-Burhan fi Ulumi’l-Kur’an**, Darü’t-Türas, Kahire, 1990.
- ZUHAYLÎ, Vehbe, **et-Tefsirü’l-Münîr**, Daru’l-Fikr el-Muasır, Dîmeşk, 1991.